PRİZMA

M. Fethullah Gülen

3

PRİZMA - 3

M. Fethullah Gülen

NİL YAYINLARI

ISBN
978-975-315-012-5

Yayın Numarası
132

Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2000
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Mayıs 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.nil.com.tr

TAKDİM

İnsanlık, en huzurlu zamanlarını ilâhî mesajları en net ve en berrak şekilde aldığı, yani peygamberlerle müşerref olduğu dönemlerde yaşamıştır. Diğer zamanlarda ise bu nurlu dönemlerin saçtığı ışıklardan istifade edebildiği ölçüde aydınlanmıştır. Hiç şüphesiz burada İlâhî Mesaj'ı olduğu gibi aksettiren peygamberler çok büyük önem kazanmaktadırlar. Bu seçkin ruhlar, keyfiyetini tam idrak edemediğimiz 'vahiy' yoluyla aldıkları ilâhî buyrukları insanlara eksiksiz ulaştırmış ve hayatın her safhasında söz ve davranışlarıyla örnek ve önder olmuşlardır. 'Câmiiyet'i öylesine temsil etmişlerdir ki, vicdanı bozulmamış her bir insan aradığını onlarda bulabilmiş ve tatmin olmuştur.

İlâhî hikmet, bu nurlu peygamberler halkasını Efendimiz'le sona erdirmiştir ve artık bundan öte insanlık, peygamber vârisi rehberlerle yol bulacak ve ilâhî mesajları onların perspektifinden özümseyecektir. İlâhî Mesaj, onlarla misyonlarının niteliği ve kapsamı ölçüsünde farklı tonlarda arz-ı endam etmiş ve toplumların rengini ve boyasını çalmıştır. Bu ilâhî boyanın renginin parlaklığı da, hiç şüphesiz bir yandan peygamber vârisi rehberlerin Peygamber'e ittiba ve O'na veraset misyonundaki hassasiyetleri, diğer yandan, tâbilerin o boya ile boyanabilme kapasitesiyle doğru orantılı olmuştur.

Günümüze gelince, değişim ve dönüşümlerin hızlandığı, tekârüb-ü zaman ve mekânın yaşandığı bir dönemde bulunuyoruz. Günümüz insanı, maddenin dar çeperleri arasında insan ruhunun preslendiği ve İlâhî Mesaj'ı tam olarak almasına mani bataklıklarda boğulduğu bir dönemi yaşıyor.

İşte böylesi dönemlerde peygamber soluklularına olan ihtiyacımız, ekmek ve su ihtiyacımızdan çok daha fazladır. Zira ekmek ve su bedenimizi besleyebilir ama, hem dünyamızı hem de ahiretimizi kurtarma meselesine gelince o, ancak bu seçkinlerin mesajlarıyla mümkün olabilecektir. Kitaplarda yazılı bulduğumuz Kur'ân ve Sünnet'i, yaşayan ve yaşamada ölçü hüviyetiyle birer projektör halinde yolumuza tutan ve hayatımıza hayat yapar tarzda takdim eden bu rehberler, bir taraftan Kur'ân'a ve Sünnet'e içinde bulundukları zaman ve mekânın içinden bakarken, diğer taraftan, bunların evrenselliğine hayatlarıyla imza atmaktadırlar.

Biraz açacak olursak; bütün insanlar, Kur'ân ve Sünnet'e doğrudan müracaat etme imkânını elde edemezler; etseler de, onları inanç, düşünce ve davranış planında hayatlarına hayat yapacak, hayatlarının her ânını onlarla aydınlatacak

bir seviyede onları anlayamazlar. Dolayısıyla, insanlar içinde her zaman onları ellerinden tutup Kur'ân ve Sünnet'in semasına çıkaran rehberler olagelmiştir ve bundan böyle de olacaktır. Bunlar, kimi zaman öncelikle bir mânâ mürşidi, kimi zaman her şeyden evvel bir ilim adamı, kimi zaman da âdil ve muktedir bir devlet adamı olarak ortaya çıkmıştır. Ortak vasıfları ise, Kur'ân ve Sünnet'in ruhunu çok iyi kavramış olmalarıdır. Bunlar, kendi dönemlerinde ihmal edilen meseleler veya inhiraflar karşısında tavırlarını ortaya koymuş ve tecdit vazifelerini yerine getirmişlerdir.

İnsanlık, ilmî gelişmelere teknolojiyi de katarak 20. yüzyıla girerken, içine düştüğü mahmurlukla İslâm mirasını geriye itti ve onunla arasına kalın bir set çekti. İslâm dünyası ve tabiî ki Türkiye olarak biz de bundan nasibimizi aldık ve neticede mâneviyata kapalı nesiller yetişti. Ancak himmet ehli zatlarca tüttürülen ocaklar sayesinde nesiller, Kur'ân'ı ve Sünnet'i gittikçe yeni baştan keşfetmeye ve öğrenmeye başladı. Bu vetirede Kur'an ve Sünnet'le, İslâm mirasıyla ilk tanışma, ilk ihsaslar çok önemliydi. Bu noktada da önümüzde önemli rehberleri gördük. Şüphesiz bu rehberlerin iç dünyalarının enginliği, İslâm'ın ruhunu kavramaları ve ilmî derinlikleriyle beraber basiret ve firasetleri, yönlendirdikleri insanlar üzerinde etkisini gösterecek ve şekillenme de bu istikamette olacaktı ve oldu da.

Bugün artık büyük çoğunluğu itibarıyla insanımız, inandığı değerlerden endişe etmiyor ama, evrensel olan Kur'ân ve Sünnet'i ve bunların ruhunu, günümüzün gözüne gösterecek, ruhlarına duyuracak, akıllarına takdim edecek rehberlere ihtiyacımız her zaman devam ediyor. Modern akım, anlayış ve yaklaşımların hayatın her safhasına el atması karşısında insanımız, kendi değerlerinin hayatın her safhasına bakışını anlamak ve karşılaştığı bütün problemlere çözümler ve alternatifler getirdiğini görmek istiyor. İşte günümüzde bu arayışa belki de en etkili, en kapsamlı ve en ikna edici cevap verenlerin başında M. Fethullah Gülen Hocaefendi gelmektedir. Varlığa bir kere daha ve İslâm'ın perspektifinden ama zaman ve şartlar açısından yepyeni bir bakış açısıyla bakmak, belki de bizim gerçek rönesansımız olacaktır diyen Hocaefendi'nin hayalleri hep bu rönesansla süslenmiş ve hatta o buna "gaye-i hayal" demiştir.

İşte elinizdeki bu eser, kitaplarda yaşayan ama birkaç asır önce insanların zihinlerinde sönmeye yüz tutmuş bulunan muhteşem İslâm kültürünü günümüz dünyasına taşıması ve geleceğin rönesansına zemin oluşturması adına çok

büyük bir önem ifade etmektedir. Hocaefendi, kitabın sayfaları arasında son asırlarında Osmanlıların artık gerçekleştirmekten uzaklaştığı bu rönesans için şunları söyler:

"... Belki ilk kabilevî fütuhat döneminde bu olmamıştı ve olamayabilirdi de; ancak devlet, devlet olarak sistemleşip oturaklaşınca bir ilim düşüncesi ve bir rönesans gerçekleştirilebilirdi."

"... Biz niyetlerimizin sadık kullarıyız. Bir insanın, birkaç neslin, birkaç asrın tahakkuk ettirmeye ömrünün yetmeyeceği koskocaman bir gaye-i hayalin peşindeyiz. Ama akıllı isek, şimdiden buna sahip çıkar, niyetimize göre onun mükâfatını alabiliriz. Çünkü mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır."

O, bir başka yerde de şu ifadelere yer verir:

"İlim, hızla küreselleşen, –hadisin ifadesiyle– tekârüb-ü zaman ve tekârüb-ü mekâna, yani zaman ve mekândaki mesafelerin kısalmasına kayan bir dünyada çok önemli bir yer işgal edecektir. İşte bu noktada önemli olan, bizim böyle bir dünyaya hazır olup olmayışımızdır. Gerçi bugün hem Türkiye hem de dünyanın değişik ülkelerinde birçok ilim adamımız var; ama kanaat-i âcizanemce bu topyekün bir Asya'yı da beraber kucaklayacak olan büyük bir dünyanın kurulması için yeterli değildir. Bunun için bugün Türkiye'de, yeni bir düşünce, yeni bir anlayış ve yeni bir hayat felsefesiyle yeni eğitim müesseselerine ihtiyaç var. Yeni nesiller, ta kreşlerden ele alınarak ortaokul, liselere, oradan da milletleri adına kendilerini ispat edecekleri değişik branşlarda uzmanlaşmalara kadar hayatın her ünitesinde bir seferberlik ilan etme mecburiyetindeler. Gelecekte her şey gücünü ilimden alacağına göre, böyle bir geleceğin ilim üzerinde örgülenmesi, ancak bu şekilde bir gayretle mümkün olabilecektir."

M. Fethullah Gülen Hocaefendi'nin *Prizma* adıyla çıkan kitaplarına mahrutî olarak baktığımızda, bağrında medeniyetler yetiştiren bir dinin müntesiplerinin hâlihazırdaki durumu karşısında kıvranan ruhların beklentilerine cevap verebilecek bir muhtevayı görürüz. Modern çağ karşısında maddeten ve mânen yenik düşmüş, değerlerinden endişeye kapılmış ruhlar için kendi değerleri üzerinde dimdik ayakta duran ve devrin bütün problemlerine mukavemet edebilecek iradeyi gösteren bir ruhun ilhamlarıdır bunlar.

Elinizdeki kitap, *Prizma* ismiyle çıkan serinin üçüncü kitabı. Serinin daha önceki kitapları gibi *Prizma-3* de Hocaefendi'nin değişik zaman ve zeminlerde

sorulan sorulara verdiği irticalî cevaplardan hazırlandı.

Prizma-3'te okuyacağınız yazılar, engin ve hazmedilmiş bir Kur'ân ve Sünnet kültürünün, dinî, sosyal ve kültürel meseleler üzerinde yaptığı gezintinin notlarıdır. Dinî literatürün ağırlıklı olarak göze çarptığı yazılarda, nefsin akıl almaz oyunlarından hümanizmaya, oradan tebliğ, Hz. Mesih ve misyonu, hoşgörü ve diyaloga, oradan da amellerin fizikî tezahürlerine kadar çok farklı konularda farklı ve orijinal yaklaşımlar bulmak mümkündür.

Öncekiler gibi *Prizma-3* de, beş bölümden oluşmaktadır: Perspektif, Düşünce Boyutu, Din Ekseni Etrafında, Büyüteç ve Aktüel.

"Aktüel" bölümünde yer alan hoşgörü ve diyalog yazıları, *M. Fethullah Gülen'in Konuşma ve Yazılarında Hoşgörü ve Diyalog İklimi* adıyla yayımlanan eserinde de yer almaktadır. Ama buraya alınanlar, "Aktüel" bölümünü ilgilendiren konuların kapsamında olmuştur. Hoşgörü ve diyalogun elifbası diyebileceğimiz çok önemli bilgileri ve esasları bu bölümde bulabilmekteyiz. "Din Ekseni Etrafında" bölümünde yer alan 'Bazı Tasavvufî Esaslardan Kesitler' başlığını taşıyan yazıda mucize, keramet ve istidraç gibi anahtar kavramlar açıklığa kavuşturulmakta ve tasavvuf yolunda karşılaşılan handikaplara dikkat çekilmektedir ki, bu mesele, her zaman olduğu gibi günümüzde de öneminden bir şey kaybetmemiştir. Yine aynı bölümde Allah'a (celle celâluhu) ulaşmanın âdâb ve erkânına ait temel hususlar ve Allah'ın varlığının canlı misallerinden örnekler sunulmaktadır.

Eser, serinin önceki iki kitabında olduğu gibi, varlığa ait pek çok meseleyi de prizma süzgecinden geçirerek bizlere takdim etmektedir. Herhâlde bize düşen de, onu anlamak için derinliklerinde seyahate çıkmak olsa gerektir.

Son olarak, kitabın hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkürlerimizi sunuyor ve Hocamızın ilim irfan dünyasından bunun gibi nice eserler bekliyoruz.

23 Ekim 1998
Selçuk Camcı

Birinci Bölüm
PERSPEKTİF

İMAN VE İSLÂM ÖTESİ BİR MAZHARİYET

Soru: İman ve Kur'ân hizmetini, aslî muhtevasına uygun şekilde nasıl idrak edebiliriz?

Biz, iman ve Kur'ân yolunda cehd ü gayret göstererek çalışmanın her türlüsüne "hizmet" diyoruz. Nasıl ki ihsan, iman ve İslâm ötesi bir mazhariyettir; hizmet etmek de iman ve İslâm ötesi bir mazhariyettir.

İhsan, iman ve İslâm esaslarının da ötesinde inanmanın daha derince bir buududur. Onu Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"İhsan, senin Allah'a, Allah'ı görür gibi kulluk yapmandır. Sen O'nu görmesen dahi O seni görüyor ya!"* ifadeleriyle çerçevelendirmektedir. Yani ihsan, ferdin Allah'ın onu görmesi, bilmesi, kabza-i tasarrufunda tutması şuuru içinde, Allah'a kulluk yapmasıdır. Gerçi dar mânâsıyla ihsan, başkalarına iyilik yapmaya da denir ki, bunu ihsanın örf-i şer'îdeki anlamıyla telif ederek, en büyük ihsanın insanın kendisine olan ihsanı olarak kabul edebiliriz. İnsanın kendisine olan ihsanının en büyüğü de, iman ve İslâm üstü daha derin bir buudda, Allah'a kullukta bulunmasıdır diyebiliriz.

İşte nasıl ki ihsan, iman ve İslâm'a göre bir ötedir, öyle de dine ve imana hizmet etme şuur ve düşüncesi dahi ihsan gibi bir derinliktir. Evet, inanan, fakat bu şuur ve düşünceden mahrum olan, yani İslâmiyet'i yaşıyor gibi görünen çok insan vardır ki, başkalarına karşı bir kısım mesuliyetler, mükellefiyetler taşıdığının şuurunda değildir. Dolayısıyla böyle biri, İslâmiyet adına önemli bir derinlikten mahrum sayılır.

Bir diğer derinlik de hizmetin şuurunda olarak hizmet etmektir. İnsan tam inandıktan sonra amel ede ede, amelini, hayatına mâl etmesi diyanetin insan tabiatıyla bütünleşmesi adına çok önemlidir ki, böyle bir şuur ve idraka Merhum Hamdi Yazır tefsirinde: *"İslâmiyet, insanda ikinci bir fıtratın hâsıl olma keyfiyetidir."* demektedir. Yani insan, anasından doğarken hiçbir şey

değildir ama, her şey olmaya müsaittir. Kim ve hangi düşünce en evvel ona elini uzatır ve kim onu hangi kalıba sokarsa insan da o kalıba göre şekillenir.

Onun için Muhbir-i Sâdık, *"Doğan her çocuk İslâm fıtratı üzerine doğar. Daha sonra annesi-babası ya onu Yahudileştirir ya Nasranileştirir ya da Mecusileştirir."* buyurmaktadır. Demek ki, her insan evvelâ tek bir fıtrat üzere doğuyor. Daha sonra ortaya çıkan Yahudileşme, Nasranileşme, Mecusileşme veya İslâmlaşma onun ikinci fıtratı oluyor. Bu ikinci fıtrat, sadece inanmakla gerçekleşmez. Aksine insan, imanla, ilk adımını atar, daha sonra da amelle imanını pekiştirir ve onu fıtratının ayrı bir buudu hâline getirir. Öyleyse inanma, ikinci tabiat ve fıtrat kazanma adına çok önemli bir adım ve bir hamledir.

Sözü, şöyle bir noktaya getirmek istiyorum; bir kimsenin, inandıktan sonra üveyik gibi kanatlanarak belli bir noktaya ulaşması, ancak yapılan amellerle mümkündür. Bu zorlu yolda elbette ki şeytanlar, bir yığın vesvese ve bir yığın tuzak kuracaklardır ama kendisini Hak ve hakikate kilitlemiş olan kutlular hep: "Hakikati o kadar ayan-beyan görüyorum ki, senin vesvesene rüyamda bile yer vermem mümkün değildir." duygu ve düşüncesi içinde olmalıdırlar. Bu duygu ve düşünce insanda zamanla serpilir gelişir. Fıtratı, bunu kırk saatte almaya müsait olanlar kırk saatte, kırk günde almaya müsait olanlar da kırk günde, kırk senede almaya müsait olanlar ise kırk senede alacaklardır.

Hâsılı, üzerimize tevdi edilen vazifeleri en güzel şekilde ifa ederek Allah'a karşı ahdimizi yerine getirirsek, Cenâb-ı Hak da bize olan ahdini yerine getirecektir. Böylece vicdanlar bir tomurcuk gibi her gün biraz daha açılıp inkişaf edecek, biz de asıl hedefimiz olan rıza-yı ilâhîye ermiş olacağız.

DUA - AMEL MÜNASEBETİ

***Soru:** Güzel ahlâka ait esasları fıtrata mâl edip onlarla bütünleşebilmenin yolu veya yolları nelerdir?*

İhlâs, sadakat, vefa, gıybet etmeme ve suizanda bulunmama gibi hasletler, inanan her insanın, hayatına hâkim kılmak zorunda olduğu, güzel ahlâka ait esaslardandır. Şahsî kanaatim itibarıyla ben, herkesin de bu düşünce ve kanaatte olduğunu zannediyorum. Ne var ki benim hüsnüzannım, bu konuda fazla bir şey ifade etmez. Mühim olan, teker teker her şahsın bu anlayışı benimsemesi ve onu topluma kazandırmak için mücadele vermesidir. Tabiî bu hemen birden olacak bir şey değildir. Ahlâk-ı âliyeye ve mesaviye ait bu esasların hayata intikali, şahsın fıtratı ile bütünleşmesi, çok uzun bir süreç ister.

Bu süreçte dikkat edilmesi gerekli olan en önemli şey, şahsın gerçekten bu konudaki azmi ve kararlılığıdır. Meselâ ihlâsı ele alalım; ihlâs, namaz kılan hemen herkesin sabah-akşam dualarında istediği bir husustur. *"Allahım, beni ihlâsa eren veya ihlâsa erdirdiğin kullarından eyle!"* hemen her gün çoklarımızın tekrar ettiği dualardandır. Ancak, biz bu isteğimizde acaba ne kadar samimiyiz? Allah'a hâlis bir kul olmak, ubûdiyette ve ubûdette hulûsu yakalamak, bizim için ne kadar önemlidir? İhlâsın bir başka buudu olan Allah'ın rızasını ne kadar talep ediyoruz? Kavlen istediğimiz bu şeyleri, fiilen isteme hususunda neredeyiz? Evlenmekten, çocuğumuzun olmasına, ondan memuriyetimize devam etmeye veya son vermeye, Allah rızasının bulunduğunu zannettiğimiz alternatif işlerimizde tercih konumuna geldiğimizde, acaba gönül rahatlığı içinde "rıza-yı Bâri'yi tercih ediyoruz" diyebilir miyiz? Hatta "rıza" mertebesini, Cennet'e ya da –ikisi ayrı şeylerse– Cenâb-ı Hakk'ın cemalini müşâhedeye tercih edebiliyor muyuz?

Bu çizgide soruları uzatabiliriz. Şimdi bu meselelerin bütününde, ihlâsı ve rızayı tercih edemiyorsak ve kavlen istediğimiz hususların fiilen peşinde değilsek, hiç şüphesiz Allah'a karşı saygısızlık yapıyoruz veya "kezib alallah"ın içindeyiz demektir. Hâlbuki bu son husus, *"Allah'a karşı yalan söyleyenden daha zalim kim olabilir?"*[1] âyeti ile küfre denk tutulmuştur.

Ben rica edeyim, evlenme, çocuğumuzun olması, araba, ev, yazlık-kışlık gibi dünya mallarına sahip olmak, işlerimizin kesada ve fesada gitmemesini istediğimiz ölçüde, ihlâs, rıza, sadakat, vefa vb. şeyleri istemiyorsak veya gönüllerde bunlar, birinciler kadar yer tutmuyorsa, Allah'a karşı saygısızlık

yapmayalım ve dil ucuyla ben muhlis ve muhlas olmak istiyorum demekten sakınalım. Allah'ın rızası, dünyevî ve uhrevî hiçbir şeyle tartılmayacak kadar büyüktür. Öyleyse biz de, ayaklarımızın dibinde olması gereken bu meselelerle, Allah'ın rızasını aynı seviyede tutmamalıyız. Çok tekrar ettiğim bir söz içinde, dünyaya dünya, ukbâya da ukbâ kadar, yani dünyevî meselelere o kadar, uhrevî meselelere de gereği kadar değer vermeliyiz.

Buraya kadar arz ettiklerim meselenin bir yönünü teşkil ediyordu. Diğer yönüne gelince; ahlâk-ı âliyeye ait bu esasları dualarımızda yâd etmekten hiçbir zaman dûr olmayalım. Burada bazıları önceki söylenenlerle, bu cümle arasında bir çelişki var zannedebilir. Aslında herhangi bir çelişki söz konusu değildir. Bizim önceki arz ettiklerimiz, bir ufka işaret etmekte ve bize bir hedef göstermektedir. Bu hedefe ulaşıncaya kadar, başta da söylediğimiz gibi, tabiî ki bir sürecin yaşanması gerekir.

İşte bu süreç içinde hedefe doğru yol alırken, insanın kat'iyen vazgeçmeyeceği bir husus varsa o da dua olmalıdır. Dualar bize hedef verir, şuuru besler, gönüllerimizi kanatlandırır, kudretimizin sınırlılığını idrak ettirir ve "her şeye gücü yeten birisine" sığınma ihtiyacını hissettirir. Zaten Bediüzzaman'ın ifadesiyle böylesine yürekten ve hâlisane yapılan dualar, bizatihi derin bir ubûdiyettir. Allah (celle celâluhu) da böylesine inanmış kişilerin dualarını er veya geç mutlaka kabul buyurur.

Duaların bizlere hedef vermesi ile alâkalı iki misal arz etmek istiyorum. Birincisi: Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün mescitte Ebû Ümame el-Bâhilî'yi, gayet sarsık şekilde otururken görür. Sebebini sorduğunda "Fakirlik!" cevabını alır. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona şu duayı öğretir: Mealen *"Allahım, tasadan ve hüzünden, tembellikten ve âcizlikten, korkaklıktan ve cimrilikten, borç altında ezilmekten ve insanların bana galebesinden Sana sığınırım."*

Bu cümleleri tek tek ele alarak, fakirlikle ilgisini veya insana hedef göstermesini birlikte inceleyebiliriz:

"Allahım, tasadan, gamdan, hüzünden Sana sığınırım":

Şimdi tasa, gam ve hüzünden Allah'a sığınan bir insan, –affedersiniz– gidip yan gelip yatar mı? Tasa ve hüzne sevk edecek şeylere kendini hiç kaptırır mı? Aksine kalkar, bunlardan kurtulmanın yollarını mı araştırır?

"Tembellikten ve âcizlikten Sana sığınırım": Fakirlik deyip bir kenarda –

velev ki bu mescit, hatta Mescid-i Nebevî bile olsa– oturmak ve elâlemin avucuna bakmak tembellik ve âcizlik değil midir?

“Korkaklıktan ve cimrilikten sana sığınırım” ve son olarak *“Borç altında kalmaktan ve insanların baskısından (galebesinden) Sana sığınırım.”*

Görüldüğü gibi bu duanın bütün unsurları, fakirlikten mescide sığınan bir insana, ondan kurtulma yolları göstermenin yanında aynı zamanda hedef veriyor. Artık bu safhada kula düşen, dua ettiği şeyleri fiiliyata dökmekten ibarettir.

İkinci misal, çocuk iken başımdan geçen bir olaydır: Babam bana, “Gece iki bin defa Nasr sûresini okuyan, Hz. Peygamber’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) rüyasında görür.” demişti. Çocukça kalbimle buna inandım ve o gece iki bin defa Nasr sûresini okudum, öyle yattım. O gün, bu okuma işi, sabaha kadar sürseydi, yine okurdum. Çünkü benim Resûlüllah’ı görme iştiyakım, değil bir geceyi, belki yüzlerce geceyi feda ettirecek çaptaydı. Demek insan, bir şeye dilbeste ise onu elde etme yollarını mutlaka araştırmalıdır.

Hâsılı, güzel ahlâkın unsurları ile bezenmeyi kavlen isteme kadar, onları hayata geçirmede yapılması gerekli olan fiiller de çok önemlidir. Bu ikisi, bir bütünün parçalarından ibarettir ve dua, birçok açıdan yeri başka bir şeyle doldurulamayacak önemli bir hâdisedir.

1 En’âm sûresi, 6/21, 93; Hûd sûresi, 11/18; Ankebût sûresi, 29/68; Saf sûresi, 61/7.

MEDH Ü SENADA DENGE

Soru: Yer yer başkalarını medh ü sena ederken dengeyi yakalayamadığımızın farkındayız. Bu konuda takınmamız gereken tavır ne olmalıdır?

İnsanlar yer yer ve zaman zaman yaptıkları ameller ile başkalarının takdirlerini bekleyebilirler. Bu kabîl takdir ve tebciller karşısında insanın kalb balansını ayarlaması çok önemlidir. Kişi "Allahım, hakkımda söylenen bu sözleri dua olarak kabul buyur, ayağımı kaydırma, beni bir lahza bile benimle baş başa bırakma." demelidir. Aksine, insan kendini şımarıklık ve gaflete salarsa, Allah da onun ayağını kaydırabilir.

Evet, yapılan takdir ve tebciller, gökten bir nida hâlinde gelse bile insan bir İmam Rabbânî, bir Bediüzzaman edasıyla "Allahım, ben çok hakir bir köpek olduğuma o kadar inanmışım ki, şu nidalar benim kanaatimi değiştiremez." diyebilecek ölçüde düşünce duruluğuna ve hazımkâr bir nefse sahip olmalıdır.

Bu konu, üzerinde ne kadar durulsa değer, biz hususî bir zaviyeden önemli bir iki meseleyi işaret edip geçeceğiz.

Birincisi, Allah'a karşı insanların tezkiye edilmesi, *ikincisi* de, yüze karşı senanın öldürücü olması. *Evvelâ,* bilinmelidir ki, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzüne karşı kardeşini medheden birine *"Kardeşinin boynunu kırdın!"* buyurmuştu. Demek ki o sahabi, bu medhi kaldırabilecek ruhî seviyeye henüz ulaşmamıştı veya bu ona verilmek istenen bir dersti. Yine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), Osman b. Maz'un'un cenazesinde bir kadının *"Ne mutlu sana! Cennet'e girdin!"* sözleri karşısında kaşlarını çatmış v e *"Ben Allah'ın Peygamberiyim, bilmiyorum. Sen nereden biliyorsun?"* demişti.

Bir başka hadislerinde ise, *"Sevdiğin kişiyi ölçülü sev, bir gün gelir düşmanın olabilir; gadab ettiğin kimseye ölçülü gadab et, bir gün gelir dostun olabilir."* buyurmuştu. Bu hadislerin muhtevası ışığında, Bediüzzaman Hazretleri de *"Mübalâğa, zımnî yalandır."* der. Onun için medih, takdir ve tebcil babında söylenecek sözlerde çok dikkatli, fevkalâde temkinli ve dengeli olmak gerekir. Aksi hâlde, kişi hüsnüzannın verdiği makam karşısında konumunu koruyamayan o insanların hadisteki ifadesiyle boynunun kırılmasına –hem de istemeden– vesile olabilir. Bütün bunlar bir tarafa, Allah Resûlü'nün *"Hiç kimseyi Allah'a karşı tezkiye etmem/edemem."* beyanları, bu konuda

başka hiçbir şeye ihtiyaç bırakmayacak bir ölçüdür zannediyorum.

Evet, her türlü takdir ve tebcilin üstünde bulunan Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Beni, Musa b. İmrân'a tercih etmeyin."* Bir başka yerde *"Beni Yunus b. Metta'ya tercih etmeyin."* buyurarak, hangi yolun tercih edilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Öyleyse, kıyamete kadar bütün mü'minler Hz. Alivâri hep "insanlardan bir insan olma" mülâhazası içinde bulunmalıdırlar. Bu mülâhazaya kendini kilitleyebilen insan, hiçbir beklentiye girmez, teveccüh-ü nâs beklemez, hüsnüzannın layık gördüğü makamlara dilbeste olmaz, tabasbus ve riyaya da girmez.

Öte yandan Allah Resûlü'nün beyan buyurduğu *"Ölü, kabirde ehlinin ağlamasından dolayı azap edilir."* hakikatinin de nazar-ı dikkate alınması gerekir. Gerçi Hz. Âişe Validemiz *"Hiçbir suçlu, başkasının suçunu yüklenmez."*[1] âyetini delil göstererek bu hadisi reddetmiş ise de, hadisçiler, bu hadisin hadis kriterleri açısından sıhhatini kabullenmiş ve ona şöyle bir yorum getirmişlerdir: Arkada kalanlar ölü hakkında ağıtlar yakar, tevhid akidesine ters, Allah'ın irade, meşîet ve kudretine dokunan sözler söylerlerse, bu sözler münasebeti ile ölü rahatsız olabilir.

Hâsılı, yüze karşı yapılan medhiyeleri hazmedebilecek, hüsnüzanların verdiği farazî makamları reddedebilecek ruh olgunluğuna ulaşmamış kişilere medhiyeler düzme, onları baş aşağı götürebilir. Kim bilir, belki de (...) böyle birisiydi. O, etrafın şişirmesiyle kendini, önce müceddit, sonra Mehdi, sonra Mesih-i Mev'ud görmüş, sonra da bununla kalmamış hulûl ve ittihada inanarak dalâlete düşmüştür. Şahsen ben, (...)'ın da yoldan sapıttığı kanaatindeyim. Geçenlerde arkadaşlar Türkiye'de 15-20 kadar mehdiliğini ilan eden insandan bahsediyorlardı ki, bunların kaymaları da her hâlde aynı yollarla olmuştur.

Söz buraya gelmişken, yaptıkları hizmetlerle hemen herkesin takdirlerini kazanan arkadaşlara bir-iki hususu hatırlatmakta yarar var:

Asrın çilekeşi o büyük zat, o kâmet-i bâlâ, o serv-i revân yapmış olduğu onca devâsâ hizmetlere rağmen diyor ki: *"Biz yapageldiğimiz hizmetlerle, ahir zamanda gelecek zatlara zemin hazırlıyoruz."; "Sen, ey riyakâr nefsim! Dine hizmet ettim diye gururlanma. 'Allah bu dini facir bir adamla da teyit ve takviye eder.' sırrınca, müzekkâ olmadığın için, belki sen kendini o racül-i facir bilmelisin; hizmetini, ubûdiyetini, geçen nimetlerin şükrü ve vazife-i fıtrat ve farize-i hilkat ve netice-i sanat bil, ucub ve riyadan kurtul.";*

“Güneşe müteveccih su kabarcıklarında güneşin aksi bulunur. Onlar karanlığa girdiğinde veya güneşle alâkası kesilince her şey de biter.” Onun bütün hâsiyeti güneşi tam aksettirebilmesindedir, yoksa o güneş değildir. Aynen öyle de, sen kabarcıklar misali, Allah’tan gelen şeyleri aksettirebiliyorsan ne güzel!

Görüldüğü gibi bizim çizgimiz bellidir. Bizim en büyük vazife ve misyonumuz, kulluktur. Başkalarının medh ü senaları, o medh ü senaların hakkımızda biçtiği makamlarda gözümüz yoktur. Biz, her zaman Hz. Ali’nin “insanlardan bir insan olma” hedefine ulaşmaya çalışmalıyız. İnanan gönüller olarak bizim büyüklüğümüz, şahs-ı mânevîde, kolektif şuurdadır. Bâki hakikatler, fâni şahısların üzerine bina edilemez.. bina edilse, onlar ahirete irtihal ettiğinde, mefkûre de akim kalır.

Bu açıdan duygu-düşünce itibarıyla birbirimizle irtibatımızı kavî tutmalı ve vahdet-i ruhiyemizi korumaya çalışmalıyız. Kendimizi her daim sıfırlayarak yolumuza devam etmeliyiz. Unutmamalıyız ki, *“Büyüklerde büyüklüğün alâmeti tevazu ve mahviyettir. Küçüklerde küçüklüğün alâmeti tekebbürdür.”* “Ben yaptım, ben ettim.” demek şirkin bir uzantısıdır. Ene’yi yırtıp, Nahnü’yü ya da “Hû”yu göstermek bizim vazifemizdir. Topluluk içinde ihtilaf çıkarmama, yalanın en küçüğüne dahi tenezzül etmeme de yine vazifelerimiz cümlesindendir. Çeşitli vesilelerle anlattığım şahsî vilâyet değil, cemaat veliliğini yakalamak gayemizdir.

O hâlde yapılan ve yapılacak olan medh ü senalar bizi bizden almamalı ve vazifelerimizi yapmaya engel teşkil etmemelidir. Bu ise, yukarıdaki esasları benimsemeye ve özümsemeye bağlıdır.

1 En’âm sûresi, 6/164; İsrâ sûresi, 17/15; Fâtır sûresi, 35/18; Zümer sûresi, 39/7.

NEFİS ve ŞEYTAN ALDATMASI

Soru: Nefsin ve şeytanın tuzaklarından kurtulma adına neler tavsiye edersiniz?

İnsan, bir taraftan hırs, kin, nefret, haset vb. duygularla örgülenen nefis mekanizması, diğer taraftan da nerede, ne zaman ve ne şekilde karşısına çıkıp kendisini aldatacağı belli olmayan şeytan unsuruyla her zaman karşı karşıyadır. Çoğu zaman bu düşmanlar, insana dost suretinde yaklaşarak doğruyu yanlış, çirkini güzel, bâtılı hak gösterir ve insanı idlâl edebilirler. Bu mevzuda Kur'ân, şeytanın his ve karakterine şöyle tercüman olur: *"Elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın."*[1] O hâlde insan, nefsin ve şeytanın vesveselerine karşı daima uyanık olmak zorundadır.

Bu noktada ayrıca bir hususun altını çizmekte fayda mülâhaza ediyorum: Bazıları "İman ve Kur'ân'a hizmet eden daire içinde bulunuyoruz. Dolayısıyla nefsin ve şeytanın bize zarar vermesi imkânsız ya da çok zordur." diye düşünebilirler. Oysaki tam aksine, şeytanların en azılıları işte bu tür insanlarla uğraşmaktadırlar. Onun için böylesi kişilerin sıradan insanlara nispetle daha dikkatli olmaları gerekir.

Ayrıca iman ve Kur'ân hizmetiyle iştigal eden insanların nefis mekanizmaları tabiî seyri içinde çalışmaktadır. O mekanizma her fırsatta kendi isteklerini kabul ettirme arzusundadır. Bu açıdan da insanın bunun bilincinde olup, nefis mekanizmasının aldatma ihtimaline karşı temkinli olması icap eder.

Biraz daha bu hususları açmaya çalışalım. İman ve Kur'ân hizmeti uğrunda yıllarını vermiş bir insan, bazen yapılan hizmetlerin inkişaf edip, arkadan gelen nesillerin bu işe sahip çıktığını görünce, kendi kendine: "Nasıl olsa yapılan hizmetler rayına oturdu. Âhenk çok iyi. Bize ihtiyaç kalmadı. Yapacağım bir şey yoksa burada durmam da abestir..." deyip bir kenara çekilebilir; çekilebilir ve buna mesnet olarak: "Efendimiz de hayatını vazifesine bağlamıştı. O, dünyada yapacağı bir şey kalmayınca, zafer naraları işitme yerine, 'er-Refîke'l-A'lâ' deyip Rabbine kavuşmayı tercih etmişti." diyebilir.

Başka biri de, Allah'a, Peygamber'e, kendi dostlarına kavuşma arzusunu hiçe sayıp: "Dünyada kalıp hizmet etmek ve bu uğurda sıkıntılara katlanmak, ahirete gitmekten daha iyidir zira Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), miraçta cennetleri müşâhede ettiği hâlde, dönüp tekrar ümmetinin arasında

yaşamayı tercih etmişti.” şeklinde düşünebilir.

Hâlbuki bu düşüncelerin ikisinin de eksik yanları var ve bir açıdan bunlar arzu ve heveslerin fikir suretine girmiş şeklinden ibaret sayılabilirler.

Evet, işte bunun gibi, hayatını kudsî bir dairede geçirse de insan, bazen nefsin ya da şeytanın zehirli oklarından biriyle karşı karşıya kalabiliyor.

Bundan kurtulma yollarından biri, insanın daima kendi duygu ve düşüncelerini kontrol altında tutmasıdır. Mütecessis ve müvesvis bir insan gibi o, sürekli duygu ve düşüncelerinde, Allah’ın rızasına muhalif “bit yeniği” aramalıdır. Zaten tecessüs ve tefahhus yoluna girip kendi içinde bir kısım sorgulama hisleriyle yaşamayanların müstakim kalması da mümkün değildir. Tarih boyunca terakki eden insanlar, murâkabe tarassuthanelerinde kavga veren insanlar olmuştur hep.

Şunu da belirtmeliyim ki, bu tecessüs, kesinlikle insanın kendi varlığına, kendi aklına, kendi dinine, dinin esaslarına yönelik bir şüphe ve tereddüt değildir. Aksine nefis ve şeytanın her an, her yerde bir tuzak kurup kendisini bekliyor olabileceğinden şüphelenme ve ona göre tedbire açık olma demektir. Zaten bu çizgide hareket edilmediği sürece, birinde olmasa diğerinde, insanın nefis veya şeytanın ağlarına takılıp kalması kaçınılmazdır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), onların, çeşit çeşit kandırmalarına maruz kalmamak için bizlere her zaman dua yolunu göstermektedir. Hemen her fırsatta, kalbimizi çatlatırcasına “Yâ Rabbi, yâ Rabbi, yâ Rabbi...” diyerek yapacağımız dualar, hem iradelerimize fer ve kuvvet verip bizim hayra yönelmemizi sağlayacak hem de onlardan gelebilecek tehlikelere karşı bizi muhafaza edecektir. Üstad bunu: *“İstiğfar, meyelan-ı hayra kuvvet verir, şerrin kökünü keser; dua da meyelan-ı hayra kuvvet verir.”* şeklinde özetler.

Hâsılı, her şahsın kendi duygu ve düşüncesiyle imtihan olduğunu bilip, bu duygu ve düşüncelerinde hem nefsin hem de şeytanın belli hesaplarının olabileceği ihtimalini bir lahza unutmayarak hep temkinli hareket etmesi gerekmektedir.

1 A’râf sûresi, 7/17.

MAHRUMİYETLER KUŞAĞINDA FİLİZLENEN AKSİYON

Soru: Büyük davalar, birtakım mahrumiyetlerin ötesinde bayraklaşmış. Meselâ, Serahsî, Hanefî fıkhının en büyük eseri olan Mebsut'u hapsedildiği kuyuda talebelerine dikte ettirmek suretiyle vücuda getirmiş. Yine asrımızın devâsâ çilekeşi, aynı mahrumiyetlerle büyük davasının temelini atmış. Bunun sebeb-i hikmetini izah eder misiniz?

Bütün büyük davalar ve ulvî gayeler, birtakım mahrumiyet, çile ve ızdırabın gölgesinde bayraklaşır. Hiçbir büyük hakikat ve yüce ideal, sıkıntı görmeden ve bir kısım mahrumiyetlere katlanılmadan elde edilmemiştir. Meselâ, Seyyidinâ Hz. Âdem, Cennet'ten çıkarılma, Habil'in ölümü dolayısıyla evlât acısı çekme ve hepsinden öte insanlara hak ve hakikati anlatma gibi hayatının önemli karelerinde birçok sancı ve ızdırap çekmiştir. Ama bütün bu sıkıntılarının bir semeresi mahiyetinde, Cenâb-ı Hak ona "Safiyyullah" unvanını vermiştir.

Evet, Hz. Âdem'den günümüze kadar gelip geçen peygamberlerin, sahabenin ve başları yüce şahikalar gibi heybetli ve dumanlı, içlerinde bin bir ızdırabın kol gezdiği yüce rehberlerin çile ve ızdırap yüklü hayatları bize göstermektedir ki, muvaffakiyetlere giden yollar, çepeçevre mahrumiyet engelleriyle sarılmıştır.

Günümüze kadar terütaze fikirleri ve orijinal tespitleriyle insanlığın ölümsüz rehberlerinden biri sayılan İmam Âzam Ebû Hanife (80-150), zindanlarda inim inim bir hayat yaşamıştır. Ebû Hanife, Abbasi halifesi Mansur'un başkadılık teklifini, *"Halife beni kadılık için davet etti. Ben de ona bu işe layık olmadığımı bildirdim. Ben, 'beyyine'nin davacıya; yeminin de davalıya düştüğünü' bilirim. Fakat kadılık için bu kadarı yetmez. Kadılığa layık olacak kimse senin aleyhine, oğlunun aleyhine ve senin kumandanlarının aleyhine hüküm verecek cesarette bir adam olmalıdır. Bu ise bende yok. Sen beni öyle bir şeye davet ediyorsun ki, gönlüm ona asla razı değil!"* diyerek reddetmiş, bunun üzerine de hapse atılmıştı.

Yine Ahmed İbn Hanbel (164-241), Kur'ân'ın mahluk olup olmadığı meselesinin tartışıldığı tali'siz bir dönemde, *"Kur'ân mahluk değildir. Şayet Allah'ın ilmi mahluksa Kur'ân da mahluktur."* dediği için derdest edilmiş, âdi bir insan gibi tartaklanmış, eziyet ve işkencelerle dolu tam yirmi sekiz aylık bir

zindan hayatına mahkûm edilmişti. Zindanda kaldığı dönemde, "Başına gelenler hakkında ne düşünüyorsun?" diye soranlara Koca İmam şöyle cevap vermiştir: *"Akıllarınca, Allah yolunda bir hayır işletmek için beni kırbaçlayanlara Allah'tan hidayet dilerim."* Ahmed İbn Hanbel böylesi türlü türlü işkence ve zulümlere maruz bırakıldığı hapis hayatında, içinde kırk bin hadis bulunan o muhteşem "Müsned" isimli eserini yazmıştır.

Muasırı, fıkhın diğer bir dev imamı İmam Şafiî (150-204) rüyasında Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) İmam Hanbel'e bir gömlek giydirdiğini görür. O büyük insan, bu haberi dinleyince sekînet ve itminana erer; erer ve ruhunu Rahmân'a teslim eder.

Kendisinden iki asır sonra yaşamış olan muhteşem dimağ Serahsî (? - 483) de aynı mihnet ve eziyete maruz kalarak, kör bir kuyunun dibine atılır ve burada 30 ciltlik "Mebsut" isimli eserini yazar.

İmam Gazzâlî'nin (1058-1111) ömrünün ilk seneleri ilim tahsiliyle geçmiş, felsefeyle uğraştığı için dönemindeki bazı nâdanlar tarafından "kâfir" yaftası yemiş ve onların insafsız taarruzlarına göğüs germiştir. Orta yaşlarında ilmin zirvesine çıkmış ve yine bu dönemde dört yıl Nizamiye Medresesinde başmüderrislik vazifesi yapmıştır. Daha sonra istifa edip iç âlemine dönerek, Şam'da, Emeviye Camii'nin minaresinde toplumdan uzak kalarak 11 yıl inziva hayatı yaşamıştır.

Ve Bediüzzaman (1873-1960).. 20. asrın insanının kendisine muhtaç ve medyun olduğu bu büyük çilekeş, 1925'lerde Barla'ya sürgün edilmiş, bir kır bekçisiyle görüşmesi bile çok görülmüş; hapishanelerde ve tehcir-i mutlaklarda yaşamaya zorlanmıştır. Hatta düşüncelerine ket vurulmak istenerek eser yazmasına bile fırsat verilmemiştir. Fakat o büyük mücadele insanı, bütün engellemelere rağmen tıpkı vahyin yazılmasında olduğu gibi, eserlerini sigara kağıtları, tahta parçaları gibi ibtidaî malzemelere yazdırmış ve o vâridât, bir yolu bulunup dışarı çıkarılarak çoğaltılmıştır. İmam Âzam, İmam Hanbel ve diğer büyükler gibi Bediüzzaman da, o saf ruha ve ulaşmak istediği rıza ufkuna yükselebilmek ve Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bıraktığı mirası alıp asrımızdaki muhtaç sinelere taşıyarak devam ettirebilmek için 28 sene çile çekmiştir.

Asrımızın ufkunu süsleyen bu nur insan, *"Seksen küsur senelik hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum. Ömrüm harp meydanlarında, esaret zindanlarında, memleket mahkemelerinde, memleket hapishanelerinde geçti.*

Divan-ı Harplerde bir cani gibi muamele gördüm, bir serseri gibi memleket memleket sürgüne gönderildim." sözüyle çileyle yoğrulmuş seksen küsur senelik ömrünün kısa bir serencamesini anlatır. Başı yüce dağlar kadar yüksek ve dumanlı bu büyük çilekeşin, çektiği ızdırap ve amansız sıkıntıların verdiği bir ruh hâletiyle söylemiş olduğu *"Zaman oldu ki, hayattan bin defa bıktım. Eğer dinim beni intihardan men etmeseydi, şimdi Said, toprak olmuştu."* ifadeleri, dünyada iken ukbânın yamaçlarında dolaşan bir çilekeş ruhun çekmiş olduğu çile ve ızdırabın derecesini göstermesi bakımından çok önemlidir.

Evet, çile ve mihnet çekmek, iman yolunda hizmet etmenin lâzım-ı gayr-ı müfarıkı (ayrılmaz bir parçası)dır. Gerçi insanın "Allahım, bana mihnet, meşakkat ve sıkıntı ver ki, ben imana hizmet edeyim!" diyerek bunu istemesi yanlıştır; ama çile ve ızdırapla yoğrulmamış bir mefkûrenin de ilelebet pâyidâr kalması mümkün değildir.

Diğer bir husus ise, Cenâb-ı Hak, yaptırdığı büyük hizmetleri, nazarların tam olarak ahirete müteveccih olması ve yapılan işlerde Allah'ın rızasından başka bir şey düşünülmemesi için huzûzat-ı nefsaniyeden uzak bir noktada yaptırmaktadır. Meselâ, yukarıdaki büyüklerden sadece Bediüzzaman'ı düşünecek olursak, bir insanın harp meydanında, kurşun yağmuru altında yazdığı bir eserin içine riyanın girmesi mümkün değildir. Zaten kendisi de bunu İşârâtü'l-İ'caz isimli tefsirinin başında, *"Eski Said, en dakik ve en ince olan nazm-ı Kur'ân'daki i'cazlı olan îcazı beyan ettiği için kısa ve ince düşmüştür. Fakat şimdi ise, Yeni Said nazarıyla mütalâa ettim. Elhak, Eski Said'in bütün hatiatiyle beraber şu tefsirdeki tetkikat-ı âliyesi, onun bir şâheseridir. Yazıldığı vakit daima şehit olmaya hazırlandığı için, hâlis bir niyet ile ve belâgatın kanunlarına ve ulûm-u Arabiyenin düsturlarına tatbik ederek yazdığı için hiçbirini cerhedemedim."* ifadeleriyle itiraf etmektedir. Aynı şekilde Ahmed İbn Hanbel Müsned'ini, Serahsî Mebsut'unu ve İmam Gazzâlî de eserlerini hep bu duygu ve düşünce içinde kaleme almışlardır.

Evet, bakışlarında aydınlık, düşüncelerinde hikmet ve beyanlarında hakikat nümâyân olan bu başyüce kametler, diriltici soluklarıyla muhataplarını her zaman aydınlatmışlar ve aydınlatmaya da devam edeceklerdir.

SAHABE İMAN VE AKSİYONU

Soru: Sahabe Efendilerimizin dini anlama ve anlatmaları nasıldı? Onları örnek alma konumunda olan bizler için neler tavsiye edersiniz?

İnsanın yaratılış gayesi, Cenâb-ı Hakk'ı bilip, bildirmektir. Bunun dışında hiçbir şey yaratılışa gaye olacak seviyede değildir. Kur'ân-ı Kerim: وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ *"Ben, cinleri ve insanları ancak Bana ibadet etsin diye yarattım."*[1] beyanında bu mülâhaza açıktır. Âyetteki لِيَعْبُدُونِ *"Bana ibadet etsinler"* ibaresini, İbn Abbas لِيَعْرِفُونِ "Beni bilsinler" şeklinde tefsir etmiştir.

Bu hakikati en iyi şekilde idrak eden Efendimiz ve O'nun sadık yârânı olan sahabe-i kiram efendilerimizdir. Dolayısıyla, dine ait bütün hakikatlerin en başta onlardan öğrenilmesi gerekir. Bu mânâda onlara mütâbaat, aynı zamanda marz-i ilâhî açısından da ayrı bir önem arz eder. Çünkü Cenâb-ı Hak onlar için, رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ *"Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razı."*[2] buyurmuştur. Tasavvufçular, bu âyetten hareketle iki makam ya da iki mertebeden söz ederler.

1. *Râdiye:* Bu, kulun Cenâb-ı Hak'tan razı olması makamıdır. Bu hâl, bir halk şairimizin ifadesiyle şöyle dile getirilir:

"Gelse celâlinden cefa
Yahut cemâlinden vefa
İkisi de cana safa
Lütfun da hoş, kahrın da hoş."

Buna göre, Cenâb-ı Hak'tan ne gelirse gelsin, her zaman şükürle karşılık verip kat'iyen şikâyet etmeme ve bu yolda karşımıza çıkacak gülü de, dikeni de aynı görme, azbi de azabı da aynı bilme bir esastır.

2. *Mardiyye:* Bu da, Allah'ın rızasına mazhar olma demektir. Mardiyye, râdiyeden daha önemli bir mertebedir. Tâbiînin büyük kadını, Rabia Adeviye ellerini açıp Allah'a dua ederken: *"Allahım, benim Seninle olan alâkam hürmetine değil; Senin benimle olan alâkan hürmetine..."* der, dua eder. Çünkü kulun, Allah'la (celle celâluhu) irtibatı ne olursa olsun, Allah'ın kulla olan irtibatı çok daha derin, daha muhit ve daha önemlidir. İşte, "mardiyye" mertebesi, böyle bir hususa açılmış olma ve ona mazhariyet kesbetme hâlidir ki, her iki hâli de nefsinde cem eden Efendimiz ve ashab-ı kiram hakkında,

Allah Teâlâ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ buyurmaktadır.

Bu durum, Allah'ın (celle celâluhu) onların hayat tarzlarından, hayatı yorumlayışlarından hoşnut olduğunu gösterir. Öyleyse, onların hayat mertebelerine intibak etmek –ki, o kalıbın içine girmek demektir– bizim için bir gaye ve hedef olmalıdır. Zaten Cenâb-ı Hak, onlar için bu ifadeyi kullanmakla sanki bize: *"Bu hayat tarzı, Benim razı olduğum bir tarzdır. Onu yakalayın ve Benim hoşnutluğuma mazhar olun ki, ben de sizden razı olayım."* demektedir.

Aslında sahabe-i kiram bizim için her zaman örneklerin en güzelini teşkil etmektedir. Bu hususu biraz daha açmakta yarar olacağı inancındayım. Şöyle ki, sahabenin her biri iman adına öylesine derinlerden derindir ki, onların her birine birer iman kahramanı dense sezadır. Tabiî iman derken, bizim küçük yaşlarda duyup ezberlediğimiz; اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ وَمَلٰئِكَتِهِ... çerçevesinde söylenen ve sadece lafızdan ibaret olan iman değil. Yanlış anlaşılmasın, bu iman değildir, demek istemiyorum. Aksine kelime-i şehadet ve kelime-i tevhid, Allah indinde en önemli bir hakikattir.. ve O isterse kuluna sadece bu kelime ile necat verebilir. Ancak bizim Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve sahabe-i kiramda gördüğümüz iman çok farklıdır. Meselâ onlar, bir yerde karşılaştıklarında, birbirlerine: *"Hele gel, seninle bir saat Allah'a iman edelim..."* derler.

Evet, onlar düşünüp tefekkür etme, imanlarını daima taze tutma ve böylece her zaman hayvaniyetten uzak durup cismaniyeti geriye çekerek kalb ve ruhun derece-i hayatına girme adına bitmeyen bir gayret içinde olmuşlardır. Elbette ki bu, basit mânâda bir inanış değildir.

Ayrıca onlar, İslâm'a hizmet adına, birer aşk ve heyecan kahramanıdırlar. Abbas İbn Eşyem (radıyallâhu anh), Yermuk'te şehit düşen bir sahabidir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu sahabi hakkında: *"Kılıçlar başından aşağıya inerken başını hiç çevirmedi."* buyurur ve bundan dolayı da onun Cennet'te reftare gezdiğini haber verir. Onun torunlarından biri, Ömer b. Abdülaziz'in huzurunda kendisini tanıtırken: *"Ben o zatın torunuyum ki, Yermuk'te savaşırken, bir kılıç darbesiyle bacağının kesilmiş olduğunu, ancak attan inmek istediğinde tepetaklak düşmesiyle fark etti."* der. Belki bu tür vak'alar, Çanakkale'de, Çaldıran'da, Sırpsındığı'nda ve daha nice savaşlarda da meydana gelmiş ve yaşanmıştır; ancak sahabenin yaşayışı her

zaman farklı olmuştur.

Sa'd İbn Rebî, Efendimiz tarafından çok sevilen bir sahabidir. Uhud'da, bir an gözlerden ırak olur. Efendimiz yanındaki sahabilere, etrafı bir arayın der. Arar ve onu yaralı bir hâlde yatıyor bulurlar. O kendisini bulan zata döner ve şu ibret verici sözleri söyler: *"Sizin nabzınız attığı müddetçe Efendimiz'e bir şey olursa, Allah'a vereceğiniz hesabın altından kalkamazsınız. Allah Resûlü'ne benden selâm söyleyin, Uhud'un verâsından üfül üfül esen Cennet'in kokularını duyuyorum."*

Evet, iman ettikten sonra, dünya ve ukbâ saadetine giden yol, i'lâ-yı kelimetullah için mücadele ve mücahededen geçmektedir. Onların hepsi, dâsitanî bir kahramanlıkla kendilerinden beklenen bu mücadeleyi vermiş ve gereken gayreti göstermişlerdir. İbn Hacer, Efendimiz döneminde yaşamış yüz otuz bin sahabeden bahseder. Oysaki bütün araştırmalara göre, bugün Medine mezarlığında bulunan sahabe mezar sayısı on bin bile değildir. Geriye kalan yüzyirmi bin sahabi, inandıkları hakikatleri insanlara ulaştırmak için, dünyanın dört bir yanına dağılmışlardır. Demek yüz yirmi bin sahabi, Mekke-Medine gibi, insanları büyüleyen güzel yurtlarından ayrılarak, Yahya Kemal'in "Ezan" şiirinde:

Emr-i bülentsin ey Ezan-ı Muhammedî
Kâfi değil sadana cihan-ı Muhammedî
Sultan Selim-i evvel'i râm etmeyip ecel
Fethetmeliydi âlemi şân-ı Muhammedî

Gök nura garkolur, nice yüzbin minareden
Şehbal açınca rûh-u revan-ı Muhammedî
Ervah cümleten görür Allahü Ekber'i
Akseyleyince arşa lisan-ı Muhammedî

şeklinde idealleştirdiği, Rûh-u Revan-ı Muhammedî'yi, dünyanın dört bir yanında bir bayrak gibi dalgalansın diye gittiler; gittiler ve bir daha da geriye dönmediler.

Meselâ, bunlardan biri Ümmü Haram'dır. O, Efendimiz'den aldığı bişaretle, yaşlı hâliyle çıktığı Kıbrıs seferinde şehit olmuş ve oraya gömülmüştür. Evet, sahabenin hemen hepsi bu düşünceyle meşbû olduklarından çoğu zaman Allah Resûlü'ne gelerek: *"Dua etmez misiniz yâ Resûlallah! Allah yolunda şehit olayım..."* deyip dua istemiş ve taşıdıkları o ruh ve mânâ ile İslâm'ı dünyanın birinci meselesi hâline getirmişlerdir.

Dört halife döneminde –ki, tamamı 30 yıldır– fethedilen yer ve Müslüman olan insanlar, daha sonraki Emevi, Abbasi, Karahanlılar, Samanoğulları, Harzemler, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde fethedilen ve Müslüman olan insanların sayısına denktir. Hz. Osman döneminde ta Aral Gölü'ne, Ermenistan'a –ki, Kastalanî bu yerlerin Erzurum'un Palandöken dağlarını da içine aldığını söyler– kadar gitmişlerdir. Hz. Ali döneminde Öküz Nehri aşılmış ve Ahnef b. Kays gidip Moğollarla savaşmıştır. Tarık b. Ziyad, kendi ismiyle anılan Cebel-i Tarık Boğazı'nı geçerek –eski adıyla Herkül Burcu– İspanya'ya ulaşmıştır. Amr b. Âs ve yeğeni Ukbe b. Nafi, "Zulmet Denizi" denen Atlas Okyanusu'na, Abdülhak Hamid'in ifadeleriyle: *"Atı beline kadar suların içinde ve meleklerin gökteki konuşmaları kadar mukaddes şu sözlerle haykırmıştır: 'Allahım, bu karanlık deniz önüme çıkmasaydı Senin yâd-ı cemilini denizler ötesi âlemlere götürecektim!' "*

Evet, iman, imandan sonra gelen aksiyon ve mücadelenin, muhasebe ve murâkabe duygusunun temelini teşkil eder. Dolayısıyla her şey, ondan fışkırır. İşte sahabe-i kiramdaki bu mücahede aşk u şevki de, onlardaki imanın derinliğinden kaynaklanıyordu. Çünkü onlar, Asr-ı Saadet'i idrak etmiş ve Efendimiz'in arkasında yer almış, dolayısıyla hilkatin gayesi, fıtratın neticesi Allah'a iman, mârifetullah, muhabbetullah ve zevk-i ruhanî olduğunun şuuruna çok iyi varmışlardı.

Efendimiz, onlar arasında elbette apayrı bir yer tutar. O, tamamen, Cibril'in muallimliğinde yetişmiş ve her şeyi O'ndan öğrenmiş olmasına rağmen, öyle bir ufka ulaşmıştır ki, Miraç'ta kendisine muallimlik yapan Cibril'i dahi geride bırakmıştır ve cismaniyetine rağmen, Allah'ın en mükerrem meleğini dahi aşmıştır.

Hâsılı, iman ve aksiyon çok önemli bir mevzudur. Bundan dolayı asrımız âlimlerinden Bediüzzaman Said Nursî, Mevdudî ve daha niceleri, kemal-i hassasiyetle iman ve aksiyon meselesi üzerinde durmuş, konuyla ilgili eserler yazmışlardır. –Allah'a binlerce hamdolsun– onlar ve onlar gibilerin çalışmalarıyla günümüz aydınlanmış, hedef olarak insanımıza, imanda derinleşme ve müsbet hareket de diyebileceğimiz aksiyon yolu gösterilmiştir. Bu çerçevede bize düşen şey de, tıpkı sahabe gibi: *"Hele gel, bir saat Allah'a iman edelim"* deyip, her fırsatı değerlendirerek imanda derinleşmektir.

Mücadele ve mücahedeye gelince; günümüzde medenilere galebe icbar ile değil, ikna iledir. Dolayısıyla bu uğurda mücadele verilirken, basiret üzere

hareket etme esastır. Zannediyorum, bu alanda da sahabeye ait ruhu, şuuru en iyi şekilde kavrayan Bediüzzaman olmuştur. O, yıllarca: *"Milletimin imanını selâmette görürsem Cehennem'in alevleri içinde yanmaya razıyım. Çünkü vücudum yanarken gönlüm gül gülistan olur. Milletimin imanını selâmette görmezsem, Cennet'i de istemem, çünkü orası bana zindan olur."* demiş, bir hayat boyu hiç yılmadan, bütün engelleme ve karalamalara rağmen yoluna devam etmiştir. Böyle bir düşünce istikametinde yüründüğü müddetçe, Asr-ı Saadet'tekine benzer güzelliklerin yaşanacağı ümit edilebilir.

1 Zâriyât sûresi, 51/56.

2 Tevbe sûresi, 9/100.

NAMAZIN ZİKİR VE TEVBE BUUDU

Soru: "Beni (zikir) hatırlamak için namaz kıl." âyetindeki namaz ile zikir arasındaki münasebeti biraz açar mısınız?

Zikir, mü'mini Allah'a en seri şekilde yaklaştıran bir ibadet ve gaflet bulutlarını dağıtan en tesirli bir rüzgârdır. Zikir, anma-hatırlama ve insanın hayatı duyarak yaşaması ya da varlığın koridorlarında gezerken hemen her nesneden Allah'a ait bir mesaj alması demektir. Bu mânâda zikir ile namaz arasında sıkı bir irtibat söz konusudur. Hatta diğer ibadetlerdeki zikir, namazdaki zikrin yanında ancak, tâli bir mübarekiyeti haizdir. Zaten o ölçüde Allah'ı hatırlatacak ve insanın görme, düşünme, anlama ve değerlendirme ufkundan gafleti izale edecek başka bir ibadet olsaydı, Allah, namazın yerine o ibadeti emir ve tavsiye buyururdu.

Namaz, zatında potansiyel olarak hatırlatıcı bir güce sahiptir. Kur'ân-ı Kerim, وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِي *"Beni hatırlamak için namaz kıl."*[1] âyetiyle bu hakikati hatırlatır. Evet, âyette de ifade edildiği gibi hatırlama (zikir) ile namaz arasında sıkı bir münasebet vardır. Namazın bu ölçüdeki öneminden ötürü Kur'ân'da Allah (celle celâluhu), günde beş vakit namazı sık sık vurgulamıştır.

Oruç, gizli bir ibadettir ve oruçlu bir kimsenin oruçlu olduğunu kimse bilemez. Vâkıa oruç, gizliliğinden ötürü nezd-i ulûhiyette de ayrı bir hususiyet arz eder ki, Allah (celle celâluhu), onu da kudsî bir hadisiyle tebcil ederken, *"Oruç Bana aittir ve mükâfatını da Ben veririm."* buyurur. Ancak eğer Allah (celle celâluhu), oruçta da namazdaki zarurî temadi söz konusu olsaydı, bize savm-i Davud gibi gün aşırı oruç tutmayı farz kılardı. Bu itibarla denebilir ki, namazın bu çok güçlü hatırlatma tesiri, kat'iyen başka bir ibadette mevcut değildir. Belki cuma namazı veya hac gibi küllî ibadetlerde böyle güçlü bir tesirden söz edilebilir ve bunların hatırlatıcılığı önemli seviyede bir zikir sayılabilir. Ancak bunlar dahi namaz gibi her gün ve aynı zamanda günde beş defa olmadığı için namazın yerini tutmaları mümkün değildir.

Namaz, insanları günahlardan arındıran ve ondaki isi-pası temizleyen bir kurna gibidir. Her gün onda beş defa yıkananlar günahlarından arınır ve tertemiz hâle gelirler. *"Gündüzün her iki tarafında ve gecenin saçaklarında (gündüze yakın olan saatlerinde) namaz kıl! Muhakkak ki, iyilik kötülükleri giderir. İşte bu, (Allah'ı) ananlar için bir hatırlatmadır."*[2] âyeti, bu gerçeği delillendirmektedir. Bu âyetten anlaşılan şey, kılınan her namazın, yekûn bir

hasenat teşkil etmesi ve bu hasenatın seyyiatı silip süpürüp götürmesidir. Ayrıca âyet-i kerimenin sonunda, ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِرِينَ *"İşte bu, Allah'ı ananlar için bir hatırlatmadır."* denilerek, namazın hatırlatıcı gücü bir kere daha nazarlara verilmektedir.

Zikir ile namaz münasebetini bu şekilde tespit ettikten sonra, tevbe ile namaz arasındaki irtibata gelince; tevbe, kişinin Allah'a yönelmesi ve kendi içini Allah'a (celle celâluhu) açıp dökmesidir. Tevbe, Allah'ın, bizim mahiyetimize dercettiği günahlarla deformasyona uğrayan temiz ve latîf duygularda, yeniden bir yapılanma meydana getirme ameliyesidir.

Her günah işleyen insan, sevaptan yüzünü çevirip küfre doğru bir adım atmış sayılır. Evet, Üstad Hazretleri'nin de ifadeleriyle *"Her bir günah içinde küfre giden bir yol vardır."* Öyleyse her günah işleyen, bir adım Allah'tan uzaklaşmış ve bir adım da şeytana yaklaşıyor demektir. Tevbe ile insan, "Eyledim hadsiz günah, nihayet tasmalı boynumla döndüm Sana ilâhî!" diyerek, tekrar Allah'a dönmüş olur ki, böyle bir insan aynı zamanda seyyiatını da hasenata çevirmiş sayılır. Üstad'ın yaklaşımı ile tevbe, insanı sürekli kötülüklere açık olan kabiliyetlerini, hayra tevcih etmektedir ki, bu da potansiyel olarak insanın hayır yapması demektir.

İşte namazda da bu durum söz konusudur. Zira namaz, insanda gerçek mânâda bir tevbe şuuru meydana getirir. Her ne kadar insan, günde beş defa kavlî olarak tevbe etmese bile, onun kılmış olduğu namazlar, fiilî bir tevbe yerine geçmektedir. Kaldı ki, namazda okunan evrâd u ezkârda, tevbe-istiğfar mânâsı taşıyan birçok dua ve âyetler vardır. Meselâ, mü'min namaza, اَللّٰهُ أَكْبَرُ sözüyle başlamaktadır. اَللّٰهُ أَكْبَرُ 'le başka işlerden kopma ve kesilme adına âdeta eldeki fikir ve şuur balyozu mâlâyânî şeylerin üzerine indirilmekte ve Allah'a (celle celâluhu) teveccüh edilmektedir. Evet, namazda, masivadan kopma ve Hakk'ın davetine icabet edip, O'na yönelme söz konusudur. Ne var ki, böyle bir teveccühü, herkes ancak kendi kamet-i kıymetine göre gerçekleştirebilmektedir.

Daha sonra سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ gelir ki, bu, makam-ı cem'in ifadesi bir sözdür. Sübhaneke, *"Şu varlık içinde Sana şerik koşulabilecek hiçbir şey yoktur. Sen, zâtında, sıfatlarında ve icraatında teksin. Ne benim ef'âlim ne de kâinatta cereyan eden hâdiseler, Senden başkasına verilemez. İşte ben, böyle bir şirk düşüncesine sırtımı dönüyor, Seni tesbih ve takdis ediyorum."*

demektir.

وَبِحَمْدِكَ *"Hamd yalnızca Sana mahsus"* anlamına gelir. Sübhaneke sözünde Cenâb-ı Hakk'ı bütün noksanlıklardan tenzih ederek, vâhidî tecellîye karşı tam bir ubûdiyet ortaya koyma mânâsı vardır, böyle bir tenzih ifadesinden sonra gelen وَبِحَمْدِكَ 'le de insan, *"Ben, bu mânâyı ihata edemem ama Sen, bana bunu duyuruyorsun. Zira Sen bunları bana duyurmazsan ben duyup hissedemem. Öyleyse ben Seni bir taraftan tesbih ederken, aynı zamanda hamdle medyuniyet ve şükranlarımı da sadece Sana takdim ederim."* demektedir.

وَتَبَارَكَ اسْمُكَ "Senin ismin bereket kaynağıdır. Benim gibi boynu tasmalı, ayağı prangalılara, o engin hazinenden bir şeyler versen ne çıkar! Zira Sen, Seni inkâr edip, şirke koşanlara bile nice nimetler bahşediyorsun. Ben de bütün günah ve inhiraflarıma rağmen, Sana teveccüh ederek, Senin bereket kaynağı mübarek ismine sığınıyor ve Alvar İmamı edasıyla;

' Kerem kıl, kesme Sultanım keremin bînevâlerden,

Kerem kesmek yakışır mı Keremkâne gedâlerden'

diyerek huzurunda inim inim inliyorum." demektir.

وَتَعَالٰى جَدُّكَ' te, *"Senin şanın mütealdir. Nitekim Sultana sultanlık, gedâya da gedâlık yaraşır. Ben çok düşüp kalkmış olabilirim, ancak şimdi iki büklüm olup kapına geldim; zira Senden başka gidecek melce ve menca yoktur.. ve bu mülâhazada; evet günah bana yaraşmaz doğru, fakat af da Senin şanındır."* mânâsı vardır.

وَلَا إِلٰهَ غَيْرُكَ ise, *"Başkasına nasıl dönebilirim ki; Senden başka Mâbud-u bi'l-hak ve Maksud-u bi'l-istihkak yoktur."* demektir.

Evet, namazda Allahu Ekber'den başlayıp selâm verene kadar hep böyle tevbe yörüngeli bir teveccüh söz konusudur ve işte bu teveccüh zamanla kulu, adım adım ihsan yamaçlarına doğru götürebilir...

1 Tâhâ sûresi, 20/14.

2 Hûd sûresi, 11/114.

DUYGULARDA İTİDAL

Soru: Ümit-ümitsizlik, tevazu-gurur vb. duyguların dengede götürülmesi hususunda zorlanıyoruz. Neler tavsiye edersiniz?

İnanç ve idealimizin devamlılığı adına bu tür duyguların itidal ve istikamet üzere temsili çok önemlidir. Zira inanç başka, inançta dengeyi yakalama ve o dengeyi ilelebet devam ettirme başkadır.

Evvelâ, dinimiz her zaman ve zeminde bizlere orta yolu tavsiye eder. Cenâb-ı Hak: *"Ben sizi orta (yolda) bir ümmet kıldım."*[1] buyurur. İşte bu, ifrat ve tefritten olabildiğine uzak, hem akıl hem his hem de ruh yönüyle itidali temsil eden bir ümmet demektir ki, biz de yaptığımız ibadet ve dualar içerisinde, günde en az kırk defa: اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ *"Bizi doğru yola hidayet et."*[2] demek suretiyle, Rabbimiz'den bizi o yolda tutmasını dileriz. Kaldı ki bizler, ifrat ve tefritlerin had safhada temsil edildiği bir dönemde yaşamaktayız. Böyle bir dönemde Allah'ın yardımı olmadan istikamet üzere yaşamamız imkânsız gibidir.

Tarihe baktığımız zaman, birçok olumsuz hâdiselere sebep olan şeyin, duygu ve düşüncelerdeki aşırılıkların, sapmaların olduğunu görürüz. Meselâ, İslâm tarihinde itikadî fırkaların ortaya çıkışı, ilgili mevzularda meydana gelen ifrat ve tefritlere dayanmaktadır. Onların bir kısmı, sebeplerin tesirini inkâr edip cebrî bir anlayışa yönelirken, diğer bir kısmı da, esbabı her şey sayma gibi bir yanlışlığın içine düşmüşlerdir. Neticede her ikisi de ne esbabı ne de esbaba riayetin hikmetini anlayamamıştır. Oysaki bizler, sebepler âleminde yaşadığımızdan sebeplere riayette esbapperest gibi davranmamız, neticeyi beklemede de, kudret-i ilâhiyeye sığınıp tevekkül etmemiz esasına göre davranma mecburiyetindeyiz. Mustafa Sabri Efendi bu konuda, *"Müptedinin Mutezile olmaması, müntehinin de Cebriye olmaması mümkün değildir."* diyerek, ayrı bir hususu daha ifade etmeye çalışır ve Ehl-i Sünnet anlayışının ayrı bir varyasyonuna dikkati çeker.

Günümüzde havf-recâ hususunda yaşanan dengesizliklerden de söz etmek mümkündür. Meselâ, halkı irşad konumunda olan insanların çoğu, sadece Cennet'i ya da Cehennem'i nazara verip, bu hususta insanları ya tamamen ye'se ya da aşırı bir güvene sevk etmektedirler. Hâlbuki insan, bir taraftan amelini işlemede kılı kırk yararcasına hassas davranırken, diğer taraftan da, bu

amellerin, Cenâb-ı Hakk'ın vermiş olduğu nimetlerin şükrünü edada yeterli olmayacağını ve bir insanın sadece ameliyle kurtulamayacağını düşünmesi de gerekir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) sahih bir hadislerinde: *"Hiç kimse ameliyle kurtulamaz."* buyurur. Sahabe Efendilerimiz: "Sen de mi ey Allah'ın Resûlü?" dediklerinde, *"Evet, Allah'ın fazlı, bereketi olmazsa ben de kurtulamam."* der.

O hâlde insanın: "Ne günahım var? Aksine ben bu yaşımda iman etmiş, namaz kılmış, oruç tutmuşum.. o hâlde Allah bana ceza vermez!" demesi, Allah'a karşı bir saygısızlık ve küstahlığın ifadesi; kendi nefsini yerden yere vurup: "Benden bir şey olmaz, zaten şu ana kadar işlediğim hiçbir hayır da yok. Nasıl olsa Cehennemliğim, o hâlde boş yere uğraşıyoruz!" şeklinde bir mülâhazaya girip ümitsizliğe düşmesi de, ayrı bir saygısızlığın ve küstahlığın seslendirilmesidir.

Üstad başkalarına karşı hüsnüzanla hareket edilmesi gerektiğini ifade eder. Ben bunu, "kendi hesabımıza savcı, başkaları adına da avukat olma" sözcüğüyle özetlemeye çalışıyorum. Evet, insan her ne kadar kendi nefsi adına olabildiğine acımasız davransa da, başkalarına karşı hüsnüzanna memurdur. İnsanların sokakta yürüyüş şekline bakıp, "Gerçekten Müslüman olsalar gözlerini haramdan sakınırlar, harama baktıkları zaman da gider gözyaşlarıyla gözlerini yıkarlar…" şeklinde bir fikir yürütmemiz, bir gün gelir bizi, "O hâlde onlar Müslüman değil" yargısına götürür ki, böyle bir yargıda bulunmanın ne denli tehlikeli olduğu âşikârdır.

Evet, görüldüğü gibi dengeleri korumada sadece inanmış olmak yeterli değildir. Bu hususta istikameti yakalamamız ancak, inanç ve akideyle alâkalı terminolojiyi bilip uygulamamızla hâsıl olabilecektir. Yoksa duygu ve düşüncede istikameti bulmada olduğu kadar, problemlerin çözümünde de doğruyu yakalamamız zordur.

1 Bkz.: Bakara sûresi, 2/143.

2 Fâtiha sûresi, 1/6.

İkinci Bölüm
DÜŞÜNCE BOYUTU

DEVLET-İ EBED MÜDDET

Soru: Osmanlılardaki devlet-i ebed müddet fikrini nasıl değerlendiriyorsunuz? Osmanlı'nın bu düşünceyi ne derecede hayata geçirdiğine inanıyorsunuz?

Devlet-i ebed müddet bir ideal ve bir mefkûredir. Bunun tam gerçekleşmesi ise imkânsızdır. Bu açıdan ona bir gaye-i hayal demek daha doğru olur zannediyorum. Çünkü ferden-ferda herkesin öldüğü gibi, devletlerin de ölümü mukadderdir. Ali Şeriati'nin ifadesiyle, herkes için yürüyeceği yolda yuvarlanıp içine düşeceği ve bir daha da çıkamayacağı bir çukur vardır. Ama yol, bazen oksijen çadırında, nebatî bir hayatla uzar, bazen de toplumun bütün dinamizminin devreye girmesiyle.. tıpkı sadakanın ömrü uzattığı gibi.

Osmanlı bunların hepsini görmüştür. O, hiçbir millete müyesser olmayan uzun bir ömür yaşamıştır. Evet, dünya tarihinde tek sülalede böylesine uzun bir ömür, hiçbir millete müyesser olmamıştır. Firavunlarda, Roma'da 150-200 sene arayla aileler değişmiş olmasına rağmen, Osmanlılarda bu müddet altı asırdır ve bunun dört asrı da hep zirvede geçmiştir.

Söğüt'ten başlayıp devamlı helezonik olarak yükselen ve zirveleşen bir devletin gaye-i hayalinin "ebed müddet" olması, onların himmetlerini âli tutmaları ve canlı kalmaları adına çok önemlidir. Hayalleri hafife almamak lâzım. Bilmem kaç sene evvel haritada işaretlediğiniz yerlerin sizin üzerinizde tesiri çok büyüktür. Öyle ki o, sana uzaktan göz kırpan bir yıldız gibi sürekli gel der, siz de ona doğru hep yürürsünüz. Bugün olmazsa yarın, yarın olmazsa öbür gün, olmazsa çeyrek asırda veya yarım asır sonra ulaşılması gerekli olan bir zirveye ulaşmış olursunuz. Böyle bir hedef olmayınca, insan bir yere kadar çalışır; çalışır ve artık yeter der. Sonra Üstad'ın ifadesiyle ezhan "ene"lere döner, etrafta gezmeye başlar.

Diğer bir tabirle mesele, hatt-ı müstakim üzerinde bir yol takip etmekten

çıkar, dairevî bir hâl alır. Sonra insan her şeyi kendi etrafında örgülemeye başlar. İşte bu, bir ufuksuzluk ve mefkûresizlik demektir.

Evet, Osmanlılar da, gaye-i hayale ulaşmak için acaba her zaman ilk dönemlerde olduğu gibi, hususi ile de ilk dört asırda olduğu gibi, ona ulaşma yolunda strateji, politika üretebilmiş midir? Burada eskilerin "Fîhi nazar" dedikleri gibi "Fîhi nazar" deyip geçeceğiz... Sadece acı bir zem olmaması ve biraz da *"Ölülerinizin kötü yanlarını anmayın."* disiplinine bağlılığımdan dolayı, bunlar olmamıştır demiyorum. Geçmişimizi ne kadar hayırla yâd etsek de, içimizin o mevzuda çok rahat olmadığı da muhakkak. Bir Fatih döneminden sonra ilim düşüncesi bitmiştir. Hatta onun dönemindeki şeyler de eskinin hızından ibarettir.

Selçuklular, Osmanlılardan daha çok gaileli, curcunalı bir dönemde yaşamışlardır. İster Şark'tan gelen azgın tecavüzler, ister Garp'tan gelen mütecaviz saldırılar karşısında, bir türlü kafalarını dinleyememişler ve bir gaye-i hayale yönelememişlerdir. Bu açıdan meseleye bakacak olursak, Selçuklulara nispetle Osmanlılar daha avantajlı sayılırlar. Buna rağmen Osmanlı'nın ister ilim, ister "devlet-i ebed müddet" fikrinde istenilen oranda başarılı oldukları da söylenemez. Belki ilk kabilevî fütuhat döneminde bu olmamıştı ve olamayabilirdi de, ancak devlet, devlet olarak sistemleşip oturaklaşınca bir ilim düşüncesi ve bir Rönesans gerçekleştirilebilirdi. Vâkıa, medeniyet tarihi yazarları, genelde o fütuhat dönemini müteakip bir ilim döneminin başladığını, bunu medeniyet ve kültür dönemlerinin takip ettiğini söylerler ama, meselenin arzu edildiği şekilde gerçekleşmediği de bir vâkıadır.

Dolayısı ile bir taraftan "Devlet-i ebed müddet derken ne kadar samimi idik?" diğer taraftan "Buna ulaşma adına yapılması gereken şeylerin ne kadarını yapabildik?" gibi mülâhazalarımı henüz aşabilmiş değilim.

Gerçi daha sonra acı acı yerimizde saydığımızı hissetmeye başladığımız an çırpınmalarımız söz konusudur ama, o zaman da batı o parlak durumu ile gözlerimizi kamaştırmış biz de kendi değerlerimiz adına sarsılmışızdır. Bunun ardından, şaşkınca, el yordamıyla bazı kararlar alıp değerlendirme dönemi başlamıştır. Bu ise bizde, inhitat döneminin başlangıcı olmuştur. Tanzimat da bunun bir sendrom hâlinde ortaya çıktığı dönemin adı.

Biz bu dönemde ille de Fransa demişizdir ve Fransa bizim yaklaşık bir asır boyunca âdeta mihrabımız olmuştur. Bundan da bir netice alınamayınca Meşrutiyet'e ümitler bağlanmıştır. Daha sonra İttihatçı toy delikanlılar devreye

girmiş, kumarbazın devamlı kaybedip en sonunda “Bütün kaybettiklerimi istirdat ederim!” mülâhazasıyla en pahalı bir şeye son zarını attığı gibi, biz de Almanlarla birlikte macerâvârî dünya savaşına girmiş ve “Eski saltanat ve debdebemizi istirdad ederiz!” diye şansımızı son bir kere daha denemişiz ama, koca bir devleti pâyimâl etmişizdir.

Onlar bir çürük ipliğe hülya dizmişlerdi ve bu hülyaya, maalesef devlet içinde üç hayatî mekanizma da iştirak ediyordu: Askeriye, sadâret ve maliye. Rıza Tevfik, İttihatçılar içinde yer alan bir insandır. Ama daha sonra onların tavrının yanlış olduğunu anlamış ve “Abdülhamit’in Ruhaniyetinden İstimdat” adlı şiirinde pişmanlığını ifade etmiştir.

Bu değerlendirmeler ışığında günümüze bakacak olursak fırsat henüz fevt olmamıştır. Devlet yine ebed müddet ve bu yine gaye-i hayaldir. Fikir seviyemiz ne olursa olsun duygularımızın temiz ve bu hedefe müteveccih olduğu kesindir. Bazen Allah çok edna nefislerden, a’lâ işler çıkarabilir. İşi yapan, planlayan O olduktan sonra, çok da esbab-ı âdiye üzerinde durmamak lâzım.

Biz, niyetlerimizin sadık kullarıyız. Bir insanın, birkaç neslin, birkaç asrın tahakkuk ettirmeye ömrünün yetmeyeceği koskocaman bir gaye-i hayalin peşindeyiz. Ama akıllı isek, şimdiden buna sahip çıkar, niyetimize göre onun mükâfatını alabiliriz. Çünkü *mü’minin niyeti amelinden hayırlıdır.*

İMTİHAN UNSURLARI

Soru: İnanıp, inandığı istikamette hizmet eden insanlar olarak karşılaşabileceğimiz en önemli imtihan çeşitleri nelerdir?

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminden başlamak suretiyle, günümüze gelinceye kadar, iman hakikatlerine sahip çıkan hemen her fert, çeşitli imtihanlara muhatap olmuştur. Olabildiğine çeşitli bu imtihan unsurlarının başında, hiç şüphesiz, ehl-i dalâlet ve ehl-i küfrün baskısı, mü'minlere düşünce ve niyetlerini anlatma imkân ve fırsatının verilmemesi, ölüme ve öldürülmeye kadar uzanan eziyet ve işkenceler gibi hususlar gelir.

Bu hususlarda mutlak fazilet ve kemal, sahabe-i kirama aittir. Gerçi ashab-ı kiramdan önce de davaları uğrunda, Efendimiz'in Habbab b. Eret'e ifade ettiği: *"İnananlar, sırf inançları yüzünden çukurlara yatırılır, testere ile vücutları ikiye ayrılır, demir taraklarla etleri kemiklerinden sıyrılırdı da onlar yine dinlerinden dönmezlerdi."* şeklinde resmedilen kahramanlar da vardı ama, ihtimal ki yine de mutlak fazilet ve kemal, sahabe-i kiram hazerâtına aittir.

Daha sonraki dönemlerde de, sahabemisal eziyet ve işkencelere maruz kalanlar olmuştur. Meselâ, bizim dünyamızda bir Ebû Hanife, bir Ahmed İbn Hanbel, bir Serahsî, bir Gazzâlî ve bir Bediüzzaman Hazretleri buna önemli misaller teşkil ederler. Ve bu zatlarla, aynı çizgide eziyetlere maruz kalan kişiler de, dava düşünceleri, hayat felsefeleri, aksiyon ve fedakârlıkları bakımından aynı arenanın kahramanları sayılabilirler.

İmtihan unsurlarından en önemlisi –bana göre– Kur'ân'ın, *"Bazınızı bazınız ile imtihan ediyoruz."*[1] âyetinde ifade buyurduğu, dine, imana hizmet edenlerin kendi aralarında imtihan olmalarıdır. Böyle bir imtihan, imtihanların en korkuncu ve kazanma kuşağında kaybetmeye en yakın olanıdır. Sahabe-i kiram, imtihanın bu türlüsü ile defaatle karşı karşıya gelmiş ve Allah'ın inayetiyle hemen hemen bu imtihanların hepsini de kazanmıştır. Meselâ, Mute Savaşında Abdullah b. Revâha, Cafer b. Ebî Talib, Halid b. Velid gibi Arabın soylu evlâtları ve askerlik dâhileri varken, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), azadlı kölesi Zeyd b. Hârise'yi kumandan tayin etmiştir. Yine Nebiler Serveri, vefatından az önce, içinde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali gibi insanların da bulunduğu orduya, Zeyd b. Hârise'nin oğlu Üsame'yi kumandan olarak nasbetmiştir.

Her iki vak'ada da, bir-iki cılız ses hariç, hiç kimseden itiraz çıkmamış ve

Nebiler Sultanı'nın bu tasarrufunu bütün ashab gönülden kabullenmiştir. Daha sonraki devrelerde bu tür imtihanların ardı arkası kesilmemiştir. Meselâ, Hz. Ömer, meşhur Cisr Savaşında Müsennâ gibi askerî tecrübesi müsellem, yaşlı-başlı bir zat varken, 20 yaşında bıyıkları henüz terlemeye başlamış Ebû Ubeyd'i komutan intihap etmiştir. Şimdi bunların nedenleri ve hikmetleri bir tarafa, bu hâdiselerin bir imtihan olduğunda şüphe yoktur.

Bizler de günümüzde, aynı türden fakat değişik şekilde bu tip imtihanlarla her zaman karşı karşıya kalabiliriz. Meselâ, çeşitli vazifelerin taksiminde halk tabiriyle "ün görmüş, gün görmüş" nice tecrübeli, yaşlı-başlı insanlar, bir hikmet ve maslahata binaen arka planda tutulabilirler. Bu, onlar için, kaybetmenin de kazanmanın da bahismevzuu olduğu bir imtihandır. Hakeza, ön planda koşan gençler de, yaşlılarla olan münasebetlerinde imtihan olmaktadırlar. Şayet onlar da kalkar, "Bizim her şeye aklımız yetiyor. Zaten bu vazifeye getirilmemiz de onun şahidi. Öyleyse ne diye işi bitmiş bu kişilere gidip soracağız?" derlerse imtihanı kaybederler.

Çünkü dine-diyanete gönül vermiş her bir ferdin iman hakikatlerini anlatma yolunda bir yeri ve o yere göre yapacağı işleri vardır. Sedef kakmalı bir kapıda veya kürsüde, ahşaba da abanoza da ihtiyaç vardır, sedefe de.

İmtihan çeşitlerinden bir diğeri de tenperverlik, hâneperverlik, çocukperestlik, torunperverlik vb. şeylerdir. İmana-Kur'ân'a hizmeti önde götürenler için her zaman söz konusu olan bu imtihan, şimdilerde çoklarının elenmesine sebep olabilir. "Bizler çok çalıştık. Artık gençler koşsun. Biraz biz, istirahatimize bakalım. Evimiz, çoluk ve çocuğumuzla ilgilenelim." düşüncesi, böyle bir imtihanın başlangıcı sayılabilir. Bununla ilgili olarak, Ebû Eyyüb el-Ensarî'nin (radıyallâhu anh) İstanbul kuşatması esnasında *"Allah yolunda infak edin. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın."*[2] âyeti münasebetiyle beyan buyurduğu hakikat her zaman şayân-ı mütalâa olmalıdır.

Kuşatma esnasında bir kısım askerler, kendilerini göz göre göre ölüme atan arkadaşlarına: *"Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın."* âyetini okuyarak onları uyarırlar. Bunun üzerine Mihmandar-ı Resûl Ebû Eyyüb Hazretleri *"Âyeti doğru okuyor, fakat yanlış tevil ediyorsunuz."* der. Ve devamla, *"Biz ensar topluluğu, Mekke fethinden sonra 'Artık İslâm aziz oldu. Biz de mal varlığımızı muhacirîn ile paylaşmış, bahçelerimizi, bağlarımızı ihmal etmiştik. Şimdi biraz da kendi başımızın çaresine bakalım.' dedik. O*

esnada bu âyet nazil oldu. Yani 'Mallarınızı Allah yolunda infak edin. İnfak etmemek suretiyle kendinizi, kendi ellerinizle tehlikeye atmayın.'" Görüldüğü gibi Kur'ân'ın beyanıyla, böylesi düşünceler de bir imtihan sayılabiliyor.

Şahsen ben ölümü arzu etmenin de bir imtihan olduğu kanaatindeyim. Kavuşabiliriz, kavuşamayız bu ayrı bir mesele ama, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), ashabı, tâbiîn, tebe-i tâbiîn ve günümüze gelinceye kadar nice büyüklerle kavuşmayı arzu etme çok güzel bir şey. Ancak bunun, hizmetler dolayısıyla çekilen sıkıntılar yüzünden olmadığını nereden bileceğiz! Meselâ, benim başımdan geçen son olay. Susurluk hâdisesi münasebetiyle açıklanan listede ismimin zikredilmesi...

Daha önce de bir vesile ile arz ettiğim gibi ben bu olayı İfk hâdisesine benzer bir iftira olarak kabul ettim. Hem üzüldüm hem de öteleri özledim. Hayatım boyunca iffetli yaşamaya çalışmış, bu konuda hassasiyetin zirvesine erme gayreti içinde bulunmuş, bunun için de, öz kardeşlerim "kût-u lâ yemut; ölmeyecek kadar yiyecek"le yaşasın diye Rabbine dua dua yalvarmış bir insan olarak, tutarsız bile olsa bu isnat çok ağır gelmişti. Zira bir Müslüman için imana hizmetin itibarı önemlidir. Şimdi benim, böyle bir ortamda, ölüm arzusunda bulunmam, beni üzüntüden üzüntüye sevk eden bu meş'um hâdise münasebetiyle olmadığını nereden bileceğiz! Eğer öyleyse –hafizenallah– kazanma kuşağında kaybediyoruz demektir.

Hâsılı, hizmet insanlarının başına musallat olmuş dünya kadar imtihan çeşitleri vardır. Mühim olan, hakikat erlerinin bunun farkında ve şuurunda olarak, kulluğun gerektirdiği tavrı takınabilmeleridir.

Unutmayın! *"Vazife cümleden a'lâ, nefis cümleden edna."*

1 En'âm sûresi, 6/53.

2 Bakara sûresi, 2/195.

İNSANİYET-İ KÜBRÂ

Soru: İnsaniyet-i kübrâ ne demektir? İzah eder misiniz?

Kübrâ" kelimesi "büşrâ", "suğrâ" gibi dişi varlıklar için kullanılan "müennes" bir kelimedir. "İnsaniyet" ise, "insan" isminden bir yapma mastardır. Dil kuralları açısından "insan-ı ekber" değil de, insaniyet-i kübrâ denmiştir. Hem Üstad hem İmam Rabbânî hem de Şah Veli gibi zatlar, bunu hep "İnsaniyet-i kübrâ" şeklinde kullanmıştır.

"İnsaniyet-i kübrâ" terkip olarak, büyük insanlık mânâsına gelir. İnsana büyüklük kazandıran şeyi, yukarıda isimlerini zikrettiğimiz âlimler farklı şekillerde izah etmişlerdir. Onların kendi mütalâalarını kabul etmekle birlikte, daha farklı bir mülâhazayla meseleye yaklaşacak olursak; insan hem bedenen hem de aczi, fakrı gibi bazı zaafları itibarıyla küçük bir varlıktır. Ona büyüklük kazandıran şey Kur'ân-ı Kerim'de: *"Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yüklendi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir."*[1] şeklinde bildirildiği üzere, ihsan-ı ilâhî tarafından büyük ve kudsî bir vazifenin altına çekilmesidir. Cenâb-ı Hak, insanın zalimliğine ve cahilliğine rağmen, istidat ve kabiliyeti müsait olduğundan bu kudsî vazifeyi onun omuzlarına yüklemiştir. O, bu vazifeye sahip çıkıp ona omuz verdiği oranda hem cahillik ve zalimlikten kurtulacak hem de büyüyüp değerler üstü değerlere ulaşacaktır...

Evet, insan bir taraftan a'lâ-yı illiyyîne çıkmaya, diğer taraftan da hayvanlardan daha aşağı bir konuma inmeye namzettir. Bu durum, onun kendisine verilen istidat ve kabiliyetleri inkişaf ettirip ettirmemesiyle yakından alâkalıdır. İnsan, insan olarak kaldığı müddetçe, ona "insan-ı suğrâ; küçük insan" demek icap eder ki bazen o, bu mertebeyi bile koruyamayabilir; koruyamayıp daha aşağılara düşebilir. Bu takdirde o insan, ilâhî hakaikin fihristi ve timsali olma özelliğini de kaybeder.

Evet, insan iç ve dış bütünlüğüne kendisini ulaştıracak malumatla donanmazsa, dışı süs içi pis plastize bir varlık hâline gelir. Bu durumda insanın hayvandan farklı bir yanı da kalmaz. İnsanın gerçekten "ahsen-i takvîm"e mazhar olması, kendi istidatlarını inkişaf ettirip "insan-ı kâmil" olmaya endeksli bir hayat yaşamasına bağlıdır.

Bu hakikati şöyle de ifade edebiliriz: İnsanın mahiyeti, olduğu yerde kalmaya müsait değildir. O, yüksek bir ideale talip olmadığı zaman bir taraftan şehvet,

gadap, kin, nefret, inat, haset, hırs vb. duygularla örgülenen nefis mekanizması, öbür taraftan da şeytan unsurunun değişik fenalıkları değerlendirmesi yüzünden hayvanlardan daha aşağı, âyetin ifadesiyle بَلْ هُمْ أَضَلُّ[2] konumuna düşer. Kur'ân-ı Kerim'de bu hususa birçok işaret vardır. Şüphesiz insanı hayvanlardan ayıran özelliklerden biri, kendisine verilen duygularıdır. O, bu duygularını muvakkat dünya hayatı için kullanamaz.

Nasıl kullanabilir ki! Onlar, kendisine uhrevîlik ve semavîlik kazandıracak bir sermaye olarak verilmiştir. Dolayısıyla her insan onları yerli yerince kullanmak zorundadır. Üstad, bu duyguların işletilmesiyle elde edilecek makamı, göklere doğru yükselen bir kuleye; onlar olmaksızın sukût edilecek yeri de, onun aksi istikametinde bir çukura benzetir. Onun bu sukûta maruz kalmaması için, daima hareket hâlinde olması ve hayatını iman hakikatlerinin etrafında örgülemesi gerekir. Cenâb-ı Hak, Saadet Asrı'na yemin ederek başladığı Asr sûresinde şöyle buyurur: *"Asra yemin olsun ki insan gerçekten ziyan içindedir."*[3]

Görüldüğü gibi tekit tekit üstüne kullanılarak, insanın doğduğu gibi kalması hâlinde mutlak surette hüsrana maruz kalacağı bildirilmektedir. Bu ifadelerin hemen akabinde, iman edip salih amel işleyenlerin, birbirlerine karşı hakkı ve sabrı tavsiye edenlerin bu hâlden müstesna oldukları anlatılır ki, bu yol aynı zamanda insaniyet-i kübrâya götüren yoldur. Sahabe Efendilerimiz, sûrenin bu engin mânâsından dolayı, onu başlarına tâc yapıp hemen her sohbetten sonra okumuşlardır.

İnsaniyet-i kübrâya uzanan bir diğer yol –ki yukarıda zikredilen esaslarla yakından irtibatlıdır– mârifet-i kübrâyı elde etme yoludur. Allah (celle celâluhu), Necm sûresinde: *"And olsun O, Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını gördü."*[4] buyurmak suretiyle işte bu duruma işaret eder. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendisine bahşedilen miraç yolculuğu boyunca zâhirî ve bâtınî duygularını, zerrelerden sistemlere kadar bütün kâinat üzerinde işlettirmiş ve mârifet-i kübrâyı elde etmiştir. O, miraçta ayağını nazarının ulaştığı yerin ötesine koymuştur ki, tasavvufta buna kadem ve nazar birliği denir. Kur'ân-ı Kerim bu yeri "kâb-ı kavseyni ev ednâ" sözleriyle ifade eder.[5] O'ndan sonra gelen veliler, ayaklarını ancak kendi nazarlarının ulaştığı yere koyabilmişlerdir ki, bu da kademin nazara ulaşamamış olması demektir. Üstad, Efendimiz'in ulaştığı o makamı nazarî olarak bildiğinden, eserlerinde âyet-i

kübrâ'nın destanını yazmış ve hayatı boyunca O'nun ulaştığı makama ulaşmaya çalışmıştır.

Görüldüğü gibi insan, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine vermiş olduğu istidatları değerlendirip inkişaf ettirmesi sonucu, insan-ı ekber olmaya namzet olmaktadır. Ayrıca bu makam, insanın kendi duygularını işletmesine göre değişiklik arz etmektedir. Şöyle ki: Meselâ bir insanın, hayatı boyunca, bildiği şeylerle iç ve dış âlemini dizayn edip hayatını ona göre şekillendirmesi, ilme'l-yakîn çizgisinde bir yol almadır ve insan-ı ekber olmanın bir alt makamıdır ve buna "insan-ı asgar/küçük insan" demek mümkündür. Diğer taraftan, şe'n ve şe'n-i rubûbiyetin veya eşya ve hâdiselerin perde arkasını müşâhede ediyor gibi hayatını semavîleştiren insan, ayne'l-yakîn makamına ulaşmış ve insan-ı ekber olmaya adım atmış demektir. Bir başkası da gerçekten eşyanın perde arkasına açılıp şe'n-i rubûbiyeti bütünüyle müşâhede ederek insaniyet-i kübrâ konumuna yükselmiş olur ki, bu insan, insanın yaratılmasındaki asıl maksadı yakalamış yani insan-ı kâmil olmuş demektir.

Meseleyi hulâsa edecek olursak, Cenâb-ı Hak insanı yaratırken, başta onu insan-ı kâmil olmaya namzet kılmıştır. Dolayısıyla her insanın, insaniyet-i kübrâya ulaşması bir hedeftir. İnsanın bu mertebeye ulaşması için, evvelâ kendisini bu yüksek gayeye programlaması ve onu elde etmek için daima هَلْ مِنْ مَزِيدٍ *"Daha yok mu?"* ufkunda hareket etmesi gerekir. Yani her gün kâinatın çehresinden bir nikab açarak, her defasında onu yeni görüyor gibi tanıması, yeni bir mârifetle Allah'ı daha farklı duyması, aşk u şevk ve muhabbetle O'nun yolunda olması icap eder.

Aslında insan, yaratılış itibarıyla hep iyi şeylere tevcih edilmiş ve bir dûnhimmet olarak yerinde kalmasına müsaade edilmemiştir. Zaten o sadece yeme, içme, evlenme… gibi fıtrî şeyler için de yaratılmamıştır. İnsan, bu bilinçle hareket edip, Allah (celle celâluhu) ve O'na ait yüce hakikatlere bütün benliği ile kilitlendiği an, asıl gayesini bulmuş, dolayısıyla insan-ı kâmil olma yoluna girmiş sayılır.

1 Ahzâb sûresi, 33/72.

2 A'râf sûresi, 7/179.

3 Asr sûresi, 103/1.

4 Necm sûresi, 53/18.

5 Necm sûresi, 53/9.

TARİHÎ AÇILMA DEVRELERİ

Soru: İnsanlık tarihindeki tarihî açılımlarla günümüzde Anadolu insanının gerçekleştirdiği açılım arasında bir kıyaslama yapar mısınız?

İnsanlık, tarih boyunca nice ilhad ve küfür hareketlerinin sebebiyet verdiği karanlık devreler geçirmiştir. Buhran dönemleri adını verebileceğimiz bu devreler, Kur'ân-ı Kerim'de *"Karanlık karanlık üstüne"*[1] tabiriyle ifade edilip, ürpertici bir tablo hâlinde gözler önüne serilir.

Fakat karanlıkların üst üste yaşandığı bu devreler, Sühreverdî'nin ifadesiyle aynı zamanda aydınlığın yakın olduğu dönemlere rastlar. Bu mânâdaki şu söz ona isnat edilir: *"Karar kararabildiğin kadar; çünkü kararmanın son noktası ışımanın başlangıcıdır."*

İşte Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Şuayb, Hz. Musa, Hz. İbrahim'in (aleyhimüsselâm) risaletleri..!

Bunlar ufukların kararıp her şeyin kaos içinde yuvarlandığı dönemlerde zuhur etmiş.. ve her birinde bir öncekine eşit ışık patlamaları yaşanmıştır. Efendimiz'in dönemi ise, bunlar arasında daha farklı bir konum arz eder. Zira O, bütün insanlığın peygamberi olması yönüyle kendi risaletinin evrenselliğine denk bir patlama meydana getirmiş ve asırlarca sonra gelecek insanlar için gaye-i hayal sayılabilecek ideal ufuklar çizmiştir. Tarık b. Ziyad, Ukbe b. Nafi, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim ve daha nice komutanlar hep kendileri için çizilen bu hedefler peşinde koşmuş; koşmuş ve insanlığın bitmek bilmeyen acılarını, ızdıraplarını dindirmek için cihan sulhünü temin etmeye çalışmışlardır.

Aynı dava çizgisi üzerinde ikinci bir patlama ise, Osmanlılar döneminde meydana gelmiştir. Küçük bir grup hâlinde Söğüt'ün bağrına yerleşen bu insanlar, hiçbir beklentiye girmeden i'lâ-yı kelimetullah davasına sahip çıkmış ve İslâm'ın vaadettiği cihan sulhünü temin için, öncelikle kendi kardeşleriyle kavgayı bırakıp, hurra hurra diyen insanların dünyalarına yönelmiş ve asırlarca devam edecek olan kıtalar arası bir barışı gerçekleştirmişlerdir.

Ne var ki böyle bir dava bir insanın, bir devletin ömrüne sığmayacak enginliğe sahiptir. Nitekim dahilî ve haricî birçok faktörün üst üste gelmesiyle Osmanlı da ömr-ü tabiîsini tamamlamış ve tarihe malzeme olmuştur.

Şimdilerde dünyamız, aynı ideal doğrultusunda üçüncü bir patlama beklemektedir. Evet, Allah'ın (celle celâluhu) öncekilere bahşetmiş olduğu bu

mesajın yeniden bütün dünyaya sunulması bir kere daha söz konusudur. Bana öyle geliyor ki, Osmanlı'nın bidayetindeki açılmaya denk üçüncü bir aydınlanma faslı daha başlamış ve bunu değerlendirme fırsatı da günümüz karasevdalılarına bahşedilmiştir.

Evet, yıllarca yaşanılan maceralı bir kovuşturmadan sonra kader, yolumuza su serpmiş, semada kaderimizin remzi olan o mübarek yıldız, hilâlin iki sivri ucu arasına tekrar girmiş.. ve Cenâb-ı Hakk'ın "Yürü!" demesiyle bu milletin idbarı yeniden ikbale dönmüş gibidir. Asya steplerinde ilk zuhur etmesinden itibaren günümüze kadar şimdilerde olduğu ölçüde bu millet, hiçbir zaman dünyanın dört bir yanına bu denli hızlı yayılmamıştır. Veya onun bu ölçüde dünya ile içli dışlı olması ender vuku bulmuştur. Bu da, milletimizin ruhunda sürekli bir cevherin var olduğunu göstermektedir.

Bütün bu gelişmelerin daha da artması için, içte ve dışta derlenip toparlanmaya, halkımızın himmet duygularının uyarılmasına, yeni rehber ve yeni muallimlerin aşk ve şevkle yeniden yollara revan olmasına ihtiyaç vardır. Türk insanının çağını idrak adına yürüdüğü şu dönemde, bu durum çok büyük bir önem arz etmektedir. Zira çözülüşlerin çözülüşleri takip ettiği bir zaman aralığında bulunuyoruz. Ve herkes bu yıkılışları kendi hesabına değerlendirme gayreti içinde. Tarihin büyük mirasçıları ellerindeki yapıcı, uzlaştırıcı iksirlerle yıkılışa geçen toplumların halaskârları olma, onların elinden tutma mecburiyetindedir.

İnancım o ki, milletimiz şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da هِمَّةُ الرِّجَالِ تَقْلَعُ الْجِبَالَ *"Erkeklerin himmeti, dağları yerlerinden söküp atar."* anlayışıyla hareket edecek ve bütün insanlığın sulh ve sükûnu adına hakemlik katkısında bulunacaktır.

Bu uğurda şu ana kadar yapılan fedakârlıkları görmezden gelerek, yer yer "Bu değirmenin suyu nereden?" diyen insanlar çıkmıştır. Hâlbuki onlar da biliyor ki, "bu değirmenin suyu" Allah'ın izniyle yoklukta varlık cilvesi gösteren milletimizin ruhundan fışkırmaktadır. Zaten bu, şu ana kadar bu milletin çizmiş olduğu tek destan da değildir. Zevsler, Apollolar, Heraklitler… yalanın engin üstûreleri içinde yaşayadursunlar, bu millet asırlardan beri hayata nice destanlar geçirmiştir.

Şimdi de, üç asırdır rüyaları görülen bir "gaye-i hayal"i, öncekilere denk bir şekilde tekrar gerçekleştirme cehdini göstermektedir Allah'ın izniyle. Böyle bir

rüyayı gerçekleştirmede hiç kimsenin de dünya adına herhangi bir beklentisi yoktur. Değil dünya adına bir beklentinin olması, bu mefkûre uğruna uhrevî füyûzât hislerini dahi feda etmeye âmâde olduklarını, onlar defaatle ifade etmişlerdir. Seyyid Nigârî'nin ifadesiyle, *"Girdik reh-i sevdaya cünûnuz, bize namus lâzım değil."* deyip yola koyulmuş, hatta bu mevzuda, hiç kimsenin kulak ardı edemeyeceği vilâyete dahi hâhiş duymamışlardır. Mevlâna anlayışıyla, aşkı da şevki de Muhammedî tasmayı boyunlarına takmakla elde etmeye karar kılmışlardır...

Hâsılı, zannediyorum her yönüyle yeni yeni bahar patlamalarının yaşandığı şu dönemde, bu ihlâs, bu hasbilik ve bu diğergamlık anlayışıyla hareket edildiği takdirde, millet olarak zirveleri tekrar yakalamamız hiç de zor olmayacaktır.

1 Bkz.: Nûr sûresi, 24/40.

HÜMANİZM

Soru: Hümanizm düşüncesine İslâm'ın bakış açısı nedir?

Sevgi, günümüzde en çok işlenen ve kendisine ihtiyaç hissedilen konulardan biridir. Aslında sevgi, bizim inanç ve gönül dünyamızın da hiç pörsümeyen gülüdür. Her şeyden önce, Cenâb-ı Hak, kâinatı muhabbet atkıları üzerinde bir dantela şeklinde ördüğü gibi varlığın bağrında her zaman en büyüleyici bir edayla seslendirilen mûsikî de yine sevgidir. Aile, toplum ve milleti teşkil eden fertler arasında en güçlü münasebet, sevgi münasebetidir. Sevgi, anne-babadan evlâda şefkat şeklinde, evlâttan anne-babaya da saygı şeklinde tecellî eder.

Evrensel sevgi ise bütün kâinatta varlığın her parçasına karşı yardımlaşma ve dayanışma şeklinde kendini gösterir. Öyle ki varlığın ruhunda en hâkim unsur sevgidir. Âdeta her varlık, bir sevgi melodisi içinde, o kâinat çapındaki geniş koronun bir ferdi olarak Allah'tan aldığı büyülü bir nağmeyi, kendi üslûbu ile eda ve icra ediyor gibidir. Ancak, varlıktan insanlara, varlıktaki bir bireyden diğerine karşı bu sevgi teatisi, irade üstü bir şekilde cereyan etmektedir. Çünkü iradesi olmayan varlıklarda tamamen ilâhî irade ve ilâhî meşîet hâkimdir.

Bu açıdan insanlar, varlıktaki bu sevgi senfonisine iradeleriyle iştirak ederek, mahiyetlerinde var olan sevgiyi geliştirip, insanca icra edebilmenin yollarını araştırırlar. Öyleyse her insan, ruhundaki sevginin suiistimal edilmesine meydan vermeden, kendi tabiatına karşı bir aşkınlık içinde, hem gerçek bir yardımlaşma ve dayanışma ortaya koymalı hem de insanî veya fıtrî hukuk açısından varlığın ruhuna yerleştirilmiş bulunan genel âhengi mutlaka korumalıdır.

Hümanizm, günümüzde üzerinde ulu orta konuşulan ve şuraya-buraya çekmeye müsait bir sevgi anlayışıdır. Günümüzde bilhassa bazı çevreler, İslâm'daki cihad konusunu, muhakemesi yetersiz avamın kafasını karıştırarak, onların gönüllerinde İslâm'a karşı şüphe uyarmaya ve yine zihinlere mücerred (soyut), dengesiz bir hümanizm anlayışı empoze etmeye çalışmaktadırlar.

Evet, bir taraftan, anarşi ve teröre karışan, ülkenin birliğine-bütünlüğüne dokunan, hatta memleketi bölmek isteyen, asırlardan beri devam edegelen bu ülke ve bu ülke insanının varlık ve bekâsına karşı cephe alıp tahribatta bulunan insanlara "acımalı, merhamet edilmeli" deyip, diğer taraftan, önlerine bir kısım sözde din adamlarını da katarak, insanların gözyaşlarına bakmadan, masumları

öldürenlere ve vahşetin en dehşetlisini işleyenlere seyirci kalanların bu garip tavırlarını hümanizmle telif etmek (bağdaştırmak) çok zor olsa gerek.

Hiçbir mü'min, yüklendiği misyon itibarıyla meseleleri abartarak, çarpıtarak, olduğundan farklı gösterme gibi bir aldatmacaya kat'iyen bilerek girmez. Bu açıdan, sırat-ı müstakîm (dosdoğru yol) ve Kur'ânî dengenin temsilcisi olan Allah Resûlü ve onun canlandırdığı gerçeği cemaat hâlinde en mükemmel şekilde ortaya koyan sahabe-i kiram, sevgide de itidal ve dengenin temsilcisi olmuşlardır. Konuyu Asr-ı Saadet'ten bir-iki örnekle müşahhaslaştırmak mümkündür:

1. Tarihteki konumu ve üzerine aldığı misyonu açısından Abdullah İbn Hüzafe'yi (radıyallâhu anh), Bizans içinde Hz. Ömer'in (radıyallâhu anh) hususî bir elemanı olarak değerlendirmek yerinde olur zannediyorum. Abdullah (radıyallâhu anh), Hz. Ömer döneminde önemli bir misyon yüklenmiş ve bu işi yaparken de düşmanları tarafından keşfedilip yakalanmıştır. Hasımları, kendisine akıl almaz işkencelerde bulunmuş, hatta çok güvenilir bir kısım siyer ve tarih kitaplarının yazdığına göre, bu mübarek sahabinin başı, kaynayan suya sokularak işkence edilmiş ve bu korkunç işkenceler neticesinde bile ona hiçbir şeyi kabul ettirememişler. Bu arada bütün bu olup bitenleri, içinde yaşadığı manastırın bir deliğinden seyreden bir rahip, Abdullah İbn Hüzafetü's-Sehmî'nin göstermiş olduğu cesaret karşısında hayran kalarak bu şanlı sahabiyi karşısına alır ve ona şu teklifte bulunur:

– Oğlum, cesaretine hayran kaldım. Şimdi sana üç dakika mühlet vereceğim. İhtimal bir-iki dakika sonra seni öldürecekler. Bunu iyi değerlendirirsen, hem dünyada hem de ahirette mesut olursun. Zira bu üç dakika içinde sana Hristiyanlığı telkin edeceğim ki bundan sonra ölsen de gam yeme, çünkü Hz. Mesih'e kavuşacaksın.

Abdullah İbn Hüzafetü's-Sehmî'nin çehresinde bir tebessüm belirir ve ardından rahibe şunları söyler:

– Aziz peder! Şimdiye kadar beni kimse dinlemedi. Bu üç dakikalık fırsatı verdiğinizden dolayı, bilseniz size ne kadar müteşekkirim. Çünkü bu üç dakika içinde size hak dini öğreterek gerçek kurtuluş yolunu gösterebilirsem, artık ölsem de gam yemem...

Evet, bu hâdise, İslâm'ın en kritik anlarda dahi, hatta ölürken-öldürürken bile müntesiplerini, nasıl başkalarının iyiliğini düşünmeye sevk ettiğini anlamak bakımından çok önemlidir. Ayrıca bu hâdise bize, İslâm'ın sevgi ve

muhabbet ikliminin ne kadar geniş olduğunu göstermesi açısından da fevkalâde dikkat çekicidir.

2. Bir sahabi naklediyor:

"Hz. Ömer'le (radıyallâhu anh) beraber, herhangi bir tapınağın önünden geçiyorduk. Orada sakalı göbeğinde, iki büklüm, bembeyaz saçlarıyla yaşlı bir insan duruyordu. Onu görünce, Halife'nin dizlerinin bağı çözüldü, iki büklüm oldu ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. "Niye ağlıyorsun yâ Emîre'l-Mü'minîn?" diye sorulduğunda, o mealen, "70-80 yaşına girmiş, fakat hâlâ insanlığı kurtuluş sahiline götüren ve kaptanlığını bizzat Hz. Muhammed'in yaptığı gemiye binememiş!" cevabını verdi. İşte İslâm'ın evrensel sevgisi budur.

Hâlbuki o dönemde çokları, insanları tahrik edip, Müslümanlığın önünü kesmek için lâzım gelen her şeyi yapıyordu. Ne var ki, Resûlullah'ın halifeleri, Allah Resûlü'nden devraldıkları sevginin temsilcileri olarak, o anda en büyük düşman sayılan biri karşısında dahi, insanlara olan sevgi, şefkat ve merhametlerinden dolayı hıçkırıklarını tutamayıp iki büklüm olabiliyorlardı.

Konuyla alâkalı daha yüzlerce misal getirilebilir. Zannediyorum, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun bu mevzudaki müşâhede, tavır ve davranışlarının, talebelerinin tavır ve davranışlarından geri kalmayacağını siz de takdir edersiniz. Çünkü O, en mükemmel lider, her konuda rehber ve bütün varlık için de bir rahmetti.

Hatta İslâm'ın ruhundaki sevgiye uyanmış ve sahabeden sonra geldikleri için tâbiîn ve tebe-i tâbiîn denilen kutlu nesiller döneminde öyle insanlar yetişmiştir ki, farkına varmadan bir çekirgeye basmışlarsa, hemen halifeye gelip bunun cezasının ne olduğunu sormuşlardır. Ayrıca camilerimizin ve minarelerimizin ışık saçan çehrelerine baktığımız zaman, alınlarında kuşlar için yapılmış yuvacıkları görürüz. İşte bu, cedlerimizin sevgideki derinliklerinin bir ifadesidir. Evet, şanlı tarihimiz, insanların yanında hayvanları bile koruma adına öyle müthiş ve baş döndürücü insanî davranışlarla örülüdür ki başka bir yerde bunlardan hiçbirini göstermek mümkün değildir.

İslâm'ın evrensel prensipleri çerçevesinde sevgi mülâhazası ve sevgi düşüncesi çok dengelidir. Zalim ve mütecavizler bu sevgiden mahrumdur. Zira zulmedene gösterilen sevgi ve merhamet, onu iyice saldırgan yaptığı gibi, aynı zamanda başkalarına da tecavüze teşvik eder. Bu sebeple, evrensel sevgiyi

tehdit eden bu tür insanlara karşı merhamet edilemez. Çünkü zalime gösterilen merhamet, mazluma karşı yapılmış en büyük merhametsizliktir. Veya *"Zalim de olsa, mazlum da olsa kardeşine yardım et. Zalime, onu zulmünden vazgeçirmek suretiyle yardım edebilirsiniz."* buyuran Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu düsturu çerçevesinde, zalime de onu zulmünden vazgeçirmek suretiyle merhamet gösterilmelidir.

AMELLERİN FİZİKÎ TEZAHÜRLERİ

Soru: İnsanların amellerinin fizikî olarak kâinatta bir tesiri olmakta mıdır? İzah eder misiniz?

Her şeyden önce, kâinatın fizikî yapısı ve genel teşekkülünde nelerin nelere müessir olacağı açıkça bilinememektedir. Sâni-i Hakîm, evrende değişik sebep ve müsebbepler vaz'etmiştir. Bu nedenle, kâinat hakkında daha ziyade elde olan verilerle ve bilinebildiği kadarıyla bazı hükümler verilebilmektedir. Kim bilir belki de kâinatta, metafiziğin fizik üzerindeki müessiriyeti, fiziğin metafizik üzerindeki müessiriyetinden daha fazladır.

Meseleyi, إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ âyeti ışığında değerlendirecek olursak, *yeryüzünde söylenen bütün güzel sözlerin hepsi, gökler ve ötesine yükselmektedir.*[1] Bu yükseliş, âdeta Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) miracı gibi değişik yer ve kapılardan geçerek bütün varlığı temâşâdan geçmektedir. Kim bilir belki de o baş döndürücü sistemlerin gerçek ruhu, hakikî mânâsı ve hikmet-i hilkatleri bu olmasına ve bizim de onlarla değişik şekilde münasebetlerimizin bulunmasına rağmen, biz bu meseleyi atom dalga boyunda ifade ediyor olabiliriz. Hâlbuki, bunların dışında bize kadar gelip ulaşan farklı dalga boyunda, farklı şeylerin bulunması da imkân dahilindedir.

Yukarıda ifade ettiğimiz âyet-i kerimede geçen اَلْكَلِمُ الطَّيِّبُ sözü, başta kelime-i tevhid (لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ) olmak üzere, tesbih (سُبْحَانَ اللّٰهِ), tahmid (اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ), tekbir (اَللّٰهُ أَكْبَرُ), dua, istiğfar ve zikir gibi ulvî kelimelerin hepsini içine alır.

İşte bu kelime-i tayyibe, insanların yapacakları salih ameller sayesinde ta Arş'a ulaşmaktadır. Belki de kâinatın gerçek kıvamı, ancak bu mübarek kelimelerle korunmaktadır. Eğer burada bir سُبْحَانَ اللّٰهِ , bir اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ veya bir اَللّٰهُ أَكْبَرُ demek, öbür âlemde bir meyve-i Cennet hâline geliyorsa, aslında söylediğimiz bu zikirlerle Cennet'in canlı-cansız aksesuarı teşekkül ediyor demektir. Nasıl ki, güneşten gelen radyasyonlarla karbondioksit buluşunca, meyvelerin neşv ü nema bulması için bir ortam teşekkül ediyor, öyle de insanın ağzından çıkan güzel kelimeler, amel-i salih kanadı ile kanatlanınca, bilemediğimiz bir yerde, bilemediğimiz şartlara göre, bilemediğimiz başka âlemlerin teşekkülüne vesile olabilir. Mademki, peygamberler ve Allah'ın

sevgili dostları, oranın şu anda bir nüve hâlinde var olduğunu söylüyorlar, öyleyse her ne kadar ağzımızdan çıkan bu sözlerin gökler ötesi âlemlere yükselme keyfiyetini bilmesek bile, bizim de kelime-i tayyibemiz, amel-i salihimiz, o nüveyi nemalandırma, geliştirme ve inkişaf ettirme keyfiyeti kazanabilir.

Levh-i Mahfuz'da hakikati bulunan her şey, belli sembollerle âlem-i misale aksetmektedir. Bu açıdan âyân-ı sâbitedeki hakikatler, âlem-i hakikate aksedince, bu âlemin hususiyetine göre şekillenmektedir. Ehlullahın gözüne akseden ve rüyalarımızda bizim nazarlarımıza sunulan şeyler, işte bu tür motiflerle ifade edilerek, âyân-ı sâbiteye çarpıp kırılan ve belli inkisarlarla bizim nazarımıza takdim edilen hakikatlerdir. Aslında bu, onların gerçek şekilleri de değildir. Bu açıdan rüyasında bir şey gören, hatta âlem-i yakazada bazı şeylere muttali olan insanların, müşâhede ettikleri o meseleleri gördükleri gibi aktarmaları yanlıştır. Zira o meseleler, onların gördükleri konumlarla mukayyettir.

Evet, evvelâ, yukarıda ifade ettiğimiz âyân-ı sâbite hakikati, Levh-i Mahfuz gerçeğinin âlem-i misale aksetmesi ve bizim, perdeden geçen o şeyi müşâhede etmemizden ibarettir ki, velilerin de müşâhede ettiği işte bu hakikatlerdir. Bundan dolayıdır ki Üstad, bir dönemdeki değişik müşâhedelerini, başka bir zaman farklı bir zaviye yakalayınca, *"Ben, onu küllî dairede zannediyordum, meğer cüz'î dairedeymiş"* veya *"Ben onu cüz'î dairede zannediyordum, meğer küllî bir dairedeymiş"* diyerek tashih etmektedir.

İmam Rabbânî de böyle bir hâlet-i ruhiyede, "Ümit ediyorum ki, ahir zamanda en son ve en güçlü nurunu neşredecek zat ben olayım." diyerek, bir râî-mer'î mülâhazası ortaya koymaktadır. Şimdi siz, Mektubat'ı okurken, Hazretin bu türlü beyanları karşısında ona çok rahatlıkla, "Ey İmam! Senin gibi ciddî bir insan nasıl böyle bâlâpervezâne konuşur!" diye düşünebilirsiniz...

Aslında o mülâhaza, bir râi-mer'î konumu içinde ortaya konmuştur. Zaten İmam Rabbânî gibi bir zat, daha farklı bir şey söyleyemezdi. Çünkü o takdirde söylenen şey, aklın bedaheti açısından müşâhedeye mutabık olamadığı gibi, başkalarının müşâhedesine de mutabık olamazdı. Müşâhedeye mutabakat, bir yönüyle de rahmânî tenezzüldür ki, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Kur'ân-ı Kerim'in kendi cemaatlerine haber verdikleri, ileriye matuf bazı şeylerde, vâki öncelikli değil, müşâhede öncelikli ele alınmıştır. Meselâ, ilme delâlet eden şeyler, "Bir su damlasında şu kadar milyar atom vardır." denerek

günümüzün ilmîliği içinde anlatılsaydı, o günkü insanlar bunu asla anlamazlardı. Zaten böyle bir şey insanları kendi müşâhedeleri ile çelişki içine atmak demektir ki, ne kelâmullah ne de onun müfessir-i zîşânının böyle bir çelişkiye kapı aralamaları mümkün değildir.

Bu türlü durumlarda her şey müşâhede öncelikli olur ve vâki, biraz geriye çekilir. Peygamberler eşya ve hâdiseleri müşâhede ettiklerinde her şeyi apaçık görmektedirler. Ne var ki, burada bir de "tenezzül" vardır. Tilmizlerinin durumu nazara alınınca, onlar için tenezzülât-ı ilâhiye olduğu gibi, tenezzülât-ı nebeviye, hatta tenezzülât-ı Rabbâniye veya tenezzülât-ı irşadiye de olabilir.

Sâniyen, âlem-i misale akseden hakikatler, Levh-i Mahv ve İsbat hakikatinden birer gölgedir. Yani günümüzde her ferdin teker teker veya milletlerin millet olarak yaşadıkları olaylar, bir âlemde sinema şeridi gibi değişik şeylere kaydedilmekte ve bunlar, âlem-i misale aksetmektedir. Velilerin genel müşâhedeleri, Levh-i Mahv ve İsbat'a göre bir müşâhededir. Onlar, hakikatle alâkalı bir gaybî haberi görüp, gaibâne haber vermekten daha ziyade, Levh-i Mahv ve İsbat'la alâkalı mevcut bir gerçeği ifade etmektedirler. Levh-i Mahv ve İsbat'la alâkalı bu gerçeklere muttali olanların, tıpkı suyun içine sokulan bir çubuğun, güneşin şuaları karşısında kırık görülmesi gibi, âlem-i misale intikal ederken büyük ölçüde kırılma görmeleri her zaman mümkündür. Çünkü orada müşâhede, vâkiin önüne çıkmaktadır.

Hatta bazen insanın kendisine ait çeşitli hâl ve davranışları, iyi veya kötü fiilleri, değişik sembollerle âlem-i misale aksederek, zaman zaman o insan tarafından da görülebilir. Onun için ehlullah, bu mevzuda çok temkinli hareket etmiş, perde-önü ve perde-arkasını müşterek değerlendirmeye çalışmışlardır. Diyelim ki bir insan, kendi mânâ ve ruh yapısını zehirleyip, tahrip edecek bir iş yaptı veya yapacak. Şayet bu kişi, o işi yapacaksa, bunu âlem-i misalde Levh-i Mahfuz-u Hakikat'ten akseden bir motifle görebilir. Yani böyle bir insan, rüyasında kendisine bir yılanın musallat olduğunu ve kendisinin akreplerin içinde bulunduğunu müşâhede edebilir. Meselâ, dünya için, اَلدُّنْيَا جِيفَةٌ وَطَوَالِبُهَا كِلَابٌ denilmiştir. Dünyaya ait bütün vâridâtın görüntüsü, âlem-i misalde bir pislik şeklindedir.

Bu açıdan insanın kendisi veya bir başkası, rüyasında böyle bir pisliğin bulaştığını görürse, işte o kadar dünya malı kendisine bulaşacak demektir. Bu bir rüyadır ve rüyaların kendilerine göre bir kısım kanun ve prensipleri vardır.

Bu, bazen bir sembol hâlinde yansıdığı gibi, bazen de açık olarak yansıyabilir. Belki gördüğü şeylerle şahsı tiksindirmek için, bir hikmete binaen her şey bu kabîl sembollerle gösterilebilir. Şayet tiksindirme meselesi söz konusu değilse, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) göründüğü ve Hz. Ebû Bekir'e (radıyallâhu anh) temessül ettiği gibi açıktan açığa da ifade edilebilir. Bu, aynı zamanda o kişinin şahsı ve ufkuyla alâkalı bir durumdur.

1 Fâtır sûresi, 35/10.

İDEAL-REALİTE DENGESİ

Soru: Ferdî ve içtimaî alanda mazi-hâl ve istikbal adına düşüncelerimizi nasıl dengeleyebiliriz?

İnsanlık var olduğu günden beri, sübjektif bir ruh hâletiyle hep içinde bulunduğu zamandan şikâyet etmiştir. O, bazen gelecek mülâhazasıyla daha iyi dönemlerin hülyaları ile mesut yaşamış, bazen de kötülüklere gözünü kapayıp, onun içindeki iyilikleri toplayarak tek bir noktada birleştirmiş ve bunlarla teselli olmaya çalışmıştır.

Bir ölçüde bizim de, her türlü problem karşısında maziye sığınıp âtiye ümitle bakmamızın altında bu mülâhazanın var olduğu söylenebilir. Burada bana, "Siz de farklı bir şey söylemiyor ve düşünmüyorsunuz. Tıpkı başkaları gibi içinde bulunduğunuz zamandan tatmin olamamaktan ötürü ya maziye sığınmak istiyorsunuz ya da kendinize göre bir hülyalar dünyası kuruyor ve onunla teselli olmaya çalışıyorsunuz." diyebilirsiniz.

Bence böyle bir mülâhaza ve düşüncede herhangi bir zarar yoktur. Çünkü insanın, kendi geçmişi ile alâkasını devam ettirmesi, âdeta, geleceği var edebilecek bir çekirdeği, bir tohumu muhafaza etmesi gibidir, zira kutlu bir gelecek, geçmişin tohumlarında neşv ü nema bulup varlığa erecektir.

Evet, insanın mesut ve mutlu yaşadığı takdirde, gelecek adına bir yönüyle tam realize edemediği hülyalara kendisini salmasında bir mahzur yoktur. Çünkü bir atasözümüzde dendiği gibi, *"İnsan hayal ettiği sürece yaşar."* Şayet insanın bir gaye-i hayali olmazsa o insan nefis ve bedenine takılabilir. Bu da insanı esfel-i safilîne sürükler götürür.

Bu sebeple bence, bu tür mülâhazaların zarardan daha çok faydaları vardır. Zira geleceğin planlanması adına evvelâ, bazı fertlerin ve fikirlerin idealize edilmesi gerekir. Güçlü iradeler, yüksek firasetler, muhteşem kiyasetler geleceği, sosyolojinin prensipleri içinde veya Cenâb-ı Hakk'ın basiretlerini açıp onlara göstermesi sayesinde görecek, "Acaba geleceği hayal ettiğimiz ve planladığımız gibi nasıl tahakkuk ettiririz?" diyerek, geleceğin plan ve programlarını hazırlayacaklardır.

Bundan sonra, sebeplere geçme, sebepleri değerlendirme gibi bir durum bahismevzuudur ki, buna da, "bu planları realize etmek" diyebiliriz. İdeal insanlar, master planda ideal âleminden, realite âlemine inerek düşündüklerini realize etmeye çalışırlar. Zira realizenin yolu yine idealler âleminden

geçmektedir. Eğer böyle düşünmeyip bu türlü beklentilere girilmezse, geçmiş adına hiçbir tasavvur, plan ve projeden söz edilemediği gibi, içte ve dışta cereyan eden hâdiselerle de toplumda hep bir kaos ortamı yaşanır. Cereyan eden bu hâdiselerin şokundan kurtulacağı ana kadar da o toplum bünyesinde onulmaz yaralar açılır.

Bu sebeple insan, her zaman geleceği adına değişik plan ve programların hazırlığı içinde olmalıdır. Bu plan ve programlarından bazıları bile tutsa, toplum en azından o tutanlar açısından sağlama alınmış olur.

Diğer taraftan, geçmişi saygıyla karşılayıp bağrımıza basmak, Allah'ın bizden istediği ve Kur'ân'ın da bize emrettiği bir hakikattir. Geçmişten kasdettiğim "zaman"dır. Zaman ise herkesin bildiği gibi itibarî bir hattan ibarettir. Onun hakikî bir varlığı yoktur. O, mekânın bir buududur. Zaman, mazrufu ile zamandır ve içindekilerle bir değer ifade eder. Zaten bunun için Asr-ı Saadet'e "Zamanın Altın Dilimi" diyoruz.. Müslümanlar için altın çağ ve zamanın altın dilimi...

Evet bu çağ, "Altın İnsan"ın yaşadığı altın asırdır. Bu açıdan da bir çağ altınlaşıyorsa mazrufu ile altınlaşmakta ve değerler üstü değerlere yükselmektedir. Öyleyse zamanın değerlendirilmesi adına ortaya atılacak tasarı ve tasavvurlar, çok büyük önem arz etmektedir. Aynı zamanda zamanı değerlendirmeye matuf, her türlü beklenti, istek ve gaye-i hayaller de Cenâb-ı Hakk'a sunulmuş birer duadır.

Bir insan, bunaldığı veya sıkıldığı zamanlarda, içinde bulunduğu zaman fanusundan sıyrılarak, ferahfezâ bir iklimde mazi ve müstakbeli düşünerek ayrı bir atmosferi soluklaması, olumlu bir nefes almanın ve çok önemli bir kısım idealleri gerçekleştirmenin yoludur. Bu duygu ve düşünce, Hz. Âdem'den beri devam edegelmiştir. Bu sebeple insanlar, iradeleri ile gelecek adına emniyet, huzur ve sükûn vaadeden bir dünya için, şimdiden ne yapılması gerekli ise, onun plan ve programını ihmal etmemelidirler.

Evet, idealler güzeldir ve insan ideallerle yaşar. Ancak bu gaye ve hedefler mutlaka realize edilmeli, realize edilirken de mevcut esbaba göre, işin mantık, muhakeme yanı ile imanî his ve heyecanlarla alâkalı yönleri kat'iyen ihmal edilmemelidir.

MANTIK VE HİS DENGESİ

Soru: İnsan, mantık ve his dengesini nasıl ayarlayabilir?

Mantık ve his her insanda bulunan iki melekedir. Bu melekeler, büyük ölçüde insanın yaşamış olduğu çevre, aldığı terbiye, okuduğu kitaplar, münasebet kurduğu arkadaşlar vb. unsurlarla şekillenir.

Mantığın veya hissin şekillenmesinde rol oynayan bu unsurlar sayesinde insan, bazen mantık yönü ağır basar ve hiç farkına varmadan kendini rasyonalizmin kucağında bulur. Hatta ihsan-i ilâhî olarak insana verilen sair vâridât kaynakları nazar-ı dikkate alınmazsa, o insan karşımıza müfrit bir rasyonalist olarak çıkar. Bazen de his ağırlık kazanır. Bu takdirde insan, aklı, mantığı, muhakemeyi feda edercesine hep hisleri ile yaşayan, vehimleri ile oturup-kalkan, "duyguyu" her şey kabul eden biri hâline gelir. Bana göre bunların her ikisi de potansiyel bir tehlikedir ve insanların mutlaka aşmaları gerekli olan bir çukurdur.

Bu tehlike, İslâm'ın bilginin kaynakları (esbab-ı ilim) olarak kabul ettiği, "haber-i mütevatir", "akıl" ve "havass-ı selîme"nin doğru algılanması ve kullanılması ile aşılabilir. Daha farklı bir yaklaşım ile hâdiseleri, bu bilgi kaynaklarını mahrutî, müşterek –şimdilerde buna bütüncül diyorlar– biçiminde kullanarak mütalâa etmek ile aşılabilir. Yani böyle bir düşünceyle ulaşılmış hayat felsefesi, dünya görüşü, eğitim ve öğretim metotları aynı değerleri benimseyen arkadaş çevresi ve yine bu esaslara göre yazılmış kitaplarla insan bu vartadan kurtulabilir. Aksi takdirde dengesizlikler içinde bocalar durur, ifrat ya da tefritlere düşer ve hayatın da dünyanın da âhengini bozar.

Buraya kadar arz ettiğimiz bu hususları biraz daha açacak olursak, mantık, aklın bir boyutudur. Bizler onu ilk defa tasavvurî yönüyle tanımışızdır ve tanırız. Bu bir ölçüde arkasında Yunan filozofu Aristo'nun bulunduğu yaklaşım demektir. Ne var ki, mantık telakkisi tarih boyunca hep değişkenlik arz etmiştir. Descartes, Bacon, Bernard Russel vb. Batılı düşünürler, Aristo'nun tasavvurî mantık anlayışından başka bir de tatbikî mantık, riyazî mantık gibi kavramlarla ifade edilen alternatif mantıklar üzerinde durmuşlardır.

Bizim dünyamızda, Bediüzzaman Hazretleri "Kızıl Îcaz" kitabında tatbikî mantık ile riyazî mantık arası yeni bir anlayış ortaya koymuştur. Bana göre medreselerde hâlâ Aristo'nun tasavvurî mantığının kem küm edildiği bir dönemde, Üstad Hazretleri'nin, bunu aşarak yeni bir mantık anlayışı ortaya

koyması, onun, çağının çok çok önünde olduğunu göstermektedir.

Mantığın tarihî gelişim süreci, temsilcileri, eserleri, sistemi vb. yönlerini bir kenara bırakarak şimdi biraz da, “Mantık ve boşluk” kavramları arasındaki münasebet üzerinde duralım:

Bugüne kadar birkaç defa ifade etmeye çalıştığım bu husus, özellikle günümüzde daha da önem arz eden bir konu hâline geldi. Bir kere, İslâm’ın gerçek hüviyetiyle çok az bilindiği bir devirde yaşıyoruz. Böyle bir dönemde ilâhî kaderin sevkiyle dünyaya gelen bizlerin gerek ferdî gerekse içtimaî alanda başarıya ulaşması büyük ölçüde mantık, muhakeme ve his boşluklarına meydan verilmemesine bağlıdır.

Bu ifadeyle, önümüze çıkan her meseleyi, daha umumî ve mutlak mânâda sebep-sonuç ilişkisi içinde düşünme ve değerlendirmeyi kastediyorum. Buna göre, mantıkî olma, akla ait bütün fakülteleri %100’e varan boyutlarda kullanma demektir. Tıpkı peygamberler gibi. Gerçi bizler peygamberlerin akıllarını ve ona ait sair fakülteleri nasıl ve ne kadar kullandıklarını tam bilemiyoruz. Acaba onların akıllarının kaçta kaçı fizik dünyaya, kaçta kaçı metafizik âleme açıktı? Yine kaçta kaçı

“Mekânım la mekân oldu
Bu cismim cümle cân oldu!
Nazar-ı hak ayân oldu
Özüm mest-i likâ gördüm.”

kıt’asıyla ifade edilen ufka açıktı? Bu mevzuda hiçbir peygamberin dimağına girme ve onu tahlil etme imkânımız olmadığından söylenecek her sözün gözü kör, kulağı sağır, ayağı topal ve kolu da felç demektir. Yani herhangi bir kıymet-i ilmiyesi yoktur.

Şu kadar var ki, nasıl peygamberlerin eliyle meydana getirilen harikulâde şeyler, beşer tekâmül ve terakkisinin son sınırını teşkil ediyor, öyle de mantıkîlik adına da aynı şey söz konusu olabilir. Bizim ıstılah olarak “fetanet” dediğimiz bu şey, onlara has derinlikleriyle başkaları tarafından kat’iyen idrak edilemez. Zira bu seviye bir son sınırdır ve tamamıyla peygamberlere hastır. Artık o noktaya gelince âdiyât biter; fevkalâdelikler, harikûlâdelikler başlar.

Evet, nasıl ki, cismaniyet, mânevî yapımızın kılıfıdır; haricî varlığı bulunan kalb, kalbî hayatın dış yüzüdür, beyin de gerçek aklın, mantık ve muhakemenin zarfıdır.. ve işte bu zirve kâmil mânâda peygamberlerle temsil edilmektedir.

Yalnız burada bir endişemi de izhar etmeliyim. Her gün daha bir ilerleyen teknik ve teknoloji, insan dimağını belli ölçüde pasifize etmektedir. Bugünün talebeleri cep ve saat bilgisayarlarına güvenerek çarpım tablosunu bile ezberleme ihtiyacı duymamaktadır. Bu ise beyin fakültelerinin aktif hâle gelmesini engellemektedir. Evet, insanlık, mutlaka teknik ve teknolojik imkânlardan istifade etmelidir ama dengeyi bozmamak şartıyla. Meselâ, yukarıda bahsettiğimiz çarpım tablosunda olduğu gibi, hafıza ihmal edilmemeli, basit problemlerde kat'î surette bilgisayar kullanılmamalı. Bilgisayar bir yandan hafızanın işini kolaylaştırırken diğer yandan da mutlaka zihne jimnastik yaptırtacak şekilde hazırlanmalı ve programlanmalıdır.

Bu hususun ehemmiyetine binaen ilgi ve ihtisas saham olmamakla birlikte, kabataslak bilgilerim ışığında tıp alanı üzerinde biraz durmak istiyorum. Bugün tıp ilmi, çok değişik alanlara ayrılarak, ciddî bir ihtisaslaşma süreci yaşıyor. Hariciye, dahiliye, cildiye, göz, kulak-burun-boğaz vs. Hâlbuki insan "küll-ü lâ yetecezza" yani parçalanmaz bir bütündür. Dolayısıyla kulaktaki sağırlık, çınlama vb. hastalıkların sebebi şayet böbrek üstü bezlerdeki bir arıza ise, KBB uzmanlarının bunu ihtisas alanı bilgilerine dayanarak teşhis etmesi oldukça zordur. Zira bunu teşhis edebilme ancak, insan vücuduna bir küll olarak bakma ve cüzler arasındaki münasebeti kavramakla mümkündür. Bu da KBB ihtisasının yanı sıra, sair alanlarda en azından ansiklopedik seviyede bilginin verilmesini gerektirir. Veya ihtisas alanı dışındaki sahalarda mevcut olan boşluk, bilgisayar teknolojisi ile kapatılmalıdır.

Evet, insan küçük bir kâinattır. Nasıl kâinat tecezzi ve inkısam kabul etmeyen bir küldür, öyle de insan ağzı, dili, gözü, kulağı ve bütün uzuvları ile bir bütündür.

Bu meselenin akıl-mantık-muhakeme planında bir diğer yönü, her şeyin maddeye incirar ettirilmesi (indirgeme) suretiyle kaosa sebebiyet verilmesidir. Hâlbuki her şey maddeden ibaret değildir. Bediüzzaman'ın enfes yaklaşımı ile *"Her şeyi maddede arayanların akılları gözlerine inmiştir. Göz ise mâneviyatta kördür."* İşte gözün kör olduğu bu sahada basiret devreye girmelidir. Şimdi laboratuvarlarda ölesiye araştırma yapan insanların, fizikî âleme ait keşif ve icatlarının yanında, bugüne kadar metafizik, anti madde, anti nötron dediğine de ben şahit olmadım. Yani onlar metafizik âleme karşı olabildiğine kapalılar.

İşte her şey bu şekilde maddeye inhisar ettirilince, mantık ve muhakeme pek

çok yönüyle ihmale uğruyor demektir. Bir meşhergâh olan kâinata bakılıyor ama, mülâhazalar hep dar bir çevrede kalıyor. Bir düşünürün ifadesiyle, “İlimsiz din topal, dinsiz ilim kör.” hakikati bütün netliği ile ortaya çıkıyor ve tam anlamıyla bir mantık ve muhakeme boşluğu yaşanıyor.

Bu faslı kapatırken, Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatını bir de bahsini etmeye çalıştığımız mantık, muhakeme ve his açısından derinlemesine incelemenin faydalı olacağı inancımı ifade etmeliyim. Evet, O bizim için bir hayat kaynağıdır. Dolayısıyla inanç, düşünce ve davranışlarında O’nu örnek almayan, O’nun arkasında yürümeyen birisinin gerçek hayatı anlaması mümkün değildir.. değildir çünkü bu insan gerçek hayat kaynağını bulamamıştır. Bu bir tarafa, o insanın dünyada kaybettiği gibi ahirette de kaybetmesi muhtemeldir. Onun için, dünya ve ahirette kaybetmek istemeyenler, Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) rehberliği ışığında yürümeye çalışmalıdırlar.

MATERYALİST ZİHNİYET KARŞISINDA İSLÂM

Soru: Materyalist bir zihniyetle şekillenen –hususiyle günümüz Batı insanına– metafizik yanı daha ağır basan İslâm gerçeğini nasıl bir üslûpla anlatabiliriz?

Fizik âlemi, metafizik âlemin üzerine çekilmiş tenteneli bir perdedir. Fizik âlemine endeksli nazarların, bu tenteneli perdenin arkasını müşâhede etmeleri çok zor, hatta imkânsızdır. Evet, bizim içinde bulunduğumuz bu âlem, mülk âlemidir, ancak bu âlemden melekût âlemine aralanmış bir kısım kapılar da vardır. Ne var ki, bu kapı aralıklarından, o kapıların arkasını, eşyanın verâsını ve öteleri müşâhede edebilmek için de basirete ihtiyaç vardır. Her şeyi madde âlemine münhasır görüp, mânâ âlemine karşı kapalı olan tali'sizler, eşya ve hâdiselerin dış yüzüne takılıp kalır da iki adım ötesini göremezler.

Bugün bu türlü mânevî körlüğü materyalistler temsil etmektedirler. Bütün materyalistler, dolayısıyla da körler her şeyi maddede arar ve fizikî dünyada çözmeye çalışırlar. Pozitif ilimlere esas teşkil edebilecek yollara veya tespit ettikleri verilere "var" derler de, onun dışında tecrübî ilimlerin sahasına girmeyen şeyleri aslâ kabul etmezler.

Böyle bir durum daha çok Batılılar için söz konusudur. Şunu da açıkça ifade etmeliyim ki, bugün Batı'da fiziğin yanında metafiziğe açık birçok insan vardır. Nitekim ruhtan maddenin meydana gelmesini kabul etmeyen materyalistlerin –şayet Batılıların anladığı mânâda pozitif insanlarsa– Hz. Mesih'i kabul etmeleri de mümkün değildir. Çünkü Hz. Mesih, babasız olarak dünyaya gelmiştir. Bu sebeple Batı'da, sayıları az da olsa madde âlemini her şey kabul etmeyen dünya kadar düşünür ve ilim adamının mevcudiyeti de söz konusudur.

Evet, Batı bir dönemde, neseb-i gayr-i sahih bir sistem sayılan komünizm ve sosyalizmi daha sonra ise maddeyi esas alarak kapitalizmi kabul edip göklere çıkarmıştı. Öyle ki, iktisadî, içtimaî ve idarî hayatının esaslarını tamamen bu materyalist düşünce üzerine bina ediyor ve ona göre örgülüyordu. Bu açıdan da, Marks'ın nokta-i nazarıyla, bugünkü Batı dünyasının düşünür ve bilim adamları arasında esasta bir fark yoktur. Bunlara göre her şey, ağız, yemek borusu ve bağırsaklar arasında cereyan edip durmakta ve daha başka bir mânâ da ifade etmemektedir. Madde esas alındığından ötürü materyalist düşünce onların duygu, düşünce ve fikir hayatlarına, hatta dinî hayatlarına da tesir

etmiştir. Öyle ki onların dinî dünyalarında dahi ahirete ait meseleleri bulmak çok zor, hatta imkânsızdır.

Bu sebeple, materyalizme kilitlenmiş gönüllere, büyük ölçüde mâneviyata dayanan, mâneviyat kaynaklı ve mâneviyat buudlu hakikatleri anlatmak bir hayli zordur. Nitekim Hz. Mesih ve havarileri de Batı'ya Hristiyanlığı anlatırken çok zorlanmışlardır. Dahası bütün azizler, bazı dönemlerde hak ve hakikat adına bir şeyler anlatsalar da, netice itibarıyla birçok açıdan materyalizm ve Roma putperestliği karşısında yenik düşmüşlerdir.

İnsan, bazı önemli yerleri gezerken bu gerçeği bizzat müşâhede edebilir. Fakir, bir yerdeki müşâhedelerim karşısında şöyle demiştim: "Hristiyanlık buraları fethetmeye gelmiş ama, belli ölçüde mağlup toplumun düşünce tarzına yenik düşmüş." Çünkü görülen manzara, aynı zamanda bir duygu, düşünce, mantık ve felsefeyi anlatmaktaydı. Zira yüreğinde aşk ve heyecan duyan herkes, bir maddeye sığınmış, ruhundaki derinliklerini ve heyecanlarını da bununla ifade etmeye çalışmış.

İşte bu durum bize Batı'nın körkütük maddenin esiri olduğunu göstermektedir. Bu açıdan nebi mesajı havari vasıtasıyla gitmiş, ancak materyalizm dalgakıranına çarparak kırılmış ve asıl hüviyetini kaybetmiştir. Zaten daha sonraki değişim ve dönüşümlerle her şey daha bir belirginleşmiştir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, duygu ve düşünceleri materyalizm potasında yoğrulmuş ruhlara İslâm'ı anlatmak kolay olmasa gerek. Vâkıa onlara, peygamber mantığı diyebileceğimiz üslûpla birtakım hakikatler anlatmak mümkündür ama, bütün bunlarla belli bir seviye kat edilse de –kanaat-i âcizanemce– Batılı'ya hak ve hakikatleri ulaştırmada kullanılması gereken dil, kâlden ziyade Müslüman'ın hâl dili olmalıdır. Bugün Kur'ân ve Sünnet'in mantıkî yapısına dair elimizde birçok eser mevcuttur, ama şu bir gerçek ki, Müslüman olan Batılıların Müslümanlıklarının arkasında, mantıkî yollarla izah ve çözümlerden daha ziyade İslâm'ın ruhî hayatının iyi temsil edilmesi yatmaktadır.

Bu insanlar, Muhyiddin İbn Arabî, Mevlâna ve Yunus Emre gibi İslâmî duygu ve düşünceyi pratiğe döken hâl insanlarının diriltici ikliminde öbek öbek İslâm'ın nur halkasına dehalet etmektedirler. Evet, Batılıların İslâm'a koşmalarının arkasında pozitif ilimlerin ve rasyonalizmin dilinden daha güçlü ve tesirli bir beyan vardır ki, o da, İslâm'ın temsil yoluyla seslendirilen hâl besteli, Kur'ân ve Sünnet güfteli ruhî hayatıdır.

Burada Asr-ı Saadet'ten bir tablo ile mevzuu müşahhaslaştırmak yararlı olacak. Mekke döneminde müşriklerin, Müslümanları hâlleriyle tanıma fırsatları olmamıştı. Çünkü Müslümanlar, İbn Erkam'ın evinde gizli bir şekilde ibadet yaptıklarından dolayı, müşrikler onların lâhûtî iklimlerini müşâhede edemiyor ve dolayısıyla da İslâmî hayatlarını bilmiyorlardı. Daha sonra ise Müslümanlar, müşriklerin şiddetli tazyik ve dışlamaları sebebiyle, Mekke'yi bütün bütün terk edip Medine'ye hicret etme mecburiyetinde bırakıldılar.

Medine döneminde de müşriklerden iyice uzaklaştıkları için aradaki uçurumlar daha da açıldı ve bunun paralelinde müşriklerin nefreti de iyice arttı. Kur'ân'ın "fetih" dediği Hudeybiye Anlaşması, bütün bu uçurumların kapanması adına Müslümanlar ile müşrikler arasında âdeta bir köprü olmuştu. Evet, Hudeybiye sayesinde Müslümanlarla müşrikler yeniden aynı çatı altında bir araya geldiler ve Müslümanlar, açıktan açığa kendilerini anlatma fırsatı buldular; müşrikler de onların hayat tarzlarını, yaşayışlarını, hâl ve tavırlarını, ruhî enginliklerini görebildiler; gördü ve onların o mükemmel hayatlarından etkilenerek fevç fevç İslâmiyet'e dehalet ettiler.

Günümüzde bir kısım kimseler, bağırıp çağırarak İslâm'a hizmet ettiklerini zannetmektedirler. Hâlbuki Müslümanlığın en inandırıcı sesi, hâl ve tavır televvünlü yaşam tarzıdır. Hz. Bediüzzaman'ın zuhur ettiği dönemde dünya kadar söz sultanı insan vardı, ama onların pek çoğunun söyledikleri sözler, bulundukları meclislerde ve yazdıkları kitaplarda kaldı. Bediüzzaman ise Kur'ân'ın elmas düsturlarını ve nebevî ahlâkı önce yaşayıp daha sonra çevresine anlattığı için sesi, sözü her yanda mâkes buldu.

Hâsılı, İslâm'ın yeniden gönüllerde mâkes bulması ve fevç fevç dehaletlerin yaşanılması için, onun teoriden pratiğe dökülmesi ve Müslümanların İslâm'ın çağlar ötesini aydınlatan mesajlarını, hâl dilleriyle seslendirmeleri gerekmektedir.

Üçüncü Bölüm
DİN EKSENİ ETRAFINDA

ŞEFKAT TOKATLARI

Soru: Şefkat tokadı ne demektir. İzah eder misiniz?

Şefkat tokadı; sevenin, sevdiğine, sevgi eksenli, onu doğru yola getirme maksadıyla, kulağını çekme, azarlama mânâsına gelen tatlı bir ikazıdır. Bediüzzaman Hazretleri, bu anlamdaki şefkat tokatlarına çok ehemmiyet vermiş ve Onuncu Lem'a'da, *"Herkesin, iyilik olarak yaptıklarını da kötülük olarak yaptıklarını da karşısında hazır bulduğu günde (insan) isteyecek ki kötülükleri ile kendisi arasında uzun bir mesafe bulunsun. Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Allah, kullarına çok şefkatlidir."* [1] âyet-i kerimesi ışığında bu mevzuu o günkü örnekleriyle izah ediyor.

Şefkat tokadı, herkesin, tokadını yediği zatın nezdindeki yerine göre cereyan eder ve şekil alır. Meselâ, iman ettiği hâlde, Allah ile ciddî münasebet içinde olmayan bir kişi, mükellef olduğu ibadetlerinde bir kusuru olduğu veya akidesine ters bir düşüncede bulunduğu takdirde, malına veya evlâd ü iyaline bir zarar isabet etmesi şeklinde, bir şefkat tokadı yiyebilir. Böyle bir tokat, o insanın ders almasına ve istikamet kazanmasına vesile olabilir. Bu zaviyeden meseleye bakıldığında buna her ne kadar şefkat tokadı adı verilse de, bunun bir lütuf ve ihsan olduğunda şüphe yoktur.

Gönlü, iman ve ümitle par par yanan, dimağı her lahza yığın yığın sentezlerle ayrı iklimlere doğru kanat çırpıp yükselen bir kamet, "Falan şahıs nasıl böyle ileriye gidebiliyor. Neden ben onun kadar ilerleyemiyorum?" şeklinde menfi bir tasavvur içinde bulunsa, hemen şefkat tokadı yiyebilir. Çünkü bu seviyeyi yakalamış bir insanın aklından bu türlü fena şeylerin geçmesine müsaade edilmeyebilir.

Gecenin zifiri karanlığında kalkıp, başını seccadeye koyan ve ahireti adına ihtiyat akçesi kabul ettiği birkaç damla gözyaşını seccadesine bırakan bir insan, gaflete dalıp bir gece onu yapmadığı zaman, ertesi gün akşama kadar içinde

simsiyah bulutların gezip dolaştığını hissedebilir. Bu, o seviyedeki bir insan için şefkat tokatıdır. Çünkü Cenâb-ı Hak, onu o seviyeye yükseltmiş ve âdeta sefinenin dümenine getirmiştir.

Şimdi, böyle birinin bu ölçüde ulvî bir sefinenin dümenini ihraz ettikten sonra, "Ben basit tayfalar gibi kömür atacağım ve yelkenlerle meşgul olacağım." demesi, bir sukûttur. Allah'ın böyle bir sukûta rızası yoktur. Onun için Allah, engin merhametinin ifadesi olarak o şahsa kendine gelmesi için bir uyarıda bulunur ki, biz buna şefkat tokadı adını veriyoruz.

Şefkat tokatlarının örneklerini Asr-ı Saadet'te de müşâhede etmek mümkündür. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud savaşının arefesinde ashabıyla yaptığı istişarede, Medine'de kalıp müdafaa harbi yapmaları fikrini öne sürmüştü. Hâlbuki çoğunluğu temsil eden genç sahabiler, taarruz harbi yapmak istiyorlardı. Vâkıa sahabe bu düşüncelerinde fevkalâde samimiydi. Düşmana haddini bildirmekten başka da bir niyetleri yoktu. Hatta bu samimî niyet, *"Mü'minlerden Allah'a verdikleri sözde sadık olan nice erkekler vardır. Onlardan şehit olanlar ve şehadeti bekleyenler vardır. Ve onlar ahitlerini hiçbir şekilde değiştirmediler."*[2] âyetinin inmesine sebep olmuştu.

Ancak, böyle bir duygu ve düşünce içinde olan sahabenin aşk ve heyecanları, emre itaatteki inceliği kavramalarına mâni olmuştu. Ayrıca, düşmanın arkadan gelmesini engellemek üzere vazifelendirilen okçular, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Siz, bizim arkamızı koruyun.. ve zinhar yerinizden ayrılmayın. Bizi ganimet paylaşıyor görseniz bile yerinizi terk etmeyin. Ve yine bizim cesetlerimizi kartallar kapıp götürüyor olsa bile bulunduğunuz yerde kalın!"* emrine rağmen yerlerini terk etmişlerdi.

Bütün bunlardan sonra İslâm ordusu, muvakkat da olsa bir geri çekilme ve hezimete dûçâr olmuştu ki, işte bu da bir şefkat tokadıydı. Daha sonra buradaki ikazı anlayan sahabe hemen Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) etrafında toplanmışlar ve düşmanı takibe alarak yeniden zelleyi sevaba, hezimeti de zafere çevirmişlerdir.

Kutlu Nebi'nin davasına gönül vermiş zamanımızdaki hakikat yolcuları için de şefkat tokatları her zaman söz konusudur. Zira bu yol çok şerefli bir yoldur. Evet, bu yolda olma, Allah'ın yeryüzünde en çok ehemmiyet verdiği meselelerden biri veya daha doğru bir tabirle en birincisidir. Şayet bundan

daha önemli bir şey olsaydı, Allah peygamberlerini onunla vazifelendirirdi. Hatta diyebilirim ki, Hz. Cebrail'i bile şerefli kılan, başını arş-ı kemalâta ulaştıran, böyle büyük bir işte vazifeli olmasıdır. Bu açıdan küçük de olsa, ona zarar verecek her bir davranış o şahsın Allah yanındaki derecesi ve sorumluluk şuuruna göre tokat yemesine vesile olabilir.

Evet, hiç kimsenin bu yüce mefkûrenin bir tek parçasından dahi feragat ve fedakârlıkta bulunmaya hakkı yoktur. Hz. Peygamber, vazifelendirildiği her şeyi bütünüyle yerine getirmiştir. Zaten *"Ey Peygamber! Rabbin tarafından sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun risaletini tebliğ etmemiş olursun."*[3] âyeti de bunu âmirdir. O da bunu harfiyen yerine getirmiştir. Ardından bu vazifeyi başta sahabe olmak üzere, Ömer b. Abdülaziz, Gazzâlî, Şah-ı Geylânî, İmam Rabbânî, Mevlâna Halid-i Bağdadi, Bediüzzaman gibi yüce kametler üzerlerine almış ve yaşadıkları asırda en güzel şekilde o işin bayraktarlığını yapmışlardır.

Zamanımızda ise bu ulvî meseleye talip olanlar, bu nimetin şuurunda olarak, kendi insanına hizmet vazifesinde ülfet, ünsiyet ve ihmale kat'iyen yer vermemelidirler. Aksi takdirde şefkat tokatlarının gelmesi kaçınılmaz olur. Zira mazhar olunan nimetlerin kadrini bilmek, yeni mazhariyetler için en güçlü bir vesiledir. Bu ise ancak her nimete kendi cinsinden şükürle mukabele etmek ve o nimetleri artırma yollarını araştırmakla mümkündür.

1 Âl-i İmrân sûresi, 3/30.

2 Ahzâb sûresi, 33/23.

3 Mâide sûresi, 5/67.

TEVBE VE İSTİĞFAR

Soru: Günahlar karşısında nasıl bir tavır takınmalıyız?

İnsanın, günahtan bütün bütün hâlî kalması mümkün değildir. Zaten o, temelde melekler gibi günahtan masun tutulmamıştır. Bu açıdan o her zaman hata işlemekle yüz yüzedir. İnsan için asıl önemli olan, sürçüp düştükten sonra tekrar ayağa kalkmak ve eskisinden daha bir temkinle yoluna devam edebilmektir. İşte, onu meleklerden daha yüksek seviyeye ulaştıracak şey de budur.

Evet, günümüz dünyası çarşısıyla, pazarıyla âdeta bir günah deryası hâline gelmiş ya da getirilmiştir. Bugün şeytan ve onun avanesi her yerde kol gezmekte, her köşe başında kendi ağına düşecek kurbanlarını beklemektedir. Her mü'min, böyle bir toplum içinde *"Her bir günah içinden küfre giden bir yol vardır."* anlayışıyla hareket etmek zorundadır.

O, beyninin bütün fakülteleriyle Allah'a müteveccih olmalı, duygu ve düşüncelerinde günaha asla yol vermemelidir. Yanlışlıkla gözüne, kulağına bir şey iliştiği zaman, hemen tevbe ve istiğfarla Rabbine yönelmeli ve: "Allahım, bunu nasıl yaptım bilemiyorum! Böyle bir günah işlemekten dolayı Senden çok utanıyorum!" deyip o günahtan duyduğu üzüntüyü dile getirmelidir. Öyle ki bu pişmanlıktan kaynaklanan hüzün, onun bütün benliğini sarmalı ve kalbinin ritmini değiştirmelidir. Aksine böyle bir yakarış ve hüzünle pişmanlığın dile getirilmemesi, o günaha giden yolların açık bırakılması demektir ki, şeytanın o kapıdan tekrar girmesi her zaman mümkündür.

Bu hususta yapılacak olan diğer bir şey de, işlenen günaha hiç mi hiç hakk-ı hayat tanınmamasıdır. Mü'min, herhangi bir hata karşısında, ya bir iyilik yapmak suretiyle onu izale etmeli ya da hemen secdeye kapanıp gözyaşlarıyla o günahın kirlerinden arınmalıdır. Bunu yapma adına da hiç vakit fevt etmemelidir. Zira ecel gizlidir. Her an gelebilir.

Burada istidradî olarak bir hususa işaret etmek istiyorum. Bütün gayretine rağmen kendi zaaflarına yenilip nefsin ve şeytanın etkisinde kalarak günah işlemeye devam eden bir mü'min, bana göre her günah işlediğinde âdeta: "Allahım, ben kendime bir kuyruk daha taktım. Sen bana ister hilebaz bir tilki, ister insanları sokmak için kuyruğunu dikip gezen bir akrep, isterse bir yılan nazarıyla bakabilirsin..." demeli ve mutlaka kendini sorgulamalıdır.

O, bu şekildeki hareketiyle, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine bahşetmiş olduğu

insanî değerleri tezyif ve tahkir edip bir kenara attığını, bunun aksine hayvanlığı benimsediğini itiraf etmiş olacaktır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, namazda yapılan birtakım yanlış hâl ve hareketleri, bazı hayvanî hâllerle özdeşleştirerek bazı mü'minlerin vasıfları itibarıyla deformasyona uğrayacaklarına işaret etmiştir.

Meselâ O, rükûdan tam doğrulmadan doğrudan secdeye gitmeyi devenin hareketine, iki secde arasında tam-tekmil oturmadan tekrar secdeye kapanmayı horozların yem gagalamasına ve yine secdede kolların yere yapıştırılmasını köpeğin oturuşuna benzetmektedir. Demek namazın içinde dahi olsa birtakım hareketler, insanı sîret itibarıyla aşağılara çekebilmektedir. Nitekim modern çağ psikologları, insanları davranışlarıyla analiz ettiklerinde hayvana benzer özelliklerini tespit edip ortaya koymuşlardır. Meselâ, Alexis Carrel, böyle bir araştırma sonucu kendi dönemi açısından bazı gençlerin tavırları itibarıyla, serseri köpek formülüyle aynı çıktığı tespitini ortaya koymuştu...

Hâsılı, insan, günahın nerede ve ne şekilde karşısına çıkacağını bilemediği için, Üstad'ın ifadeleri içinde öncelikle günahlardan, "yılandan-çıyandan kaçar" gibi kaçmalı, ona maruz kaldığında da tevbe ve istiğfarda bulunup ondan arınmaya çalışmalıdır.

HÜCUMÂT-I SİTTE

Soru: Hücumât-ı Sitte nedir. İzah eder misiniz?

İnsan bu dünyaya imtihan için gönderilmiştir. Hayat baştan başa değişik boy ve derinlikte bir imtihanlar zinciri olarak devam eder durur. İnsan ta çocukluğundan başlayarak, ruhunun bedeninden ayrılacağı ana kadar hayatının her karesinde bu imtihanlarla yüz yüzedir. Bediüzzaman Hazretleri, "Hücumât-ı Sitte" adıyla Yirmi Dokuzuncu Mektub'un altıncı kısmında, *"İns ve cin şeytanlarının altı desiselerini inşâallah akim bırakır ve hücum yollarının altısını da seddeder."* diyerek bu imtihanların en tehlikeli olanlarını "hubb-u cah, korku, tama, ırkçılık, enaniyet ve tenperverlik" olarak tespit etmiştir.

Şimdi Bediüzzaman'ın tespit ettiği bu hastalıkları yine onun perspektifinden icmalî olarak izah etmeye çalışalım.

Hubb-u cah, makam arzusu ve şöhret düşkünlüğü demektir. Bediüzzaman insandaki bu duyguyu, *"İnsanda, ekseriyet itibarıyla, hubb-u cah denilen hırs-ı şöhret ve hodfuruşluk ve şan ve şeref denilen riyakârâne halklara görünmek ve nazar-ı âmmede mevki sahibi olmaya, ehl-i dünyanın her ferdinde cüz'î, küllî arzu vardır. Hatta o arzu için hayatını feda eder derecesinde şöhretperestlik hissi onu sevk eder."* diyerek hulâsa eder.

Hubb-u cah, kalbin üzerine zift çeken ve ruhu felç eden kötü bir haslettir. Gönlünü böyle bir hastalığa kaptırmış tali'sizlerin, bakışlarının bulanıp yol ve yön değiştirerek çıkmaz sokaklara girmeleri her zaman ihtimal dahilindedir. Gerçi hubb-u cah dediğimiz bu virüsün her insanda az-çok bulunması tabiîdir. İşte bu itibarladır ki, şayet bu his, meşru bir zeminde tatmin edilme yoluna gidilmezse, kendini böyle bir duygu ve düşünceden kurtaramayanların, hem kendilerine hem de içinde bulundukları topluma zarar vermeleri kaçınılmazdır. Böyle bir zararın telafisi ise oldukça zordur.

İkincisi, korkudur. İnsan korkuyla iradesine kement vurarak onu gemleyebilir. Bilhassa günümüzde ehl-i gaflet, korku hissiyle insanları sindirmeye çalışmaktadır. Bediüzzaman, *"İnsanda en mühim ve esaslı bir his, hiss-i havftır. Dessas zalimler, bu korku damarından çok istifade edip onunla korkakları gemlendiriyorlar. Bunlar avamın ve bilhassa ulemânın bu damarından çok istifade ediyorlar, korkutuyorlar, evhamlarını tahrik ediyorlar."* deyip, meseleyi biraz da zaman ve mekân unsurlarıyla gözler önüne sermiştir. Hak ve hakikate inanmış bir sinenin bu marazdan kurtulması, ancak

imanıyla metafizik gerilime geçip *"Bin izzetim, bin haysiyetim ve bin şerefim olsa da, hepsi bu uğurda feda olsun. Ölüm ancak Allah'ın elindedir."* kanaatleriyle aşılabilir. Zira kimseden korkmamanın yegâne çaresi, korkulması gereken gerçek kaynaktan korkmakla mümkündür.

Üçüncü desise, tama'dır. Tama, bir şeyi hırsla istemek, açgözlülük ve doymazlık mânâlarına gelmektedir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Eğer âdemoğlunun iki vadi altını olsaydı, muhakkak üçüncüsünü isterdi. İnsanın gözünü ancak toprak doyurur. Allah ise tevbe edenin tevbesini kabul eder."* sözleriyle tama'ın esiri olan insanların hâlet-i ruhiyelerini resmedip sunmaktadır. İnsan ancak, *"Yiyin, için fakat israf etmeyin."*[1] âyetini kendine bir ölçü kabul edip, harcamalarını israfa varmayan bir ölçüde yaparak tama'dan sıyrılabilir. Ayrıca bazı kötü ruhlar, tama damarına girip inanmış sineleri kendi menfur emellerine alet edebilirler. Bediüzzaman, *"Ehl-i dünya, hususan ehl-i dalâlet, parasını ucuz vermez, pek pahalı satar. Bir senelik hayat-ı dünyeviyeye bir derece yardım edecek bir mala mukabil, hadsiz bir hayat-ı ebediyeyi tahrip etmeye bazen vesile olur. O pis hırsla, gazab-ı ilâhîyi kendine celb eder ve ehl-i dalâletin rızasını kazanmaya çalışır."* diyerek dikkatleri böyle bir tehlikeye çekmektedir.

Dördüncü husus, ırkçılıktır. Irkçılık fikri ilk defa Avrupa'da Durkheim ile başlamış ve sonraları da Devlet-i Âliye'nin sonunu hazırlayan âmillerden birisi olmuştur. Zira ırkçılık mülâhazasıyla sıbğatullah hakikatine mazhar olmuş milletimizi, Türk'ü Kürt'e, Kürt'ü Boşnak'a, Boşnak'ı da Arnavut'a vurdurarak birbirine düşürmüşlerdir. İslâm, ırkçılığı dinin önünde tutan böylesi bir milliyetçilik anlayışına karşıdır. Evet, İslâm'daki iman bağı sayesinde kabilecilik ve ırkçılık tamamen ortadan kaldırılmıştır. Ashab-ı kirama bakıldığında birçoğunun farklı ırktan olduğu hemen müşâhede edilir. Meselâ, Hz. Ebû Bekir Arap, Hz. Bilâl Habeşli, Hz. Suheyb ve Hz. Selman ise aslen Farslıdır. Bunların hepsi farklı iklim ve farklı ulusların insanları olmalarına rağmen İslâm potasında birleşerek birbirleriyle kardeş olmuşlardır. Zaten *"Muhakkak ki Allah yanında en üstün olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır."*[2] âyeti bu hakikati belgeler mahiyettedir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi İslâm, bir yandan ırkı dinin önünde tutan menfi bir milliyetçiliği reddederken diğer yandan da müsbet milliyetçiliği tesbit buyurmuştur.. tesbit buyurmuştur zira soy-sop, milliyet ve kavmiyet de bir

gerçektir. Ayrıca bu, *"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık."*[3] âyetinde yerini alan içtimaî bir vâkıadır. Bediüzzaman da, bu gerçeği çok güzel bir şekilde teşhis etmiş ve bu teşhisini şu ifadelerle dile getirmiştir:

"Şu müsbet fikr-i milliyet, İslâmiyet'e hâdim olmalı, kale olmalı, zırhı olmalı; yerine geçmemeli. Çünkü İslâmiyet'in verdiği uhuvvet içinde bin uhuvvet var; âlem-i bekâda ve âlem-i berzahta o uhuvvet bâki kalır. Onun için, uhuvvet-i milliye ne kadar da kavi olsa, onun bir perdesi hükmüne geçebilir. Yoksa onu onun yerine ikame etmek, aynı kalenin taşlarını kalenin içindeki elmas hazinesinin yerine koyup, o elmasları dışarı atmak nevinden ahmakane bir cinayettir."

Beşinci desise, insandaki en zayıf ve en tehlikeli olan *enaniyet (benlik) duygusudur* ve insanın mahiyetinden ilk defa sökülüp atılması gerekli olan bir şeydir. Zira benlik anaforuna kapılan tali'sizlerin, hak ve hakikati görüp bilmesi ve gözleri bağlı olduğu için de yoldan çıkmadan hedefe yürümeleri çok zordur. Bediüzzaman, *"Ey kardeşlerim! Dikkat ediniz, sizi enaniyetle vurmasınlar, onunla sizi avlamasınlar. Hem biliniz ki, şu asırda ehl-i dalâlet eneye binmiş, dalâlet vadilerinde koşuyor. Ehl-i hak, bilmecburiye, ancak eneyi terk etmekle hakka hizmet edebilir. Enenin istimalinde haklı dahi olsa, mademki ötekilere benzer ve onlar da onları kendileri gibi nefisperest zannederler, işte böyle bir hâl, hakkın hizmetine karşı bir haksızlıktır. Bununla beraber, etrafında toplandığımız hizmet-i Kur'âniye, eneyi kabul etmiyor, nahnü (biz) istiyor."* sözleriyle bu şeytanî sıfata karşı bizi tetikte olmaya çağırır.

Altıncısı, günümüzde ciddî bir maraz hâlinde hakka gönül vermiş yiğitlerin pek çoğunun ayağına dolaşan *tenperverlik (rahata düşkünlük) hastalığıdır.* Evet, içtimaî ruhu uyandıran, insanları irşat edip onları hakikî insanlığa yükselten, kendini hakikate adamış bu hasbî ruhlar, böyle yüce bir mefkûre uğrunda kat'iyen tenperverliğe girmeden, maddî-mânevî her şeylerini feda etmeye hazır olmalıdırlar. Üstûrevî mahiyette Hz. İbrahim'in servetiyle alâkalı anlatılan bir menkıbe vardır. Aslı olmasa da, faslı bize bir şeyler anlatır.

Hz. İbrahim'in o kadar çok koyunları ve bu koyunların çobanları vardır ki, o kendi dönemi itibarıyla en zenginlerinden sayılır. Bu kadar geniş bir serveti

peygamberlik mansıbıyla telif edemeyen –hangi mülâhazadan kaynaklanırsa kaynaklansın– meleklerden bazıları, *“Acaba peygamberlik mansıbıyla bunca servet nasıl telif edilir?”* şeklinde bir soru tevcih ederler. Cenâb-ı Hak da *“Bu servet onun gönlüne girmiş mi, girmemiş mi gidin deneyin!”* der ve bunun üzerine melekler, vahiy meleği Cibril-i Emin reisliğinde insan suretinde temessül ederek Hz. İbrahim’in yanına gelirler. Burada melekler onun duyacağı şekilde سُبّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلٰئِكَةِ وَالرُّوحِ diyerek mârifetlerini ifade ederler. Bu kelimelerin her biri, Cenâb-ı Hakk’ı takdis ve tesbih adına çok iyi seçilmiş kelimelerdir. Kalbi lâhûtî esintilere açık olan Hz. İbrahim, böyle bir tesbih duyunca çok hoşuna gider, *“Allah aşkına bu ne güzel şey!”* şeklinde hayretini bildirir ve *“Servetimin üçte biri sizin olsun, dediklerinizi bir kere daha söyleyin.”* der. Melekler bir daha söylediklerinde Hz. İbrahim, *“Yarısı sizin olsun!”* Bir kere daha söylediklerinde ise *“Çobanlarımla beraber size köle oldum!”* karşılığını verir.

Bunun üzerine Cibril kendini tanıtır ve *“Ben, Allah’ın meleğiyim. Bunlara ihtiyacım yok, fakat Rabbim senin sadakatini göstermek istedi ve seni bizimle imtihan etti.”* der ve oradan ayrılırlar. Evet, ak yolun hak yolcuları, rahat ve rehavet girdabına kapılmadan niyetlerinde sadece Allah rızası olduğu hâlde hep yollarına devam etmelidirler.

Hâsılı, Allah’ın sonsuz rahmetine karşı, O’na olan ümit ve teveccühü bir lahza olsun kaybetmeden, daima nazarlar O’na yönlendirilmeli ve murakabe hissiyle meşbû olarak hareket edilmelidir. Böylece aksiyon ruhu dumûra uğramayacak ve “Hücumât-ı Sitte”de zikredilen desiselere kapınılmadan, günahların hacaletinden ve ümit kırıcılığından sıyrılıp af kevserlerinden kana kana içerek ruhlara inşirah veren sonsuz rahmetlere ulaşmak mümkün olacaktır.

1 A’râf sûresi, 7/31.

2 Hucurât sûresi, 49/13.

3 Hucurât sûresi, 49/13.

SILA-İ RAHİM VE ÖMRÜN UZATILMASI

Soru: Hadis-i şeriflerde sıla-i rahimin ömrü uzatacağı beyan ediliyor. Bunu nasıl yorumluyorsunuz?

"Nesebinizden sıla-i rahim yapacaklarınızı öğrenin. Zira sıla-i rahim akrabalarda sevgi, malda bolluk, ömürde uzamadır." Buhârî ve Tirmizî'nin rivayet ettiği bu ve bunu destekler mahiyette başka hadislerde, sıla-i rahimin ömrü uzattığı beyan edilmektedir.

Ömrün uzaması ile ilgili olarak Seyyidina Hz. Âdem ve Hz. Davud arasındaki ömür teâtisi (alışverişi) gösterilebilir. Kader levhalarında ömrünü az bulduğu Hz. Davud'a, kendi ömründen 40 sene veren Hz. Âdem, Hz. Davud'un 80 yıl yaşamasına vesile olmuştur. Kur'ân'da bulunmayan bu mesele, Kur'ân'dan sonra mühim iki kaynak olan Buhârî ve Müslim'de anlatılıyor.

Bunun dışında öteden beri ehlullah arasında ömrün birbirine verilmesi meselesi de mütearef bir konudur. Kanatimce bu mesele ancak, verenin ve alanın ruhî dokularının uyuşması, aynı frekansı paylaşmaları ve Allah'ın bu fiilî ve kavlî duaya meşîetiyle cevap vermesiyle gerçekleşebilir.

Her isteyenin veremeyeceği gibi, her isteyenin de alamayacağı bu alışverişte netice itibarıyla "illet-i tâmme"nin gerçekleşmesi ve Cenâb-ı Hakk'ın o mevzuda iradesinin taallukuna bağlıdır. İhtimal sıla-i rahim yapılınca o illet tahakkuk ediyor ve Allah ömrü uzatıyor.

Ömür uzamasının bir başka tevili de şöyle olabilir; Cenâb-ı Hak insanın yaptığı şeyleri bereketlendirip, nemalandırarak o insanın hayatını uzun bir ömür yaşamışçasına bereketlendirebilir. Şayet ömrün uzaması esprisi, insanın ahiret hesabına yönelik kazancıyla değerlendiriliyorsa, bu durumda insan ahiret adına çok kazanmış demektir. Meselâ, bunlardan birisi Kadir Gecesi'dir ki, bin aya bedel olduğu ifade ediliyor. Eğer insan o gecede, o ilâhî teveccühü yakalarsa, sanki seksen sene yaşamış gibi olur. Bu, o insanın ömrü uzasaydı ve seksen sene de yaşasaydı işte o kadar sevap kazanacaktı demektir. Sadakanın, hasenatın, sıla-i rahimin ömür uzatması da bu şekilde olabilir.

Ömrün uzatılması meselesinin niçin sıla-i rahime tahsis edildiği hakkında şunlar söylenebilir: Günümüzde en çok gadre uğrayan İslâmî prensiplerden biri de hiç şüphesiz yakın akrabanın unutulmasıdır. Evet, derecesine göre yakınların yer yer ziyaret edilmesi; onlarla aramızda vuslatın sağlanması; başta anne-baba, anne-babanın evlâtları, sonra kardeşler, nene, dede; anne menzilinde

dayı-teyze, baba menzilinde amca-hala gibi yakınların, anne-babaya karşı bile saygının çok ciddî sarsıldığı bir dönemde görülüp gözetilmesi mevzuu çok önem arz etmektedir.

Hz. Hatice Validemiz çok akıllı bir kadındır ve o sanki bir peygambere zevce olmak için yaratılmıştır. Efendimizle ilk vahyin heyecanını paylaştığı dönemde bu büyük kadın, Peygamberimiz'in, Cebrail'den (aleyhisselâm) ilk âyetleri aldıktan sonra *"Kendimdem korkuyorum!"* demesine mukabil; *"Hayır ebediyen Allah seni zâyi etmeyecektir. Şüphesiz sen sıla-i rahim yapıyor, ihtiyacı olanın elinden tutuyor, yoksula bakıyorsun..."* der.

Hz. Hatice Validemiz'in bunu demesi, Varaka b. Nevfel'in de bu istikamette bir mütalâada bulunmasından anlaşılıyor ki, sıla-i rahim, o toplumda zor yapılan ve talip olunan bir şey. Hz. Ebû Bekir, Efendimiz'e yapılanlar karşısında O'na sahip çıkarken, *"Senin gibi, fakirin, yoksulun elinden tutan, sıla-i rahim yapan birine bu yapılmaz!"* diyor. Ve yine komşulukla korumaya almak istediğinde, Kureyş'e karşı sıla-i rahimi referans olarak veriyor. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki sıla-i rahim o dönemde de herkes için gaye-i hayal ve çok önemli bir şey...

Bir diğer yanıyla tarihte, pederşâhî, cedşâhî, ceddü'l-cedşâhî aile şekillerini görmek mümkün. Eskiden bizim toplumumuz da öyleydi. Bir baba-anne veya dedenin etrafında dünya kadar gelin ve evlât bulunurdu. Hâlâ bazı yerlerde de bu vardır. Bunlar aslında toplum molekülünün düşük çapta hücreleri gibi şeylerdir ki, ne kadar sağlam, sıhhatli, birbiriyle irtibat içinde olurlarsa o kadar sıhhatli bir toplum meydana gelir.

Türk toplumunda genel toplum değerleri çok tarumar olmuştur. Bu ülke âdeta toplumun değerleri açısından Âkif'in: *"Harab eller, kimsesiz çöller, başsız ümmetler, emek mahrumu günler, fikr-i ferdâ bilmez akşamlar..."* ifadelerinde kendini bulmuştur. Fakat Türk toplumunun aile yapısı bu üst üste gelen handikapları aşmamıza yardım etmiştir. O dönemde mektep bozulmuş, din tezyif edilmiş, muallim Allah'ın yerine konmuş; sokak bozulmuş, gazete ve mecmua dine hücum eder olmuş.. evet, bütün bunlara rağmen bu toplum hâlâ ayakta ise zannediyorum o da işte bu sağlam aile yapısındandır.

Böyle acımasızca tahrip edilen bir cemiyetin tamirinde sıla-i rahimin rolünün çok büyük olduğuna inanıyorum ben. Dolayısıyla toplumu oluşturan hücreler, o hücreye esas teşkil eden atomlar, birbirlerine alabildiğine yakın olmalı. Herkes en dar daireden en geniş daireye kadar yakınlarını ziyaret edip

ihtiyaçlarını gidermeli, dertlerini dinlemeli ve karabetin hakkını vermelidir.

KUR'ÂN'DAKİ KISSALAR

Soru: Kur'ân'daki kıssalara bakış açımız nasıl olmalı, onları değerlendirmede nelere dikkat etmeliyiz?

Kur'ân, ezelden-ebede insanlığın ışığı, rehberi, ruhu ve destanıdır. Bu itibarla onda yer alan her şey, kıyamete kadar bütün insanlığı ilgilendirir. Kur'ân'daki kıssalara bu açıdan baktığımızda, bizim onlardan aldığımız ve alacağımız derslerin, ibretlerin olduğu ve olacağı da muhakkaktır.

İşte bu yönüyle kıssaların anlatılmasının temel sebeplerinden biri daha belirlenmiş olur. Ancak, kıssalar bu açıdan tahlile tâbi tutulurken, şu hususun da unutulmaması gereklidir: Kıssalar zaman, mekân, şahıs ve toplumlarla mukayyet hâdiselerdir. Bizim onlardan gerekli dersi alabilmemiz, bu üç unsurun gözetilmesi ile mümkündür. Yoksa onları genelleme içinde ele alıp zamanımıza indirgediğimizde, başka bir tabirle vak'aların tarihî, siyasî, askerî, coğrafî, kültürel ve dinî arka planını gözardı ettiğimizde, ulaşacağımız neticelerin yanlış olacağı da izahtan vârestedir.

Bu küllî hakikat mahfuz, Kur'ân'a ait bir hususu vurgulamak isterim. Kur'ân, bahsini ettiğimiz kıssaları öyle bir üslûp ve şive ile bize sunar ki, insan hemen ondaki bu zamanüstü edada kendine hitap edildiğini anlar ve muhatap tavrına girer. Yani zaman, mekân, insan faktörlerine takılmadan, ondan gerekli olan mesajı alabilir. Ne var ki, bunun, herkesin yapabileceği çok kolay bir şey olmadığı da açıktır.

Zamanüstülük meselesiyle alâkalı şöyle bir yaklaşım uygun olsa gerek: Allah (celle celâluhu) mazi, hâl ve istikbali birden ihata eden bir Zât-ı Ecell-i A'lâ'dır. Zaten zamanı yaratan da O'dur. Kur'ân'ın evrensel ve kıyamete kadar bütün insanlığın model ve rehber kitabı olmasından ötürü, Allah (celle celâluhu) bütün insanlığı hesaba katmış, onların hayal ve kurgu dünyalarını dahi istiab edecek ölçüde, anlattığı kıssa veya verdiği mesajları değişik kalıplara dökmüştür. Kur'ân'a zamanüstülük kazandıran da her hâlde onun bu özelliğidir. Ama yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, herhangi bir kıssanın gerçek anlamda değerlendirilebilmesi, onun ön ve arka plan şartlarının bütününün gözetilmesi ile mümkündür.

Bazı kıssalar Kur'ân'da değişik yerlerde ve defaatle anlatılmaktadır. Dikkat edildiği takdirde, ilgili kıssanın anlatıldığı her yerde, başka bir yanına vurgu yapılmakta, vurgu yapılan yer ön plana çıkartılarak, mevzuun ana temasını

oluşturmaktadır ki, bu hususun gözden uzak tutulmaması gerekir.

Kıssalarda dikkatimizi çeken bir diğer özellik, kıssalarda anlatılan hakikatlerin, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminde de az veya çok var olmasıdır. Meselâ, Hz. Lut'un kavminde livatacılık, Hz. Şuayb'da tefecilik veya daha genel bir ifadeyle ticarî ahlâksızlık gibi unsurlar bunlardandır. Aynı şeyler Efendimiz'in içinde neşet ettiği toplumda da vardı. Bu meselenin işaret ettiği bir husus da, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) câmî bir peygamberdir.

Bu, O'nun taşıdığı sıfatlarda böyle olduğu gibi, ortaya koyduğu sistem itibarıyla da böyledir. Bu ise, Hz. Âdem'de icmal edilip, Efendimiz'e kadar gelen peygamberlerle tafsil edilen meseleler ve sıfatlar, Efendimiz'de tekrar icmal ediliyor demektir. Ve bunun bir adım ötesi, bunlar ümmet-i Muhammed'de ümmet-i Muhammed'le tekrar tafsil edilecektir. Ümmet-i Muhammed'de dediğimiz sıfat, ümmet-i Muhammed'le dediğimiz şey, bir mesele veya sistemdir. Zaten teknik ve teknolojik gelişmeler, muhabere ve muvasala (telekomünikasyon ve ulaşım) vasıtalarının gelişimi bunun alt yapısını hazırlamış durumdadır. Dünya artık bugün herkesin bildiği ve kullandığı bir kavram ile global bir köy hâline gelmiştir. Sınırlar ister-istemez farklılaşmış ve millî kültür, örf, âdet vb. millî damgasını vurduğumuz çok şey bir dengelenme sürecine girmiştir. Bu husus gelecekte idarî sistemlere de yansıyacaktır.. ve daha şimdiden yansımaya da başlamıştır.

Tekrar sadede dönecek olursak, Kur'ân kıssalarının, yukarıda kısaca bahsettiğimiz unsurların gözetilerek okunması ve değerlendirilmesi bana çok önemli geliyor. Evet, Kur'ân'ı tebliğ ve temsille mükellef insanların, her âyetten mesajlar çıkartıp, onu hayatlarına tatbik etmeleri gerekmektedir. Bu da, her şeyden önce Kur'ân'ı, kendine nâzil oluyormuşçasına okumakla mümkündür ki böyle bir okuyuş Kur'ân'ı anlamada merdivenin ilk basamağı sayılır. Şahsen ben, değil Müslüman Türk milleti, bütün bir İslâm âleminin daha bu basamağa bile adım atamadıkları kanaatindeyim. Tabiî, ilâhî inayetin desteklediği şahsiyetler müstesna.

İRŞATTA KEMMİYET MESELESİ

Soru: İrşat ve tebliğ vazifesinde keyfiyet meselesi üzerinde çok duruluyor. Bu kudsî vazifede kemmiyetin yeri nedir? Açıklar mısınız?

Enbiyâ-ı izâmdan öyleleri gelmiştir ki, ya tek bir ümmeti olmuş veya hiç olmamış ama onlar yine de peygamberlik için gerekli olan vazifeyi yerine getirmişlerdir. İşte bu, benim aklımın alamayacağı ve ona karşı hayret ve hayranlık duygularımı gizleyemediğim peygamber ihlâsıdır. Bir insan kırk sene-elli sene hakkı anlatıp da, hiç kimseye bir şey dinletemesin ama hiç tavrını değiştirmeden yine anlatsın.. işte bu farklılık irşatta çok önemlidir.

Evet, ısrar, ihlâsın bir buududur. Vefa hissi ile hiç sarsılmadan aktif bekleme ise irşat ve tebliğde çok önemlidir. Ehlullahtan birisi, *"Beni bir kedi irşat etti; gördüm ki o, yirmi dört saat gözünü kırpmadan farenin deliğine yöneldi ve bekledi. İşte o zaman anladım ki, bu iş öyle ara sıra deliğin önüne uğramakla olmayacak. Ondan sonra gözünü kırpmadan ve hiç yılmadan Hakk'ın kapısını gözetlemeye koyuldum."* der.

Hakkı, hakikati bulma, bazılarına kırk haftada, bazılarına kırk ayda, bazılarına da kırk senede nasip olur. Şahsen ben senelerden beri şu tenteneli âlem-i şehadetin arkasında, âlem-i gaybı bir kitap gibi mütalâa edeceğim anı bekledim durdum.. bekleyeceğim de.. ve bulacağım ümidini de hiçbir zaman yitirmedim.

İrşatta diğer önemli bir mesele de sistemdir. Bu mesele hem kemmiyet hem de keyfiyet buudlarıyla oldukça önemli bir husustur. Ancak bazı ihlâslı mü'minler, zannediyorum ihlâslarına bir şey karışmasın diye kemmiyetle fazla meşgul olmuyorlar. Bu, bir yönüyle doğru olsa da bazı yönlerden yanlış bir anlayıştır.

Evvelâ, kemmiyet olmayınca, keyfiyeti düşünmek mümkün değildir. Zamanın mekâna nisbeti ne ise, keyfiyetin kemmiyete nisbeti de odur. Keyfiyet, kemmiyet planında var olan bir şeyin bir buudu, bir derinliği ve ayrı bir yanıdır. Kemmiyetin tasavvur edilmediği bir yerde, keyfiyetten bahsetmek muhaldir. Ortada hiçbir insan yoksa insanla alâkalı keyfiyet nasıl tasavvur edilecek ki? Meselâ, ihlâs, mü'minin sıfatıdır; ortada mü'min yoksa o sıfat nasıl olacak ki?

O hâlde kemmiyet ve keyfiyet birlikte aranmalı, keyfiyet kemmiyete ya da kemmiyet keyfiyete feda edilmemelidir. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) tebliğ ve irşat adına cepheden cepheye, panayırdan panayıra koşması,

karşılaştığı hemen her insana *“Lâ ilâhe illallah deyin kurtulun.”* demesi keyfiyet eksenli bir kemmiyet arayışı değil midir? Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşısına iki insan alır, akşamdan sabaha, sabahtan akşama Kur’ân okur, onları eğiterek keyfiyet insanı hâline getirirdi. İşte böylece O –O’nun için söz konusu olmasa da– kemmiyet hatası içine düşmekten kurtulma yolunu gösterirdi.

İhlâs ise sistemde apayrı ve başlı başına bir yer işgal eder. İhlâs olmadan bir yere varılabilmesi imkânsızdır.

Hüsrev Efendi’nin malayani şeylerle meşgul olmayıp, risaleleri yazayım diye, on beş sene kapısını ördürerek odasını hücre hâline getirdiğini anlatırlar. Kaldı ki o esnada çok ciddî takip de söz konusudur. Meselâ, o mübarek zat, yazdığı risaleleri rulo yapıp banyodan dışarıya, suyu boşaltmak için kullanılan küçük bir borucuk içine bırakır, birileri de ara sıra gelip, boru içinden ruloları alır, altı saat uzaklıktaki köylere giderek risaleleri yerlerine ulaştırırlarmış. Sonra taş baskılar yapılıp benzer tabyelerle dağıtım yapılırmış. İşte bu ihlâs ve bu sistem sayesinde Üstad, bir avuç talebesiyle Türkiye’nin her tarafına risaleleri dağıtmıştır...

Evet, bütün bu misalleri niçin arz ettim? Aşk ve aksiyona bakın ki, o dönemde Üstad, yirmi talebesi ile Türkiye’de ulaşmadığı yer kalmıyor. O, iman, ilim, irfan, muhabbet ve ihlâsta çok derin olmanın yanında bir o kadar da aksiyon insanı. Şimdi eğer bu insan, başkalarına anlatayım diye ciddî bir gayret içinde bulunmakla kemmiyeti keyfiyete tercih ediyor, ihlâsından feragatta bulunuyorsa geliniz Allah aşkına bu yanlışlığı hepimiz yapalım, Bediüzzaman gibi kemmiyet hastalığına düşelim!.

Hâsılı, ihlâs, ısrar ve kemmiyet ile keyfiyet dengesinin birlikte gözetilmesi irşat ve tebliğ vazifesinde çok önemli bir unsurdur.

TEBLİĞDE VESİLE FAKTÖRÜ

Soru: Günümüzde tebliğ adına yapılan bazı faaliyetler, İslâmî olmadığı şeklinde tenkitlere maruz kalıyor. Bu mevzuda ne buyurursunuz?

Hz. Peygamber'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) dedesi Abdulmuttalib, gökçek yüzlü, pırıl pırıl, temiz nasiyeli ve iyi bir sürgüne esas teşkil edebilecek mahiyette bir kök görünümünde idi. Yani o, İnsanlığın İftihar Tablosu'na dede olabilecek maddî-mânevî bir donanımı haizdi. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayata gözlerini fakir olarak açmış, fakir olarak büyümüş ve fakir olarak da hayatını idame ettirmişti. Hz. Hatice ile evleninceye kadar da, bu hep böyle devam etti. Zira ne dedesi ne amcası (Ebû Talib) ona bir şey bırakacak imkâna sahip değillerdi. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hz. Hatice Validemiz ile evlendikten sonra, Mekke'nin zengin kişilerinden biri sayılabilirdi ama, peygamberliğinin 5. veya 6. senesinde elinde avucunda hiçbir şey kalmamış ve yine eski hayatına dönüvermişti.

Pekâlâ, Nebiler Serveri bu servetini nerede ve nasıl harcamıştı? Siyer kitaplarında verilen bilgiler ve onların satır aralarından anlayabildiğimiz kadarıyla O bu serveti, halkı iman ve Kur'ân'a davet etme yolunda, yemek yedirme, hediyeler verme gibi alanlarda harcadı ve tüketti. Evet, insanları Allah'a çağırmada, en uygun metot ilâhî ahlâkla ahlâklanmadan geçer. İlâhi ahlâk ise bize hep şunu talim eder: *"Kulum Bana bir karış yaklaşırsa, Ben bir zirâ, o bir zirâ gelirse, Ben bir kulaç, o yürüyerek gelirse, Ben koşarak gelirim."*

Buna göre, önce siz insanlara yaklaşmadan, böyle bir yaklaşma yolunda bazı şeyleri feda etmeden (toplumların örf ve âdetleri bu noktada mutlaka dikkate alınmalıdır) onları kendinize doğru bir adım dahi yaklaştıramazsınız. İşte Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem) yemek yedirmek, hediyeler vermek suretiyle itidalin çerçevelediği sınırlar içerisinde sürekli tebliğ yapıyor ve o koca servetini bu uğurda tüketiyordu.

Geçenlerde bir vesile ile arz etmeye çalışırken, cihadın, Allah ile insanlar arasındaki engelleri bertaraf ederek, onların Allah ile buluşmalarını sağlama ameliyesi diye, yeni bir tarifi üzerinde durmuştum. İşin doğrusu bizim, insanların kalbine hem de zorla Allah'a imanı yerleştirecek hâlimiz yok. Allah dilediği insanın kalbine tecellî eder. Yalnız, insanların gönlünden küfrün

baskısını izale etme, onların bakış açılarını düzeltme, gurur, kibir, zulüm gibi imana mâni engelleri bertaraf etme gibi bir sorumluluğumuz söz konusu. Bunun için de toplumun her kesimi ile içli-dışlı olmak şarttır. Bu konuda yemek yedirmek, hediyeleşmek veya toplumun yadırgamayacağı daha başka vesileler de mutlaka kullanılmalıdır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminde Hudeybiye sulhü, iki toplum arasında kaynaşmayı sağlamıştı. Ve Kur'ân ona *"apaçık fetih"*[1] diyerek, onun ne bereketli bir başlangıç olduğuna bilhassa dikkatleri çekmektedir.

Evet, artık devir akıl, mantık, muhakeme devridir. Üstad'ın dediği gibi *"Medenîlere galebe ikna iledir. Söz anlamayan vahşîlere yapıldığı gibi icbar ile değildir."* Şayet bizler, insanları, sapık anlayış ve sapık dinlerin akıl-mantık ile çelişen esaslarından kurtarmayı düşünüyorsak ve Uzak Doğu'da meditasyonlar ile din adına teselli arayan, metafizik duygularını bu yolla tatmin etmeye çalışan insanları kurtarmak istiyorsak –ki bu ortamı hazırlamak evvelemirde bizim vazifemizdir– bunun için mutlaka yukarıda arz edilen esaslar üzerinde ısrarla durulması gerekir.

Bu cümleden olarak bizim hahambaşı, patrik, rahib vs. demeden ve ayırım yapmadan, onlarla münasebete ve diyaloğa geçmemiz şarttır. Bunu yaparken de onların kendi inançlarını terk etmelerini beklemek doğru değildir. Bu onları rencide eder.. ve zaten cihan tarihinin hiçbir döneminde birdenbire böyle seri bir değişim olmamıştır ve olmasını beklemek de hayalperestliktir. Şahsen ben, yukarıda zikrettiğim türden eşhas ile yaptığım görüşmelerde, onları çok sıcak buldum. Eski düşüncem onların Türkiye'ye ve Türk insanına tepeden baktıkları istikametindeydi.. evet, Amerika, Rusya, Almanya, İngiltere gibi dünya siyasetinde, gerçekleştirdikleri lobi faaliyetleri ile söz sahibi olan, dünya ticaret piyasalarında inkâr edilmez ağırlıkları bulunan bu insanların, hakikaten bize tepeden baktıklarını zannediyordum. Ancak beşerî münasebetler açısından onlara doğru bir-iki adım atınca gördük ki, hiç de diyolağa mâni bir yanları yokmuş.

Evet, gördük ki, onlar hâlâ, Endülüs'ten Türkiye'ye getirilmelerinin medyuniyetlerini yaşıyorlar. Ve gördük ki, "En az biz de sizin kadar Türk'üz." diyorlar. Onların bu tavrını görünce, çok duygulandım, gözlerim yaşardı...

Evet, eğer onlar kendilerini bu şekilde bize yakın buluyor ve bunu çekinmeden itiraf ediyorlarsa, bence bunu değerlendirmek gerekir. Sertlik ve

düşmanlıkla hiçbir yere varılmaz. Aramızda uçurumlar olursa, onlarla nasıl bir arada bulunabilir ve dinimizin müsamaha ufkunu nasıl gösterebiliriz ki!

Biz, yine bu münasebetler sonucu öğrendik ki, problem genelde idarî kesimler arasında. Kitlelerin kendi aralarında hemen hemen hiçbir problemi yok gibi. Zaten yabancılarla yapılan onca sınaî, ticarî belki ziraî ortaklıklar bunu göstermiyor mu?

Bu itibarla, işte böylesi birebir ilişkiler ve daha geniş dairede ülkeler-devletler arası münasebetler, Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) genel tavrı ve peygamberliğinin en önemli, en gözkamaştırıcı ve en parlak esprisi olması açısından Sünnet yolu olsa gerek. Kaldı ki, bunun için ortam da eskiye nisbetle fevkalâde müsait durumda. Bizim, sahibi olduğumuz sistem ve onun yeterliliği hakkında hiç şüphemiz olmadığına göre, her zaman, olabildiğince açıklık içinde ve rahatlıkla, ister bire bir, isterse ülkeler arası müessesevî planda herkesle münasebete geçebiliriz.

Son olarak bir şeye daha işaret etmek istiyorum. Son yıllarda herkesi belli bir kap ve kalıp içine koyarak, kimisini kâfirlik, kimisini münafıklık ve kimisini de zalimlik ve facirlikle itham eden çok sert radikal çıkışlar hiç de yararlı olmamıştır. Böyle bir yaklaşım, kitleleri birbirine yakınlaştırmaktan ziyade uzaklaştırmış ve düşman kutuplar meydana getirmiştir. Bu gerçeğin bir an önce görülüp, dine, imana zarar verecek düşünce ve çıkışlara son verilmesi, en büyük dilek ve temennimizdir.

1 Fetih sûresi, 48/1.

BİR KERE DAHA NAMAZ

Soru: İşlerinin yoğunluğunu bahane ederek namaz kılmaya vakitlerinin olmadığını söyleyenler var. Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?

Her meselenin başı ve esası iman olduğu gibi, bu meseleye de öncelikli olarak bu çerçeveden yaklaşmak gerekir. Şöyle ki, imanın şartları arasında sayılan esaslar, ferdin dünyaya bakış açısını şekillendirmektedir. Buna göre Allah'a iman, kalbî huzurun yegâne esası ve teminatıdır. Allah'a imandan nasibi olmayan kalbler, bu boşluğu kat'iyen başka bir şeyle kapatamazlar. *"Dikkat edin. Kalbler başka değil ancak Allah'ı zikir ile tatmin olur."*[1] âyeti bu hakikati hatırlatır.

Peygamberlere iman, maziyi karanlık, geleceği ise endişeler içinde görme bahtsızlığından kurtaran önemli bir faktördür. Biz, onlara ve hususiyle de Nebiler Sultanı'na iman sayesinde, dünya ve ukbânın en tehlikeli yerlerini berk-i hâtif gibi geçeceğimize inanır, O'nun şefaat-i uzmâsı ile hayal ufuklarımızı aşan nimetlerle serfiraz olacağımıza iman ederiz.

Meleklere iman, bize, en yalnız kaldığımız anlarda dahi onlarla beraber olduğumuz, onların kontrol ve gözetimi altında bulunduğumuz hissini verir. Bu mülâhaza ile davranışlarımızı kontrol altına alır ve hayatımızı duyarak, hissederek yaşarız.

Kadere iman, musibet veya meserret televvünlü başa gelen her şeyin O'ndan olduğuna, aksine ihtimal vermeyecek kat'iyette inanma demektir.

Ahirete iman, iman esasları içinde yer alan ve davranışlarımızı murakabe altına almamızı sağlayan en büyük unsur olmanın yanında, hadd ü hesaba gelmeyen nice dünyevî faydalar da sağlamaktadır. Ayrıca her bir mü'minin gaye-i hayali olan, Allah Resûlü ile vicahî görüşmek, ancak ahirette olacaktır. Enbiyâ-yı izâm, selef-i salihîn, evliyâ-yı kiram, asfiya-yı fihâm hazerâtının hemen hepsi ahirettedir. Dolayısıyla bunlarla kavuşma aşk u şevki içinde bulunan mü'minlerin, ahirete imanı ve o imanın kazandırdıkları bir başkadır.

Şimdi bu esasların bütününe iman etmek, kişiyi, öncelikle akide konusunda oturması gereken yere oturtacak ve onu gerçek huzura kavuşturacaktır. Bundan sonra da, bu huzuru ihlal eden unsurlar iradî olarak def edilecek ve yine huzurun devamını sağlayacak ibadetler yerine getirilecektir. Dolayısıyla, soruda bahsedilen husus, şayet vâki ise, bu problemin menşei, ibadet öncesindeki icmalen arz ettiğimiz iman esaslarında aranmalıdır. İmanı tam

tekmil olanlar için böylesi problemler asla bahis mevzuu olamaz.

Burada soruya cevap ararken, namaz ile ilgili bazı mücmel değerlendirmeler de yapılabilir zannediyorum. Namaz, yukarıda kısaca üzerinde durduğumuz iman esaslarını teker teker hatırlatan bir ibadettir. Namazda her zaman, potansiyel bir hatırlatma ve derin bir zevk vardır. O, insana, Rab karşısındaki acz ve fakrını hatırlatır. Üstesinden gelinmesi mümkün olmayan ya da öyle gözüken problemleri çözme yollarını gösterir ki, bunun aslı ve esası da her şeye gücü yeten bir Kadîr-i Mutlak'a imandır. Bu son hususu, Fatiha âyetleri üzerinde durarak biraz daha açabiliriz:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ : *Hamd, zerrelerden sistemlere kadar her şeyi terbiye eden, yetiştiren, olgunlaştıran Allah'a mahsustur.* Binbir hâdise karşısında elimizden tutan ve bizi boğulmaktan kurtaran böyle bir Rabbe inandıktan sonra ben ne için ümitsiz olacağım ki?

اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ : *O dünya ve ukbâda, kâfirlere de mü'minlere de merhametlidir.* Rahmeti, gadabını ve öfkesini aşkındır. Öyleyse ne diye ümitşiken olacağım ki?

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ : *O, ceza gününün tek sahibidir.* Her kulun burada yapmış olduğu en küçük amelleri dahi kendisine arz edecek ve hesabını soracaktır. Ama rahmeti gadabını geçmiş olan Allahım bana orada da yardım elini uzatacaktır.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ : *Kulluğumuzu sadece Sana hasrettik.. ve sadece Senden yardım diliyoruz.* Senin Rubûbiyetin, Ulûhiyetin karşısında boynumuzda tasma ve kulağımızdaki küpe ile kapına geldik. Bu hâlimizle Sana köle olduğumuzu ilan ve itiraf ediyoruz. Fakat bu ne şerefli bir kölelik! Sultanımız, Sultanlar Sultanı olan Sensin Allahım. Ayrıca bizler, hiçbir mahluka boyun eğmeyecek kadar aziz ve şerefliyiz. Senin hoşnutluğunun olmadığı her şeye başkaldırmaya hazırız.. ve biz sadece Seni dileriz. Yunus'un ifadeleri içinde,

"Cennet Cennet dedikleri
Birkaç köşkle birkaç huri
İsteyene ver onları
Bana Seni gerek Seni" diyoruz.

Şimdi, her tarafında tevhid akidesi nümâyân ve şuurla yapılan bu kulluğun arz edilmesi ve yardım dileme aslında Allah'ın lütuf ve ihsanları karşısında

yapılması gerekli olan şükrün, ibadetin tam yapılamadığının bir itirafıdır. Hâlık-mahluk münasebetini kavramış olmanın esprisi içinde âciz ve fakir olunduğunun beyanıdır. Öyle ise, bu anlayış ve bu düşünce içinde bulunan bir insan nasıl ümitsiz olur ki?

Fatiha'nın devam eden cümleleri de aynı minval üzere değerlendirilebilir. Ancak ifade edilmek istenen mânâ anlaşıldığı zannıyla kısa kesiyorum. Evet, bu duygu ve düşüncelerle namaz kılmaya muvaffak olabilen bir insanın, dünyevî işlerini bahane ederek namaz kılmaması düşünülemez. Öyleyse imanın yanı sıra, namaz hakikatinin de bu insanlara anlatılması ve mümkünse, bunları duymasına yardımcı olunması şarttır.

İnsan, namaz ibadeti ile, tıpkı günebakan çiçeklerinin güneşe bakarak gelişimlerini tamamlamaları gibi gelişmesini tamamlayabilir. Günde beş defa Rabbisine teveccüh ederek, pörsüyen duygularını, solan şuurunu yeniden canlandırabilir.. ve tekrar zindelik kazanabilir.. kazanabilir ve böylece Rabbisine olan ahd ü peymânını yeniler.

Bu yönüyle namaz, Allah'ın bizlere en büyük bir lütfudur. Bunun yokluğu, güneşin yokluğu gibidir. Nasıl güneş olmadığında –sebepler planında– günebakan çiçekleri de yoktur; öyle de ibadet olmadığında, bir anlamda insan da yoktur. Öyleyse ibadete gerçek anlamda muhtaç olan bizleriz.

Namaz kılan ve Rabbisinin huzurunda şarj olan bir insan, atılacağı ticarî hayatında haramlardan, mekruhlardan olabildiğine kaçınır. Özellikle gün ortasında kıldığı öğle, ikindi namazları, insanın murakabe ve muhasebe hislerini coşturur. O mekanizmayı harekete geçirir ve insanı yanlışlar içine düşmekten kurtarır. Akşam, yatsı, teheccüt ve sabah namazları ise

"Nâçar kaldığı yerde
Nâgâh açar ol perde
Derman olur her derde"

dizeleriyle anlatılmak istenen esrarın tecellî merkezleridir.

Ve namaz, Müslümanın günlük hayatını düzen ve nizam altına alan cebrî bir faktördür. Günde beş defa Rabbin huzuruna çıkan insan, ister-istemez, hayatını bir düzen içine sokar. Sabah namazından sonra işine başlar, altı-yedi saatlik yoğun bir mesai ile yorulunca, öğle namazı ile yeniden zindelik kazanır. Döner ikindiye kadar tekrar çalışır. İkindi namazı ile yeniden zihnî ve bedenî dinlenme faslı yaşar. Zaten böyle bir mesai tanzimi olmasa, o iş yerinden netice

almak, âdeta imkânsız denecek ölçüde azalır. Namazdaki bu esasları bilemeyen, sezemeyen insanlar huzursuzluk girdabına kapılır ve bunalımdan bunalıma sürüklenir giderler.

Hâsılı, işlerinin çokluğundan namaza vakit bulamayanlar, ilâhî gerçeklere gözleri kapalı olanlardır. Buna göre imandaki zafiyet, iman esaslarına inanılması gerektiği ölçüde inanmama ve bir-iki noktasına temas ettiğimiz namaz hakikatini kavrayamama, maalesef insanımızı bu türlü düşünceler içine sokabilmektedir. Bunlardan kurtuluş yolu ise, yukarıda kısmen izah etmeye çalıştığımız gibi, yakîn derecesinde bir iman ve onun hayata yansıtılmasıdır.

1 Ra’d sûresi, 13/28.

HAYALDE İSTİKAMET

Soru: İstikamet-i hayali nasıl temin ederiz? Tavsiyeleriniz nelerdir?

Hayal, insanın herhangi bir şeyi zihninde tasavvur ve taakkulüstü canlandırmasıdır. Onun biraz ötesine ve hakikatten uzak olanına ve bu arada mühmeli sayılan şeye de meyal denir ki, Türkçe'de bu ikisi birden "hayal-meyal" şeklinde ifade edilir. Çoğu defa rüyalar, onlardan daha gerçek olmalarına rağmen, bazen galat olarak ikisine birden "hülya" denir. Hâlbuki rüyalar, İslâmî anlayış çerçevesinde değerlendirildiği zaman, çok defa gerçek bir yönü olduğu da görülür. Zira onlar, gözlerin âlem-i şehadete kapandığı anda, âlem-i misale açılan pencere ve menfezlerden ruhumuza sızan levhalardır.

Hayal, tıpkı düşünce ve tefekkürde olduğu gibi, azme, ideale... ait hususlarla ilgili olduğu zaman iyi ve faydalı, çirkin ve çirkef şeylere ait olduğu zaman da kötü ve zararlıdır. Hususiyle genç dimağlarda nefse ve hevesata ait hayal ve tasavvurlar, onları öyle olmayacak fenalıklara sürüklerler ki, bir daha kendilerini toplamaları çok zor olur. Hatta bazen daha taptaze bir dimağ iken sararıp giderler. Bu bakımdan, her günah içinde küfre giden bir yolun olduğu gibi, içinde fesat ve fücur olan her hayal de sahibini fiska ve dalâlete çekip götüren zihnî bir gulyabanidir.

Burada, insanın kötü şeyleri aklından geçirmekle muaheze edilip edilmeyeceği sorusu akla gelebilir. Hemen şunu ifade edelim ki, bu tamamen sübjektif ve her insanın kendi seviyesiyle alâkalı bir meseledir. Şöyle ki, meselâ bazı insanlar âdeta bütün duygu ve düşünceleri itibarıyla Allah'a ve O'na ait değerlere göre kurulmuş ve planlanmış gibidirler. Bu yönüyle de sanki onların beyin ve hafızaları, Cenâb-ı Hak tarafından karantina altına alınmış, şeytan ve şeytanî düşüncelere kapalı bir disket hâline getirilmiş gibidir. Her yönüyle ilâhî rahmet, ilâhî hıfz ve kelâetin sıyanetinde olan bu ruhlar, şeytanın: *"Rabbim! Beni azdırmana karşılık, ben de yeryüzünde onlara (günahları) süsleyeceğim ve onların hepsini azdıracağım. Ancak ihlâslı kulların müstesna."*[1] diye tavsif ettiği ve buna karşılık Cenâb-ı Hakk'ın: *"İşte Bana varan dosdoğru yol budur. Şüphesiz Benim kullarım üzerinde senin bir hâkimiyetin yoktur."*[2] dediği, Cenâb-ı Hakk'ın has kullarıdır.

Dolayısıyla başka türlü mülâhazaların, onların zihinlerini meşgul etmesi az görülen şeylerdendir. Onların bu türlü şeylere iradî olarak tevessülleri ise

beyinlerine bir matkap salarak fısk ve fücuru kendi düşünce dünyalarına taşımaları anlamına gelir ki, bu durumda da hemen ilâhî bir tokatla uyarılmaları kaçınılmaz olur. Bu tokat, küçük bir dikenin yolda ayaklarına batması olabileceği gibi, büyük bir belânın tokmak gibi başlarına inmesi şeklinde de tecellî edebilir. Ama her ikisinde de kastedilen mânâ şudur: "Zinhar, bu türlü şeylere girmeyin!" Ancak bir de günah virüsü disketin içine sirayet etti mi, artık ondaki plan, program adına ne varsa, hepsi birden tehlike sath-ı mâiline girmiş demektir ki bundan geri dönülmesi oldukça zordur.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir hadislerinde, insanın kötülüğe niyet edip yapmadığı zaman, bir sevap kazanacağını, başka bir hadislerinde ise, fenalığa niyet edip yapmadığı hâlde günah kazanacağını bildirir. Bu iki hadiste kastedilen mânâ telif edildiği zaman, birinci hadisin bizim gibi avam insanlara karşı söylenmiş, ikinci hadis-i şerifin ise, Allah tarafından bol bol lütuflarla serfiraz kılınmış ve o lütuflar helezonunda yükselmiş insanlara yöneltilmiş bir hitap olduğu anlaşılır. Çünkü o insanın fenalıkları zihninde tasavvur etmesi, Allah'a kurbiyetle telif edilemeyeceğinden o, aksi bir hükümle cezalandırılır.

Yine önemli (önemli olduğu kadar kudsî) bir mekânda bulunup, kendilerinden sadece okuma, düşünme, iman ve Kur'ân hizmetinde çalışmakla Allah'a kurbiyet kesbetme beklenen insanların, bu türlü fısk u fücura girmesi, çarşıya-pazara çıktıklarında gözlerine dikkat etmemeleri, Allah'ın kendilerine karşı onca hıfz, himaye ve kelâetine saygısızlık olacağından, daha büyük tokatlara sebep olabilir. Onlar, bu türlü şeylere maruz kaldıklarında, şeytandan bir ok yemiş gibi hemen Allah'a teveccüh etmeli ve: "Estağfirullah yâ Rabbi!" demelidirler...

Evet, işte "Bu türlü mülâhazalar, bazı kullar için, vesile-i muahezedir." diyebiliriz. Nitekim tasavvufta meşhur bir söz vardır: حَسَنَاتُ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقَرَّبِينَ *"Ebrarın hasenâtı, iyilikleri, mukarrabînin günahlarıdır."* Bu da teferruatta şer'î kıstasların, bazı insanlara göre değişmesi demektir. Evet, bazı kimseler vardır ki konumları itibarıyla, daima hıfz u eman altındadır ve onlardan da bu himayeye karşı vefalı davranmaları beklenir.

Kasdî ve iradî olmaksızın, vazife icabı bu türlü şeylere tevessül eden Müslümanların dünyada başlarına bir şey gelmiyorsa, ümidimiz, –inşâallah– ahirette daha büyük cezaya çarptırılacaklarından değildir. Zaten bizim de

suizan edip öyle düşünmemiz hiçbir zaman doğru olmaz. Zira bu insanlar, vazife icabı toplumun içine girmekte ve görevlerini ancak bu şekilde yürütebilmektedirler. Dolayısıyla: *"Toplumun içinde kalıp da ondan gelenlere katlanmak, tek başına olmaktan daha hayırlıdır."* hadisi, onlar için bir sığınak sayılabilir.

Böyle bir hayır arama düşüncesiyle, ister okulda talebe ya da hoca olarak görev yapsınlar, ister çarşıda esnaflık, isterse başka yerde çalışsınlar, kasdî olarak bu türlü şeylere tevessül etmedikleri müddetçe, tıpkı sokakta gezerken paçalara sıçrayan çamurun namaza engel olmadığı gibi bu durum da onlar için sorumluluk vesilesi olmaz. Çünkü *zaruret anında mahzurlu şeyler –zaruret miktarınca– mubahtır.*

Fakat bir mecburiyet olmadan, kasdî ve iradî olarak bu türlü şeylere kapı aralanırsa, o zaman da Cenâb-ı Hak burada sormasa bile, ahirette sorabilir; dünyada sorulması ehven; ahirette sorulması ise, daha eşed/şiddetlidir. Dolayısıyla, özellikle Cenâb-ı Hakk'ın has dairesi içinde bulunan kişilerin, içtimaî münasebetlerinde olabildiğince dikkatli olmaları ve iktisat etmeleri gerekmektedir.

Bu sebeple bu mevzuda hassasiyet gösterenleri hafife almak kesinlikle doğru değildir. Zira biz, yıllardan beri bu insanlara Efendimiz'in, sahabenin ve onlardan sonra gelen diğer büyüklerimizin bu tür mevzulardaki hassasiyetlerini anlatmış ve dinin asırlardan beri yıkılan kalesini tamire çalışan arkadaşlar olarak, hiçbir şekilde gayr-i meşru tavır içine girmeden bu yolda yürümeye kararlı olduklarını vurgulamışızdır. Bu hassasiyet, dinimizin bir emridir ve bunlardan taviz vermemiz de mümkün değildir.

1 Hicr sûresi, 15/39-40.

2 Hicr sûresi, 15/41-42.

BAZI TASAVVUFÎ ESASLARDAN KESİTLER

Soru: Mucize, keramet, istidraç kelimelerini açıklar mısınız?

Harikulâde hâller olarak bilinen mucize, keramet, istidraç ve bir anlamda sihir arasında zâhirî açıdan herhangi bir fark yoktur. Bir kere halk (yaratma) açısından hepsinin kaynağı ve mercii Allah'tır. Bunların değişik ad ve unvan almaları, bu harikulâde hâllere mazhar olan insanlar zaviyesindendir. Gerçi sihir ve istidraca ve insanı yoldan çıkaran keramete, mazhariyet demek doğru değildir. Böyle bir şeye, mâruziyet demek her hâlde daha yerinde olur.

Mucize, bir peygamberin peygamberliğini ispat için, onun eliyle Allah'ın yaratmış olduğu harikulâde hâldir. *Keramet,* bir Allah dostunun, vilâyetinin remzi ve işareti olmak üzere, o şahsın iradesinin taalluku olmaksızın, yine Allah'ın yarattığı bir harikulade hâldir. *İstidraç* ise takva, zühd, ihlâs vb. esaslarla hiç alâkası olmayan, belki de metafizik âlemle bile hiç mi hiç münasebeti bulunmayan birinin eliyle gerçekleşen meş'um (uğursuz) bir fevkalâdeliktir.

Bu üç kavramın tariflerinde de görüldüğü gibi, gerçekleşen olay itibarıyla aralarında herhangi bir fark gözükmemesine rağmen, onunla alâkalı yaratıldığı zat itibarıyla sera-süreyya farkıyla birbirlerinden uzak olduğu da bir gerçek.

Keramet ve istidraç için mazhariyet veya mâruziyet ayrımı yapmaya çalıştım. Şöyle ki, İslâm tarihi içinde bazı şahıslar var ki, kendilerine lütfedilen kerametvari şeyler sebebiyle, zamanla doğru yoldan ayrılmış ve dalâlet fırkalarına iltihak etmişlerdir. Her zaman emsalini gördüğümüz bazı metafiziğe açık şahıslar, çevrelerinin kendilerine: "Sen müceddítsin, mehdisin!" ve daha sonraları "Hz. Mesih'sin ve Allah sana hulûl etti!" demelerine inanmış ve geriye dönüşü olmayan bir yola girmişlerdir. Dolayısıyla da bu tür şeylere, mazhariyet demek doğru değildir.

İnsanın sağlam bir akidesi yoksa ve dinî düşüncesi de Kur'ânî değilse, vâridât gibi gözüken bu tip şeyler, onun helâkine sebep olabilir. Onun için insan böylesine kerametler isteyeceğine, her zaman Rabbinden ihlâs, samimiyet, zühd, takva, daha doğrusu rızasının bulunduğu şeyleri istemeli.. Yunus'un dediği gibi *"Bana Seni gerek Seni!"* deyip sadece Allah'ı arzu etmeli.

Bir veli, kerametinin izharına çalışsa, yanlış mı yapmış olur? Meselâ küfre girer mi?

İslâm'da, insanı küfre sokacak olan düşünceler, sözler ve fiiller bellidir. Yani ıstılahî ifadeyle "ef'âl-i küfür" ve "akvâl-i küfür", temel kriterleri açısından bellidir. Bu sebeple, veli olsun, olmasın bir Müslüman, mubah çizgide cereyan eden yanlış yorumlamalardan dolayı küfre girmez. Ancak, başta veliler olmak üzere hemen her Müslümanın, dinin usûlü diyebileceğimiz meseleleri çok iyi bilmesi lâzımdır. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, mucize nedir, keramet nedir ve onların izharının hükmü nedir, bunların bilinmesi çok önemlidir.

Meselâ mucize Nebinin eliyle Allah'ın gerçekleştirdiği dava-yı nübüvveti isbata râci harikulâde bir hâldir ve nebi bunu, Hakk'ın izniyle izharla mükelleftir. Keramete gelince, onun izharı ne vaciptir ne sünnettir ne de müstahaptır. Hatta tam tersine, ihfâsı, yani gizlenmesi esastır. O bir ikram-ı ilâhîdir. Öyleyse bu türlü şeylere mazhariyete takılmadan ve aldırış etmeden, Üstad'ın yaklaşımıyla *"nefis cümleden edna, vazife cümleden a'lâ"* demeli ve bunu bir ibtilâ bilmelidir. Aksi, hâlde birtakım yanlışlıkların içine düşülmesi her zaman mukadderdir.

Ayrıca bahsini ettiğimiz türden dine ait usûllerin çok iyi bilinmesi, bizlere üstadlık yapmış İmam Gazzâlî'den İmam Rabbânî'ye varıncaya kadar, birçok rehber şahsiyeti daha iyi anlamamıza sebep olur. Onun için bırakın velileri, üç-beş insana bir şeyler anlatan ve onlara müessir olan kişilerin bile, İslâm'ın temel prensip ve kaidelerini bilmeleri şarttır. Bunları bilmeyen insanlar, daha sonraları kendilerine gösterilen teveccühler karşısında bocalayabilir ve dengeyi koruyamayabilirler. Üstad da böyle bir endişeyi izhar etmiştir. Evet, bazen hüsn-ü teveccüh, usûl-ü İslâmiyeyi bilmeyen insanların yoldan çıkmasına sebep olabilir.

Kalbî istikameti korumak çok zor o hâlde?

Evet, güzel bir noktaya temas ettiniz. İstikamette kalmak ile kalmamak arasında çok ince bir perde vardır. Onun için insan, Allah Resûlü'nün defaatle dediği gibi, *"Ey kalbleri eviren-çeviren Allahım. Benim kalbimi dinin üzerinde sabit kıl!"* demeli ve Rabbisine dua dua yalvarmalıdır. Hatta bana göre bu dua, değil günde 3 defa, 50 defa okunsa yine de azdır. Çünkü hassaten günümüzde dalâlete giden yollar, mahlukatın soluklarının kat katı adedince. Evet, bugün, kayma noktaları o kadar çok ki, bu ve benzeri dualarla Rabbine sığınmayan insanın istikamette kalabilmesi oldukça zordur.

Öte yandan hiç kimse kalkıp "Ben aklım ve mantığımla doğru yolu bulmuş

yürüyorum, kaymam mümkün değildir." diyemez ve dememelidir de, zira Allah Resûlü o fetanet-i âzamıyla doğru yolu bulabilmeye müsait olmasına rağmen, yine sabah-akşam hep bu duayı okuyordu. İnsanlığın İftihar Tablosu'nun böyle davranmasını yadırgayıp, "Acaba buna gerek var mı?" gibi düşünen insan, –bana göre– farkına varmadan kendini merede-i şeytanın zimmetine salmış demektir.

Hâsılı, istikamet çok önemlidir. Bunun için de önce usûl-ü İslâmiyeyi bilme ve onun ardından da sürekli Rabbimiz'e yalvarma, yakarma şarttır.

İnsan, bahsini ettiğiniz duaya gerek yok, nasıl olsa kurtulurum düşüncesine neden girmiş olabilir?

Öncelikle şunu ifade edeyim ki, bir insanın kafasında ahirette kurtulma veya kurtulamama mülâhazası yer etmemişse, o insan boşlukta yaşıyor demektir. Dolayısıyla insanın bomboş olmaması, boşlukta yaşamaması güzel ama kendini garantiye almış görmesi de en azından bir küstahlıktır. Bakın Esved b. Yezid –ki Ebû Hanife gibi dâhilerin hocasıdır– bir gecede yüz rekât namaz kılar ve devamlı ağlar. Kendisine sorarlar, "Günahlarına mı ağlıyorsun? "Hayır" der Esved b. Yezid, "Dünyanın ötesinden korkuyorum." Hâlbuki bu zatı öldükten sonra birisi rüyasında görür ve ona sorar: "Ne muamele gördün?" O, "Peygamberlikle aramda, bir mesafe kaldı." der.

Bir de Bediüzzaman Hazretlerinden bir misal arz edeyim. Üstad'a Zübeyr b. Avvam misali havarîlik yapmış olan, âbid, sâcid, müttaki Zübeyr Abi bir gün, "Üstadım, akıbetimden çok korkuyorum!" der. Üstad birden sert bir sesle ona "Korkma, titre!" cevabını verir. Evet, ahiret çok pahalıdır ve onun için sadece bir korkma yetmez, titremeli ve gereğine göre hareket edilmelidir.

Bana göre, bırakın akıbetimizden emin olmayı, biz bu eracif içinde nasıl küfre girmiyoruz ve bunca kirlilikler karşısında kalbimizi, iman noktasında nasıl canlı tutabiliyoruz, esas ona şaşırmalı ve Allah'ın ihsan ettiği bu engin lütuflar karşısında iki büklüm olup, şükran secdesine kapanmalıyız...

Gaflet arıyorum diyen velilere ne diyeceğiz?

O, ehlullah arasında geçerli olan bir olgudur. Hayatını daimî mehafet, mehabet altında ve sürekli ciddiyet içinde geçiren insanlar, bazen nefes almak isterler. Yani bunlar, başlarını yastığa koydukları zaman, vicdanî muhasebesinin hâsıl ettiği sarsıntı ile kalbi duracak, çatlayacak hâle gelir, işte bunlar azıcık teneffüs etmek için fâniyat u zâilata yönelirler. Yoksa bizler gibi

her gün bin bir türlü inhiraf ile yüz yüze ve zaten gaflet içinde hayatını sürdürenlerin, gaflet-i muvakkate-i sun'iyeye ihtiyaçları yoktur.

Kalbin Allah ile olan irtibatı iradî midir, gayri iradî midir? İkisi de söz konusu ise hangisi makbuldür?

Kalbin Allah ile hem iradî hem de gayr-i iradî irtibatı vardır ve tabiî ki iradî olanı daha makbuldür. Yalnız gayr-i iradî olarak yapılan irtibatlarda da yine Allah (celle celâluhu) mutlaka irtibatın gereğini yerine getirir ve onun sevabını verir. Meselâ, siz "Allah" deseniz, O da size "Kulum" der. Siz Allah'ı sevseniz, O da sizi sever. "Razıyım Senden" deseniz, rızasına ulaştırır.

Fakat bütün bunların iradî olarak yapılması esastır. Meselâ, bir yerde Allah'ı anlatacaksınız. Konuştuğunuz şeylerin onda dokuzu O'nu anlatıyor ama, onda biri kendinizi anlatıyor olabilir. Veya halk içinde Hakk'ın temsilciliğini kendi davranışlarınızla göstereceksiniz. Davranışlarınızın onda dokuzu O'nu gösteriyor, onda biri ile kendinizi ön plana çıkarıyor olabilirsiniz. İşte bunu hissettiğiniz anda, hemen kendinizi sorgulayarak, o onda birlik şeylerden dahi vazgeçmelisiniz.

Bu insanın, O'na ait olmayan şeyleri söylememesi, bakmaması, düşünmemesi, yaşamaması vb. demektir. Fakat takdir edersiniz ki, bu o kadar kolay da değildir. Bunun hayata geçirilebilmesi sürekli irade ve cehd, sürekli azim ve gayret ister. Bir defa yapınca bitecek bir şey de değildir bu. Değişen ve sürekli bir sel gibi akan hayatın bütün saniyelerinde ya da bütün bir ömür boyu yapılması gerekli olan bir mücadeledir. Hatta bu konuda zirvelere çıksanız, peygamberlerin hemen altındaki mertebelere erişseniz dahi, şayet o zirvenin gerektirdiği mücadeleleri vermezseniz, başaşağı, derin bir çukura düşmek ihtimali vardır.. evet, yukarılara doğru tırmandıkça mücadelenin daha da ağırlaşacağı muhakkaktır.

Öyleyse çok sık sözünü ettiğimiz "Halk içinde Hakk'ın temsilcisi olmak" çok zor.

Çok zor tabiri bunu karşılamaz. Daha ağır bir tabir bulmak zorundayız. Zira halk içinde Hakk'ın temsilcisi demek, peygamber mesleğine talip olma ve onu temsil etmek demektir. Onu yapabilmek için de peygamberâne aşk, şevk, gayret, azim, cehd ve irade gerekir.

İnsanın bunu yapabilmesi ise, öncelikle "iç irtibatı" diyebileceğimiz niyete, kararlılığa bağlıdır. Ardından bu iç irtibat, niyet ve kararlılığın fıtratla

bütünleşmesi, insanın tabiatının bir yanı hâline getirilmesi gelir ki, siz buna tabiatın ibadetle bütünleşmesi de diyebilirsiniz. Üstad'ın sâika ve şâika dediği latîfeler de bu görevleri yerine getiriyor olabilir.

Evet, düşünme dediğimizde hep O'nun hissedilmesi altında düşünmeli, beyan O'nu mülâhaza ile preslenmiş olarak ağızdan çıkmalı, bakma dendiğinde gözler O'nun rızasına ayarlı şeylere bakmalı.. hâsılı her şeyimizi O yönlerdirmeli ve dahası, insan bütün bunları peynir-ekmek yeme kolaylığı içinde bir tabiî hâdise gibi yerine getirmelidir. Dini duyguların, fıtratla bütünleşmesi ve insan tabiatının bir yanı hâline gelmesi de bu olsa gerek.

Sonra halk içinde Hakk'ın temsilcisi olma, "kavs-i urûc"dan sonra bir "kavs-i nüzûl"dür. Urûcu olmayan birisi için ise böyle bir şey söz konusu değildir. Kavs-i nüzûl, urûcun ötesinde ayrı bir derinliktir ve dava-yı nübüvvetin vârislerine hastır. Yani seyr u sülûkünde belli mertebeleri kat etmiş, cennet kapılarının kendisine aralandığına şahit olmuş, ölümün güler yüzünü görmüş, ondan "Gel, gel!" şeklinde davetiyeler almış ve gördüğü bunca iltifat karşısında iştiyakla oraya gitmek isterken, birden لَا حَوْلَ deyip geriye dönmüş; geriye dönmüş zira burada Hak namına halkın arasında yapılacak daha çok iş var.. evet, gerçek temsilcilik işte böylesi insanlar için bahis mevzuudur.

Bana göre, en azından bu kadarcığı olsun yaşamamış insanların halk içinde Hakk'ın temsilciliğini yapması, Hakla beraber olması düşünülemez. Ve yine bana göre Kur'ân'ın وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ *"Şükreden kullarım ne kadar da azdır."*[1] Yine ثُلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ۝وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ *"İlklerden bir grup, arkadan gelenlerden ise daha az."*[2] âyetleri bu hakikate işaret eder.

Son bir şey daha ilave etmek istiyorum. Bunlar ferdin kendi kendine düşüneceği şeyler. İnsanları böyle düşündürmek elimizden gelmez. Allah'tan hidayet ola! Dolayısıyla hiç kimseye "Sen böyle değilsin!", "Sen gâfil ü nâdânsın!" demek doğru değildir. Aksi hâlde zorlama olur ki, onunla bir yere varılamayacağı ve varılmadığı da meydandadır.

Halkın temsilciliğini cidden yapmayı isteyenler nelere dikkat etmeli, nasıl bir yöntem izlemelidirler?

Bana göre *önce, insanın kendini keşfetmesi lâzım. "Nefsini bilen, Rabbini bilir."* beyanından hareketle, insan, nerede, hangi seviyede olduğunu bilmeli ki, bu çok önemlidir. Kimseyi aldatmanın bir mânâsı yok. Yorumlara, tevillere girmek kimseye bir şey kazandırmaz. Her insan davranışları ile kendi tabiatının

rengini aksettirir. Öyleyse, öncelikle onun keşfedilmesi gerekir. Meselâ, Kur'ân, *"Hayır! Siz âcile'yi (peşin olanı) sever, ahire'yi bırakırsınız."*[3] buyurur. Evet, peşin olanı, daha sonra verilecek olana tercih etme bizim insanî tabiatımızın icabıdır.

Bunu bilmeli, *sonra da bu tabiatı terbiye etme cihetine gitmeliyiz.* Bu da, insanın nazarını fenâdan bekâya çeviren mürşitlerin yaptıklarını yapmak demektir. Hakikat-i hâle gelince, çoklarımız günde en az iki-üç saat konuşuruz. Acaba bu iki-üç saatlik gevezelik içinde dinin "ümmehat" dediği ana meselelere ait ne kadar zaman ayırırız? Şayet, futboldan, siyasetten konuştuğumuz kadar, ümmehat hakkında konuşmuyorsak, Hakk'ın temsilciliği makamını yakalamamız çok zordur.

Bütün bunlar başta herkese zor gelebilir. Ne var ki her şey başta biraz da tekellüfle başlar. Öyleyse insan kendini biraz zorlamalı, gayretleri ciddî bir aşk ve şevke iktiran etmese bile, sözü evirip çevirip Allah'ı ve ümmehat dediğimiz meseleleri anlatmaya getirmelidir. Aksi hâlde insanın yollarda takılıp kalması kaçınılmazdır.

Bir üçüncü merhale olarak, nazarî bilgilerin ötesinde bütün bu anlatılanların bir "ilm-i sâni" olarak vicdanda duyulması, hissedilmesi gerekir ki, esas hedef de işte budur. Aslında velinin, zevken ve keşfen elde etmek istediği şey de budur. Ancak bu mertebeye yükselebilmenin yolu, önce de ifade ettiğimiz gibi, her yerde ve her firsatta Allah'ı anlatmaktan, konuşmaktan, müzakere etmekten geçer. Öyleyse gelin, mukaddes bildiğimiz değerler üzerine yemin edelim; bizim her mecliste birinci meselemizin bu olduğuna.. şayet, dünyaya ait on dakika konuşursak Hakk'a ait yarım saat konuşacağımıza.. aksi hâlde ...." diyelim, birbirimize söz verelim.. ve İbrahim Hakkı'nın tavsiyeleri çizgisinde, gece-gündüz hep O'nunla olalım:

"Çün gündüz olursun nice ağyâr ile gâfil
Ko gafleti dildârdan utan gecelerde
Dil beyt-i Hudâ'dır, ânı pâk eyle sivâdan
Kasrına nüzul eyleye Rahmân gecelerde."

1 Sebe sûresi, 34/13.

2 Vâkıa sûresi, 56/13-14.

3 Kıyâmet sûresi, 75/20-21.

HZ. MESİH VE MİSYONU

Soru: Yüklendiği misyon itibarıyla Hz. Mesih'i anlatır mısınız?

Hz. Mesih, olabildiğine maddeci bir topluma peygamber olarak gönderilmiştir. Böylesine maddeci bir topluluğun ıslahı adına Hz. Mesih, onların karşısına ruhçu bir düşünceyle çıkmış ve onların maddeci düşüncelerini tadil etmiştir.

Müşrikliği ve putperestliği, doğrudan doğruya din unvanı ve din referansıyla diyanet blokajı üzerine oturtan toplumların, daha sonra o dinî telakkiden sıyrılıp, yeni bir dinî düşünceye ulaşmaları oldukça zordur. İşte Hz. Mesih, meb'us bulunduğu toplumdan, maddeciliği tadil ederek, metafiziğe kapı aralamış.. ve aynı zamanda vahy-i semavî ile, ifrat ve tefrite girmeden madde ve ruh arasında bir denge tesis ederek bu zorluğu aşmıştır.

Ne var ki, daha sonra gelen onun müntesipleri, bu dengeyi muhafaza edememiş.. bundan dolayı da zamanla bütün güçleriyle ruhçuluğa ve spiritüalizme yönelerek maddeyi bütün bütün inkâr etmişlerdir. Kur'ân-ı Kerim'in de ifadesiyle onlar, ruhbanlığı kendilerine farz kılarak, sözde bununla değerler üstü değerlere ulaşacaklarını zannetmişlerdir. Oysaki onlara böyle bir zorluk tahmil edilmemişti.[1]

Evet, onlar, Allah'ın rızasını tahsil maksadıyla, dinin ruhunda olmayan şeyleri icat etmiş ve daha sonra da icat ettikleri bu şeylere yenik düşüp onların ağırlığı altında dinin aslından uzaklaşmışlardı. Hâlbuki meşru dairedeki zevk ve lezzet, hem keyfe kâfi hem de zarurî ve lüzumludur. İnsan için aile hayatı, çoluk çocuk, hayatî bir ihtiyaçtır. Onların bir kısmı, bu mubaha karşı müstenkif kalmış ve farkına varamayarak hatta mâbedleri o işin gayr-i meşru levsiyatı ile kirletmişlerdir.

Hristiyanlıkta, bu türlü daha birçok farklı yorum ve yanlış anlamalar mevcuttur. Meselâ Yuhanna İncili'nde, *"Eğer yüzüne bir tokat vururlarsa, dön diğer yüzüne de bir tokat vursunlar."* diye bir ifade vardır. Günümüzde bu mânâ ve ruh, belli ölçüde değerlendirilebilir. Bu bir nevi, *"Dövene elsiz, sövene dilsiz"* sözünün değişik bir versiyonudur. Ancak insanların zulümlere karşı teslimiyetçi bir şekilde davranmaları, yanlışlığa açık bir durumdur. Zira zulmedenler hiçbir zaman zulmetmeye doymazlar.

Hristiyanlık, zuhur ettiği zaman itibarıyla, değişik baskılar altında kendini anlatma ve kendini ispat etme imkânını elde edememişti. Bu baskı ve zulümlere

karşı onlara, “mukabele etmeme” fikri aşılanmış ve bu, daha sonra onlarda bir karakter hâline gelmiştir. Bu düşüncenin uzantısı olarak onlar, harp etmemeyi, kendilerine ne yapılırsa yapılsın karşı koymamayı ve dünya zevklerinden uzak kalarak ruhbanca bir hayat yaşamayı vs. bir disiplin olarak benimsemişlerdi.

Ne var ki, bu disiplinlerin pratik hayattaki yansımalarına bakıldığında manzaranın hiç de aslına uygun ve iç açıcı olmadığı görülecektir. Çünkü onlar, bugün dünyanın değişik yerlerinde –esefle müşâhede etmekteyiz– benimsedikleri bu prensiplere aykırı olarak, yer yer hayatın karşılarına çıkardığı ve insan fıtratının bir gereği olan ihtiyaçlarını gayr-i meşru yollardan giderme ve duygularını tatmin etme yollarına girmişler, uzantıları günümüze kadar gelen kanlı savaşlar yapmışlar ve birçok insanın haksız yere ölmesine sebep olmuşlardır.

Hz. İsa’nın (aleyhisselâm) materyalist bir topluma uyguladığı ıslah hareketi, aynı zamanda kendisinden sonra gelecek olan ve müjdesini de bizzat kendisinin verdiği İnsanlığın İftihar Tablosu’na giden yolları da açmıştır. Ancak, başta da ifade ettiğimiz gibi daha sonraki müntesipleri, Yahudi ifratına karşı tefrite düşerek, bütün bütün fiziği de maddeyi de inkâr etmişlerdi. Fetih sûresinin en sonunda yer alan uzunca âyet, bu mevzuya ışık tutmaktadır. Burada o âyetle alâkalı birkaç hakikati arz etmek istiyorum:

Âyet, [2]مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ diye başlamaktadır. Âyetin başındaki bu ifade ile Peygamber Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) risaleti vurgulanmış ve değişik yerlerde geniş olarak bu hakikat ifade edildiği için de, icmalen geçilmiştir. Bu âyette, daha ziyade Kur’ân, Efendimiz’in etrafındaki insanlara dikkat çekmekte ve değişik evsaf ve kategoriler hâlinde, birbirinden farklı maddeye ve mânâya bakan yanları ile onları nazara vermektedir.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ önemli ve hayatî bir gerçektir. Bunun için Sâdî, Üstad’ın da Mektubat’ta ifade ettiği gibi, *“Muhammedün Resûlullah demeden râh-ı selâmet muhaldir.”* der. Necip Fazıl da bu hakikati ifade adına, Pascal’ı koştura koştura rıhtıma kadar getirir ancak مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ demediği için onun gemiyi kaçırdığını söyler. Evet, bu mânâda Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) rasat noktasına ulaşmayanın sahil-i selâmete ulaşması mümkün değildir. Şimdi tekrar âyetin mevzumuzla alâkalı yönüne dönelim:

Peygamberle beraber maiyyet-i nebeviyeye eren herkes, maiyyet-i ilâhiyeye de ermiş demektir. Bir yönüyle âlem-i cismaniyet ve âlem-i halka ait

Efendimiz'le maiyyet, aynı zamanda âlem-i emre ait Cenâb-ı Hak'la maiyyetin bir izdüşümüdür. İşte âyet-i kerimede, وَالَّذِينَ مَعَهُ derken bahsettiğimiz bu beraberlik anlatılmaktadır. Âyetin devamında ise, bu ufku yakalayan insanların özelliklerinden bahsedilmektedir.

Bu özelliklerden biri, onların أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ olmalarıdır. Yani mahiyetlerindeki inanma istidadını körelten, bunca delâil Allah'ın varlığını ilan ederken bütün bütün onları tekzip edip inkâra sapan ve ilâhî meşaleyi söndürmeye çalışan insanlara karşı şedittirler.

İkinci özellikleri ise, رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ *"Kendi aralarında fevkalâde şefkatli ve merhametlidir."*

Bu özellikler, تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا *"Sen, onları sürekli rükû ve secde hâlinde görürsün. Allah'ın lütuf ve rızasını ister dururlar."* Demek ki onlar, ayaklarını koydukları yere başlarını da koyarak bir halka hâline gelmiş ve böylece Allah'a en yakın bulunma hâlini ihraz etmişler. Aynı zamanda onlar, her şeylerini Allah'ın fazlından bilirler. Zaten neticede onların istedikleri sadece ve sadece Allah rızasıdır.

سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ *"Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir."*

ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ *"İşte bunlar, ümmet-i Muhammed'in Tevrat'taki vasıflarıdır."* Bir kısım semavî kitaplarda tahrif söz konusu olmuş ve büyük ölçüde hüdanın yerini heva, ruhun yerini de madde almıştır. Tevrat'ta ümmet-i Muhammed anlatılırken, mânevî yönleri ve yanlarıyla ve metafizik cepheleriyle anlatılmaktadır.

Diğer taraftan وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ *"Onların İncil'deki vasıflarına gelince, onlar tıpkı bir ekin gibidirler."* Ekin, tohumla meydana gelir ve maddîdir. Tohum, bir cisimdir ve tıpkı yumurtadaki ukde-i hayatiye ve insandaki sperm gibi hayat programı yüklenmiş bir varlıktır.

أَخْرَجَ شَطْأَهُ *"Topraktan rüşeymini çıkarır."* Ki, o da bir maddedir. شَطْأَ kelimesinde maddî yapının zuhuru gibi bir mûsıkî de gizlidir. Burada her kelime, mükemmel sözcüğüyle ifade edilemeyecek ölçüde seçilmiş.. seçilmiş ve âdeta bir dantelanın atkıları hâlinde örgülenmiştir.

فَاسْتَغْلَظَ *"Gılzet kazanır, kalınlaşır, sertleşir."* Burada da mesele hep madde etrafında dönmektedir. Zira mânânın, ruhun, metafiziğin kalınlaşması

mümkün değildir.

فَاسْتَوٰى *"O maddî yapı üzerinde kalkar, doğrulur."* demektir. عَلٰى سُوقِهٖ İnsanın sâkı, bacaklarıdır. Filiz ve ağacın sâkı ise sapıdır.

يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ *"Öyle ki, tohumu, toprağın bağrına atan insan bile, onu bu hâliyle gördüğü zaman şaşkınlıktan kendisini alamaz."*

لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ *"Kâfirleri öfkelendirir."* Bu ise, başkalarının gözünü doldurması, onların içine takdir, dehşet ve korku salması gibi hep maddeye müteallik şeylerdir.

Dikkat edildiği takdirde, İncil'de yer alan meseleler, fizikî açıdan, tamamen maddeci bir anlayışı aksettirmekte ve her şey mahsusata müteallik yanları ile nazara verilmektedir. Tevrat'ta zikredilen hakikatler ise, hiçbiri elle tutulur, gözle görülür ve pozitivistçe mülâhazalarla mahsusata taalluk eden şeylerden değildir. Bunların hepsi âdeta insanları âlem-i emir ve mücerret hakâik etrafında dolaştıran mânevî şeylerdir.

İşte bu incelik, Seyyidinâ Hz. Mesih'in konumunu anlama bakımından çok önemlidir. Hz. Mesih, Yahudi maddeciliğini tadil etme misyonunu yüklenmiştir. Böyle bir misyonla gelen insanın, bu misyonu gerçekleştirebilecek donanımla gelme zarureti vardır ki daha dünyaya teşrif buyuracağı zaman o, çok iyi bir yuvada neşet etmiştir. Onu yetiştirme mevzuunda Hz. Meryem ölçüsünde başka bir kadın göstermek mümkün değildir. Kur'ân, değişik âyetlerinde Hz. Meryem'in karakterini ifade eden kelimeleri yerli yerinde kullanarak onun hususiyetini vurgulamaktadır. Bu yüce kadın, iffetine o kadar düşkündür ki, meleğin karşısında bile müthiş bir ürperti yaşamıştır.

Hz. Meryem'in annesi, *"Allahım, bana bir çocuk verirsen onu mâbede adayacağım."*[3] diyerek bir adakta bulunmuş; ancak çocuk kız olarak doğunca, teessür içinde bu kutlu anne, *"Ben erkek çocuk bekliyordum ki onu mâbede adayayım."*[4] demiş, ne var ki, çocuk doğmadan önce mâbede adandığı için mâbedde bırakılmıştır. Seyyidetina Hz. Meryem, mâneviyatla lebâleb bir şekilde ilâhî vâridâtları iliklerine kadar teneffüs edeceği böyle bir metafizik ortamda neşet etmiş ve daha sonra da, farklı bir misyon için gelen Hz. Mesih'e yine sebepler üstü bir şekilde hamile kalmıştır.

Hulâsa, Hz. Mesih, hayatı böylesine sebepler üstü ve harikulâdelikler içinde cereyan eden bir anneden dünyaya gelmiş ve tamamen bir ruh insanı olarak

Cenâb-ı Hakk'ın himayesinde ve sıyanetinde büyümüştür. Zira onun karşısında, senelerden beri devam eden maddeciliği, tamamen bir din hâline getiren ve yıkılması, yenilenmesi, değiştirilmesi çok zor olan bir toplum vardı ve o, hayatı boyunca böyle bir toplumla mücadele etmişti.

Hz. Mesih, peygamberlik vazifesiyle gönderilirken bu insanları doyuracak bir donanımla teçhiz edilmiş ve onların putlaştırdıkları maddeyi; babasız dünyaya gelme, ölmüş insanı diriltme, hastaları iyileştirme, en onulmaz dertlere şifa dağıtma gibi pek çok mucizeler göstererek aslî hüviyetine kavuşturmuş ve materyalizme kilitlenmiş bir düşünceyi tadil ederek, ruhçu bir düşünceye yollar açmış, böylece İnsanlığın İftihar Tablosu'na giden yollara köprüler kurmuştur.

1 Bkz.: Hadid sûresi, 57/27.

2 Fetih sûresi, 48/29.

3 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/35.

4 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/36.

KARUN

Soru: Karun, Hz. Musa'nın ümmetinden olduğu hâlde, neden kâfirler gibi helâk edildi?

Karun'un Hz. Musa'nın kavminden olduğunu Kur'ân anlatır. Ne var ki o, âyetin ifadesiyle, kendisine verilen hazinelerin anahtarlarını güçlü, kuvvetli bir topluluğun ancak taşıyabileceği o geniş imkânlarını çalım ve böbürlenme vesilesi yapmış ve ardından da helâk olmuştu.[1] Dahası, kendisine yapılan ısrarlı telkinlere ve *"Şımarma, Allah şımarıkları sevmez."*[2] tembihlerine kulak asmamış ve, *"Bu servet, bana kendi bilgim sayesinde verilmiştir."*[3] diyerek Allah'a karşı nankörlük etmiştir.

Şimdi bu bilgiler ışığında, soruya cevap olabilecek birkaç hususu ard arda sıralamaya çalışalım;

1. Karun öncelikle kâfir değildi. Ancak işlediği öyle büyük günahlar vardı k bunlardan biri bile insanı küfre götürmeye yeterdi. Üstad'ın yaklaşımıyla, *"Her bir günah içinden küfre giden bir yol vardır."* İşte bu tür günahlar, Karun'da bir değil, belki daha çok idi ki, cimrilik, kibir, zekât vermeme bunlardan sadece birkaçıydı.

2. *"Derken Karun, ihtişam ve debdebe ile kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar, 'Keşke Karun'a verilenin benzeri bize de verilseydi, doğrusu o çok şanslı dediler.'"*[4] âyetinin ifadelerine göre Karun, hayatı itibarıyla büyük bir kibir, çalım, gösteriş ve debdebe içindeydi. Hâlbuki Allah Resûlü, kalbinde zerre kadar kibir bulunan insanın Cennet'e giremeyeceğini bildirir. Yani kibir, insanın Müslüman olmasını engelleyen bir faktör olduğu gibi, önceden iman etmiş olanlar için de bir inhiraf vesilesidir.

3. Karun'un kendisine yapılan onca ısrarlı tembih ve ikazlara rağmen, hâlinden, tavrından, düşüncesinden hiç mi hiç taviz vermemesi, onun su-i akıbetini netice veren bir başka âmildir.

4. Mağrem-mağnem, yani ganimet-meşakkat münasebeti içinde, Karun Hz. Musa gibi "ulü'l-azm" bir peygambere ümmet olma, hatta onunla aynı zaman dilimini paylaşma şerefine nail olmuş bir insandı. Hatta mânevî açıdan ona bağlı ve müntesip olmanın yanında, cibillî karabet itibarıyla da Hz. Musa'ya yakın olduğu söylenen biriydi. Bir bakıma o, peygamberlik sarayının içinde bulunuyordu.. bulunuyordu ama, bu yakınlığı değerlendirememişti. Allah da

(celle celâluhu), Kur'ân'da ifade buyurduğu gibi onun cezasını hem dünyada verdi hem de ahirette katmerli olarak verecek.

Kur'ân, bahsini ettiğimiz hakikati, Hz. Peygamber'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) zevce olma pâyesine ermiş annelerimize hatırlatır ve der ki: *"Ey Peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayâsızlık yaparsa, onun azabı iki katına çıkarılır."*[5] Yine Mekke gibi kudsî bir mekândan insanları alıkoymaya, ibadet etmelerini engellemeye çalışanlara *"Kim orada böyle bir zulüm ile haktan sapmak isterse, ona o acı azabı tattırırız."*[6] buyurarak bu kabîl mütecavizlerin acı akıbetlerini haber verir.

İşte Karun da, Hz. Musa gibi bir peygambere yakınlığın hakkını verememediğinden, böyle kötü bir akıbete maruz kalmıştır.. evet, *"Kurbu's-sultan, âteş-i suzân buved."*

5. Karun'un Hz. Musa ve dini karşısındaki genel tutumu eğer cezalandırılmasaydı, başkalarına kötü örnek olma ihtimali vardı. Yani ondan cesaret alan başkaları da, tıpkı Karun gibi Hz. Musa'nın başına belâ olabilirlerdi. Karun'un akıbeti o karakterdeki insanların akıllarını başlarına getirdi ve onun gibi olma temennisinden vazgeçtiler. Nitekim Kur'ân bunu çok açık bir şekilde anlatır: *"Daha dün onun yerinde olmak isteyenler: 'Demek ki Allah, rızkı, kullarından dilediğine bol bol veriyor, dilediğine de az. Şayet Allah bize lütufta bulunmuş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Vay! Demek ki, inkârcılar iflah olmazmış!' demeye başladılar."*[7]

6. Karun'un, büyük bir servet sahibi olmasını ve onun toplumda böyle bir servetle sebebiyet verdiği şeyleri basite irca etmemek gerekir. Bugün bazı modern iktisatçılar "Yeryüzünde kapitalizmin fikir babası ve ilk kapitalist, Karun'dur." derler. Zira Karun, stok etmiş olduğu bu "kenz" ile, böyle bir gelişimin en azından hazırlayıcısı olmuş, iktisadî açıdan toplumdaki sınıflar arası köprüleri yıkıvermişti.

İhtimal *"Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele!"*[8] âyetinde ifade edilen, maldaki Allah hakkının verilmeyişi, bilhassa günümüzde kapitalist toplumlarda olduğu gibi, daha belirgin hâle geldi. Bu ise bir toplumdaki hem iktisadî hem de sosyal dengelerin alt-üst olması demekti. İşte Karun, yaptığı bu "kenz" ile böyle bir oluşuma öncülük ettigi için yerin dibine batırılma gibi ancak kâfirlere verilecek bir ceza ile cezalandırılmıştı.

7. Tirmizî, naklettiği bir hadis-i şerif ile bu meselenin farklı bir buuduna da işaret eder: Allah Resûlü hadis-i şerifte, *"Cömert Allah'a yakın, insanlara yakın, Cennet'e yakın, Cehennem'den uzaktır. Cimri ise Allah'tan uzak, insanlardan uzak, Cennet'ten uzak, Cehennem'e yakındır."* buyurur. Demek ki cömertlik veya cimrilik yolların ayrımında tam kavşak noktada bulunuyor. Karun bu kavşakta Cehennem'e giden yolu seçmişti.

Tarihî tekerrürler açısından meseleye bakacak olursak; bu iş Karun'la başlamamış ve Karun'la da bitmemiştir. Mühim olan, insanın kulluk şuuru ile yaşayabilmesidir. Zenginlik, makam, şöhret, ilim vb. şeyler Muhammedî yoldan çıkan insanların –Kâbe'de dahi olsa– gayyâlara gitmesine vesiledir. Akıbet çok önemlidir.. evet, hüsn-ü hâtime, ahirete inanan insan için vazgeçilmez bir esastır. Öyleyse "Bizde var olan her şey, O'ndandır." deyip, tevhid ufkunu yakalamalı, sonra o ufkun gereklerini taviz vermeden yerine getirerek, sürekli hüsn-ü hâtimeye –inşâallah– ulaşma çabası içinde bulunmalıyız.

1 Kasas sûresi, 28/76-81.

2 Kasas sûresi, 28/76.

3 Kasas sûresi, 28/78.

4 Kasas sûresi, 28/79.

5 Ahzâb sûresi, 33/30.

6 Bkz.: Hac sûresi, 22/25.

7 Kasas sûresi, 28/82.

8 Tevbe sûresi, 9/34.

ALLAH (celle celâluhu)

Soru: Rabbimiz'i anlama ve anlatma mevzuunda malumat verir misiniz?

Cenâb-ı Hakk'ın bilinmesi, yaratılışımızın hedefi ve fıtratımızın da gayesidir. Her şeyden önce O'nun yolunda olmak, ancak O'nun tam bilinmesiyle devamlılık kazanır. Onun için öncelikle fert planında gönüllerimizin onarılması, donatılması ve itminana ermemiz hatta zevk-i ruhanî ile kanatlanmamız, sonra da toplum hâlinde, o toplumun hücreleri sayılan aileler planında huzura kavuşmamız bu yolla mümkün olabilecektir.

Bu sayededir ki insan, kendisi için mukadder olan ufka ulaşabilir. Ancak bütün bunlar, O'nu azametiyle kavramaya, O'ndan gelen sinyallere devamlı açık bulunmaya, O'nun bu mevzudaki ihtarlarına kulak vermeye bağlıdır. O (celle celâluhu), kendi beyan-ı sübhanisiyle anlattığı gibi كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ *"Her an O, kemmiyetsiz, keyfiyetsiz ayrı bir hâl ve ayrı bir şe'ndedir."*[1] Yani O, her an yaratmakta, her an, yarattığı şeyleri en mükemmele irca etmekte, onlara yeni yeni suretler, keyfiyetler giydirmekte.. ve tabiî her an Kendisini değişik dillerle mahlukatına anlatmaktadır.

O, bir kere anlatmış da sonra kitabı kapatmış, "Bildiğinizle amel edin!" dememiştir. İnsan, zamanın ve mekânın hangi parçasında bulunursa bulunsun, istediği takdirde, bu kudsî dersten bir kısım paragraflar, cümleler, kelimeler duyabilir, anlayabilir. Bu sayede hayatının gayesi, fıtratının neticesi olan bu yüce hakikati, bir kere daha idrak eder, onunla dolar, itminana erer, kalbî huzura kavuşur, zevk-i ruhanî ile kucaklaşır ve daha dünyadan göçmeden Cennet'in bir çekirdeğini içinde inkişaf ettirerek Cennet hayatını dünyada –Allah'ın izniyle– yaşayabilir.

Aslında, Zât-ı Ulûhiyet hakkında verilecek her malumat, bilhassa mübtedî insanlar için, onların elinden tutup ve önlerindeki mâniaları bertaraf ederek, onları âdeta güneşle yüz yüze getirme ameliyesi ve gayreti demektir. Güneş, bizim kendisini göstermemizden çok çok muallâ ve mübecceldir. Hemen herkes, gözünü açtığı ve nazarını ona tevcih edebildiği ölçüde onu görebilir ve ondan istifade edebilir. Ancak bazı kimselerin gözleri küsûfa tutulduğundan onların rehbere ihtiyaçları vardır.. ve ellerinden tutulup, güneşi görebilecekleri bir ufka götürülmeleri gerekmektedir.

İşte bunun içindir ki bizler çok defa deliller âleminde dolaşırız.. dolaşır ve

etrafımızdan Allah'ın varlığına şahitler ararız. Aslında bu da Kur'ânî bir yoldur. Allah, yüce kelâmında, yer yer eşya ve hâdiseleri ele almış, onun sinesinde Kendisine giden yolları bizlere göstermiştir. Yüzlerce yerde, Kur'ân elindeki asasını yere vurmuş, oradan su fışkırtmış ve bu "âb-ı hayat"ı çıraklarına, çömezlerine içirmiş ve "Unutmayın O'nu!" ihtarında bulunmuştur. Dahası hedefe varılacak yolun en kestirmesini göstermiş ve herkesin "mârifetullah" balını ve peteğini kolaylıkla elde edebilmesi için âdeta bir reflektör vazifesi görmüştür. Aslında bir çiçeğin gamzesinden, bir rüşeyme uzanan yolda Cenâb-ı Hakk'a giden yolu hemen her zaman bulmak mümkündür.

İşte, günümüzün irşat kahramanları da, insanları, güneşi rahat görebilsinler diye delâil ve şevâhid ufkuna götürüyor, hem kendileri hem de başkaları görsün, bilsin diye avaz avaz O'nu (celle celâluhu) ilan ediyor, O'nu haykırıyor ve "Biz bu yollarda Senin şahidleriniz." diyorlar...

Evet, öteden beri gözleri küsûf tutmuş, bakışları maddeye takılıp kalmış olan bazı kimseler, göremedikleri şeyleri inkâr edegelmişlerdir. Hâlbuki *"Her şeyi maddede arayanların akılları gözlerine inmiştir. Göz ise mânâya karşı kördür."*

Bunu şu şekilde de ifade edebiliriz: Her şeyin bir arama yolu vardır. Bizler, maddeyi, duygularımızdan akseden düşüncelerimizle, vicdanlarımızla değerlendirebiliriz ama madde ötesi şeyler ve metafizik hâdiseler, daha başka şeylerle değerlendirilmelidir. Binaenaleyh maddeyi ararken kullandığımız usûl ve metotlarla mânâyı anlamak istersek, araştırma adına dökülür yollarda kalırız. Hatta delillerle Allah'ı (celle celâluhu) anlatırken, maddeyi kendi karakteristiği, kendi hususiyetleri içinde ele alırsak maddeye saplanır kalır, metafizik hâdiselere onca ehemmiyet vermemize rağmen, bir çeşit maddeci veya natüralist oluruz. Bu yüzden, önce her şeyin usûlünce araştırılması çok önemlidir.

Şimdi zannediyorum göremediklerini inkâr edenlerin, o delilsiz iddiaları kendiliğinden çürümüştür. Evet onlar, mânâyı, hep maddeci usûllerle arıyorlar.. arıyorlar sonra da dökülüp yollarda kalıyorlar. Hâlbuki bizler, cazibe kanununu göremiyoruz ama kabul ediyoruz. Mıknatıs hakkında mahdut bilgimize rağmen, âsârını tespit edebiliyor ve onu da kabulleniyoruz.

İnsanoğlunun eliyle tutabileceği, gözüyle görebileceği, kulağıyla duyabileceği şeyler gayet mahduttur. Röntgen ışınlarını göremediğimiz gibi, karıncanın ayak seslerini de duyamıyoruz. Aslında her var olanı görüp her sesi

de duysaydık, bu hayat bizim için yaşanmaz hâle gelirdi. Mahdut görüş ve duyuşlarımız da, Rabbimiz'in bize olan lütuflarının ayrı bir derinliği olsa gerek.

Öyleyse bizler, her şeyi kendi yolunda araştıracak, delillere başvuracak ve her objeyi kendi laboratuvarında denemeye tâbi tutacağız ki, Allah mârifetine –inşâallah– ulaşabilelim.

Ne var ki –insanlığın tali'sizliği– beşer, kadimden bu yana hep aynı vartalarla Allah'tan uzaklaşmış ve küfür bataklığında boşu boşuna çırpınıp durmuştur.

Evet, bir kere daha hatırlatalım ki, neyin, nereden, nasıl alınacağı bilinemediğinden dolayı hep yanılmalar olmuş ve ardı ardına inhiraflar meydana gelmiştir. Biz buna bakış zaviyesinin bozukluğu da diyebiliriz. Evet, ilk başta bir sapmanın meydana gelmesi, bunu zulmün, haddi aşmanın takip etmesi ve kendini bilememe gibi hâllerin eklenmesiyle hep hak ve hakikat körü körüne inkâr edilegelmiştir. Yani ta baştan bir yanlış yola girilmiştir ki, yanlış yolun encamı da elbette yanlış olacaktır.

Kur'ân, *"Allah bizimle konuşmalı değil miydi?"*[2] diyenleri anlatır ki, bunlar bakış açıları yanlış insanlardır.. girdikleri yol da, ulaştıkları netice de yanlıştır. Biz buradan şunu anlıyoruz; inhiraf sadece bize ve bizim dönemimize has değil; o, bugünün ateist ve inkârcıları gibi dünün kâfirlerini de benzer şekilde aldatmıştır ki, bu da "küfür tarihî tekerrürleri" demektir. Hz. Salih, Hz. Lut, Hz. Nuh, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed (aleyhi ve aleyhimüssalâtü vesselâm) hep benzer şeyleri söylemiş. Ve tarihî tekerrür açısından aynı cevapları almış, aynı akıbetleri paylaşmışlardır. Evet, Rabb'i tanımaya gidilen yolda, bakış açısının da çok iyi seçilmesi şarttır. Firavun, Allah'ı ararken yüksek kuleler yapıp, çıkıp o kulelerin başından Allah'ı bulmaya çalışırken hata ediyor, kendini, bir olmazlar "fasit daire"sine salıyordu. Gökyüzüne ok atarak onu vurmaya çalışan Nemrut da aynı varta ile kendi iflasını ilan ediyordu.

Evet O (celle celâluhu), zâhiren nazarlardan saklıdır ama her şeyden daha ayandır. O, yarattığı şeylerin diliyle, rengiyle, şekliyle, hâliyle, tavrıyla her zaman kendini bize okutturur.. okutturur ama şiddet-i zuhurundan gizlidir. Aslında her şeyde, O'na ait değişik cilveleri görmek mümkündür. Ancak, öyle bir Hâlık'tır ki, sadece bizim görebileceğimiz şekilde, bizim temas

edebileceğimiz şekilde cisim olmadan, herhangi bir yer tutmadan da münezzeh ve müberradır. O, bütün sistemleri, kâinatları elinde tutar, onlara hükmeder ve aynı anda bizim soluklarımıza, teneffüsümüze de nigehbandır.

Binaenaleyh, zerreden sistemlere kadar her şeye hükmü geçen bir Zât'ın –hâşâ– bir balon gibi yerden müşâhedesi mümkün değildir ve böyle bir davranış, yanlış bir bakış açısı ve niyet bozukluğunun göstergesidir. Gagarin, küre-i arzın etrafında tur atıp geriye döndüğü zaman, "Allah'a rastlamadım!" sözüyle 20. asırda, firavunca bir düşünceyi ifade etmişti. Allah'ın, küre-i arzın etrafında bir peyk olduğunu kim söylemişti ki, böyle gülünç bir yaklaşımda bulunuluyordu..!

Kendini kibre kaptırmış olanların da Allah'a ve Peygamber'e inanmaları çok zordur. Mekke kâfirleri, kibir ve gururlarından, Mekke'de Velid b. Muğire'yi, Taif'te de Urve b. Mesud'u kastederek, *"Bu Kur'ân, Mekke'de veya Taif'teki iki şerefli insandan birine inmeli değil miydi?"*[3] diyorlardı. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), maddî açıdan fakir birisiydi. Ebû Talib'in himayesinde yetişmişti. Dolayısıyla O'nu, o günkü toplum telakkisine takılarak kabullenemiyor ve hazmedemiyorlardı.

Evet, onların kibirleri de inanmalarına mâni oluyordu. Zaten kibir, bir Cehennem zakkumu gibidir, her gafil gönülde neşv ü nemâ bulup gelişebilir. Öyleyse insan inanmayı düşünüyorsa kibirden de sıyrılmalıdır. Hatta Cenâb-ı Hakk'ın lütfuyla hidayete ermiş kibirli bir insan, şayet kibrini terk edemezse kat'iyen yükselemez, iki adım öteye gidemez, hakikat ona inkişaf etmez, o imanda derinleşemez, zevk-i ruhanîyi idrak edemez, hatta hadisin ifadesiyle *"Kalbinde zerre miktar kibir varsa, Cennet'e giremez."*

Rabb'i tam bilip tanımada, insanların zulümden de sıyrılmaları lâzımdır. Kur'ân'da: *"Allah zalim kavimleri hidayet etmez."*[4] buyrulur. Haddini aşma, zulmün değişik bir şeklidir. Haddini aşan İsrailoğulları *"Allah'ı bize açıktan göstersene!"*[5] derken zulmediyorlardı. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), kâfir cemaat tarafından bazı şeylere zorlanıyordu ve sürekli zulme maruz kalıyordu. Evet, zulüm de diğer unsurlar gibi insanı, küfre perçinleyen bir marazdır.

Bu olumsuz sıfatlara karşılık bir de, insanı imana götüren, onu arş-ı kemalâta ulaştıran ilim, akıl, tevazu gibi vasıflar vardır.

Kur'ân birçok âyetinde âyât-ı tekvîniyeden bahseder. Nazarları göklerdeki

âhenge, o âhengin, yerdeki nizamla uyumlu bütünleşmesine ve insanın bu âhenkler kuşağındaki zuhuruna çevirir. İnsan-varlık ve kâinat üzerinde düşündürür; sonra da: *"İşte bunlarda ilim erbabı için ibretler, dersler vardır."*[6] der. Kerrat ile kâinat kitabının müşâhede edilmesini ister. Böyle bir yaklaşım ise ancak ilimle mümkündür. Öyle ise ilim, cehalet ve inhirafa karşı, insanı imana götürücü yolların başında gelir.

Bir diğer yol da insanın aklını kullanmasıdır. Üstad'ın yaklaşımıyla *"Allah kelâmı, kâinat mescid-i kebirinde, kâinatı okuyor."* İnsan, okunan o kitaba, aklıyla bakmalı ve tefekkür etmelidir. Meselâ, *"Semavat ve arzın yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akıl sahipleri için âyetler vardır."*[7] buyuruyor Kur'ân. Öyleyse insanların yaratılmasından ayrı ayrı dilleri kullanmalarına, yüz çizgilerinin farklılığından seslerine kadar her şey muhakeme edilmeli, akıl süzgecinden geçirilmeli ve bir neticeye varılmalıdır. Evet, bütün bunlar tesadüflerle tekevvün edecek şeyler gibi değil. Bilakis ancak irade ile, meşîetle olabilecek şeylerdir.. evet, işte bu mülâhazalar insana, Allah'a ulaşma yollarını açar ve onu mârifet semalarında gezdirir.

İnsanın düşünmesi, mevcut ve hâlihazırdaki vak'aları çok iyi değerlendirmesi, iman adına atılmış çok önemli ayrı bir adımdır. Şöyle ki, her zaman vak'alar çok iyi rapor edilmeli, sebepler ve neticeler arasındaki münasebetler araştırılmalı ve bu kabîl ameliyelerle sürekli yeni komprimelere ulaşılmalıdır. Ulaşılmalıdır ki imanın vaadettikleri çok iyi bilinsin, iman koridoru hızla geçilsin ve varılması istenilen ufka varılsın.

Bir üçüncü yol, kibrin kalbten çıkarılıp atılması, başka bir ifadeyle tevazudur. Kendini beğenmiş insanların inanmaları çok zordur.. ve bu hüküm Kur'ân'a aittir: *"Yeryüzünde haksız yere böbürlenenleri, âyetlerimden uzaklaştıracağım."*[8]

Yani bunlar kitabımıza bakmak istedikleri zaman, o kitabı kapatacağız. Bir yerde semayı ve zemini müşâhede ettikleri zaman, biz kâinat kitabının ifade ettiği mânâları onlara duyurmayacağız. O, arz u semaya hep başka bir mahluk gibi bakacak, doğruluğa götürücü yolu bulsa bile kat'iyen bu yolda mesafe alamayacaktır. Çiçeklerdeki nağamatı, suların akışındaki hemhemeyi ve demdemeyi duyamayacak, tatlı korolardaki duygulara, ilhamlara… ulaşamayacaklardır.

Evet, kendi içinde mağlup düşmüş ruhların, kâinat baştan sona delil olsa da hatta nebiler gelse ve gürül gürül konuşsalar da onlar yine inanmayacaklardır. Bilakis taşkınlık ve inkâr yolunu, Allah'ı tanımama yolunu bulduklarında, bu sarp yola revan olacak, "Yol budur!" deyip kendilerini boşluğa salacaklardır. Zaten âyetin devamında da öyle buyrulmuyor mu? *"Onlar bütün mucizeleri görseler de iman etmezler. Doğru yolu görseler de onu yol edinmezler. Şayet azgınlık yolunu görürlerse, hemen ona saparlar. Bu durum, onların âyetlerimizi yalanlamalarından ve gafil olmalarından ileri gelmektedir."*[9]

Hidayete götüren yollara karşı zulüm, büyük bir mânia teşkil eder.. evet, hidayet kapıları böylesi zalim insanlara hep kapalıdır. Kur'ân, *"Allah, kezzap ve inkârcı kimselere hidayet etmez."*[10] buyuruyor. Aslında Allah (celle celâluhu) böylesi insanları asla sevmez. Haddini aşmış, mütecaviz, saygısız, terbiyesiz olanlara karşı o, kapıları sürmelemiş ve onların kalblerini mühürlemiştir. Bu demektir ki, onların içlerine, iman ve irfan adına hiçbir şey girmeyecektir. İman ve irfan sahipleri bu tablo karşısında içlerine akıp akıp gelen ışık hüzmelerini müşâhede edecekler ama, ötekiler aynı tablodan hiçbir şey anlamayacaklardır.

Tıpkı zulüm gibi, gaflet de insanın, inanmaya giden yolunu kesen bir devdir. İnsan bunu aşmadıkça iman ufkuna ulaşamaz. *"İnsanların hesaba çekilecekleri gün yaklaştı. Hâl böyle iken onlar gaflet içinde ve yüz çeviriyorlar."*[11] diyen Kur'ân-ı Kerim, sık sık bu canavara karşı bizi uyarır. Evet, insan, gaflet içinde ellerini kaldırıp dua ediyorsa, kabul olunmasını Allah bilir, ihtimal böyle bir dua, döner o insanın yüzüne çarpılır. İşin doğrusu, ne dediğini bilmeyen, dediğinin şuurunda olmayan kimselerin duasına cevab-ı savab verilmez. Öyleyse duaların en mühimi, insanın bizzat gafletten kurtulup hidayet için yaptığı duadır. Aksi hâlde kırık plakta iğnenin hep aynı sesi çıkarması gibi, gaflet içinde bulunan insan da, çok iş yapabilir, çok söz söyleyebilir ama kat'iyen mesafe alamaz.

Meseleye bu zaviyeden bakıldığında, zâhiren ve madde planında zirveleri tutan pek çok kimsenin niçin hidayete eremediği kendi kendine anlaşılır.

Belli bir noktaya ulaşmış, belli bir makama gelmiş ama aramayı bilememiş, bilip hak yola revan olamamış, olamamış da kalbine mühür vurulmuş ki böylelerinin hidayete ermeleri imkânsız olmasa da çok zordur. Bunların, hidayete ermeleri ancak kitle ruh hâleti içinde olabilir. Evet, İslâm seylapları,

bir gün her şeyi önüne katıp sürükler ve bu müthiş akış ve vakum karşısında herkes imana koşarsa, işte o zaman bu tipler Müslüman olabilirler. Devr-i Risaletpenâhî'de sonuna kadar direnen Ebû Süfyan, Safvan b. Ümeyye, Akra b. Hâbis ve hatta Hz. Ebû Bekir'in babası Ebû Kuhafe bu şekilde İslâm'la şereflenmişlerdi.

Buraya kadar anlatılanlar ana hatlarıyla Allah'a varmadaki âdâb ve erkâna ait hususlardı. Şimdi Allah'ın varlığının canlı misallerinden bir ikisini arz etmek istiyorum ki, bunların birincisi hudûs nazariyesidir.

Hudûs, eşyanın sonradan var edilmesi demektir. "Eşya kadimdir." diyenler Allah'a (celle celâluhu) verilmesi gerekli olan ezeliyeti, eşyaya veriyorlar. Ezeliyet ise, zamanda sonsuzluğun adıdır.. ve ebediyetle iç içedir.. onda zaman yoktur. Şayet yeryüzündeki bütün kumlar, çakıl taşları sıfır olsa ve bunların sol taraflarına en büyük bir rakam gelse, bu müthiş sayı, ezeliyetin yanında hiçbir şey ifade etmez. Ayrıca eşyaya ezeliyet damgasını vuranlar, her şeyi kadim görmenin yanında diyorlar ki, bir gün kâinat sönecek, her şey bir humûdet içine girecek. Hâlbuki termodinamik kanunu, onların bu hükmünü tekzip ettiği gibi, hareket kanunu da onları yalanlamaktadır.

Termodinamik kanununa göre bir gün, kâinattaki hareket müsavi hâle gelecek. Bir maddenin sıcaklığı, diğerinden fazla olmayacak ve bu, umumî bir ölüme sebebiyet verecek ki, varlıkta pozitif-negatif diye bir şey kalmayacak.. ve kâinat işlemeyen bir saate dönecek. Eğer kâinat, sonunda yok olacaksa, demek ki, onun ezelî olması mümkün değildir. Evet, her şeyin bir mebdei, her mebdein de bir mübdii vardır. Allah (celle celâluhu), her mebdein Mübdii'dir.

Hareket kanununa göre eşyada asıl olan atâlettir. Hâlbuki biz görüyoruz ki, her şeyde bir hareket var. Atom çekirdeğinin etrafında dönen elektronlardan korkunç büyüklükteki sistemlere kadar müthiş bir hareket, ürperten bir tahavvülat müşâhede edilmektedir. Hareket için bir zaman ve bir mekâna ihtiyaç vardır. İşte bu ihtiyaçları karşılayan, her şeye gücü yeten de Zât-ı Ecell-i A'lâ yani Allah'tır. Evet, hareket edeni durduran, duranı da hareket ettiren yine O'dur.

Evet, sistemlerden zerrelere kadar her şey Allah'a verilmedikçe hiçbir problem izah edilemez. Eşya, sonradan meydana gelmiştir, hâdistir. Her hâdisin bir muhdisi vardır. O da ezelî ve ebedî Allah'tır (celle celâluhu).. ve O, bütün göklerin ve yerin yaratıcısıdır.

Allah varlığının sabah aydınlığı gibi olan münasebetlerinden bir ikincisi de

her şeyin çehresinde bir meşîet ve iradenin müşâhede edilmesidir.

İnsanların ağzından çıkan, dinsizliği işmam eden ve ehl-i imanın da bilmeden kullandıkları, eşyanın ortaya çıkışıyla alâkalı –Üstad'ın tabiriyle– üç kelime vardır ki, eşya ya kendi kendine meydana gelmiştir (abiyogenes) ya onu sebepler icat etmiştir veya her şeyi tabiat yapmaktadır. Aslında bu üç dehşetli kelime, doksan muhâlâtı içine alır. Biz, bu üç kelimenin tersine olarak diyoruz ki, her şey irade ve meşîet sahibi bir zat tarafından, onun program, plan ve hesabına göre vaziyet almış ve yaratılmışlardır ki o da mutlak kudret sahibi olan Allah'tır (celle celâluhu).

Yukarıda zikredilen üç kelimeyi kullanan, bunlara veya bunlardan birine inanan ve bu şekilde kendini teselli edenler, esasen kendilerine karşı tenakuz içerisindedirler. Eşyayı tesadüflerle yorumlayanlar, amipe tesadüflerle oldu diyorlar. Hâlbuki bu hücre, o büyülü yapısıyla ve devlet gibi işleyişiyle bir harikadır. Evet, "Hücrenin yapısına şaşakaldık." diyen Engels, kendisiyle tenakuz içindedir. Hücreye tesadüf diyen, güneşe de tesadüf diyor. Şuursuz atom parçacıklarının biraraya gelerek güneş olmalarına, ısı ve ışık kaynağı hâline gelmesine "Evet" diyenler tenakuzun katmerlisini yüklenmişlerdir. Bütün bunlar, "Kendi kendine oldu." diyenler, kendi kendileriyle müzaaf çelişki içerisindedirler.

Düşünün ki, biri size bir şiir söylese, meselâ Hüseyin Efendi'nin,

"Derd-i hicrana tabibim bir devâ bilmez misin?
Göz ucuyla bir nigâh-ı âşinâ bilmez misin?
Hep cefa dersin talim etti üstad sana!
Ey cefa-cû nidüyüm semt-i vefa bilmez misin?"

güzel güftesini ele alalım. İster güftesi, ister bestesi kendi kendine, sebepler dairesinde oldu diyenler, "Bu şiir, harflerin yuvarlana yuvarlana bir araya gelmesiyle olmuştur.. bestesi, ağaçların nağmelerinden bulunmuş, ona göre tespit edilmiştir." demek gibi bir garabet içindedirler.

Hâlbuki daha sırrını tam olarak çözemediğimiz göz, bundan daha basit değildir. İnsanın kalbi, beyni hâlâ tam keşfedilememiş birer muamma gibidir. Evet, insanın bir muhteşem âbide hâlinde yaratılışını tabiata vermek, kendi kendine oluyor demek veya sebeplere bağlamak, kâinattaki âhenk ve nizamı görememe değil de ya nedir?..

Atmosferdeki oksijen nisbeti, dünyamızın dönmesi ve dönerken de bir

meyille dönmesi, güneşin bize olan uzaklığı.. ve daha neler neler… hepsi o muhteşem Hâlık'ın, o tesbihe, takdise şâyeste Allah'ın icraatı, O'nun sanatı, O'nun meşîeti, O'nun yaratması değil midir?

Hayat da, başlı başına bir muamma ve Cenâb-ı Allah'ın varlığının delillerinden bir diğeridir.. evet, hayat, öyle bir muammadır ki, onu da kuru maddiyecilikle izah etmek mümkün değildir. Hayat, bilhassa üç nokta itibarıyla apaçık Allah'ın varlığına delâlet eder.

Birincisi, hilkatin mebdei yani hayatın başlangıcı itibarıyla. Evet, Allah (celle celâluhu) Hayy'dır. Hayat kaynağı ve hayatı veren, verdiği gibi de alacak olan O'dur. O, "Yuhyî ve Yumît"tir.. ve aynı zamanda Kayyûm'dur. Yani verdiği hayatı âhenk içinde devam ettiren ve her an her şeyi görüp gözeten O'dur. Biz bir organizmanın hayatı gittikten sonra bütün teknik imkânlarımızla seferber olsak bile, onu yeniden hayata döndüremeyiz. Öyle olsaydı, herkes kendi yakını vefat ettiğinde, onu tekrar hayata döndürürdü. Hâlbuki etrafımızda devamlı ölümler cereyan ediyor. Ve biz bu geliş-gidişin muamması karşısında, olup bitenleri sadece şaşkın şaşkın seyrediyoruz. Allah (celle celâluhu), hayatı, varlığına bir ayna yapmış, Kendini bir kere de onda göstermektedir. Zira hayatın mülk ve melekût yönleri, doğrudan doğruya Cenâb-ı Allah'a bakmaktadır. Onun için evvelâ, kâinatın hilkatı mevzuu, hilkatin nizam, rahmet ve adalet buudu, yeryüzünde hayatın zuhuru sebeplerle izah edilememiştir. Evet, bunları sebepler dairesi içinde izah etmek imkânsızdır. Gerçi sebepler vardır ve Allah (celle celâluhu) icraatını ona göre yapmaktadır ancak ilk hilkat, mucizedir.

Bu mevzuda *ikinci* nokta, tenevvuattır. Ayrı ayrı varlıkların meydana gelmesi diye ifade edebileceğimiz tenevvuat, hayat muammasının ikinci buudu, Allah'ın varlığının önemli bir delilidir. Allah (celle celâluhu), dilediğini dilediği gibi yaratır. O, mahlukatı farklı farklı yaratmış ve nevilere ayırmıştır. İnsanlar bile ayrı ayrıdır. *"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık ."*[12] âyeti bunu açık olarak ifade eder.

Bu meselenin *bir diğer yönü* de ahlâk mevzuudur. Psikolojinin ve pedagojinin ilgi alanı olan bu mesele, insanın faziletiyle alâkalıdır. İnsan, benliğinin sırlarını kavrayarak ubûdiyet şuuruyla kanatlanabiliyor ve cismaniyetinden uzaklaşabiliyor. İnsanlar içinde şehevî duygu ve düşüncelerini

arkada bırakabilen öyle rabbânîler var ki melekleri bile geride bırakabiliyorlar.

Evet, hiçbir kabiliyet ve istidadı olmayan cansız ve camid maddede ahlâkın bu ölçüde bulunması dahi başlı başına bir harikadır ki, o da yine Allah'ın varlığına bakar. Demek ki, etten kemikten ibaret olan insan, bu ölçüdeki ahlâkıyla da yine Rabbinin varlığının delillerinden oluyor. Ahlâk mefhumu, insana has bir keyfiyettir. Bunu taşta toprakta bulamayacağımız gibi, etrafımızdaki diğer canlılarda bulabilmemiz de mümkün değildir.

İşte, yukarıda zikredilen bu üç yolla hayat dediğimiz muamma, Cenâb-ı Hakk'ın varlığına delâlet eder ki, Allah (celle celâluhu) her varlığı, hangi kalıp içinde, nasıl programlamış ve sahneye sürmüş ise, o öyle devam edegelmiştir. Ne evolüsyonla ne mutasyonla ne de başka bir şekilde bir canlının meydana gelmesi, hatta cins değiştirmesi mümkün değildir. Güvercin, güvercin olarak yaratılmış ve öyle kalmıştır. Tavuk, tavuk olarak yaratılmış ve öyle devam etmektedir. Hatta bunlardan kısmen değişikliğe uğrayan melezler her zaman akîm kalmış, başkalaşma süreci bir yana, tabiî tenasül sistemini bile koruyamamıştır.

Bu itibarladır ki Cenâb-ı Hak, bir bakıma meydan okuyor gibi, *"Ey insanlar dikkat edin, size bir misal verildi, şimdi onu dinleyin: Allah'ı bırakıp da yalvardıklarınız (taptıklarınız) onun için biraraya gelseler bile, bir sineği dahi yaratamazlar."*[13] buyuruyor. Burada, bir tek sineği bile yaratamazlar demek suretiyle hayatın ve hilkatin Allah'a (celle celâluhu) ait olduğuna parmak basılmaktadır. Bu mevzuda şimdiye kadarki araştırma ve tecrübeler şunu göstermiştir ki, bu kapı daima kapalı kalacaktır, hayat, bir muamma ve hem mülk hem de melekût yönleriyle daima Allah'ı gösteren bir ışık kaynağı olarak devam edecektir. O devam edecek, biz de bunlardan istidlâlde bulunarak önümüzdeki perdenin verâsında O Ezel ve Ebed Güneşi'ni görmeye çalışacağız.

Ayrıca, rahmet de yine her iki yanının nuraniyeti cihetiyle O'nu gösterir ve O'na imada bulunur.

Evet, rahmet, gayet geniş olarak Hâlık-ı Âzam'ın varlığına delâlet eder. Bu mevzua kavlî dua açısından yaklaşılırsa mesele daha iyi anlaşılabilir. Kavlî dua, esbap dairesi dışında Allah'a teveccüh etmek demektir. Dua, insanlardan, insanların güçlerinden, esbap ve esbaba isnad edilen her şeyden sıyrılarak, her

şeye gücü yeten bir Zât-ı Ecell-i A'lâ'ya teveccüh etmek demektir. Bakınız Hz. Nuh (aleyhisselâm), *"Allahım, yurt ve yuva tutacak şu kâfirlerden bir tanesini bırakma, bir tane kalırsa yine kâfir, yine facir doğuracaktır."*[14] diye beddua etmiş.

Evet, o kavmini şu kadar sene irşat etmesi, hak ve hakikati anlatmasına rağmen, onların inanmamaları karşısında rahmetten gazaba yönelmiş.. ve neticede ortalığı seller almış.. yer kaynamış.. batan denizler olmuş.. yeni denizler meydana gelmiş.. zirveler dahi insanlara vefa etmemiş.. ve Allah, kulunun duasını kabul buyurmuş.

İbrahim (aleyhisselâm), çölün ortasına hanımını, çocuğunu bıraktıktan sonra, *"Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut. (...) Ey Rabbimiz! Ey Sahibimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, çocuklarımdan bir kısmını senin Beyt-i Harem'inin (Kâbe'nin) yanında, ekinsiz bir vadiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir ve meyvelerden onlara rızık ver. Umulur ki, bu nimetlere şükrederler."* [15] diye dua etmiş. Allah (celle celâluhu) bu duayı öyle bir kabul buyurmuş ki, o gün-bu gün insanlık akın akın o emin beldeye gidiyor, Kâbe'yi tavaf ediyor.. ve orası öyle mukaddes bir yer oluyor ki, Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar meleklerin ve ruhanîlerin metafı hâline geliyor.

Devr-i Risaletpenâhî'de de dualar edilmiş ve bu dualara cevap verilmiştir. Daha Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberlik gelmeden O'nun yüzü suyu hürmetine yağmur istenmiş; istenilmiş ve daha eller aşağıya inmeden bardaktan boşanırcasına yağmur yağıvermiştir. Bi'setten sonra da bu ve benzeri duaların tesiri hep devam edegelmiştir.

Duada azim bir tesir vardır ve dua mahz-ı ubûdiyettir. Evet *"Dua edin, icabet edeyim."*[16] demek suretiyle Cenâb-ı Hak, bizlere aynı zamanda dua ile Kendi varlığına istidlâl yolunu göstermektedir.

Kur'ân, *"Darda kalan, dua ettiği zaman, ona icabet eden kimdir? Düşündünüz mü?"*[17] diyor. *"Kullarım Beni sana sordukları vakit, de ki, Ben onlara yakınım, Bana dua ettiği zaman dua edenin dileğine karşılık veririm."*[18] buyuruyor. Öyleyse insanlar, her zaman Cenâb-ı Hakk'a duada kusur etmemelidirler ki, aslında öyle dua edenlerin alınları ve çehreleri Allah'ı

gösteren birer mücellâ ayna hâline gelir.

Bazen insanın başından geçen şeylerin, onun kendi nankör nefsini ikna etmesi bakımından da ayrı bir önemi vardır. Bakın bir misal arz edeyim. Bir yerde arkadaşlar bir araya gelmiş, kitap okuyorlar. Hodfuruş, gaddar bir kesimin bazı planlar çevirdiklerini duyunca da toplanıp dua ediyorlar. Bunlardan bazıları Ashab-ı Bedir'i okuyor. Bedir Ashabı ki, onlar kimsenin kendileriyle boy ölçüşemeyeceği kimselerdir. Şöyle ki, harbin, vuruşmanın ne demek olduğu bilinmediği bir dönemde, kendilerinden kat kat üstün bir düşmanla yaka-paça olmuş ve din-i mübin-i İslâm'ı, onun yüce peygamberi Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) savunmuşlardır. Ve hele onların arasında, Uhud'da da bu kahramanlığına ayrı bir buud kazandıran Hz. Hamza (radıyallâhu anh) vardır ki, o bir aslanlar aslanıydı.

Evet, işte bu sıkışık zamanda bu insanlar Hz. Hamza'ın ruhaniyetine tazimat ve tekrimatlarını arz ediyorlar. Oradakilerden birisi çadırında uyku-uyanıklık arası, birdenbire bir manzarayla karşılaşıyor. Başlarında miğferleri, ellerinde tuğları, sırtlarında zırhlarıyla müthiş bir ordu tarrakalar çıkararak oraya geliyor, kim oldukları sorulunca da Ashab-ı Bedir oldukları söyleniyor. Hatta onlardan biri, Cenâb-ı Hakk'ın kuvvet ve kudretini temsil etme bakımından, elindeki mızrağı, delinmez gibi görünen kapıya vurunca, kapının bir tarafından giriyor, öbür tarafından çıkıyor. Tam o mızrağın atılması esnasında, başka bir yerde başka bir hâdise cereyan ediyor. Kötü düşünce ve kötü duyguların esiri bir kısım sefil ruhlar, tam onların bulunduğu yere gelirken, virajda kaza yapıyor ve bu kazada arabaları yanıyor, dolayısıyla da mızrağın nereye atıldığı tebeyyün ediyor.

Bu ve buna benzer hâdiseler o kadar çoktur ki, omuz omuza verip biraraya geldikleri zaman, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden kocaman bir projektör ve bizi O'na bağlayan kocaman bir halat ya da O'na götüren ışıktan bir helezon hâlini alır. Ve biz bütün bunlardan, rahmetin cilvelerini görüyor, Rabbimiz'in inayetini müşâhede ediyor gibi oluruz.

Rahmetin bir diğer delâlet yönü de, Cenâb-ı Hakk'ın, yarattığı her varlığı, o varlık için hedef olan noktaya sevk etmesidir. Allah (celle celâluhu) sade yaratmakla kalmaz, aynı zamanda herkesi istidadı ölçüsünde, onun için mukadder olan hedefine ulaştırır. Bu çizgide, her uzuv âdeta bu şevkle işler. Ağzımıza lokmayı koyduğumuz zaman beyine hemen bir şifre, beyinden mideye ayrı bir şifre gönderilir. Mide yemeği hazmetmeye hazırlanır ve bir kısım

asitler ifraz eder.

İşte bütün bunlar birer şevktir. İnsanın içinde hissettiği bir kısım duyguların onu belli hedeflere yöneltmesinden, arının gidip çiçeklere konmasına, çiçeklerin özlerini alıp bal üretmesine, bu uğurda mesafeler katetmesi, bu upuzun yollarda şaşırıp kalmadan geriye dönmesine kadar hepsi birer şevk içinde sevktir. Giderken bir hesap için gidecek, dönerken bir hesap içinde dönecek ve bütün bunları o küçücük kafasındaki programa göre gerçekleştirecek...

İnsan da bu programı koyan eli görür, o programı işletmek için, arının içine bir şevkin atıldığına şahit olur ve "Lâ ilâhe illallah" der.

Rahmâniyetin ayrı bir cilvesi de Cenâb-ı Hakk'ın zemin yüzünü bin bir güzelliklerle tefriş edip önümüze sermesidir. Evet, göklerde ve yerde ne varsa hepsi, en iç açıcı şekilde tanzim edilmiş ve en göz kamaştırıcı hâliyle nazarlara arz edilmiştir. Her şey o kadar güzeldir ki, insan başını kaldırıp semalara baktığı zaman şairane ilhamları coşar, dönüp yeryüzündeki güzellikleri görünce de ayrı bir ruh hâleti yaşar.

Denizler çok güzeldir. Onların rüzgârla cilveleşmeleri ondan da güzeldir. İnsanın kaşı, gözü, kulağı, ruhu, ahlâkı çok güzeldir. *"Allah yarattığı her şeyi çok güzel yaratmıştır."*[19] Ve bütün bunlar hiç de tesadüfe verilmeyecek kadar, insanın en ince zevklerini okşayacak ölçüde güzellerden güzeldir. Her şey bir tatlılık ve güzellik içinde iç içedir. İşte bu mükemmel âhenk ve nizam, bir Nâzım-ı Âzam'a delâlet etmektedir.

Rahmetin bir diğer buudu da hikmettir. Cenâb-ı Hak, abes hiçbir şey yaratmamış, aksine her şeyi yerli yerince halketmiştir. Kâinatta ne eksiklik ne de fazlalık vardır.. onun içindeki varlıklarda da her şey tam bir tenasüp içindedir: Denizlerin tuzlu olması, güneşin bize olan uzaklığı, yer kabuğunun kalınlığı, atomların sayılarına göre dizilişi hep hikmettir ve Cenâb-ı Allah'ın rahmetinin sâdık birer şahitleridirler.

Gözlerimiz, her yönüyle tam bir harikadır.. ve onlarda her şey yerli yerincedir. Âzamî tasarruf prensibi bakımından hem korunması hem de insan hayatı adına, gözler için bundan daha mükemmel bir konum düşünülemez. Kulak da burun da dudak da yanak da öyledir. Bunlardan bir tanesinin yeri değişse, ahsen-i takvîmin önemli bir buudu olan çehre, sevimsiz bir hâl alır. Eller, ayaklar ve vücudumuzdaki bütün mafsallar da böyledir. Onun için

Muhbir-i Sâdık (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"İnsanın vücudunda şu kadar mafsal vardır, hepsi de hamd ü sena ister. Binaenaleyh siz sadaka verdiğiniz zaman, Rabb'in size bahşettiği bu nimetlere şükürle mukabele etmiş olursunuz. Şayet bunları yapamazsanız, kuşlukta kılacağınız iki rekât namaz, bu nimetlerin bütününe karşı iyi bir şükür olabilir."* mealiyle bu gerçeği hatırlatır.

Ölüm de yine hikmet buudlu bir nimettir. O olmasaydı, bir evde anne-babaların yanında, nineler, dedeler, bunların da nineleri dedeleri... Onların hastalıklarla mücadeleleri, onlara hizmet edenlerin durumu bu hayatı yaşanmaz hâle getirecekti. Bırakın onları, sinekler devamlı yavruladıkları hâlde ölmeselerdi, bir-iki sene içinde dünyanın etrafını birkaç santim kalınlığında sinek kaplayacaktı.

Evet, ölümde bile bir vech-i rahmet vardır. Ölümü de hayatı da birer nimet olarak yaratan ve varlık içinde onları derin bir hikmetle sürdüren Allah (celle celâluhu), hiç abes iş yapmamış, her şeyi yerli yerinde ve tam bir mükemmeliyet içinde yaratmıştır. Bizler neyi tahlil edersek edelim, her şeyin çehresinde engin bir rahmetin parladığını müşâhede edecek ve Allah'ın inayet eline şahit olacağız.

Haddizatında inayet de rahmetin ayrı bir derinliğidir. Allah'ın (celle celâluhu), her şeyi bizim emrimize sunması, imdadımıza koşturması, her hâdisede Kendisine giden bir yol açması… hep O'nun inayetinin eserleridir. Kur'ân, Allah'ın inayetini anlatırken *"Âdetleri üzerine seyreden güneşi ve ayı size faydalı kılan, geceyi ve gündüzü istifadenize veren yine Allah'tır. O size istediğiniz her şeyden verdi. Eğer Allah'ın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız! Doğrusu insan çok zalim, çok nankördür!"*[20] buyurur. Evet, bir nefeste iki şükrü eda etmesi gereken insan, bunca nimetler karşısında, Mün'im-i Hakikî'yi vicdanında bulup şükranla iki büklüm olmalı değil midir?

Buraya kadar anlatılanlar, istidlâl yoluyla elde edilen küçük delillerdir. Bize Rabbimiz'i anlatan dört mühim unsur vardır ki, esas söz onlara aittir ve bu hususlar Nur'un temel konularıdırlar.

Bunlardan *birincisi,* kâinat kitabıdır ki, yukarıda tafsilatıyla anlatılmaya çalışıldı.

İkincisi Kur'ân-ı Kerim'dir. Tebliği, o Nebiy-yi Ümmî'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) esas vazifesi sayılan harikalar kaynağı, erişilmez bir ulu beyandır.

Dünden bugüne, varlık ve onun esrarını en mâkul ve insanın içini okşayıcı mahiyette en tatlı bir dille bize anlatan Kur'ân-ı Azimüşşân, Allah'ın varlığına öyle bir delildir ki, onu anlatma imkânı olsa, kâinat kitabının parlak dili, aydın çehresi gibi, onda da bir parlaklık ve aydınlık zuhur edecek, onunla da herkes "Lâ ilâhe illallah" diyecektir.

Bize Rabbimiz'i anlatan *üçüncü* ışık kaynağımız da Nebiy-yi Ekrem Efendimiz'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). O'nun huzurunda yaşayanlar, her zaman sihirli iklimine kapılarak semada yaşıyor gibi yaşadılar. Biz O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem), beyanlarıyla, yolunda hırz-ı can eden ashabıyla (radıyallâhu anhüm) ve ortaya koyduğu sistemiyle, din-i mübin-i İslâm ile tanıyor, ilklerin mazhariyetini paylaşmaya çalışıyoruz.

Bir Ümmî'nin bu kadar sağlam bir yolu getirip beşere hediye etmesi, başlı başına tam bir hediye olduğundan, Allah'ın varlığına da başlı başına bir delildir. Efendimiz, maddî-mânevî bütün hayat-ı seniyyelerinde, ahlâk-ı âliyeleri ve secâyâ-yı galiyeleri ile gökyüzüne âdeta açıktan açığa لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ yazan bir kalemdir, bir dildir. *"Kâinata bir kitap nazarıyla bakılsa, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) o kitabın kâtibinin kaleminin mürekkebidir."* Evet, *"O ki, onun için varız."*

Bir *dördüncüsü* de insanı hiçbir zaman aldatmayan, onun vicdanıdır. Evet, vicdan bir ibredir ve devamlı Allah'ı gösterir. Kâinattaki nizam bize Nâzım'ı; hayat, hayat sahibi olan Allah'ı; varlık, vücudu olan Allah'ı; her şeyin görülüp bilinerek yapılması ise bize, Semî ve Basîr bir Zât-ı Ecell-i A'lâ'yı anlatmaktadır. Öyleyse bizler, bu delille uğraşırken aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın zâtının gereği bir kısım sıfatları da istinbat etmiş oluruz. Meselâ, Allah'ın varlığı, O'nun vücud sıfatına, işaret eder. Allah'ın varlığının evveli olmaması, O'nun kıdem sıfatını gösterdiği gibi, her şey sona erdikten sonra O'nun devamı da O'nun bekâ sıfatının göstergesidir. *"Her şey fenâ olup gidecektir ama, fenâ ve zeval şaibesinden münezzeh Allah (celle celâluhu) bâkî kalacaktır."*[21] O (celle celâluhu), mahlukatta hiçbir şeye benzememektedir. *"O'nun benzeri gibi bir şey bulamazsınız."*[22] Evet, O'nun gibi bir şey yoktur. O'nun zıddı da niddi de yoktur ki, bunlar da, "muhalefetün li'l-havadis" sıfatının tarifleridir.

Bazen bu sıfatlara, kâinat kitabını mütalâa ile ulaşırız. Şöyle ki, Allah Alîm'dir, her şeyi bilmektedir. Çünkü bu kâinat ilimsiz, programsız, düzensiz

olacak gibi görünmüyor. Semî'dir, her şeyi duyar. Dua ederiz, icabet eder. Basîr'dir, mahiyetlerimize bakar, çeşitli hâllerimize göre ihtiyacımız olan lütuflarda bulunur. En küçük bir şey bile O'nun görmesinden gizlenemez. Hâdiselerin akışına bakıldığı zaman bunlar, kör ve sağır tabiata verilemez.

Evet, bunlar, görüp bilen o Zât'a verildiği zaman izah edilebilecek şeylerdir. Bizler etrafımızda her şeyin bir irade ile sevk ve idare edildiğini görmekteyiz. Bu, bize Allah'ın iradesini gösterir. Aynı zamanda Allah (celle celâluhu), kudret sahibidir. Ayrıca, şu muhteşem varlıklar ve yapılan baş döndürücü işler, zerreden seyyarata kadar ne varsa hepsi, Allah'ın kudretini anlatan delillerdir.

Sadece Allah'ı bilmek değil, O'nu evsaf-ı kemaliyesiyle bulmak ve idrak etmek, eşyasından istinbat ederek, istidlâl yoluyla O'na ulaşmak, O'nu noksan sıfatlardan münezzeh ve müberra görmek, bunların yanında kâinat kitabını müşâhede etmek için bir de kelâm sıfatı vardır. Körler, sağırlar bile anlasın diye, en saf ve en temiz kullarını göndermiş, kitaplarla makasıd-ı Sübhanî'sini bize anlatmıştır.

Allah'ın varlığına götürücü delillerden veya konu ile ilgili yapılan araştırmalardan maksat önümüze çıkan bir kısım engelleri, mânialarıı bertaraf etmek, temiz vicdanları, vicdandaki nokta-i istimdat ve istinadı işlettirmek, onu semt-i ezel ve ebede tevcih etmek, kişiyi vicdanıyla o ışık ve şualarla baş başa bırakmak ve yüz yüze getirmektir. Yoksa deliller Cenâb-ı Hakk'ın zâtının ve sıfatlarının kayyimi olamaz. Biz O'nun fiillerinden isimlerine, isimlerinden sıfatlarına, sıfatlarından mevcud-u meçhul olan Zât'ına intikalle, Kendisini tanımaya çalışırız. Bununla beraber, Zât-ı ilâhî kat'iyen idrak edilemez. Biz, her zaman مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ يَا مَعْرُوفُ sözüyle bunu itiraf ederiz. O'nun Zât-ı ulûhiyetine karşı tam bir ibadet de yapılamaz. مَا عَبَدْنَاكَ حَقَّ عِبَادَتِكَ يَا مَعْبُودُ beyanıyla da bunu dile getiririz. Verdiği nimetlerin binde birine bile şükredemez مَا شَكَرْنَاكَ حَقَّ شُكْرِكَ يَا مَشْكُورُ itirafıyla bunu mırıldanırız ve مَا حَمِدْنَاكَ حَقَّ حَمْدِكَ يَا مَحْمُودُ ebedî ahd ü peymânımızla da aczimizi, fakrımızı, zaafımızı terennüm eder, O'nun dergâh-ı nimet perverânesine sığınırız.

1 Rahmân sûresi, 55/29.

2 Bkz.: Bakara sûresi, 2/118.

3 Zuhruf sûresi, 43/31.

4 Bakara sûresi, 2/258; Âl-i İmrân sûresi, 3/86; Mâide sûresi, 5/51; En'âm sûresi, 6/144; Tevbe sûresi, 9/19,

109; Kasas sûresi, 28/50; Zuhruf sûresi, 43/31; Saf sûresi, 61/7; Cuma sûresi, 62/5.

5 Nisâ sûresi, 4/153.

6 Bkz.: Nûr sûresi, 24/44.

7 Âl-i İmrân sûresi, 3/190.

8 A'râf sûresi, 7/146.

9 A'râf sûresi, 7/146.

10 Zümer sûresi, 39/3.

11 Enbiyâ sûresi, 21/1.

12 Hucurât sûresi, 49/13.

13 Hac sûresi, 22/73.

14 Nuh sûresi, 71/26-27.

15 İbrahim sûresi, 14/35-37.

16 Gâfir sûresi, 40/60.

17 Neml sûresi, 27/62.

18 Bakara sûresi, 2/186.

19 Secde sûresi, 32/7.

20 İbrahim sûresi, 14/33-34.

21 Rahmân sûresi, 55/26-27.

22 Bkz.: Şûrâ sûresi, 42/11.

GAYRETİMİZ VE GAYRET-İ İLÂHÎ

Soru: Kulun Allah'ı anlatma adına gayreti nasıl olmalı ve bu gayretin Cenâb-ı Hakk'a ait buudunu nasıl anlamalıyız?

Kulun, Cenâb-ı Hak katında en makbul davranışlarından biri de hiç şüphesiz onun Allah adına hayırhahlık yapmasıdır. Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu hadisi bu durumun tescili mahiyetindedir: *"Din nasihattir."* Buna karşılık sahabi, *"Kimin için (nasihattir?)"* diye sorar. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Allah için, Kitabı için, Peygamberi için, Müslümanların imamları için ve bütün Müslümanlar içindir."* cevabını verir.

Evet, günümüzde Kur'ân talebelerinin, kâinat kitabını âfâkî-enfüsî istidlâl yollarıyla yorumlayarak, başkalarının keşf, müşâhede, murâkabe tarikiyle anlatmak istedikleri Zât-ı Ulûhiyet'e ait hakikatleri, birinci derecede bilimin mevzuu hâline getirmeleri, böyle bir nush anlayışı içinde değerlendirilebilir. İlk başta sadece bir bilme, bir vicdan kültürü hâsıl etme de olsa, bütün bunlar hemen bütünü itibarıyla Cenâb-ı Hakk'ı tanıtma ve sevdirmeye yönelik şeylerdir ki, Allah Resûlü'nün diğer bir hadisinde ifade buyurdukları: *"Allah'ı başkalarına sevdirin ki, O da sizi sevsin."* hakikatini netice verir.

Bu ölçüde duyarlılık, Allah adına hayırhah olmada bir ilk adımdır ki, her şey onunla başlar. Bundan sonraki safha ise, bu hakikatleri sürekli evirip çevirerek, herkesin kendi seviyesine göre derinleşip kendi letâifi ile onları bir menşûrdan aksettiriyor gibi aksettirmesi, sonra bu hâli muhabbete inkılâp ettirip aşk u şevkle derinleştirmesi ve her meseleyi getirip O'na bağlamasıdır ki bizim gayret dediğimiz şey de işte budur.

Bunun biraz daha aydınlanması için şöyle bir misal verebiliriz: Meselâ, bir insanın sevimli bir çocuğu var. Bu insan o çocuğun sevgisiyle o kadar doludur ki, birisi daha "ço-" dediği anda, o hemen kendi çocuğundan bahse bir girizgâh aramaya başlar. Kim bilir, belki de o insan, daha farklı bir şey söyleyecekti. Ne var ki, ona söyleme fırsatı dahi vermeden o, çocuğunu nazara verip ondan bahisler açar.

İşte bizler de Allah'ı anlatıp sinelerde yerleşmesi adına o hâle gelmeliyiz ki, her şey bize O'nu fısıldıyor gibi olmalı.. ve O'nu her şeye tercih etmeli.. boş ve malayani şeyleri israf-ı kelâm sayarak, Allah deyip her fırsatı o istikamette değerlendirmeliyiz. Evet, Cenâb-ı Hakk'a ait meseleler karşısında kıskançlık ölçüsünde duyarlı olmalı.. sürekli O'nu nazara vermeli ve tevhidin ilme'l-

yakîn, ayne'l-yakîn derecelerinin kalbte duyulmasını sağlamaya çalışmalıyız. Evet, işte bütün bunlar bir yönüyle kulun Allah'ı anlatma adına birer gayretidir. Yukarıda zikredilen hadisten kastedilen mânâ da bu olsa gerek.

Gayretin, bir de Cenâb-ı Hakk'a ait bir buudu vardır ki, bununla kulun gayreti arasında ciddî bir münasebet vardır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah, herkesten gayûrdur. Gayretinden dolayı da fuhşiyatı haram kılmıştır."* der. Hadiste, Cenâb-ı Hakk'ın bu hususiyeti, "gayûr" tabiri ile ki, mübalâğa sigası kullanılarak ifade edilmiştir. Allah'ın kuluna karşı gayreti de işte budur. O, insanı çok seviyor; sevdiğinden dolayı da kulu ve kulluğu her şeyden önde tutuyor. Ve tabiî bu gayret-i ilâhî aynı zamanda insanı koruyor, fuhşiyatla onun zayi olmasını istemiyor. Zira fuhşiyat, kulun ruh yapısını ve mânevî yönünü bozan bir virüstür. Oysaki Allah, kulunun, o saf ve duru hâliyle "bekâ billah maallah" sırrına mazhar olmasını istiyor...

Bazıları, Allah'ın (celle celâluhu) kula karşı olan gayretinin bu şekilde tevil edilmesini hatalı bulup, O'na zaaf isnat etme şeklinde anlamışlardır. Bu titizce bir yaklaşım olsa da, tam doğru değildir. Bizim anladığımız mânâ açıktır. Bizim, birbirimize karşı olan gayretlerimiz ne mânâya geliyorsa, "münezzehiyet", "mukaddesiyet" ve "muallâ" keyfiyetiyle, hatta keyfiyet üstü hususiyetiyle ilâhî gayretlerin insan için mânâsı da odur.

Bunu belli bir seviyeden sonra, mütekabiliyet prensibine göre de ele alabiliriz. Allah Resûlü, bir kula terettüp eden şeyleri, haklar sözüyle ifade eder. Yani bir kul, kendisine terettüp eden şeyleri yaparsa, Cenâb-ı Hak da onu bir hak gibi yerine getirir. Bunu, *"Ahdinizi yerine getirin ki, ahdimi yerine getireyim."*[1] âyetiyle de irtibatlandırabiliriz. Başka bir ifadeyle, kulum Bana böyle davranırsa, Ben de ona karşı aynıyla hatta daha fazla bir mukabelede bulunurum şeklinde de anlayabiliriz.

Hâsılı, Cenâb-ı Hakk'a ait bu gayretin, mukaddesiyet ve münezzehiyet ölçüleri içinde ele alınıp, bu mânâda kullanılması mümkündür.

1 Bakara sûresi, 2/40.

Dördüncü Bölüm
BÜYÜTEÇ

"BENİ ANLAYAMADILAR"

Soru: "Üstadımız yaptıklarıyla büyük olduğu gibi yapma kudretinde olduğu hâlde yapmadıklarıyla da büyüktür." buyuruyorsunuz. İzah eder misiniz?

Üstad Bediüzzaman'ı, yaptığı insanüstü hizmetlerle anlamak zor olduğu gibi, bilkuvve yapabileceği şeyleri idrak etmek de oldukça zordur. O, Dost'a vuslat anının yaklaştığı o son demlerinde, yanındaki en sadık talebelerine: *"Beni anlayamadılar!"* der, inler.

Bence, bu mesele üzerinde durulmaya değer. Acaba Üstad'ı anlamayanlar, yaşadığı dönemin cebbar hafiyeleri miydi, yoksa kendi vefalarıyla onun çevresinde dönüp durdukları ve onu kabul ettikleri hâlde, o misyon insanının esas vazifesini tamamıyla kavrayamayanlar mıydı? Şunu özellikle vurgulamakta yarar görüyorum ki, eğer bu serzeniş talebe ve dostlarına idiyse, bu sözden bizim almamız gereken hisse ötekilerden çok daha fazladır.

Üstad, insanlığa hizmet adına yaptığı faaliyetler ve miras olarak bıraktığı nadide eserleriyle meydandadır. Onu görmezlikten gelenleri, dün Kur'ân'ı ve Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) görmezlikten gelenlere mukayese ederek anlayabiliriz. Evet, bazıları, İnsanlığın İftihar Tablosu'na karşı gözlerini yummuş ve O'na bakma lüzumunu bile duymamışlardı. Şahsen ben, Bediüzzaman'ın da yakın-uzak, vefalılar-vefasızlar açısından aynı kaderi paylaştığına inanıyorum.

Üstad, bütün dünyaya yeniden dirilişin mesajını sunan ama buna rağmen kendi iç fethini de gerçekleştirebilmiş nadide insanlardan biridir. Meselâ o, bir yerde içine *"Dine hizmet ettim"* duygusu gelince hemen, *"Sen kendini racül-i fâcir bilmelisin."* diyerek, kendisini hesaba çeker ve kendini âdeta fâsık bir adam kabul edip nefsini yerden yere vurur. Bir başka yerde, *"Sen Allah'ın nimetlerine mazhar değil, memersin."* mülâhazasına sarılarak en yüksek bir

tevazu ve mahviyet örneği sergiler.

Şu sözler ona aittir: *"Nasıl ki murassa ve müzeyyen bir elbise-i fâhireyi biri sana giydirse ve onunla çok güzelleşsen, halk sana dese, 'Maşaallah, çok güzelsin, çok güzelleştin.' Eğer sen tevazukârâne desen, 'Hâşâ, ben neyim? Hiç! Bu nedir, nerede güzellik?' O vakit küfrân-ı nimet olur ve o hulleyi sana giydiren mahir sanatkâra karşı hürmetsizlik olur.*

Eğer mütfehirâne desen, 'Evet, ben çok güzelim. Benim gibi güzel nerede var? Benim gibi birini gösteriniz.' Bu da mağrurâne bir fahirdir.

İşte, fahirden, küfrandan kurtulmak için demeli ki: 'Evet, ben güzelleştim. Fakat güzellik libasındır ve dolayısıyla libası bana giydirenindir; benim değildir.'

İşte, bunun gibi, ben de, sesim yetişse bütün küre-i arza bağırarak derim ki: Sözler güzeldirler, hakikattirler. Fakat benim değildirler; Kur'ân-ı Kerim'in hakâikinden telemmu' etmiş şualardır.

وَمَا مَدَحْتُ مُحَمَّدًا بِمَقَالَتِي وَلٰكِنْ مَدَحْتُ مَقَالَتِي بِمُحَمَّدٍ

'Ben sözlerimle Hz. Muhammed'i methetmedim. Fakat O sözlerime mevzu teşkil ettiğinden dolayı ben O'nu sözlerimin içine soktum, sözlerim O'nunla güzelleşti.' düsturuyla derim ki:

وَمَا مَدَحْتُ الْقُرْاٰنَ بِكَلِمَاتِي وَلٰكِنْ مَدَحْتُ كَلِمَاتِي بِالْقُرْاٰنِ

'Kur'ân'ın hakâik-i i'cazını ben güzelleştiremedim, güzel gösteremedim. Belki Kur'ân'ın güzel hakikatleri benim tabiratlarımı da güzelleştirdi, ulvîleştirdi.'"

Evet, bu büyük insan, temsil ettiği misyonu itibarıyla hep büyümüş ama büyüdükçe daha bir mütevazi hâle gelmiştir. Fakat o, kendi mahviyet ve tevazuunu anlattıkça çevresindekilerden bazıları –hâşâ– İmam Rabbânî Hazretleri'nin böyle bir tevazu ve şahsî muhasebe adına *"Nefsim itibarıyla ben kendimi ...k bile görmüyorum."* sözüne karşılık "Acaba bunda gerçekten bir ...k mi var? vs. demek gibi, "Acaba Bediüzzaman gerçekten kendi kametini mi anlatıyor?" zannına kapılmalar ve onu kendi bayağılıklarıyla mukayese etmeler olabilir. Hâlbuki Üstad, bu sözleri nefsiyle Allah arasındaki münasebeti açısından söylemiştir.

İhtimal bazıları onu hiç anlamamışlar ve kendi zaviyelerinden bakarak bu sözleri yanlış değerlendirmişlerdir. Oysa bana göre, umumî bir dirilişin

dellâlıdır bu ciddî insan. Kendisine en küçük bir pâye vermeyen bu yüce kamet, –kendi ifadesiyle– ihsan-ı ilâhî tarafından omuzuna konulan ulvî vazifeyi ifa etmek için, *“13. asrın minaresinin başında durmuş, sûreten medeni, sîreten çok geri olan”* asrın bedevi insanlarını Hz. Muhammed Mustafa’nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) imametini eda ettiği, küre-i arz mescidindeki namaza davet etmiştir. Ama onun bu daveti, atom bombasının patlamasındaki farklı tesirler gibi insanlar üzerinde farklı şekillerde etki göstermiştir.

Meselâ, Türkiye’de yaşayan bir kısım kimseler onun iman adına telkin ettiği yüce hakikatlerden ve o mükemmel şahsiyetin temsil gücünden doğrudan doğruya istifade etmişlerdir. Bu insanlar, ayın on dördünün güneşe mukabil gelip de, güneşin şualarını absorbe etmesi gibi, sinelerini onun neşrettiği Kur’ânî hakikatlere açarak, onları pratiğe dönüştürmüşlerdir. Evet, artık dört bir yanda onun düsturları yaşanmakta, onun gördüğü rüyalar tabir edilmekte ve onun hülyaları yorumlanmaktadır.

Bugün sadece duygu ve düşünce itibarıyla ta o zaman onun, çerçevesini belirlediği dairede olanlar değil, o dairenin dışında olanlar da, bu ışık kaynağından istifade etmektedirler. Meselâ, –makamları Cennet olsun– Türkiye’de Necip Fazıl ve Nureddin Topçu’yu, Mısır’da Hasan el-Benna, Pakistan’da Mevdudî’yi dış dünyadan istifade eden insanlar olarak görebiliriz. Demek ki, Üstad’ın engin düşünceleri ile insanlığa sunmuş olduğu mesaj, Türkiye’de “evvelen ve bizzat” dışarıda ise “sâniyen ve bi’l-araz” İslâmî dirilişte rol oynamıştır.

Meselenin bir başka yönü ise, bugün onun temsil ettiği düşüncelerin, dünyanın dört bir yanına götürülmesidir. Yani yukarıdaki tespit içinde onun İslâmî yorumları, hizmet metodları, bunlara sahip çıkan insanlar tarafından evvelen ve bizzat Türkiye’de, sâniyen ve bi’l-araz da dış dünyada temsil edilmektedir. Bütün bunları –Allah’ın inayet ve keremiyle– Kur’ân ve Hz. Sahibü’l-Kur’ân (sallallâhu aleyhi ve sellem) namına, onun temsil ve tebliğ ettiği gerçeklerle yeniden dirilişin ilk hamleleri olarak görebiliriz.

Şimdi tekrar başa dönecek olursak, bütün bu gelişmelere rağmen nasıl Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O’nun âlemşümûl nübüvveti, çokları tarafından kabullenilemedi ise, Hz. Bediüzzaman için de aynı şeyler geçerli olabilir. İhtimal, bu gerçeği kendi döneminde gören ve geleceğin dünyası itibarıyla da o engin feraset ve basiretiyle sezen Üstad, *“Beni anlayamadılar...”* serzenişinde bulunmuştu.

İster onun fikir, düşünce ve kalb hayatı, ister delice Allah'la irtibatı, mekânüstü-zamanüstü bir yerde enbiyâ-i izâmla sık sık görüşmeye açık mübarek hayatı, dava-yı nübüvvetin vârisi olma keyfiyeti ve isterse Şah-ı Geylânî, İmam Harrânî ve İmam Rabbânî gibi kuvve-i kudsiyesinin bugünlere kadar uzaması, onun nasıl bir şahsiyete sahip ve nasıl bir vazifeli olduğunu ifade ettiği hâlde, hâlâ ona, kalb ve gönül dünyası itibarıyla kapalı kalanlara "Allah insaf versin!" demekten başka elimizden bir şey gelmez.

Biz, bir nurlu yoldayız. İnsan ya bütün şartlara rağmen bu yolda yürür ve maksuduna erişir ya da gerisin geriye dönerek daha yolda iken dökülür. Bu her iki durum da hepimiz için mukadderdir. Zira Allah, hakkımızda ne takdir buyurmuş bilemeyiz.

Evet, biz, her köşe başında ayrı bir imtihan olan çetin bir yoldayız. *"Bu yol uzundur, menzili çoktur, geçidi yoktur, derin sular var."* Biz ise âciziz, hiçbir garantimiz yok, ancak matluba ulaşmada bir karınca misali yolda olma, gücümüz yettiğince bu yola baş koyma ve ayağımızı öbür âlemin koridorundan içeriye atma, el ve his yordamıyla kapının arkasında durup içeride olup biten şeyleri sezmeye çalışma gibi vesileler var. Bütün bunları küçümseyemeyiz. Ne var ki, bütün bunlar, yolda olmayı da değiştirmeye yetmez. Kudsîlerle ayrı bir mânâ kazanan bu yol, dünya kadar cehd ve bir o kadar da sancı ister. Zira her sancı bir kutlu doğumla neticelenir.

İşte içinde bulunduğumuz şu günler ve şu köhne dünya da birbiri ardına doğacak sürprizlere gebedir ve vakt-i merhunu geldiğinde –Allah'ın inayetiyle– bu sürprizler peş peşe zuhur edecektir.

İNSAN-ESMÂ-İ İLÂHİYE MÜNASEBETİ

Soru: "İnsan yaptığı işte ne ölçüde esmâ-i ilâhiye ile münasebet hâlinde ise, neticede elde ettiği faydalar da aynı nisbette olacaktır." buyuruyorsunuz. İzah eder misiniz?

İnsan, esmâ-i ilâhiyenin bir nokta-i mihrakiyesi ve bir yörüngesidir. Bütün insanlar, "alâ külli hâl" Cenâb-ı Hakk'ın isimlerine mazhardırlar. Ancak bu isimlerden bazıları, insanda "galip isim" olarak tecellî eder ve bu galip isim insandan insana da değişiklik arz eder.

Konuya ışık tutması açısından Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ben enbiyâ-yı izâm arasında Hz. İbrahim'e benzerim; Hz. Ömer, Hz. Nuh ve Hz. Musa'ya; Hz. Ebû Bekir de Hz. İbrahim ve Hz. Mesih'e benzer."* sözlerini örnek verebiliriz. Nebiler Serveri'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendisini Hz. İbrahim'e; Hz. Ömer'i, Hz. Nuh ve Hz. Musa'ya; Hz. Ebû Bekir'i de Hz. İbrahim ve Hz. Mesih'e benzetmesi, ahlâk, huy, karakter, yapı, duygu, düşünce ve insanlarla münasebet açısından milimi milimine bir benzetme demek değildir. Bu sözler, "Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer illa da birine benzetilecek olursa, bu şahıslara benzetilmelidir." mânâsını taşır.

Benim burada esas vurgulamak istediğim farklılık, başta Kur'ân-ı Kerim olmak üzere, Sünnet-i Sahiha ve evliyâullahın ilham ve keşif kaynaklı ifadelerinde ortaya konmaktadır: Hz. İbrahim'de halîliyet, Efendimiz'de (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise habîbiyet hâkimdir ki, bu da bize, nebiler dahil, Cenâb-ı Hakk'ın her insanda farklı, galip ve hâkim bir isminin tecellî ettiğini göstermektedir.

Mevlâna'nın dediği gibi, insanlar ve insanların içinde birer çiçek mahiyetindeki bu başyüce kametler, Cenâb-ı Hakk'ın esmâ hazinesini aksettirir. Esmâ-i ilâhiye, kâinatın bağrında gizli bir definedir ve bu define, insanı bir damar ve kanal hâlinde Zât-ı Ulûhiyetin mârifetine götürür. O kenzin bir ucu da, fihrist olarak insanın mahiyetine dercedilmiş bulunmaktadır.

"Sığmam dedi Hak arz u semaya
Kenzen bilindi dil madeninden."
(İbrahim Hakkı)

mısraları, bu mânâyı ne güzel ifade eder!

Öte yandan insanda hâkim olan bu isimler, seyr-i ruhanî ile hükümlerini icra

ede ede daha belirgin bir hâle gelirler. Tasavvufî bir üslûpla ifade edecek olursak, daha sonra hangi isim insanda hâkimse, o isme, mürebbi mânâsına o zatın Rabbi denir. Meselâ, bir insanda "Cemil" isminin hâkim olduğu takdirde Cemil isminin terbiyesinde yetişen ve seyr ü sülûkünü tamamlayan insanın Rabbi, yani mürebbisi, Cemil ismi olur.

İnsanda hâkim olarak tecellî eden bazı isimlerin, insanın mânevî terakkisi adına da birtakım hususiyetleri vardır. Meselâ "Vedûd" ismine mazhar olan zatlar, umumiyetle sekr içinde yaşar ve âdeta ellerinde ilâhî aşk kâseleriyle kâinat meşherinde hep mest ü mahmur dolaşırlar. İşte bu hâl, o isme mazhariyetin bir ifadesidir. Sekir içinde yaşamak, mutlak büyüklük demek değildir. Her zaman onlardan daha büyük kametler olabilir ancak, bahsini ettiğimiz insanlar, enbiyâ-yı izâm gibi veya vilâyet-i kübrâyı temsil eden sahabe-i kiram gibi tam yakaza ve temkin insanı değillerdir.

Zannediyorum, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) kadar Allah Resûlü'nü seven ikinci bir insan yoktur. Oysaki canından daha çok sevdiği Efendisi vefat ettiği zaman, o büyük temkin insanı, üzüntü ve kederden bayılıp kalması, kendini yerden yere vurması gerekirken, hiç kimsenin söylemeye cesaret edemediği, *"Her kim Hz. Muhammed'e inanıyorsa –yani ölmez zannediyorsa– işte o öldü. Her kim de Allah'a inanıyorsa bilsin ki O, Hayy ve Bâki'dir."* sözlerini söyleyerek, insanları temkine davet etmiştir.

İşte bu durum, bir temkin insanı olmanın ifadesidir. İnsan ağlayıp sızlayabilir, ama sürekli temkinli, dikkatli ve teyakkuz içinde olmak, ayrıca Allah'ın, her lahza her yerde hâzır ve nâzır olduğu şuuru ile yaşamak.. evet, işte bu hâl, Cenâb-ı Hakk'ın, sadece kullarından bazılarına bahşettiği isimlerinin birer tezahürüdür.

Her insanın mayasında hâkim unsur olan bu isimler, tecellî ettikleri insanın benliğinde de bir ip ve bir hat gibi kendilerini hissettirirler. Bunu bazıları keşfen, bazıları da etrafındakilerle kendisini mukayese ederek onlarla kendisi arasındaki farkı kavrayabilir. Hiç olmazsa vicdanıyla sezebilir.

Evet, insan esmâ-i ilâhiye ile münasebettardır. Onun esmâ-i ilâhiyeye dayanarak, kendisinde hâkim olan ismi vird edinip her gün çekmesi, o insanın dualarının kabulüne ve mânevî terakki adına ilerlemesine vesile olabilir.

İnsanın, kendi mahiyetine konan esmânın hususiyetlerini, renklerini aşması mümkün değildir. İnsan, ister esmâya sığınsın, ister varlık içindeki tecellîlerini değerlendirsin, o ancak bir yere kadar ulaşabilir.. evet, herkesin bir arş-ı

kemalâtı, bir müntehâ noktası vardır. O, kabiliyetlerini kullanarak o noktaya ulaşınca, “Artık benim ilerleyecek hiçbir şeyim yok, ben de müntehâya ulaştım.” der.. der ve müntehâya ermiş olmanın haz, neşe ve zevklerini duyar. Kendi müntehâsından başka müntehâların olup olmadığını da bilemediğinden, kendi zirvesinin zevklerini müntehiyâne bir hisle duyar. İnsanın Cennet’teki hâli de böyledir. Orada herkes hâlinden memnundur ve hiç kimse şikâyette bulunmaz.

Burada sabır ve tahammülle elde edilmeye çalışılan mazhariyetler, orada maiyyetin açık olduğu terakkiyi sonuna kadar yakalamış olmakla elde edilir. Başı kendi arş-ı kemalâtının kubbesine değen bir insana, “Mahlukat içinde senden daha büyük var mı?” diye bir soru yöneltilse, “Ben çevremde görmüyorum. Şayet varsa benim bilmediğim âlemlerdedir.” şeklinde cevaplandırır. Çünkü o insan, kendi arş-ı kemalâtının zirvesindedir. Onun için İmam Rabbânî’ye kadar gelen pek çok veli, kendini velilerin en büyüğü olarak görmüştür. Bu açıdan insanın, mazhar olduğu esmânın terakkisi ile de çok alâkası vardır.

İnsanın terakki adına vird-i zeban ettiği esmânın, yine onun, mahiyet, kabiliyet ve gerçek kimliği ve Allah tarafından onun mahiyetine konan renklerle çok alâkası vardır. Meselâ ben ne kadar çok istesem de bir başkasının seviyesini yakalamam mümkün değildir. Çünkü o, doğrudan doğruya duru ve berzahsız esmâ-i ilâhiye, sıfât-ı ilâhiye ve şe’n-i Rubûbiyet’e açık bir insandır ve âdeta peyke binmiş gibi Allah’a yükselir. Bu hakikat, 24. Söz’deki Zühre, Katre, Reşha meselelerinde ifade edilmiştir. Zühre yırtılsa, dökülse ve parçalansa da güneşle olan münasebetini değiştiremez. Çünkü güneş, onun renklerinde istihale ederek kendisini ona hissettirir. Yine katre, ne yaparsa yapsın bir reşhanın güneşle münasebetini yakalayamaz. Çünkü o bir cisimdir ve onu, ancak gözbebeğinin içine alabilir.

Hâsılı, esmâ-i ilâhiye çok önemlidir ve kat’iyen ihmal edilmemelidir. Fıtratlarda hâkim olan isim tespit edilerek o vird edinilmelidir. Susuzluktan yanmış ve kavrulmuş bir insan suyu nasıl yudumlarsa, esmâ-i ilâhiye de öyle yudumlanmalıdır. Böylece her insan, mânevî terakkisi adına adım adım yükselir ve kendi kemalâtının arşına ulaşır.

NORMO-MAKRO ÂLEM MÜNASEBETİ

Soru: Siz bir yerde "Kalb balansınızı, ruh saatlerinizi iyi ayarlarsanız, makro âlemde her şey sizin saatinize göre ayarlanacaktır." buyuruyorsunuz. Bunu izah eder misiniz?

Yukarıdaki sözde bir teşbih yapılmıştır. Belâgat ilminde bu teşbihe teşbih-i mübtezel denir. Mübtezel kelimesi insanlara isnat edildiğinde çirkin bir mânâ ifade eder ama, belâgatçilere göre, çok kullanılan, herkes tarafından bilinen teşbih demektir.

Balans, eski kurmalı saatlerin çok önemli bir parçasıdır. Bu balans, ana çarkı sağa sola hareket ettirme işine yarar. Bu da diğer çarkların ondan güç alarak belli bir istikamette dönmelerini temin eder. Buradan hareketle biz kalb balansı derken, ondaki ritmiği veya onun aritmiye kapalı olmasını kastediyoruz. Hekimlik tabiriyle, onda ekstrasistol yoksa kalbin balansı çok ritmik atıyor demektir ki, avam ifadesiyle, kalbin atışları "tik tak" gidiyor anlamına gelir.

Şimdi kalbin Allah için tik tak atması, kalb ibresinin sürekli ebedî mihrabını ve minberini göstermesi mânâsınadır. Mekke'ye bir mihrap, Medine'ye bir minber nazarı ile bakacak olursak, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun maskat-ı re'si (doğum yeri) ve medfeni veya teşrîdeki yeri açısından mihrabın, minberin ve aynı zamanda kalb ibresinin ne demek olduğunu anlamada zorluk çekmeyiz zannediyorum.

Kalb, bu anladığımız mânâda yerinde atarsa ne olur? Hadiste *"Allah, sizin şekillerinize, suretlerinize, (boylarınıza-poslarınıza) bakmaz. Allah sizin kalbî (hayatı)nıza bakar."* buyrulur. Bu, sizin kalbiniz ne kadar cismaniyetten ve hayvaniyetten uzak, ne kadar kalb ve ruhun semalarında teyaran ediyor, işte Allah'ın baktığı ve aradığı şey de budur demektir. Eğer Allah bizim kalbimize bakıyorsa –ki zayıf bir hadiste, her an Allah sizin kalbinize yetmiş defa bakar buyruluyor– onda arayacağı şey istikamettir. Beşer tabiatının gereği kalb ibresinde oynamaların olacağı muhakkaktır. Fakat Rabbim deyip yeniden O'na yönelme, hemen ona eski hâlini kazandıracaktır.

Öte yandan da İbrahim Hakkı'nın:

"Dil beyt-i Hudâ'dır, ânı pâk eyle sivâdan,
Kasrına nüzul eyleye Rahmân gecelerde!"

diyerek ifade buyurduğu bir hazırlanma meselesi vardır. Kalb bir Allah evidir. Şiirleştirilen zayıf bir hadiste ifade edildiği gibi;

“Sığmam, dedi Hak arz u semaya,
Kenzen bilindi dil madeninden.”
(İbrahim Hakkı)

Kemmiyetsiz, keyfiyetsiz Allah’ın bilindiği bu ev, kalb evidir. O kalb evini Allah’tan gayri her şeyden temizlemeli ki, kemmiyetsiz, keyfiyetsiz Rahmân nasıl şerefkudum buyuruyorsa öylece kasrına nüzul buyursun.

Evet, kendine yönelmiş bir gönüle karşı Allah *“Allah seni ne terk etti ne de darıldı.”*[1] âyetinde dendiği gibi, şayet darılmamış ve terk etmemişse, makro âlemde bütün kapılar, norma âlemin sultanı olan o insana açılır. Öyleyse gökte verilecek kararlar, kalblerin bu yönelişine bağlıdır.

Görüldüğü gibi bu mesele fertte başlar. El verir ki fert, kendini bir uhrevî hayata göre dizayn etsin. İşte o zaman كَمَا تَكُونُوا يُوَلَّى عَلَيْكُمْ *“Nasıl iseniz öyle idare edilirsiniz.”* hadisinin ifadesiyle, Cenâb-ı Hak inayet ve keremiyle onu/onları serfiraz kılar, sonra da arz ve semanın sultanı/sultanları hâline getirir.

1 Duhâ sûresi, 93/3.

KULLUK ŞUURUNDA MÜKEMMELLİĞİ YAKALAMA

Soru: Sohbetlerinizde sık sık, kulluk şuurunda mükemmelliğin yakalanmasından bahsediyorsunuz. Bu ne demektir ve buna nasıl ulaşılır?

Tarih boyu hemen her yenilenme (tecdit) döneminde, kullukta mükemmelliğin yakalanması söz konusu olmuştur. Mükemmeli bulma, şahıstan şahısa, durumdan duruma değiştiğinden dolayı da bu, bir mânâda izafî kabul edilebilir. Ama mükemmel kulluk adına ille bir ölçü söylenmesi gerekiyorsa, bunu, emir ve yasaklara saygı ve sadakat dairesinde kalarak Allah nezdinden gelen vâridlerin insan gönlünde hissedilmesi ve kulluğun, nazarî bilginin üstünde keşfen ve zevken de duyulması şeklinde bir ölçü ile özetleyebiliriz.

Aslında kulluk adına hepimiz yapılması gerekli olan şeyleri biliriz ama, onların zamanla kalbimizde inkişaf edip bir de zevken, keşfen kendini hissettirmesi meselesi vardır ki, bu tamamen, her şahsın bu hususta biraz kendini zorlamasıyla alâkalıdır. Kendilerini okumaya yanaşmayan insanların, üzerlerindeki bu türlü vâridleri hissetmeleri de söz konusu değildir.

Meselâ, namaz nedir? Nezd-i Ulûhiyette ne ifade eder? Kalbte duyulması nedir? Evet, kalbde kemmiyetsiz, keyfiyetsiz Zât-ı Ulûhiyet duyuluyorsa –Allah kelimesini bilhassa kullanmıyorum– evleviyetle en kâmil peygamberin, en kâmil ümmetinin en kâmil ibadeti, hatta neredeyse iman derecesine yükseltilen namaz, kendine mahsus çizgileriyle insanın vicdanında duyulmalıdır. Bu ise ikinci bir bilgi veya bilginin mârifete dönüşmesi ile mümkün olur. Allah hakkında “Bir yaratıcı vardır.” demek başkadır, zamanla ibadet ü taat, evrâd ü ezkârla aynı bilginin bir kalb kültürü hâline gelmesi tamamen başkadır.

İnsanlığın yaratılışından gaye, insan-ı kâmil olmaktır. وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ *“Ben insanları ve cinleri ancak Bana ibadet etsinler diye yarattım.”*[1] âyet-i kerimesinde, yaratılışın esas gayesi anlatılırken “ibadet” kelimesinin kullanılması mânidardır. İbadet deyince bizim ilk aklımıza gelen namaz, oruç, zekât, hac nevinden yaptığımız ameller olur. Oysa kelimenin iştikakından istifadeyle yapılacak bir tahkikle meseleye daha farklı yaklaşıldığında görülür ki, ibadet, Allah yolunda duyulan, hissedilen, yaşanan ve yapılan şeylerin insan hayatı ve insan tabiatıyla bütünleşmesi ve yaşanan bu

yolun şehrah hâline gelmesi demektir.

Evet, aynı güzargâhta sürekli çalışan bir şoförün, o yolun hangi km'sinde kavis, viraj vs. olduğunu çok iyi bilmesi gibi insanın, kulluğu o şekilde duyması, yakından tanıması ve kulluk yolunun insanı şaşırtmayacak kadar işlek bir yol hâline gelmesini sağlaması da çok önemlidir. Araplar bu hususu ifade sadedinde, ibadet kökünden gelen bir kelimeyi kullanarak طَرِيقٌ مُعَبَّدٌ "işlek yol" tabirini kullanırlar.

Burada, İbn Abbas لِيَعْبُدُونِ için لِيَعْرِفُونِ "tanısınlar, mârifete ulaşsınlar" şeklindeki tevcihiyle farklı bir noktaya dikkatleri çeker. Bu, ibtidaî bir Allah bilgisi anlamının ötesinde, o bilgi üzerine bina edilerek işlek hâle getirilmiş bir kulluk yolu demektir. Evet, kulluk bir yoldur; insan o yolda olmazsa O'na varamaz. Öyleyse varılacak yol da onun içindedir. Yani sebep zikrediliyor, müsebbep murad ediliyor; yol gösteriliyor, o yolla yürüdüğün zaman varacağın hedefe işaret ediliyor. Bu açıdan denebilir ki, ciddî kulluk yolunda olan bir insanın, mârifet ufkuna ulaşması da tabiî hatta zarurîdir.

Diğer bir yaklaşımla, esas ulaşılması gerekli olan لِيَعْرِفُونِ ufkudur ya da o ufku, herkesin kulluğu derecesine göre duyup hissetmesidir. Bunu bir başka ifade tarzıyla, insanın önce kendi kulluğunu duyması, sonra Mâbud-u Mutlak'ın, Mâbudiyete istihkakını bilip sürekli O'nun karşısında olduğunu hissetmesi de diyebiliriz.

Bu konuda sun'îliğe girilmemesi bir esastır. Efendimiz'in duyduğunu Hz. Ebû Bekir'in duyması, Hz. Ebû Bekir'in duyduğunu Abdülkadir Geylânî'nin duyması mümkün değildir. Muvakkaten Bediüzzaman'ın iç âlemine nüfuz imkânı olsaydı ve namaz kılarken, Rabbin huzurunda neler duyduğu tespit edilebilseydi, zannediyorum kendimizden utanırdık. Bereket Allah bize büyüklerin namazlarını duyurmamış!. Yoksa kendi namazlarımızı değersiz bulur, kaldırır bir kenara atardık. Onların namazı, mehâbet altında, yerinde ezilme, yerinde eğilme, içinde boyunduruklar dönüyor gibi hâlden hâle girme ve rengi-benzi atmalar içinde gerçekleşir. Onların bu derinlikteki kulluğu bir kahramanlık, başkalarının onları taklidi ise bir sahtekârlıktır. Bu gibi hususlarda artistliğe girilmemeli, herkes kendi olmalı ve karakterini sergilemelidir.

Yukarıda, kişinin her lahza kul olduğunu duymasının yanında, Hz. Mâbud-u Mutlak'ın ve Mâbud-u Mustahak'ın o işe istihkakını da her lahza duyabilmesi

demiştik. Bunu biraz açmak icap edecek. Meselâ, kıyamdasınız. Kıyamımı derinleştirme imkânım olsaydı Rabbimin karşısında bana yakışan, hiç sesimi çıkarmadan bütün bir ömür böyle durmaktır. Bunu yapmam mümkün değil ama, yapsam bile birçok eksiklerim olduğu muhakkaktır. Bunca eksikliğe rağmen keşke, bir taraftan gözümün ucuyla bir nigâh-ı âşinâ kılıp kapı aralığından O'nu temâşâ edebilsem, O'nu duysam, diğer yandan da o işi en kâmil mânâda eda etmeye çalışsam, işte o zaman belli ölçüde O'na yönelmiş sayılırım.

Bir başka yaklaşım da şudur: Belki ben böyle çok kâmilâne bir ubûdiyet mülâhazam içinde ve tam bir kul olma şuuruyla Rabbimin huzurunda duruyorum ama, bu meselenin bana ait yanları çok su götürür ve kim bilir ne kadar eksiklerim var..?

Burada önemli ayrı bir husus daha var ki o da kim ne kadar derin kulluk yaparsa yapsın, Allah'ın buna ve bunun çok üstünde istihkakının olduğudur. İşte insanın vicdanında bunu duyması kullukta kemalin bir başka buududur.

Rükûda benzer mülâhazalarla rükûu gerçekleştirme.. ve bu bana ne kadar yakışıyor, her şeyin karşında iki büklüm olması da Sana ne kadar yakışıyor… Keza secde de bana ne kadar yakışıyor ve Sana ne kadar muvafık... ve diğer rükünlerde de aynı mülâhazalar.

Bunun, küçük bir emaresi de var; başını secdeye koyduğun zaman, başını kaldırmayla da memur olduğundan dolayı kaldırmaya yönelme hissiyle ancak kaldıracaksın. Yoksa hiç de başımı kaldırmak içimden gelmiyor. Eğil diyorsun, eğiliyorum; eğiliyorum ama, gerçekten eğilmesi gerekli olan Zât karşısında bir durumsa şayet bu, işte burada sonsuza kadar durulur. Fakat ne yapayım ki, Sen başını kaldır diyorsun, ben de ona uyarak kaldırıyorum. Aynen Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazdan kerhen ayrılıp hanımlarının yanına kerhen gitmesi gibi.

Allah Resûlü'nün şu mübarek sözleri de bizler için yakalanması gereken bir hedeftir: *“Sizin cismaniyetiniz ve bedeniniz itibarıyla hemcinslerinize karşı duyduğunuz şehveti ben, namaza karşı duyuyorum.”*

1 Zâriyât sûresi, 51/56.

AKIBET ENDİŞESİ

Soru: Bediüzzaman Said Nursî Hazretleri: "Herkesin iman mukabilinde bu zemin mukabili kadar bağlar ve kasırlar ile müzeyyen ve bâki ve dâimi bir tarla ve mülkü kazanmak veya kaybetmek davası başına açılmış. Eğer iman vesikasını sağlam elde etmezse kaybedecek. Ve bu asırda, maddiyunluk taunuyla çoklar o davasını kaybediyor. Hatta bir ehl-i keşif ve tahkik, bir yerde kırk vefiyattan yalnız birkaç tanesinin kazandığını sekeratte müşâhede etmiş; ötekiler kaybetmişler." buyuruyor. Bu durum karşısında hâlimizden endişe ediyoruz. Ne yapmamızı tavsiye edersiniz?

Kişinin, kendi akıbetinden endişe etmesi çok önemli bir hâdisedir. Çünkü bu endişe, Allah'a yönelmenin ve günahlara karşı tavır almanın hem ilk saiki hem de ilk merhalesini teşkil eder. Bu yönüyle ona, gelecekte tehlikeli hâllere maruz kalmamak için, kulun teyakkuza geçmesi ve uyanık olması da diyebiliriz.

Hâlinden endişe etmeyenlere gelince onlar, bir kısım gafilâne yaşayanlardır ki, Kur'ân-ı Kerim onların bu hâlini çarpıcı bir üslûpla şöyle anlatır:

"Binasını Allah korkusu ve rızası üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır, yoksa yapısını yıkılacak bir yarın kenarına kurup, onunla beraber kendisi de çöküp Cehennem ateşine giden kimse mi? Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."[1]

Âyette geçen "cüruf" kelimesi, dere kenarında sel sularının dibini yalayıp oyduğu toprak parçasını ifade etmektedir ki bu, her an yıkılmaya hazır bir yar demektir. Bu toprak parçası üzerine yapılan binanın ne kadar çürük olacağını ise varın siz tasavvur edin. İşte ameline güvenen ve akıbetinden endişe etmeyen insanlar da, tıpkı bu toprak parçası üzerine yapılan ev gibi, her an bir kayma ve yıkılma ile karşı karşıyadırlar.

Evet, Allah'ın (celle celâluhu) rahmeti olabildiğine geniştir ve bir kudsî hadiste ifade edildiği gibi, O'nun rahmeti gazabını aşmıştır. Hatta bu rahmetin boyutları, Yunus'un ifadesiyle:

"Benden kemter kula benzer
Günahı pek çoğa benzer
Her biri bir dağa benzer
Allahu Allah, Allahu Allah.."

kulun, dağlar kadar günah ve kusurları olmasına rağmen, her günah işlediğinde:

“Allahım, ben yine günah işledim. Günahımı affet…” demesi karşısında onu affedecek kadar geniştir. Ve işte bu yönüyle o, insanı hayrete düşürecek ölçüdedir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu hususa dikkat çekmek için bir mecliste ashabına: *“Kimse ameliyle kurtulamaz.”* der. Sahabe: *“Sen de mi yâ Resûlallah!”* dediğinde, O: *“Evet, Allah'ın rahmeti ve fazlı olmadan ben de kurtulamam.”* cevabını verir.

Cenâb-ı Hak, başka bir kudsî hadiste ise, tevbe edip salih amel işleyen kullarına, başka sürprizlerinin de olacağını ifade için: *“Ben, salih kullarıma gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım.”* buyurmuş ve tefsircilerin *“Cennet'te cemalullahı görme”* şeklinde tefsir ettikleri bir “zaide” vereceğini bildirmiştir. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) de, *“Eğer buna inanmıyorsanız, ‘Yaptıklarına karşılık Allah katında onlar için göz aydınlığı olacak, ne mükâfatların saklandığını kimse bilemez.’*[2] âyetini okuyun.” demiştir.

Ancak, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin bunca genişliğine rağmen, kul yine de endişe etmeli; kabre imansız girmekten tir tir titremelidir. Zira Allah Resûlü'nün ifadeleri içerisinde, akşam mü'min olanın sabah kâfir; sabah mü'min olanın da akşam kâfir olabileceği şu dönemde, kimse akıbetinden emin olmamalıdır.

Evet, Üstad'ın 1940-45'li yılları arasında ifade ettiği bu hakikatin, üç yönden incelenmesi gerekir. Bir, ehl-i keşif ve tahkik kimdir? İki, Üstad, bu sözü hangi şartlarda söylemiştir? Üç, aynı mesele günümüzde de geçerli midir?

Bir: Ehl-i keşif ve tahkik kimdir?

Yaygın bir kanaate göre o “ehl-i keşif ve tahkik” Bediüzzaman'ın kendisidir. Evet, kendinin şuurunda ve farkında olan, fakat bunu etrafına açmayan Hak dostu onun kendisidir. Aslında daha 20-25 yaşlarında iken, kabirde olup-biteni sezecek kadar keşfe-keramete açık bir insanın, bir yerde ölen insanlardan ancak kırkta bir ya da ikisinin imanla, gerisinin imansız kabre girdiğini haber vermesi normal sayılabilir. Hayatı boyunca, gözlerini harama kapayan bir insanın, Cenâb-ı Hak kalb gözünü açmış ve onunla berzah âleminde olup biteni seyrettirmişse, bu, Allah'ın ona bir lütfudur.

İki: Üstad bu sözü hangi şartlarda söylemiştir?

Herkesin bildiği gibi, onun yaşadığı devir, her yönüyle farklıdır. Tefsir yazacak seviyedeki din âlimleri bile, birtakım İslâm düşüncesiyle telifi

imkânsız olan fikrî cereyanlara maruz kalmış, hilkat mevzuunda evolüsyona inanacak kadar tereddüde düşmüşlerdir. Böyle bir dönemde elbette avam halkın, kâmil bir imana sahip olması düşünülemez. Kâmil imana sahip olmaları bir yana, insanlar küfür seylapları önünde yuvarlanan birer kütük hâline gelmişlerdir. Dönemin bu özelliği, elbette o dönemde yaşayan insanlar üzerinde etkili olmuştur. İman ve Kur'ân adına en küçük bir kıvılcımın bile tutuşturulmasına müsaade edilmeyen bir dönemde Üstad, o döneme mahsus ölen insanların kırkta bir ya da ikisinin ancak imanlı olarak kabre girdiğini haber vermiştir.

Üç: Aynı mesele günümüzde de geçerli midir?

Üstad'ın bundan 40-50 yıl önceki bir müşâhedesini, bunca Allah'a iman etmiş ve gönül vermiş insanın olduğu şu döneme teşmil ve tâmim etmek doğru olmasa gerek diye düşünüyorum. Zira o, aynı mesele ile ilgili başka bir yerde, iman ve Kur'ân'a hizmet dairesi içine girenlerin imanla kabre gireceklerini müjdeler. Evet, bu insanlar her akşam-sabah ellerini kaldırıp: اَللّٰهُمَّ أَجِرْنَا مِنَ النَّارِ *"Allahım! İslâm'a gönül vermiş bütün Müslümanları Cehennem ateşinden koru."* diyerek birbirlerine dua etmektedirler.

Bu dua, ferden ferda herkes için söz konusudur. Bir insanın duasını bile geri çevirmeyen Allah'ın (celle celâluhu) bunca insanın duasına hayır demesini düşünmek, O'nun hakkında yapılacak en büyük suizan olur. Cenâb-ı Hak'tan ümidimiz, şimdilerde İslâm'ı tanıyıp kabullenen, O'na gönül veren şahısların –bir kısım ibadetleri eksik ve kusurları olsa bile– imanla kabre girmeyi nasip edeceği istikametindedir.

Burada üzerinde durulacak başka bir husus ise, Bediüzzaman Said Nursî Hazretleri hayatı boyunca yazdığı eserlerle, insanların zihnindeki şüpheleri izale edip, imanı tahkime çalışan bir İslâm âlimidir. Belki de Cenâb-ı Hak, bu görevi daha çevik-çavak yapsın diye, ona bu imansızlık fezaat ve fecaatini göstermiş, aşk ve şevkle iman hizmetinde bulunmasını sağlamıştır.

1 Tevbe sûresi, 9/109.

2 Secde sûresi, 32/17.

MUSİBET, MÜKÂFAT VE İNSAN

Soru: “Musibet, cinayetin neticesi, mükâfatın mukaddimesidir.” sözünü izah eder misiniz?

Musibetler, insanın başına çok defa işlemiş olduğu günah, hata ve yanlışlardan dolayı gelmektedir. Kur’ân-ı Kerim’deki *“Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizin kazandığı yüzündendir.”*[1] *“ İ k i ordunun karşılaştığı günde, içinizden geri dönüp kaçanları şeytan bazı günahları dolayısıyla zelleye düşürdü.”*[2] ve *“Sana gelen her iyilik Allah’tandır. Sana isabet eden her kötülük kendindendir.”*[3] âyetleri farklı zaviyelerden bu hakikati dile getirirler.

İnsan, bizzat eliyle mübaşeret ettiği veya duygularına fısk aşılayan bir kısım düşünce, tefekkür ve tavırlarından ötürü, kendi derece ve mertebesine göre muaheze edilecektir. Bir tasavvuf büyüğü olan Muhasibî, bu mertebelerden birincisine, kafalarından şöyle-böyle bir fenalık geçince “Büyük günah işledik.” endişesine kapılıp hemen Allah’a teveccüh eden salih kulları yerleştirmiştir.

Bu meselede de ashab-ı kiram yine zirveleri temsil etmektedir. Nitekim *“Siz içinizdekileri açığa vursanız da gizli tutsanız da Allah onunla sizi hesaba çeker.”*[4] âyeti nazil olunca, sahabe âdeta şok olmuş ve bu âyetin tesiri altında kalmıştı. –Zira beşeriyet icabı zaman zaman onların da kalblerinden bir duygu olarak mâlâyâniyata ait şeyler geçebiliyordu– Daha sonra Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzuruna geldiler ve *“Ey Allah’ın Resûlü! Namaz, oruç, cihad, sadaka gibi gücümüzün yeteceği amellerle mükellef idik. Şimdi ise bu âyet indirildi. Hâlbuki bizim buna gücümüz yetmeyecek. Her birimiz, bazen gönlünden öyle şeyler geçiriyor ki, dünyaları verseler bunların kalbinde bulunmasını arzu etmez.”* dediler. Efendimiz ise onlara: *“Siz de, sizden önceki Kitap Ehli gibi, ‘Duyduk ve karşı koyduk’ mu demek istiyorsunuz?”* buyurdu. Sahabe ise, *“İşittik ve itaat ettik.”* diyerek, tazarru ve niyaz ile Allah’a dua dua yalvarmaya başladılar.

İşte bundan sonra *“Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başka yük yüklemez.”*[5] âyeti nazil oldu. Her ne kadar bu âyet, birinci âyeti neshederek, güçlerinin yetmediği ve ellerinde olmayan şeylerden dolayı mü’minlerin hesaba çekilmeyeceklerini bildirmişse de, böyle bir ufku temsil eden hassas

ruhların, feyizli dimağların ve lâhûtî kalblerin her zaman ve her asırda olması gerektiği de şüphe götürmez bir gerçektir.

İkincisi, fena bir fiil yapmaya karar verip daha sonra da, "Ben bu kötü fiili yapmamalıyım. Çünkü bu, Rabbime karşı bir su-i edeptir." diyerek ondan vazgeçen insanın mertebesidir. Bu durum, Yüce Yaratıcı'ya iman ve itminan ile lebâleb dolu bir kalbin görüntüsünü aksettirir. Zira fiil planına gelmeden, anında müdahale edilerek yanlışlığa meydan verilmemiştir.

Üçüncüsü, kötü fiili yapmaya doğrudan doğruya teşebbüs eden, meselâ hırsızlık yapmak için başkasına ait olan bir malı alan fakat daha sonra "Rabbim bu eli, bunun için yaratmadı!" diyerek, o kötü fiili işlemeye başlamışken vazgeçen insanın mertebesidir. Bu da kendi dairesi içinde ayrı bir derinlik ve enginliktir.

Dördüncüsü ise, toplumumuzda yaygın olarak görülen, bir menhiyatı yapıp tevbe eden, daha sonra tekrar yapıp tekrar tevbe eden insanın seviyesidir. Bu tıpkı buz üzerinde yürüyen veya uçurumun kenarında koşmaya kalkan insanın durumu gibidir ve çok tehlikelidir. Eğer böyle bir insanı inayet-i ilâhî yetişip elinden tutarak, arş-ı kemalât-ı insaniyete çıkarmazsa, o insanın en ufak bir sarsıntıda –hafizanallah– yıkılıp gitmesi mukadderdir.

Yukarıda ifade ettiğimiz farklı merhaleler içinde sonuncusu hariç diğerlerinin başlarına gelen belâ ve musibetler, onların, seviyelerine göre işledikleri günahlarına keffaret içindir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, *"Elinize batan bir diken, bir günahınızı siler ve sizi bir derece yükseltir."* buyurarak bu hakikati ifade etmiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, her musibet, bir günahın düşürülmesidir ve aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın bir mükâfatının da mukaddimesidir.

Evet, belâ ve musibetler zâhirde bir kısım zararlara sebebiyet vermiş gibi görünse de, netice itibarıyla fevkalâde yararlı olduklarını söylemek mümkündür. Meselâ, Hz. Âdem, Allah Teâlâ'nın, *"Ey Âdem! Sen zevcenle birlikte Cennet'e yerleşin. İstediğiniz şeylerden yiyin fakat şu ağaca yaklaşmayın."*[6] demesine rağmen, Hz. Havva'nın ısrarı neticesinde memnû meyveye –o meyve ne ise– elini uzatmıştı. Cenâb-ı Hak da, bir ceza olarak, Hz. Âdem'i Havva Validemiz'den ayrı kalmaya mahkûm etmişti.

Hz. Âdem ızdırapla iki büklüm bir şekilde yıllarca tevbe ve istiğfarda bulunmuş ve neticede Erhamü'r-Rahimîn'in merhametine nail olmuştu. Sadece

bununla da kalmamış, kâinat yüzü suyu hürmetine yaratılan İnsanlığın İftihar Tablosu'na dede olma, insanlara Allah'ın seçmiş olduğu bir peygamber olma ve sonra tekrar Cennet'e girme gibi nimetlerle de serfiraz kılınmıştı. İşte böyle musibetlere terettüp eden bir ceza, aynı zamanda binbir hayrın mukaddimesi demektir.

Evet, başa gelen her musibeti, işlenilen bir kötülük ve günahın neticesi saymalı ve kasvet bağlamış şahsî veya içtimaî ufkun açılmasına da bir vesile telakki edip her lahza Allah'a hamd edilmelidir.

Mevzuu, bir hadis-i şerifle noktalamak istiyorum: *"Mü'minin her hâli hayırlıdır. Musibet geldiği zaman sabreder, onun için hayırlıdır. Nimet isabet ettiği zaman şükreder, onun için yine hayırlıdır."*

1 Şûrâ sûresi, 42/30.

2 Âl-i İmrân sûresi, 3/155.

3 Nisâ sûresi, 4/79.

4 Bakara sûresi, 2/284.

5 Bakara sûresi, 2/286.

6 Bakara sûresi, 2/35.

HRİSTİYANLIĞIN İSTİKBALİ..!

Soru: "Nasraniyet ya intıfa veya ıstıfa edip İslâmiyet'e terk-i silah edecektir. Hz. İsa da nüzul edip Hz. Muhammed'in ümmetinden olacaktır." deniliyor. Bu sözü izah eder misiniz?

Evvelâ, bu söz, Kur'ân-ı Kerim'deki, *"De ki: 'Ey Kitap Ehli! Allah'tan başkasına ibadet etmemek, O'na bir şeyle şirk koşmamak, Allah'ı bırakıp da birbirimizi mâbud edinmemekten ibaret olan ve bizimle sizin aranızda müsavi bulunan bir kelimeye geliniz.' Eğer bundan yüz çevirirlerse, deyiniz ki: 'Şahit olun biz Müslümanlarız.'"*[1]; *"Mü'minlere insanların en şiddetli düşmanlık edenleri (bazı) Yahudiler ve müşriklerdir. Onlara sevgi yönünden yakın olanlar da 'Biz Nasranîyiz' diyenlerdir. Onların mü'minlere sevgileri, onlarda büyüklenip ululuk taslamayan keşiş ve rahiplerin olmasındandır."*[2] ve benzeri bir kısım âyetlerden mülhem gibi ve âdeta bu âyetlerin tefsiri mahiyetindedir.

Evet, hakikî Hristiyanlar, tevhid dinine yaklaşıp, ilhad ve inkârcılığa karşı Müslümanlıkla ittifak ve ittihad ederek, kıyamete kadar umumî mânâda kâfirlerin üstündeki mevkilerini muhafaza edeceklerdir.

Sâniyen, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), birçok hadis-i şeriflerinde, yeryüzünde bir gün mutlaka Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyan'ın şehbal açacağını ifade etmektedir. Tarihe baktığımızda, bunun bir ölçüde gerçekleştiğini görsek de, küre-i arz çapında beklenen o ruh ve mânânın henüz bütün bir insanlık için, ifaze-i feyzettiği söylenemez. Yani Efendimiz'in sağ eliyle sol eli henüz birleşmemiştir. Her ne kadar Müslümanlar üç kıtada at oynatmışlar ve bu yerlerde hâkimiyet-i İslâmiye vâki olmuşsa da, O'nun nescettiği ruh, mânâ ve espri yeryüzünün bütününü kuşatıcı ve kucaklayıcı bir keyfiyete ulaşmamıştır. Ne var ki, Efendimiz'in, belli bir zamana ait verdiği bişaret ve müjdeler ışığında, dünya çapında o kucaklayıcılığın gerçekleşmesiyle alâkalı herhangi bir ümitsizliğe kapılmak da yanlış olur.

İslâmiyet'in, herkese bir bereket kaynağı hâline gelmesi, tabir-i diğerle dünyada devletler muvazenesinde yerini alması, kendi orijini ile herkes tarafından tanınıp bilinmesine bağlıdır. Bu itibarla da, hâlihazırdaki duruma bakıp ümitsiz olmaya gerek yoktur. Zira Müslümanlar, Sasanilerle karşılaşmadan 25 sene evvel, Sasaniler o dönemin en muhteşem devletiydi. O kadar ki, İstanbul önlerine kadar gelmişler, çok ağır şartlar altında, o dönemin

başka bir süper gücü olan Doğu Roma İmparatorluğu ile bir anlaşma imzalayarak, onları haraca bağlamışlardı. Bundan birkaç sene sonra Kur'ân'ın da ifadesiyle bu defa da Rumlar, Sasaniler üzerine galebe çalmışlardı. Daha sonra ise, bu her iki süper güç de İslâm'a teslim-i silah ederek, pek çok tebasıyla Müslüman olma yolunu seçmişti.

Başta Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerin işaret ve bişareti olmak üzere, Bediüzzaman Hazretleri'nin de ifadesiyle, ahir zamanda, *"Hz. İsa'nın (aleyhisselâm) şahsiyet-i mâneviyesinden ibaret olan hakikî İsevîlik dini zuhur edecek, yani rahmet-i ilâhiyenin semasından nüzul ederek, hâlihazır Hristiyanlık dini o hakikate karşı saflaşıp durulaşarak hakâik-i İslâmiye ile birleşecek, mânen Hristiyanlık bir nevi İslâmiyet'e inkılâp edecektir."*

Aslında, günümüzde bazı yorumlar da insanların ihtiyaçlarını karşılayabilecek mahiyette değildir. Zaten hakkıyla karşılayabilseydi, komünizm bir alternatif olarak onun karşısına çıkmazdı. Nitekim komünizmin doğmasına vesile olan da bir ölçüde içtimaî, idarî, siyasî hatta akidevî bir yetersizlikti ki, o malum tarihî hâdiseye sebebiyet verdi. J. J. Rousseau dinleri tahlil ederken, "Hristiyanlık, insanlara mânevî bir dünya kurar ama onlara içtimaî ve siyasî ölçüler göstermez ve bu çeşit bilgiler hakkında bir şey söylemez. Bu ise, içtimaî ruha aykırıdır. Hristiyanlığın kurduğu dünyada yaşamak isteyen insanlar, bir cemiyet teşkil edemezler." mealindeki sözleri, bazı hususların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini vurgular gibidir. Bu sebeple de bütün bir dünya, ümitsiz ve karamsar ruhlarına iman ve heyecan kazandıracak Mesih soluklu yiğitler beklemektedir.

Burada yeri gelmişken bir arkadaşımın Almanya'da başından geçen bir hâdiseyi anlatmak istiyorum. Bu şahıs Alman bir çiftin evinde pansiyoner olarak kalıyor. Onun İslâm'ı, hayatıyla en güzel şekilde temsil etmesinin tesirinde kalan bu çift, sonunda Müslüman oluyorlar. Neden sonra evin erkeği, hidayetine vesile olan arkadaşıyla sohbet ederken kendini tutamıyor ve ona şunları söylüyor:

"Seni hem çok seviyorum hem de sana çok kızıyorum. Seni seviyorum çünkü benim hidayetime vesile oldun. Ama sana aynı zamanda çok kızıyorum çünkü eğer sen buraya iki-üç ay evvel gelmiş olsaydın, benim babamın da hidayetine vesile olacaktın. Hayatını ahlâkî değerler itibarıyla tertemiz geçirmiş olan babam, maalesef İslâm'ın güzel yüzüyle tanışamadan ölüp gitti..."

Evet, ruh dünyası böylesine sarsık ve bunalımlı olan Batı, onu bu buhrandan kurtaracak havariler beklemektedir. Sadece fert olarak değil –inşâallah– pek yakın bir gelecekte, topyekün insanlık olarak hak ve hakikat hüzmeleri, ışığa hasret hemen her noktaya götürüldüğünde, İslâm'a fevç fevç dehaletlerin olacağı görülecektir.

Bu itibarla Hristiyanlık, ya kendi çıkmazlarında inat ederek bunalımda kalacak ya da sâfîleşerek kendi özüne yani tevhid düşüncesine ulaşacaktır. Bugün Batı'daki birtakım gelişmeler, onların ikinci şıkkı tercih ettiklerini ve edeceklerini göstermektedir. Evet bugün, Müslüman olmasa da, "Hristiyanım ama, Hz. Muhammed'in de Hz. İsa gibi Allah'ın Resûlü olduğunu kabul ediyorum." diyenlerin sayıları düne nisbeten kat kat artmaktadır.

1 Âl-i İmrân sûresi, 3/64.

2 Mâide sûresi, 5/82.

LAFZATULLAH VE TEDAİ ETTİRDİKLERİ

Soru: "Allah (celle celâluhu), esmâsıyla malum, sıfatlarıyla muhat, zâtıyla mevcud-u meçhuldür." sözünü açar mısınız?

Lafz-ı Celâle olan "Allah" kelimesi, Cenâb-ı Hakk'ın zâtının ismidir ve bu isim, O'nun bütün esmâ-i hüsnâsını ihtiva etmektedir. Üstad'ın ifadesiyle, *"Allah (celle celâluhu), esmâsıyla malum, sıfatlarıyla muhat, zâtıyla mevcud-u meçhuldür."*

Hakâik-i eşya, Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin birer tecellîsidir. Kâinattaki o büyüleyen ışık ve renk kuşağı, o nakış ve sanat eserleri, hâsılı eşya adına ortada bulunan her şey, hakâik-i esmâ-i ilâhiyedir. Bu tecellîler, bir sinema perdesinde kare kare alınan değişik resimlerin peşi peşine gelmesi sebebiyle kopukluğun hissedilmemesi gibi, herhangi bir inkıtaa ve inkisara uğramadan, peşi peşine ve sürekli devam eder durur. Evet, varlık, esmâ-i ilâhiye sağanağı karşısında, melekût regülasyonlarından geçerek, kendine has bir şekillenme içinde belli bir tecellî odaklaşmasıdır.

Allah Teâlâ'nın isimlerinin dışında bir de sıfatları vardır ki, bu sıfatlar, O'nun isimlerinin kaynağını teşkil etmektedir. Meselâ, Cenâb-ı Hakk'ın "Mükevvin", "Mukaddir", "Musavvir" gibi isimleri, "Tekvin" sıfatından, kendi hayatını ifade eden "Hayy" ismi de "Hayat" sıfatından nebaan etmektedir.

Evet, bu bir yönüyle, Cenâb-ı Allah'ın kendisiyle muhat olması demektir. Çünkü zâtında Allah muhittir ve asla muhat değildir. Yani O, bütün eşyayı çepeçevre kuşatmıştır. O'nu aşkın ve hariç hiçbir yer yoktur. O, her yerde hâzır ve nâzırdır. *"O'nun Kürsî'si bütün gökleri ve yeri kuşatmıştır."*[1] Evet, O, muhittir, kuşatandır; dolayısıyla da kuşatılamaz. O'nun emir ve fermanları belli bir Kürsî'den gelmektedir. Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) nurlu beyanları içinde, ışık hızıyla trilyon sene ötelerde bulunan galaksiler ve galaksiler… O'nun Kürsî'sine nisbeten çöle atılmış bir halka mesabesindedir.

Allah (celle celâluhu) zâtı ile de mevcud-u meçhuldür. O'nun vücudu kabul edilmeden mevcudattan bahsedilemez. Zira kâinatta mevcut bulunan başdöndürücü nizam ve ölçüler, O'nun ihtiyar ve takdirine delâlet ettiği gibi, bütün varlık da heyet-i mecmuasıyla, O'nun vücuduna delâlet etmektedir. Esasen, Hz. Vücud'un kendine has ve enfes yorumları da vardır ama, ben meseleyi dağıtmak istemediğimden, müsaadenizle o konuya girmeyeceğim.

Mesnevi-i Nuriye'de de ifade edildiği gibi, Lafz-ı Celâle, Cenâb-ı Hakk'ın

bazı isimlerini “bi’l-mutabaka”, bazılarını “bi’l-iltizam” ve bazılarını da “bi’t-tazammun” ifade etmektedir. Meselâ “Hâlık” ve “Rahmân” isimleri, “Allah” lafzını bi’l-mutabaka ifade etmektedir. Hâlık, “Allah’tan başka yaratıcı yoktur.”; Rahmân ise, “Dünya ve ukbâda insanları rahmetiyle kucaklayan.” demektir.

Bazı isimler de vardır ki, Allah lafzı, o isimleri bi’l-iltizam ifade eder. Allah lafzının bütünleştiği o isimler söylenmezse, O’na bir nakise isnad edilmiş olunur. Oysaki Allah (celle celâluhu), noksanlıklardan münezzehtir. Cenâb-ı Hakk’ın bazı isimlerinde ise, bir tazammun söz konusudur. Yani Allah ism-i mübareki, Mâbud-u Mutlak ve Maksud-u bi’l-istihkak unvanı olduğundan, bunları ihtiva eden bütün isimleri kuşatmaktadır. Öyleyse biz, “Allah” dediğimizde aynı zamanda bütün esmâ-i ilâhiyeyi de söylemiş oluruz.

Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh), esma-i hüsnâyı “doksan dokuz” olarak rivayet eden tek ravidir. Daha sonraki asırlarda ise, esmâ-i hüsnâ doksan dokuz olarak meşhur olmuştur. Aslında Kur’ân-ı Kerim’deki esmâ-i ilâhiye sayılacak olsa, doksan dokuzdan çok fazla olduğu görülecektir. İhtimal ki, o zaman Hz. Ebû Hüreyre’ye bildirilen esmâ-i ilâhiye o kadardı veya aklında kalanlar bunlardı. Vâkıa, Cevşen’de de, müfret ve mürekkep olarak Cenâb-ı Hakk’ın yüzlerce ismi vardır. Burada Goethe’nin şu enfes sözünü hatırlamak da zannediyorum yerinde olur: *“Seni onlarca, yüzlerce isimle çağırıyorlar ey Mevcud-u Meçhul olan Zât! Seni binlerce isimle bile çağırsak, yine de zât-ı ulûhiyetin hakkında ciddî bir şey söylemiş olamayız.”*

Evet, Cenâb-ı Hakk’ın zâtının ismi olan “Allah” lafzı, ism-i hâs olduğu için bütün esmâ-i ilâhiyeyi tazammun etmektedir. O (celle celâluhu), isim ve sıfatlarıyla kâinatta her an tecellî etmekte ve kâinat da o başdöndürücü nizamıyla her dem bu hakikati haykırmaktadır.

1 Bakara sûresi, 2/255.

Beşinci Bölüm
AKTÜEL

NEVRUZ GERÇEĞİ

Soru: Son yıllarda Nevruz günü, geleneklerimizin haricinde çok farklı biçimlerde kutlamalara sahne olmaktadır. Bu çerçevede bize Nevruz'un kaynağı ve kutlamaları adına bilgi verir misiniz?

Nevruz Bayramı, Orta Asya, Orta Doğu ve Anadolu topraklarında yaşayan tüm toplumların geleneksel bahar bayramıdır. Ne var ki Anadolu'da bu bayramı önceleri Aleviler, son zamanlarda ise bazı ayrılıkçı örgütler sadece bir "Kürt Bayramı" olarak değerlendirmektedirler.

Bazı ansiklopedi yazarları Nevruz'u, Hıdırellez yani Hızır ve Tevrat'taki "Elyas" sözü ile anlatılan İlyas'ın buluşması ile alâkalı bir gün olarak kabul etmektedirler. Şahsen ben bunun yanlış bir tespit olduğu kanaatindeyim.

Bazı kimseler, Zerdüştlük'le olan irtibatını da göz önüne alarak Nevruz'u dinî bir gün olarak değerlendirmekte ve büyük bir ekseriyet ise Cemşit Şah'ın tahta cülûsu ile irtibatlandırmaktadırlar. Bundan başka İran tarihinde, göklerin ve yerin yaratılması, Nevruz'a rastlamış gibi gösterilmektedir. Yine İran'daki Şiiler, Hz. Ali'nin (radıyallâhu anh) doğumundan vefatına kadar her şeyini Nevruz'la irtibatlandırarak onu, Hz. Ali'nin (radıyallâhu anh) hayatında çok önemli değişim ve dönüşüm noktaları olarak kabul etmektedirler. Bu yönüyle de nevruz, onların nazarında dinî bir gün gibi kutlanmaktadır.

Aynı zamanda Nevruz, güneşin eskilerin "Hamel Burcu" dedikleri, Koç Burcu'na girdiği ana rastlar ki, bu da bahar günlerinin başlaması demektir. Bizim dünyamızda ilk modern medreseleri açan Nizamülmülk, bu meseleyi meşhur Nizamiye Medreseleri'nde ele alarak astronomik olarak tespit ettirmiş ve bu günü "baharın başlangıç günü" olarak resmileştirmiştir. Bu yanıyla da Nevruz, dinî bir gün olmaktan daha çok, bir "takvim günü" demektir.

Fakat halk tarafından bir Bahar Bayramı hâlinde kutlanan Hıdırellez, Türk toplumunun her kesimi tarafından benimsenmemiş, sadece medeniyetten uzak

yerlerde yaşayan yörükler ve özellikle de İran menşeli olan Türkmenler ve Türklere münhasır kalmış ve zamanla da unutulup gitmiştir.

Ancak unutulan bu gün, Safevi devleti tarafından Şiilik prensipleriyle biraz daha geliştirilerek yeniden gündeme getirilmiş ve dinî bir hüviyet kazandırılarak ona büyük bir önem atfedilmiştir. Bu dönemde Nevruz, ya Zerdüşt'ün dinî öğretilerinden birisi olarak ya da Cemşit Şah'ın cülûsuyla "Nevruz-u Hâs", "Nevruz-u Âm" unvanları altında yeniden ihya edilmiştir.

Çaldıran zaferinden sonra Safeviler'le olan münasebetlerimiz neticesinde Osmanlılar da Nevruz gününü benimsemişlerdir. Bu tarihten itibaren Nevruz, Osmanlılar'da saray dahil olmak üzere her yerde bir bahar bayramı şeklinde tes'id edilmeye başlanmıştır.

Bu mevzuda edebiyatımıza baktığımızda Divan Edebiyatı içinde çok sayıda "Nevruziye" görürüz.

Ayrıca şimdilerde yılbaşında tebrik amacıyla gönderilen hediyeler gibi, o zaman da Nevruz günlerinde "Nevruziye" adı altında hediyeler gönderilirdi.

Yine Nevruz münasebetiyle Sultan, bazılarına pâyeler verir ve ona da "Nevruziye" denirdi ki, Nevruz, Asya milletleri kadar olmasa da, Osmanlılar tarafından da benimsenmiş ve tes'id edilegelmiştir.

Ne var ki, meseleye bir başka zaviyeden bakınca Nevruz, bizim açımızdan bir "dinî gün" değildir. Meselenin dinî yönü, Zerdüşt'ün zuhur ettiği dönemde ve çok eski tarihlerde yaşamış İran Şâhı Cemşit'le irtibatlı olarak Müslüman olmamış İranlılarla alâkalıdır ve ihtimal Şah İsmail de bunu İranî tesirlerle ortaya atmıştır.

Nevruz Bayramı, Alevî'si, Sünnî'si, Kürt'ü ve Türk'üyle bize ait toplumlarda dinî nasslarla belirlenen ve din kaynaklı bir bayram değil, yukarıda da arz ettiğim gibi o daha çok Nizamülmülk'ün benimseyerek ortaya koymuş olduğu bir "Bahar bayramı"dır. Ve kaynaklarımızda da, o ilk dönemler itibarıyla Güneydoğu'daki vatandaşların ve Kürtler'in bu bayrama katıldıklarına ve tes'id ettiklerine dair fazla bir şey bulunmamakta ve o sadece Türklerin ve Türkmenlerin bir bayramı olarak kaydedilmektedir.

Meseleyi bu şekilde tespit ettikten sonra, tekrar başa dönecek olursak, eğer Nevruz, Zerdüşt dininden kaynaklanıyor veya Cemşit Şah'la benimsenip yaşanıyorsa dinî ve İranî bir mesele demektir. Böyle bir meseleyi, bir kısım hülyaları gerçekleştirmek için vesile olarak kullanmaya çalışmak, Nevruz günü

yürüyüş yapmak, değişik yerleri tahrip etmek, belli kesimlere yüklenmek çok çirkin bir hâdisedir ve koskoca bir tarihi tahriftir. Değişik bir ifadeyle, bizim dinimizde olmasa bile dinî olan bir hakikati, böyle davranmakla, bir bakıma vahşet ve bedeviyet hesabına kullanmak demektir.

İkinci yanıyla Nevruz, şayet Nizamülmülk'ün ortaya koyduğu bir yılbaşı, bir yeni gün ise, bence bu yeni yıla veya yeni güne, hâlâ Afrika'da bir kısım yamyam, bedevî ve vahşiler gibi kan dökerek, kan düşünerek, kan konuşarak değil; medeni insanlar gibi, sevinç, neşe ve sürurla girilmeli ve kutlanmalıdır. Evet, Nevruz, halkın bayramıdır.. ve eğer kutlanacaksa halkla iç içe kutlanmalıdır ki, şimdilerde devlet de bu meseleye sahip çıkma gibi bir tavır sergilemektedir.

Üçüncü tespitten hareketle meseleye bakılacak olursa, Osmanlılar bu meseleyi Safeviler'den sonra bir hediye ve hediye teatisi günü olarak benimsemişler ve bunda da herhangi bir mahzur görmemişlerdir; görmemişlerdir zira militarizme kilitli bir idarenin, memleketin değişik yerlerinde yürüyüş yapılmasına, kan dökülmesine ve değişik entrikalar çevrilmesine müsaade etmesini düşünmek mümkün değildir.

Bu açıdan tarihin de şehadetiyle denebilir ki, Osmanlıların Nevruz'u kabul ettikleri günden itibaren, değil bu türlü hâdiseler, bu hâdiselerin en küçüğü bile zuhur etmemiştir. Bundan da anlaşılmaktadır ki, nevruzda insanlar, Hıdırellez'de olduğu gibi, sadece kırlara dökülmüş, ateş yakmış ve eğlenmişlerdir. Esasen ateş yakma da, İran kaynaklı olmasından dolayı ateşgedelerin (ateşe tapanlar) işidir, ama Türk toplumu, buna bir ibadet değil de eğlence mülâhazasıyla yaklaşmış ve bu türlü basit şeyler üzerinde durmamıştır.

Bu açıdan günümüzde, bir yönüyle tarihî geleneklere de ters olan bir kısım yeni şeyler icat edilmeye çalışıldığını ve böylece tarihin tahrif edilmek istendiğini söyleyebiliriz. Onun için Alevî'si, Sünnî'si, Kürt'ü ve Türk'üyle toplumumuzun her kesimi basiretli davranmalı, menşe itibarıyla teröre tamamen kapalı bulunan bir bahar bayramını, bir Zerdüşt veya bir Cemşit Şah gününü kötüye kullanıp kan dökmeye, kan düşünmeye, kan konuşmaya alet etmek ve böylece tarihi tahrif etmek isteyenlere kesinlikle fırsat vermemelidir.

HOŞGÖRÜDE DENGE

Soru: Hoşgörünün sınırı nedir. Hoşgörüde dengeli olunuyor mu?

Her meselede itidal ve denge çok önemlidir. Hoşgörü konusunda da kalb balansının çok iyi ayarlanması gerekmektedir. İddia olmayacağı mülâhazasıyla diyorum ki, biz, hoşgörü hususunda dengeli olduğumuza inanıyoruz. Bu itibarladır ki, hoşgörü derken, milletimizin ve ülkemizin geleceğini tehlikeye sokacak, tarihimizi, millî-mânevî değer ve dinamiklerimizi tahribi netice verecek davranışlara karşı hoşgörülü olunması asla söz konusu değildir.

Aslında bugünümüz ve yarınımız adına nelerin hoşgörüleceği ve nelerin hoşgörülmeyeceği bellidir. Ama öyle ümit ediyorum ki toplum, zamanla birbiriyle kaynaya kaynaya o dengeye ulaşacaktır. Ama bugün bize düşen şey, şu demokratik hava içinde, tartışma ve ayrılık konusu meselelerden kaçınarak, bizi toplum olarak, millet olarak birbirimize bağlayan hususları öne çıkarmak suretiyle, herkesi bulunduğu konumda kabul edip hoş görmekle işe başlamak isabetli bir yol olsa gerek.

Zaten başkalarının hukukunun söz konusu olduğu bir yerde müsamaha gösterme, kimsenin hakkı değildir. Biz nefsimize ait meselelerde fedakârlıkta bulunabiliriz ama toplumun hakkını fertlere bağışlamaya gelince, o, topluma karşı işlenmiş bir haksızlıktır. Evet, ben cüzdanımı veya sırtımdaki elbiseyi birisine verebilirim, bu bir fedakârlıktır. Ne var ki millete ait bir cüzdanı, millet malını ve kamunun hakkını birisine bağışlamam, zâhiren hayır gibi görünse de, temelde zulümdür.

Şimdi birisi kalkıp da bir toplumun bugününe, geleceğine saldırıyor, aileyi tehdit ediyor; “can”a, “nesl”e, “akl”a, “din”e ve “mal”a dokunuyorsa, bu türden davranışlara karşı müsamahalı olmak bizi aşar. Bunlar bilinen şeylerdir ve bu açıdan da hoşgörünün gayesi, hedefi ve milletin ondan ne anladığı açık ve nettir.

Öte yandan, hükümler muhtemeller üzerine kurulmamalıdır. Eğer hüküm muhtemeller üzerine kurulacak olursa, o takdirde, suizanna gidilmiş ve günaha girilmiş olur. Hükümler vukuâta, yani olup bitmiş hâdiselere göre verilir. Ortada bir işaret ve delil olmadığı müddetçe, beraat-ı zimmet, yani kişilerin masumiyeti esastır. Bu, bir hukukî disiplindir. O açıdan, bazılarının, siz hoşgörü diyerek millet ve mâneviyat aleyhinde her şeyi dinamitliyorsunuz ve bazılarının dümen suyunda gidiyorsunuz gibi dayanaksız ve tamamen suizanna

dayanan suçlamaları, nasıl bir buhtandan öteye geçmiyorsa, aynı şekilde, daha başkalarının, şimdi hoşgörü diyorsunuz ama, fırsat elinize geçerse şöyle-böyle yaparsınız gibi düşünce ve sözleri de, hiçbir işaret ve delile dayanmayan birer kuruntu olduğundan birer paranoya deyip üzerinde durmamak icap eder.

Şimdi bize düşen şey, savunduğumuz meselelere âlemin inanıp inanmaması değil, samimiyetle inandığımız sevgi ve hoşgörü davasında, risalet vazifesinin ayları ve güneşleri olan peygamberlerin, o üstünlerden üstün vazifelerini yerine getirirken gösterdikleri azim, sebat ve kararlılığı göstermektir.

TOPLUMDAKİ ÇEŞİTLİLİK

Soru: Toplumumuzdaki çeşitlilik iki tarafı kesen bir bıçak gibi. Bundan en iyi şekilde nasıl istifade edebiliriz?

Çeşitlilik, bizim toplumumuzun ve coğrafyamızın tabiî bir boyutudur. Anadolu'nun ırkî açıdan safkan Türk olduğunu iddia etmek çok yanlış olur. Çünkü millet olarak, Harbiye Marşı'ndaki *"Yıldırımlar saçan bir ırkın ahfadıyız"* ifadesinde de görüldüğü gibi, kaç defa Asya'yı çiğnemiş, Anadolu'yu baştan başa aşmış ve Rumeli üzerinden Batı yamaçlarına yayılmışızdır. Dolayısıyla Anadolu, değişik kavim ve kabilelerin yaşadığı bir yer olarak bir renklilik, bir zenginlik coğrafyasıdır. Bu gerçeğin kabul edilip seslendirilmesi, gelecekte bu çeşitliliğin bizim için bir problem teşkil etmeyeceğine dair nihaî bir çözüm istikametinde atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Meselenin çözümü bence bir şiirde de ifade edildiği gibi, *"Bil illeti, kıl sonra müdâvâta tasaddî"* yani, "Sebebi, problemi, rahatsızlığı öğren ve ona göre tedavide bulun" tavsiyesi gereğince, çok değişik ırk, din ve dünya görüşündeki onlarca milleti, geçmişte nasıl bir arada idare edebildiğimizin sırrını kavramada yatıyor.

Bu konunun ayrı bir yanı da, bu çeşitliliğin bir zenginlik olarak kabul edilmesi gerektiğidir. Çok daha eski devirlere gittiğimizde, Anadolu'da Hititler'in, Frigler'in, Lidyalılar'ın, Romalılar'ın ve daha pek çok topluluğun bıraktığı zenginliklere rastlarız. Bütün bunlar, kültürümüze çok farklı zenginlikler katmışlardır. Selçuklular ise, Asya ve Anadolu kültürlerinin bileşimi diyebileceğimiz farklı bir kültür bırakmışlardır ki bu kültür, Osmanlı'yla zirvelere ulaşmıştır.

Bize sözlü ve yazılı olarak intikal eden bu kültür, milletimizi farklı bir toplum hâline getirmiştir. Kanaatimce, bu kültür zenginliğini eşsiz bir hazine ve güç kaynağı olarak gelecekte de çok iyi kullanıp değerlendirmemiz icap edecektir.

Bilhassa son bir-iki asırdır, dünya dengesine hâkim büyük güçler, bilerek veya bilmeyerek onlarla birlikte hareket eden bazı iç mihraklar, toplumumuzun bu çeşitliliğini olumsuz şekilde değerlendirip ondan problemler çıkararak, ülke içinde birbirine düşman kamplar oluşturma yoluna gittiler ve belli kesimleri sürekli birbiriyle vuruşturdular.. vuruşturdular ve Türkiye âdeta bir kavga

arenası hâline getirilmek istendi.

Şimdilerde zannediyorum artık, hâdiselerin cenderesinde pişen ve olgunlaşan insanımız, o türlü oyunlara gelmeyecektir. Nitekim milletimizin basireti ve sağduyusu, ortaya konmaya çalışılan bazı bölücü örgüt tezgâhlarını –Allah'ın yardımıyla– bozmayı başarmış, mâşerî vicdan (kamuoyu) basiretli davranmış ve hissîlik aşılarak çok mesele kendi kendine çözülüvermiştir.

Bundan sonra birlik ve düzenimizin devamı ise, hissî kardeşlikten öte, mantıkî esaslarla da beslenmiş bir kardeşlik ortamının oluşmasını gerektirmektedir. Büyük bir mütefekkirin ifadesiyle, Allahımız bir, Peygamberimiz bir, inancımız bir; kitabımız bir, ülkemiz bir, tarihimiz bir, kaderimiz bir.. üzerinde yaşadığımız yer ve altında gölgelendiğimiz göğümüz bir. –Günümüz itibarıyla buna yapacağımız ilavelerle– düşmanımız bir, mazlumiyetimiz bir, mağduriyetimiz bir, mahkûmiyetimiz bir, üzerimize konmaya çalışılan her türden ambargolar, ortak dert ve sıkıntılarımız, çözüm bekleyen problemlerimiz, havamız, suyumuz… gibi daha pek çok bir'lerimiz var. Tarihimiz bir ve aynı ülkede ve aynı şartlar altında birlikte yürüdüğümüz gelecek de bir, yani kaderimiz de bir.

İşte bütün bunlar çok iyi kompoze edilerek, toplumun değişik kesimleri arasında sürekli üzerinde durulmalı ve eskiden beri hissî ve hamasî duygular üzerinde devam edegelen kardeşliğimiz ve birliğimiz, aklî, mantıkî ve fikrî derinliklere ulaştırılmalıdır.

Bunun ilk adımı da, herkesi kendi konumunda kabulden geçer. Herkes, her konuda çok farklı düşünüyor olabilir. Meselâ, birileri, ırken kendini tam millî hissetmiyor olabilir veya inanç açısından, dünya görüşü açısından farklı görüşlere, farklı cereyanlara tâbi olabilir. Artık demokrasinin belli bir seviyeye ulaştığı toplumlarda, insanların, aralarındaki problemleri, vahşiler arasında olduğu gibi kaba kuvvet ve zorla değil, konuşarak ve ikna yoluyla halletmeleri mevsimi gelmiştir.

Evet, herkesin paylaşabileceği ortak bir paydanın söz konusu olduğu, herkese çalışma, düşünme, düşündüğünü ifade etme hak ve hürriyetinin verildiği bir dönemde, hoşgörü ve diyaloğa dayalı, kavgasız ve nizâsız bir dünya kurma hepimizin özlemi hâline gelmiştir. Bugün hepimiz, bu süreci ve onu hazırlayan ortamı âzamî ölçüde değerlendirip, herkesin aynı haklardan istifade etmesinin tabiîliğini kabullenmek mecburiyetindeyiz.

Türkiye'de son yıllarda başlayan bu hoşgörü ve diyalog sürecinde toplumun

çok değişik kesimlerinden farklı insanlarla konuşma, tanışma fırsatını buldum. Bu diyaloglardan şahsım adına çıkardığım en önemli tespit, kendi toplumumuza karşı ne kadar kapalı olduğumuz gerçeğidir. Çok defa bizim gibi düşünmeyen biriyle karşılaştığımızda, karşımıza hiç de hoşa gitmeyecek şeylerin çıkacağını zannetmişizdir. Enteresandır ben, hemen hiçbir kesimde, ekşi bir yüz bile görmedim. Hepsiyle çok rahat sarmaş dolaş olabildik.. ve bu farklı zannedilen insanlar birbirlerini sıcak buldular. Hatta bu insanlar birbirleriyle kucaklaşırken gözleri hep dolu doluydu. Bunu yaparken de birilerini idare etme, mümâşaat, yani hislerini okşama düşüncesi söz konusu değildi. Çünkü bir insanı idare ediyoruz düşüncesi, ona karşı yapılmış en büyük bir tezyif ve tahkirdir; hele bu insan aydın birisi ise o, daha ağır bir saygısızlıktır.

Ben şahsen bu kucaklaşmalarda âdeta, hep yitirilmiş cennetimizi bulduğumu zannettim. Ayrıca, toplumumuzun buna hazır olduğunu görmek, benim için ayrı bir sevinç kaynağı oldu. Bu arada sağda-solda marjinal bir kesimin hoşnutsuzluk göstermesini de önemsememek lâzım. Bunlar, her dönemde olmuştur ve olacaktır da.

Şimdilerde toplumumuz, özlediği kardeşliği duymaya ve gerçekleştirmeye yöneliyor. Bu fırsat iyi değerlendirilmeli ve her platformda mutlaka kardeşlik dile getirilmeli ve başlamış bu süreç ne olursa olsun sonuna kadar götürülmelidir.

EHL-İ KİTAP’LA DİYALOG

Soru: Ehl-i Kitap’la olan diyaloğun keyfiyetini Kur’ân ve Sünnet ışığında açıklar mısınız?

İnanan insanlar, imanlarına göre tavırlarını çok iyi belirler ve mesajlarını verilmesi gerektiği şekilde verirlerse, ülkemizde ve hatta dünya üzerinde çok iyi bir diyalog ortamının meydana geleceğine inanıyorum. Bu sebepledir ki her mesele gibi bu konuda da Kur’ân ve Allah Resûlü’nün üslûbu esas alınarak, yapılacak şeyler ona göre yapılmalıdır.

Bakara sûre-i celîlesinin başında Allah Teâlâ şöyle buyurur: *“Kur’ân müttakîler için bizatihi hidayettir.”* Daha sonra da bu müttakîlerin kim olduğunu açıklar: *“Gaybe iman eden, namazı dosdoğru kılan ve rızık olarak verdiklerimizden infakta bulunanlar. Ve aynı zamanda sana ve senden önceki (peygamberlere) indirilenlere iman edenler. Ve onlar ahirete de kesin bir yakîn içindedirler.”*[1]

Kur’ân bu âyetleriyle bizi, çok yumuşak ve biraz da kapalı bir üslûp kullanarak, geçmiş peygamberleri ve onlara indirileni kabule çağırır. Daha Kur’ân’ın başında, ondan istifade için böyle bir şartın getirilmesi, bana Ehl-i Kitap ile diyalog adına çok önemli geliyor.

Allah Teâlâ bir başka âyette şöyle buyurur: *“Ehl-i Kitap’la tartışırken en güzel bir şekil ve uslûbda tartışın.”*[2] Kur’ân, bu âyetiyle de bize, üslûbda takınacağımız tavrı ve sergilememiz gereken edebi salıklıyor. İslâm’da münazara şekil ve üslûbu konusunda Bediüzzaman’ın söyledikleri son derece dikkat çekicidir: O, *“Münazarada karşıdakinin mağlubiyetiyle memnun olan insan, insafsızdır.”* der ve bunun sebebini de şöyle açıklar: *“Onun mağlûp olmasıyla siz bir şey kazanmazsınız; siz mağlûp olup da, o kazanmış olsaydı, o takdirde bir yanlışınızı düzeltmiş olacaktınız.”*

Evet, münazarayı, nefsi adına değil de, gerçeğin ortaya çıkması adına yapan insanın tavrı bu olmalıdır. Buna karşılık, siyaset meydanlarında, sadece hasmı mağlup etme düşüncesiyle yapılan münakaşalara baktığımızda, o tartışmalardan olumlu hiçbir netice çıkmadığı da açıktır. Öyleyse, müsademe-i efkârdan, yani fikirlerin çarpışmasından hakikatin ortaya çıkması için, karşılıklı anlayış, saygı, hakperestlik gibi düsturlar kat’iyen kulakardı edilmemelidir. Bu da Kur’ânî bir düstur olarak ancak, iyi bir diyalog ortamında gerçekleşebilir.

Yukarıda geçen ve Ehl-i Kitap'la en iyi ve en güzel şekilde münazarayı emreden âyetin devamında *"... ancak zulmedenler hariç!"* kaydı vardır.[3] Zulüm, En'âm sûresinde yer alan *"İmanlarına herhangi bir zulüm karıştırmayanlar (var ya), işte güven onlarındır. Ve doğru yolda olanlar da onlardır."*[4] âyetine Allah Resûlü'nün getirdiği yoruma göre şirk ve kâinatı tahkir u tezyif mânâsında küfürle eş anlamda kabul edilmiştir.

İnsanın, kendi vicdanında Allah'ı ifade eden bütün dilleri susturması, zulümlerin en büyüğüdür. Aynı zamanda zulüm, başkalarına haksızlık yapma, insanlar üzerinde baskı kurma ve dayatmalarda bulunma mânâlarına da gelir. O açıdan zulüm, bir yönüyle şirki ve küfrü de içine alan, dolayısıyla da şirk ve küfürden daha büyük bir günahtır. Çünkü her müşrik veya kâfir, başkalarına haksızlık yapma, insanlar üzerinde baskı kurma ve dayatmalarda bulunma anlamında zalim olmayabilir. Halk arasında meşhur mânâsıyla zulmedenlere, şekavet adına silahlananlara, hem insan hak ve hukukunu hem de Allah hakkını çiğneyenlere karşı kanunlar çerçevesinde mukabelede bulunmak bir esastır.

Ehl-i Kitap'ın zalim olmayan kesimiyle münasebetlerimizde, şiddetli davranma ve onların iflahını kesme düşüncesi İslâmî bir düşünce ve davranış değildir. Böyle bir düşünce ve davranış İslâmî olmaktan öte, İslâmî kaide ve prensiplere aykırı bir çarpıklık demektir.

Bir başka yerde, Mümtehine sûresinde, *"Allah sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı, âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever."*[5] buyrulmaktadır.

Bu âyetin inmesiyle alâkalı olarak, Hz. Esmâ Validemiz'in müşrike olan analığının, Mekke'den Medine'ye gelip Validemiz'le görüşmek istemesi nakledilir. Hz. Esmâ, Allah Resûlü'ne gelir ve müşrik analığıyla görüşüp görüşemeyeceğini sorar. Bunun üzerine bu âyet nazil olur ve görüşmenin de ötesinde, ona iyilikte bile bulunmasının herhangi bir mahzuru olmadığı ifade edilir. Bahse konu olan bu kadın bir müşriktir. Allah'a, ahiret gününe ve peygamberliğe inananlar için belirlenecek tavrı da anlayışlarınıza havale ediyorum.

Kur'ân-ı Kerim'de bu şekilde içtimaî diyalog ve hoşgörü açısından üzerinde durulabilecek yüzlerce âyet bulmak mümkündür. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, müsamaha ve hoşgörüde dengenin yakalanabilmesidir. Kobraya

merhamet etmek, onun ısırdığı insanların hukukunu yemek demektir. Hümanizmanın o kadarı, rahmet-i ilâhiyeden fazla merhamet etme iddiası demektir ki, böyle bir tavır ise merhametin kendisine saygısızlık ve başkalarının hukukuna da tecavüzdür.

Dolayısıyla, hoşgörü ve diyalog arayışı, hiçbir şekilde Allah'ın anlatılıp tanıtılmasından geri durmayı gerektirmez. Evet, Kur'ân'ın ve Sünnet-i Sahiha'nın ruhu sıkıldığında bazı hususî hâller müstesna, orada hep müsamahayı görürüz. Bu müsamahanın atkıları Ehl-i Kitap'a, hatta bir mânâda kim olursa olsun bütün dünya insanlarına kadar uzanmaktadır.

1 Bakara sûresi, 2/1-5.

2 Ankebût sûresi, 29/46.

3 Bkz.: Ankebût sûresi, 29/46.

4 En'âm sûresi, 6/82.

5 Mümtahine sûresi, 60/8.

HOŞGÖRÜ ORTAMI VE ATMOSFERİNİ SÜREKLİ KILMA

Soru: Türkiye'de hoşgörüyle alâkalı çıkışın, dünyada İslâmiyet'e karşı beslenen ve yaygınlaştırılan antipatiyi yer yer kırdığı ve inşâallah büyük ölçüde kıracağı müşâhede ediliyor. Bu misyonu devam ettirme adına nasıl davranmalıyız?

Biz yitirdiğimiz cennetimizle beraber bir kısım millî hasletlerimizi de kaybettik. İlim, araştırma, çalışma, çalışmada usûl, mesainin tanzimi, birbirimize yardımcı olma, kâinat kitabını okuma gibi hususlar, bizim yitirilmiş cennetle beraber kaybettiğimiz vasıflardan bazıları.

Yitirilmiş onca şeyin en önemlilerinden biri belki de en birincisi ve en önemlisi, Türkçemizde enfes bir kelimeyle ifade edilen hoşgörümüzdür. Müsamaha da diyebileceğimiz bu kelimeden biz, insanları biraz daha engince kucaklama, sımsıcak karşılama, kusurlarını görmeme ve hep affedici olma mânâlarını anlarız. Dıştan dilimize giren tolerans kelimesine gelince, hoşumuza gitmeyen hususları vicdan ve iman enginliği ve sine genişliği içinde tolere veya duyguların gücüyle hazmetme demektir ki, aynı olmasa da birbirine yakın sayılırlar.

Diğer bir yaklaşımla hoşgörü, herkesi kendi konumunda kabul etme, kendi konumunda kabul ettiğimiz herkese bağrını açma, herkesi kucaklama ve Yunus'un ifadesiyle, *"Yaradan'dan ötürü yaratılanı sevme"*dir ki zaten herkese sevgiyle açılma da bir mü'min sıfatıdır.

Allah (celle celâluhu), kâinatı sevgi üzerine yaratmıştır. Sevgi, varlığın sebebi, özü ve varlıkları birbirine bağlayan en güçlü bir bağdır. Kâinat içinde her şey Allah'ın sanatıdır. Öyleyse eğer siz, Allah'ın sanatı olan insanlara sevgiyle yaklaşmazsanız, Allah'ı, Allah'ı sevenleri ve Allah'ın sevdiklerini rencide etmiş olursunuz. Meselâ, Picasso gibi bir ressamın resmine karşı hem Picasso'yu hem de onu sevenleri rencide etmiş oluruz. Yine meselâ el-Hamra Sarayı'nın mütenahiden nâmütenahiye, yani sonludan sonsuza açılışını çizgi çizgi ifade eden nakışları karşısında lâkayt kalırsanız o sanata ve onun sanatkârına karşı saygısızlıkta bulunmuş olursunuz. Aynen onun gibi, bu kâinat her yanıyla baş döndürücü güzellikleri, debdebe ve ihtişamı ile nakış nakış Allah'ın sanatıdır.

Bu açıdan, insan da hayvan da diğer canlılar da hatta cansızlar da, sevgiyle

kucaklayıp bağrımıza basmaya değer mahiyette yaratılmıştır. Onlara karşı alâkasızlık ya da hafife alma, dolayısıyla Sanatkâr'a karşı bir alâkasızlık ve Sanatkâr'ı hor ve küçük görme demektir. Oysa bizim varlığa ve diğer insanlara yaklaşımımız, yaratılanı Yaradan'dan dolayı sevme esasına dayanır. Dolayısıyla, eğer Müslümanlar olarak karşımızdakilere kılıçtan, kalkandan, öldürmeden, kesmeden bahsediyor ve bu şekilde onlarla aramızda uçurumlar meydana getiriyorsak, evet eğer böyle bir şey olmuşsa, biz temelde kendi çizgimizden kaymışız demektir.

Ancak şükranla yâd etmeliyiz ki yitirilmiş cennetin emarelerinin zuhur ettiği şu günlerde, kaybettiğimiz diğer vasıflarla beraber hoşgörüyü de yeniden bulur gibi olduk ya da İslâm'ın ruhunda olan, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) vasıtasıyla Kur'ân'da bize anlatılan hoşgörüyü, diğer vasıflar gibi yeniden bir kere daha keşfediyoruz.

Allah (celle celâluhu), hoşgörü konusunda yeniden var olma turnikesindeki bu topluluğu öne çıkardı ve ilâhî takdir onları, hoşgörüyü canlandırmaları için âdeta sahneye sürdü. Neticede de çok önemli bir hüsnükabul meydana geldi.

Her şeyden evvel bu, şunu gösteriyor: Kur'ân-ı Kerim bir âyette, *"İnsanlar iman eder ve salih amel yaparsa (yani davranışları da sıhhatli olursa) Allah onlar için hüsnükabul, sevgi vaz'eder (onları başkalarına sevdirir ve kabul ettirir.)"*[1] buyrulmaktadır. Yani, netice itibarıyla, gök ehli ve yer ehli onları sever. Bir hadiste de ifade edildiği gibi, Allah sevdiği insanları gök ehline söyler ve onları sevmelerini ister. Onları gökteki melekler sevince, bu sefer gök ehliyle beraber yerdeki insanlar da sever.

İkinci husus, bu tohumda, çekirdek hâlinde temsil edilen hoşgörünün neşv ü nemâ bulmasıydı. Bu da, gönüllerde yaşanan bu duygunun mevsimi gelince tomurcuk gibi açılmasıydı. Bunun için, sebepler planında gazetelerin, televizyonun, dergilerin, vakıfların vs. bu sürece destek vermeleri gerekiyordu ve oldu. Bütün bunlar birer küçük vesile ve bahane olarak bizim sertliğimizi, yol-yöntem bilmezliğimizi kırdı ve içimizdeki sevgi nüvelerini inkişaf ettirdi ve hoşgörüyü dışarı çıkardı. Böylece, biz de bu 'bahar' mevsiminde herkese kucak açtık ki bu da, gökteki hüsnükabule yerin ses vermesiydi. Başka bir tabirle, yerdeki bu sesin gökteki hüsnükabulden gelmesiydi.

Ve gökteki hüsnükabul, yerde de ses getirdi. Bu ses getirmenin emareleri ortadadır. Gidilen her yerde kabul adına kapıların ardına kadar açılması,

yetmiş küsur sene ateizmin, komünizmin insafsız paletleri altında düşünceleri, duyguları dümdüz olmuş ülkelerde bile açılan okullara minnetle, şükranla mukabele edilmesi ve "Allah için gelin ve gelirken o tertemiz duygu ve düşüncelerinizi de beraberinizde getirin!" demeleri, bunun en açık işaretleridir.

Bu açıdan, hoşgörüde belli bir mesafe aldığımız her zaman söylenebilir. Öyle ki, hoşgörü mevsimi başladıktan sonra, Türkiye'de bir yerde Gaziosmanpaşa hâdiseleri sahnelendirildi. Böyle bir hâdisenin patlamasında esas unsur teşkil edebilecek belli bir anlayış harekete geçti ve hoşgörü dinamitlenmek istendi. Ancak senelerden beri ayrı görülen ve gösterilen taraflar basiretli davrandı, o badireyi de atlattılar.

Zannediyorum bundan sonra da sahneye binbir türlü oyun sürecek ve umumî huzuru bozmaya çalışacaklar. Ancak biz, başlamış olan bu süreci sonuna kadar götürmeye kararlı olmalıyız; kararlıyız ve Kur'ân'ın yol gösterdiği şekilde hareket etmek mecburiyetindeyiz. Evet, O diyor ki: *"(Rahmân'ın kulları) boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile oradan geçer giderler."*[2] Herkes, hareketleriyle kendi karakterini aksettirir. Kâmil insanlara düşen, müsamahalı davranmaktır. Birilerinin Kur'ân'la alay etmesi, namazı, orucu hafife alması, iffetle alay etmesi, kendi üslûbunu ve karakterini ele verir. Ama mü'minler olarak biz, alaycı ve saldırganlara karşı bile olsa, saldırgan ve alaycı bir tavır içinde olamayız, alaya alayla, saldırganlığa saldırganlıkla karşılık veremeyiz.

Yine bir âyet-i kerimede: *"(Ey Habibim!) İman edenlere söyle: Allah'a kavuşup, yaptıkları her şeyin hesabını vereceklerine inanmayanlara karşı daha müsamahalı olup, onları bağışlasınlar."*[3] buyrulur. Bu aslında, sizin de vicdanınızın sesidir.. evet, siz, âmâ bir insanı gördüğünüz zaman, tekme vurup onu döver misiniz, yoksa elinden tutup yol mu gösterirsiniz?

Bu itibarla, geleceğin fikir işçilerine düşen vazife, toplum içinde yaşanan değişik çarpıklıklara yeniden âhenk kazandırmak, Türkiye'de bozulmak istenen âhengi korumak, nâhoş görünen her şeyi basiretle karşılamak, خُذْ مَا صَفَا وَدَعْ مَا كَدِرِ *"Temiz ve hoşa giden şeyleri al, hoşa gitmeyen bulanık şeyleri terk et."* sözünde olduğu gibi, hoşa gitmeyen şeylere karşı lâkayt kalıp, herhangi bir hâdiseye, kavgaya, gürültüye sebebiyet vermemektir.

Eğer bu hâli bundan sonra da devam ettirebilirsek, çok kısa zaman içinde şu anda varılmış olan noktadan daha ötelere ulaşmamız mukadderdir. Elbette ki, bu âhengi bozmak için dıştan ve içten pek çok menfi teşebbüs olacaktır. Ama

biz, hoşgörünün devamı için ölüp ölüp dirilecek ve bunu bozdurmamaya çalışacağız. Her yerde tufan tufan sevgi soluklayacak, sevgi ile insanların gönüllerine ve gözlerine akmaya bakacak, herkesi gerçekten sevgi ile kucaklayacak ve inşâallah 21. asra, hoşgörü asrı dedirteceğiz. Bu konuda öyle bir hırsımız var ki, böyle bir iki seneye razı olacak değiliz; biz bir iki asrı, hatta kıyamete kadar gelecek bütün asırları hoşgörü asırları hâline getirmeye karar vermişiz ve bu yoldan dönme niyetinde de değiliz.

1 Meryem sûresi, 19/96.

2 Furkan sûresi, 25/63.

3 Câsiye sûresi, 45/14.

SEVGİ KAHRAMANLARI VE KENDİLERİNİ BEKLEYEN MUHTEMEL İMTİHAN UNSURLARI

Soru: Son zamanlarda ülke genelinde meydana gelen diyalog ve hoşgörü ortamının olumlu tesirleri yanında, gelecekte çok çetin imtihanlara karşı hazırlıklı olunması gerektiğini ifade ediyorsunuz? Bu imtihanlar neler olabilir ve bunlara karşı nasıl hazırlanılmalıdır?

Biz, yıllarca bu ülke topraklarında, Türk'ü, Kürt'ü, Çerkez'i, Arnavut'u ve Boşnak'ıyla… aramızdan su sızmayacak şekilde ve ütopyalardakinin çok üstünde hep birlik ve beraberlik içinde yaşadık. Cemil Meriç'in de ifade ettiği gibi, Batı'da bir dönemde ütopyalar yazılıp duruyordu. Osmanlı ise ütopyalarla uğraşmayı düşünmemiş; batının ütopyalarda yakalamak istediği "Güneş Devleti"ni, ortaya koyduğu sistemle tesis ederek bizzat yaşamıştı.

Bu baş döndürücü hayat tarzını ve medeniyeti kaldıramayan o zamanın dış güçleri, Devlet-i Âliye diye adlandırılan Osmanlı cihan devletini götürüp bir bayıra gömmüş; daha sonra bu topraklarda, Kürt-Türk, Alevî-Sünnî, Laik-Antilaik kutuplaşmalarıyla insanımızı karşı karşıya getirerek, birbirine düşürebilmişlerdir. Maalesef, içimizdeki birtakım aklı ermezlerle bazı hainler de, düşmanlarımızın bu çirkin ve kirli emellerine alet olmuşlardır.

Bugün, Allah'ın yardım ve keremiyle insanımız, ülke çapında diyalog ve hoşgörü esintileriyle toparlanıp, yeniden bir diriliş sürecine girmiştir. Küçük ve mütevazi sözlerle ama, samimî ifadelerle ortaya konan bu diyalog düşüncesi, kısa zaman içinde çok büyük mesafeler katederek, geniş çevreler tarafından da hüsnükabul göreceği beklenmektedir. Zira yıllardır ayrılık ve bölünme endişeleriyle canı dudağına gelmiş kitleler, uzun süredir böyle bir ses ve soluğa muhtaçtı.

Türkiye'de hüsnükabul gören, mâşerî vicdanın (kamuoyu) "Evet" dediği bu hoşgörü ve diyalog sesi, Kanada'dan Güney Amerika'ya, Britanya Adaları'ndan Afrika derinliklerine, oradan Asya steplerine kadar dünyanın dört bir bucağında, marjinal bir kesim müstesna, saygıyla karşılanmaktadır. Ve bu ses aynı zamanda, bizi bölüp birbirimize düşürmek isteyen ve bunu "Böl, parçala ve idare et!" planıyla başarılı bir şekilde yürüten hasımlarımızın oyununu bozma adına şayan-ı takdir bir sestir.

Evet, ülkemizi ve milletimizi içten parçalamaya yönelik bu çirkin plan gereği

Türk-Kürt, Alevî-Sünnî denilerek insanımız kamplara bölünmeye çalışılmış ve sürekli araya ayrılık ve düşmanlık tohumları saçılmıştır. Biz, Türkü-Kürdü, Alevîsi-Sünnîsiyle yıllarca bu cennet vatanımızda bütün güzellikleri beraber paylaşmış, bütün acı ve ızdırapları müşterek duyup hissetmişizdir. Farzımuhal, Çanakkale'deki mezarlar birer birer açılsa, Alevî ile Sünnî'nin veya Türk ile Kürd'ün sarmaş dolaş yan yana yattığı görülecektir.

Günümüzde ise, bu birlik ve beraberlik parçalanmış bir kristal gibi sağa-sola saçılıp dağılmış gibi bir durum gözlenmektedir. İşte bu hoşgörü ve diyalog esintileri, bağı kopmuş tesbih taneleri gibi parçaları sağa-sola saçılmış toplumumuzu, yeniden bir araya getirme adına önemli bir hareket olduğu için bundan sonra da düşmanlarımız boş durmayacak ve bizi değişik kamplara ayırıp bölmeye çalışacaklardır. Zira ayrılık duygu ve düşüncesi, bir milleti yıkan temel unsurların başında gelmektedir. Nitekim meşhur bir şairimiz,

Tefrika girmeden bir millete düşman giremez.
Toplu çarptıkça yürekler, onu top sindiremez

diyerek, bu önemli konuyu vurgular. Beş asır ötede bir Türk serdarı ise,

Milletimde ihtilaf ü tefrika endişesi,
Hattâ kûşe-i kabrimde bîkarar eyler beni.
İttihad etmekken a'dâya karşı çaremiz,
İttihad etmezse millet, dağidar eyler beni.

sözleriyle, çağın şairiyle bu endişeyi paylaşır gibidir.

Evet, şimdilerde bu diyalog ve hoşgörü bayrağını taşıyanları günümüzde olduğu gibi çok çetin günler beklemektedir. Zira diyalogdan rahatsız olanlar, önümüzdeki günlerde de, insanımızı birbirine düşürecek yeni yeni argümanlar araştırıp bulacak ve toplum içinde yeni yeni düşmanlık tohumları ekmeye çalışacaklardır. Menfur emellerine ulaşabilmek için, okullarımızda değişik hissiyatları körükleyerek düşmanlıklar meydana getirecek ve geçmişte olduğu gibi gençlerimizi birbirleriyle vuruşturmaya çalışacaklardır. Ramazan-ı şerifte, sanki ülkemizde oruç tutanların oruç tutmayanlara karşı bir düşmanlığı varmış gibi, oruç tutuyor görünenler, tutmayanlara saldırıp, üniversitelerde kavga çıkaracaklardır.

Evet, içte ve dışta milletimizin büyüklüğe sıçramasını çekemeyen ve kıskançlık içinde bulunan hasım güçler, bugüne kadar yaptıkları gibi, bundan sonra da aynı kötülükleri yapmaya devam edeceklerdir. Dün, bizi bir bayıra

gömüp, bir daha kalkamayalım diye üstümüze taş yığanların, bugün de var oldukları gerçeği kat'iyen unutulmamalıdır; unutulmamalı ve bu diyalog süreci kararlı ve ciddî adımlarla her şeye rağmen devam ettirilmelidir.

Bilmem kaç asırlık kin ve nefretlerle bilenmiş haricî ve dahilî bir hasım cephe karşısında aşma mecburiyetinde olduğumuz zaman tünelini emniyetle geçebilmemiz için, akıllı ve mantıklı olunmalı ve aynı zamanda hissî kardeşlik, aklî, mantıkî kardeşliğe dönüştürülerek aradığımız birlik ve beraberlik çağın mantığıyla beslenmelidir. Evet, eğer Allahımız bir, Peygamberimiz bir, Kitabımız bir, vatanımız bir, cibilliyetimiz birse, kavga etmenin bir mantığı yok demektir.

Biz bu ülkenin vatandaşları olarak hep aynı kaderi paylaştık; aynı mahkûmiyeti, aynı mağduriyeti ve aynı mazlumiyeti yaşadık. Çünkü içinde bir arada bulunduğumuz gemimizi delenler aynı insanlardı ve biz, asırlarca bu delinmiş gemide aynı kaderi paylaştık. Vatanımız işgal edildiğinde, ırzımızın çiğnenip namusumuzun pâyimâl olduğu o işgal günlerini hep beraber yaşadık ve yine beraberce düşmanı yurdumuzdan kovduk.

İşte tarihten gelen bu kaderî irtibatta ve beraberce paylaştığımız bunca bir'lere rağmen "O Sünnî, bu Alevî" gibi bölücü düşüncelere takılıp kalmak çok yanlış bir davranıştır. Kanaat-i âcizanemce, toplumumuzun genel hissiyatı da bu istikamettedir. Yıllarca değişik provake eylemlerle onu kendi içinde birbirine düşürenlerin, şimdilerde halkın sağduyusu sayesinde ortaya çıkması da bu düşüncemize bir delil mahiyetindedir.

Bugün büyük ölçüde yurdun değişik yerlerinde, Alevî-Sünnî kardeşliğini bozmak isteyenlerin bombaları kendi ellerinde patlamış ve arzuları kursaklarında kalmıştır. Bu konuda şayan-ı takdir bir husus da bizzat Alevî dedelerinin değişik mahfillerde, "Türk milleti bir bütündür. Bu türlü kavgalar şimdiye kadar olmadığı gibi, bundan sonra da olmayacaktır." türünden yaptıkları açıklamaların olmasıdır ki, bu sağduyu sesi toplumun nabzını düşürmüş ve tansiyonunu aşağıya çekmiştir.

Benim de yer yer Alevî dedeleri ve aydınlarıyla temaslarım oldu. Bu görüşmelerde, gönül rahatlığı içinde onlara hep şu tekliflerde bulundum: Bir kültür lokali yapılsın. Yanında da bir cemevi inşa edilsin ve buraya –kabul görürse– Hacı Bektaş Velî, Ahmet Yesevî, Mevlâna, Niyazî-i Mısrî ve Yunus Emre gibi büyüklerin eserleri konulsun. Böylece, sözlü kültürle yaşayan Alevîlik, kendi yazılı kültür kaynaklarından beslenmiş olacaktır. Her şeyi

devletten beklemek yanlıştır. Bu ülkenin basiretli vatandaşları olarak, milletimizi kamplara bölecek her türlü olumsuz harekete karşı tedbir almak zorundayız.

Evet, hoşgörü ve diyalog düşüncesini baltalamak isteyenler her dönemde olmuştur ve olacaktır da; ne var ki, her zaman sağduyu ile hareket edilerek, muhtemel problemlerde basiret, feraset ve idrakla çözüm yoluna gidildiği takdirde, hiçbir gaileye meydan verilmediği gibi, mevcut gaileler de rahatlıkla çözülebilecektir. Şer güçlerin tahriklerine kapılıp, toplumda terör havası estirenler karşısında her zaman, *"Sen öldürmek için bana elini uzatsan (bile), ben sana öldürmek için el uzatacak değilim."*[1] âyetinin ifade ettiği duygu ve düşünce ile hareket edilerek, ülkemizi parçalamak gayesiyle yurt içi ve yurt dışında çevrilen oyunlara gelinmeyecektir.

1 Mâide sûresi, 5/28.

MERKEZ-MUHİT HATTINDA HOŞGÖRÜ

Soru: Son yıllarda iç ve dış dünyada her kesime karşı yeni bir diyalog ve hoşgörü ortamı oluştu. Dış dünyaya karşı başlatılan bu hoşgörü, kendi dünyamızda, bilhassa problemlerle karşı karşıya kaldığımızda nasıl ve hangi ölçülerde olmalıdır?

Hoşgörüde esas olan, bir gayeye baş koymuş insanlar olarak –hatta mümkün olsa bu bütün millet fertlerinin iştirakiyle gerçekleştirilebilse– kendi içimizde meydana gelen problemleri anlayışla karşılayabilsek ve dışarıya karşı göstermiş olduğumuz hoşgörüyü evvelâ yakın çevremize gösterebilsek ki bu, haddizatında gerçek hoşgörü kahramanı olmanın da temel özelliğidir.

Bir kere böyle davranmak, herkese karşı ilan ettiğimiz hoşgörüyü dar bir daireye hapsetmek demek değildir; bu hoşgörünün devam ettirilebilmesi, yakınlarımızdan başlayarak, dalga dalga, daire daire çevremize açılmamızın mantıkî yoludur. Çünkü gelecekte uzaklar yakın olacak ve dünya küreselleşerek, bir köy hâline gelecektir. Dolayısıyla Hristiyan, Yahudi, Budist ve ateist demeden her kesimden insanla münasebet kurmak ve onlarla bir diyalog ve anlaşma zemini aramak şimdiden kaçınılmaz görünmektedir. Ama böyle bir sürecin devamı her şeyden evvel aynı prensibi, aynı düşünceyi benimsemiş olanlarla anlaşma ve uzlaşmaya bağlıdır. Zira yakın dairede meydana gelebilecek problemler önlenmeden ve mevcut problemler de çözülmeden, muhit hattında müessir olmak imkânsızdır. Aslında sahabe-i kiram arasında da yer yer değişik problemler yaşanmıştır ama önemli olan, o şok hâdise anında olumsuz neticeler doğuracak tepkilere yol açmadan o problemleri çözebilmektir.

Bir Arap şairinin, *“Ben şimdiye kadar sizinle yakındım. Bundan sonra evimin uzak olmasını arzu ediyorum ki, size yakınlığımı koruyayım.”* mânâsında güzel bir sözü vardır. Bu, “Öyle anlaşılıyor ki, evim yakın olduğu sürece size yakın olamayacağım. Her zaman yüz yüze geleceğiz ama, içimde devamlı bir uzaklık olacak. Onun için evimi biraz uzağa götüreyim de, yakınlığımızı koruyayım.” demektir.

Bu, biraz evvel arz ettiğim düşünce ile yakından alâkalıdır. Nitekim uzakta olanlarla aramızda her ne kadar belli mesafeler bulunsa da, karşımızdakinin tafralarına, hiddet ve şiddetine ve o şiddetin getirdiği risklere muhatap olunulmadığı için, onunla her zaman bir yakınlık kurmak mümkündür. Bu

sebeple önemli olan, aynı çatı altında, her türlü probleme rağmen o yakınlığı koruyabilmektir ki, bence gerçek hoşgörü kahramanlığı da işte budur.

Müsaadenizle burada Asr-ı Saadet'ten bir örnek arz etmek istiyorum: Bir gün Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Hz. Ömer (radıyallâhu anh) arasında bir tartışma olur. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'i kızdırır. Hz. Ömer de kızgın bir vaziyette oradan çekip gider. Bu defa Hz. Ebû Bekir kalkıp gider ve kendisine hakkını helâl etmesini ister ise de Hz. Ömer ona cevab-ı savab vermez.

Derken Hz. Ebû Bekir, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına gelir ve Hz. Ömer'le arasında geçenleri anlatır. Bir müddet sonra da Hz. Ömer gelir. O da kısaca olup biteni nakleder. Bu sırada Hz. Ebû Bekir, *"Vallahi yâ Resûlallah, ben çok suçluyum. Ömer haklı idi."* der. Ama Allah Resûlü Hz. Ömer'e dönerek, *"Arkadaşımı bana bırakmanız gerekmez mi? Ben, 'Ey insanlar, şüphesiz ben, Allah'ın hepinize gönderdiği elçiyim.' dediğimde beni yalanladınız.. evet, herkes yalanlarken Ebû Bekir, 'Sen doğru söyledin.' dedi."* buyururlar.

Evet, sahabe dahi olsa, fıtratın gereği olarak insanlar arasında her zaman bazı problemlerin yaşanması gayet tabiîdir. Ama yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi önemli olan, bu problemleri büyütmeden sineye çekmek ve hoşgörünün öğütücü ikliminde eritmektir.

BİLGİ ÇAĞI VE MEDENİYETLER ÇATIŞMASINA DAİR

Soru: Zaman hızla akıyor ve 'atom çağı, elektronik çağ' derken, artık 'bilgi çağı'ndan bahsediliyor. Bu çağ, bilginin çeşitlenerek artması ve hayatımızda daha önemli hâle gelmesi ve medeniyetin ilimle daha fazla beslenmesi gibi olumlu yanlarının yanı sıra, gerek su ve petrol gibi maddî ihtiyaçlara dayalı, gerekse, Huntington'ın iddiasında gerçeklik payı varsa, din ve kültür farklılıklarına dayalı çatışmalara da sahne olacak gibi görünüyor. 2000'li yıllarda daha iyi bir Türkiye ve daha iyi bir dünya için ne tür bir hazırlık içinde olmalıyız?

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de, gelecekle alâkalı bir kısım tahminlerde bulunulmaktadır. Geleceğin bilgi çağı olması iddiası da bu tahminlerden biridir. Günümüzde geleceği tartışanlar daha çok bazı fütüristlerdir. Böylesi tahminleri, 2000'li yılların kerameti olarak görenlerin sayısı da bir hayli fazla.

Tarihî çevrimler içinde gelecekle alâkalı ileri sürülen iddialar, objektif değerlendirmelerden daha çok, bazı hususî arzu ve istekler etrafında düşünce oluşturmaya yönelik bir gayret olup herhangi bir ihtimalden öte bir değer ifade etmemektedir. Yani, böylesi iddialar neticesinde insanlar, âdeta birer dua mahiyetinde beklentilere girmediği kanaatindeyim. Evet, bu tür tahminler, "İleride böyle olacak" beklentisi içinde bir cehd ve gayret doğurmakta, derken bir hedef ve bir gaye-i hayal hâline gelmektedir. Bir defa hedef belirlendikten sonra, bu hedefe ulaşmak için değişik strateji ve politikalar üretilecek ve o hedefe varmaya çalışılacaktır. Zannediyorum işin esprisi de işte bu.

Bununla beraber, Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra vilâyet çerçevesinde Peygamberlik misyonunun, Muhyiddin İbn Arabî, İmam Gazzâlî, İmam Rabbânî, Mevlâna Halid ve Üstad Bediüzzaman gibi temsilcilerle günümüze kadar gelen bir uzantısı var. Bu kutlu silsilenin gördüğü fonksiyon, öyle ümit ediyoruz ki, önümüzdeki yıllarda peygamberlik ruhunun yeniden dirilmesine zemin hazırlayacak ve bu ruh, bu mânâ bir defa daha yaşanacaktır. Gerçi başlarında peygamber olmayacak ama, sahabenin saf anlayışı içindeki Müslümanlık bir defa daha hayata merhaba diyebilecektir.

Bütün bunlar bir yana, insan, sebeplerle çevrili bulunduğundan, sebepleri görmezlikten gelerek hareket ettiği takdirde, cebrî determinizme düşeceği için, gelecek adına bir taraftan iradesini kullanarak, sebeplere öyle riayet etmelidir

ki, dıştan bakanlar onu sadece sebeplere bağlı hareket eden ve sebeplere güvenen biri zannetsinler. Diğer taraftan da o, netice itibarıyla öylesine Allah'a teslim olmalı ve tevekkül etmelidir ki, dışardan bakanlar onu sebepleri hiç kabul etmeyen biri sansınlar.

Evet, işte böyle davranmak, bir taraftan sebeplerin çok önemli olduğunu göstermektedir ki insan, mutlaka yapacağı her şeyi sebepler planında ve hiç kusur etmeden yapmalı; diğer taraftan da bunu yaparken şirke girmeme endişesiyle neticeleri, başarıları, kendinden değil, doğrudan doğruya Allah'tan bilmelidir. Meseleyi bu şekilde tespit ettikten sonra yarınlar hakkındaki düşüncelerimizi şöyle özetleyebiliriz.

Gelecekte her şey âdeta ilim yörüngeli olacaktır.. ve bir dönemde ihmallerimizle kararttığımız ufuklar yeniden aydınlanacaktır. Evet biz, hicrî 4-5. asırda Kur'ân'ın bilhassa kevnî ilimlere bakan yönünü büyük ölçüde ihmal ettik ve bizi ayakta tutabilecek çok önemli dinamiklere tamamen sırtımızı döndük. Ben, şahsen İslâm'ın ruhî hayatı diyebileceğimiz tasavvufun medreseden kovulduğunu hep esefle müşâhede etmiş ve üzülmüşümdür. Daha sonraları tecrübî, yani "gözlem" ve "deneye" dayalı ilimlere karşı medresede alâkanın azalması, hatta pozitif ilimlerin medreseden bütün bütün kapı dışarı edilmesi ve bu çok önemli dinamiklerin her birerlerinin tek başına bırakılması mağduriyet, mazlumiyet ve mahkûmiyetimizin esaslarını oluşturmuştur. Ne var ki, artık bu ihmal bugün sezilir hâle gelmiştir. Bu büyük ihmal, mutlaka telafi edilecek ve yarınlar mutlaka ilim üzerine örgülenecek ve her şey güç ve kuvvetini ilimden alacaktır.

İlim, hızla küreselleşen, –hadisin ifadesiyle– tekârüb-ü zaman ve tekârüb-ü mekâna, yani zaman ve mekândaki mesafelerin kısalmasına kayan bir dünyada çok önemli bir yer işgal edecektir. İşte bu noktada önemli olan, bizim böyle bir dünyaya hazır olup olmayışımızdır. Gerçi bugün hem Türkiye hem de dünyanın değişik ülkelerinde birçok ilim adamımız var ama kanaat-i âcizanemce bu topyekün bir Asya'yı da beraber kucaklayacak olan büyük bir dünyanın kurulması için yeterli değildir.

Bunun için bugün Türkiye'de, yeni bir düşünce, yeni bir anlayış ve yeni bir hayat felsefesiyle yeni eğitim müesseselerine ihtiyaç var. Yeni nesiller ta kreşlerden ele alınarak ortaokul, liselere, oradan da milletleri adına kendilerini ispat edecekleri değişik branşlarda uzmanlaşmalara kadar hayatın her ünitesinde bir seferberlik ilan etme mecburiyetindeler. Gelecekte her şey

gücünü ilimden alacağına göre, böyle bir geleceğin ilim üzerinde örgülenmesi ancak bu şekilde bir gayretle mümkün olabilecektir.

Hamiyetli, ülkesini ve milletini seven iş adamlarımızın açtığı ve şimdilerde bütün dünyaya yayılan okullar, üniversiteye hazırlık kursları ve üniversiteler, bu hedefe giden yolda henüz bir heceleme mahiyetindedir ki, bu da, mübarek bir aydınlık ve aynı zamanda geleceğin fecr-i kâzibi, yani sadece bir yalancı şafağı demektir. Yalancı şafak, sadık fecrin, yani gerçek şafağın en sadık şahididir.. evet, bundan sonra artık gerçek şafaklar tüllenecek ve –inşâallah– bir muhalif rüzgâr esmezse, milletçe hedeflenen bu yüce ufka mutlaka ulaşılacaktır.

Huntington'ın iddia ettiği medeniyetler çatışması meselesine gelince:

Bu türden iddiaların, gelecekle alâkalı gerçekçi değerlendirmelerden daha çok, dünya hâkimiyetini elinde tutan güç adına yeni hedefler belirleme ve bu hedefler çerçevesinde kamouyunu şartlandırma gayesinin güdüldüğü kanaatindeyim. Sovyet bloku dağılıncaya kadar, bir Doğu-Batı veya NATO-Varşova çatışması etrafında parçalanan insanlığın düşüncesi, bu defa da yeni bir sun'î düşman üretilerek, din ve kültür farklılığı üzerinde bir medeniyetler çatışmasına hazırlanmakta ve böylece hâkim blokun hâkimiyetinin devamı için yeni bir zemin oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Aslında bugüne kadar çatışma hep bazı güç merkezleri için arzu edilen bir şey olmuştur. Yani sık sık var olduğu vehmedilen ve büyük bir tehlike gibi gösterilen gerçekten daha çok hayalî bir düşmana karşı, kitleler alarma geçirilmiş ve bu şekilde yığınlar savaşın her çeşidine hazır hâle getirilmişlerdir.

Aslında dünden bugüne ister Hz. Musa ve Hz. İsa (aleyhimesselâm) ile temsil edilmiş olan dinler, ister Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile temsil edilmiş bulunan, Allah'ın razı olduğu hiçbir ilâhî din, çatışma temeline oturmamıştır; oturmak şöyle dursun, bu dinler ve hususiyle de İslâm yeryüzünde fitneye, fesada, çatışmaya, zulme ilan-ı harp etmiştir.

İslâm sulh, güven ve esenlik demektir. Dolayısıyla, sulhün, emniyetin ve dünya barışının esas olduğu bir dinde, savaş ve çatışma gibi şeyler arızîdir. Sağlam bir bünyeye musallat olan mikropları savmak için, bünyenin kendini savunması gibi bir tavır istisna edilecek olursa ki, bu da belli prensipler çerçevesinde cereyan etmektedir. O hep, sulh ü salah soluklamıştır.

Evet, İslâm, savaşı insan tabiatının yol açtığı tabiî ve arızî bir hâdise olarak ele almış, onu dengelemek için de kaideler koymuş ve onu sınırlamıştır. Meselâ, *"Bir topluluğa, bir millete olan kininiz, sizi adalet yapmaktan alıkoymasın."*[1] buyurarak, adaleti ve cihan sulhünü esas almış; modern hukuk sistemlerinin de kabul ettiği, dinin, canın, malın, neslin ve aklın korunması hususunda prensipli bir müdafaa sathı oluşturmuştur.

Buna karşılık, Hristiyanlık, ta baştan mücerret bir sevgi dini olma mülâhazasıyla, bir insanlık realitesi olan savaş konusunda kaideler koymamakla, Batı'da dünya savaşlarının, Yüzyıl Savaşları gibi daha başka savaşların, Nagazaki ve Hiroşimaların meydana gelmesine mâni olamadığı gibi, bunların çok fazla kanlı ve birer fecaat hâlinde tecellî etmesine de âdeta tersinden katkıda bulunmuştur.

Evet, Batı tarihi, İslâm'ın ta başında Mute ve Yermuk'la başlayan, Haçlı seferlerinde ve onu takip eden süreçte devamlı İslâm'a karşı saldırılarla ve hatta kendi içinde savaşların tarihi olagelmiştir. Huntington ve benzerlerinin geleceğe bakış açıları da aynı mantalitenin ürünü olup, aynı ruh hâletini yansıtmaktadır.

Biz, Allah'ın lütuf ve keremiyle şimdilerde başlayan ve bir ölçüde bütün dünyaya yayılma istidadı gösteren hoşgörü ve diyalog esintilerinin devamı için elimizden geleni yapmaya çalışacak ve inşâallah tahmincileri yalan çıkaracağız. Zira biz inanıyoruz ki, bu meltemler öldürücü silahları, mekanize birlikleri ve daha başka pek çok olumsuzlukları altedecek güçtedir. Planı çok eskilere dayalı bu yepyeni mesajın toplumun her kesiminde ifade edilip sahneye konulması, günümüzün muhabbet fedailerine bir ilâhî iltifattır.

Bu açıdan da diyoruz ki, hoşgörü ve diyalog, ülkemizde en iyi bir şekilde temsil edilmeli ve bu konuda mutlaka bütün dünyaya örnek olunmalıdır. Asya, Allah'ın inayet ve keremiyle bu hususta dirilirse, bütün bir dünyanın onun etrafında kümelenmesi hayal olmasa gerek. Bu da, insanlığa, çatışma değil, temelde aynı değerlere oturan ilâhî dinlerin, bu temeller etrafında bir araya gelmesine sebep olacak ve insanlık, kıyametten önce inşâallah yeni ve kutlu bir bahar daha yaşayacaktır.

1 Mâide sûresi, 5/8.

HOŞGÖRÜ VE MEDYA

Soru: "Birinin ayıbını örtmek, ona atlas elbise giydirmekten daha hayırlıdır." ifadesi, kabul edilmiş bir hakikat olmasına rağmen, medyada bunun tam tersi bir durum gözlemlenmektedir. Bu düşünce, medya ve topluma nasıl benimsettirilebilir?

Her şeyden önce şunu ifade etmeliyim ki, ben herkesin şikâyet ettiği medyaya dahi başkalarının bakıp gördüğü karamsarlık içinde bakmıyorum. Aslında medya son senelerde, insanımızın hissiyatına iyisiyle-kötüsüyle tam tercüman.

Bu açıdan onun da bazı hatalarının olması gayet normaldir. Hatta onlardan bir grup, yıllarca hemen her alanda memleketin terakkisi adına çalışan ve gayret gösteren ve toplum yararına değişik müesseseler tesis eden insanların meziyet ve faziletini hazmedememiş, onların başarılarını karalamak için elinden gelen her şeyi yapmış ve âdeta faziletlerle savaşmıştır. Merhum cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın demokratik hak ve hürriyetlerin korunmasıyla alâkalı ciddî teşebbüsleri ve insanî değerlere belli buudlar kazandırması söz konusu olmuş ise de arkası gelmemiştir. Oysaki bu konu daha ciddî ve uzun gayretler isterdi. Zira insanın tabiatına rağmen yüzde yüz bir değişim göstermesi mümkün değildir. Ve bu insan tabiatına terstir.

Bu sebeple yıllardan beri milletin dem ve damarlarına işlemiş bir anlayış ve bir huyun birdenbire sökülüp sinelerden atılması çok zor olsa gerek. İşte toplum gibi bir çarpık anlayış, duygu ve düşünceyle beslenen medya kanaat-i âcizanemce her şeye rağmen yine de çok kötü sayılmaz. Nitekim şimdilerde bahsini ettiğimiz medyanın başta yönetim kadrosu olmak üzere, çalışanların büyük çoğunluğu, "Bize dinimiz öğretilmemiş ve tanıtılmamış. Biz, din ve diyanetin mânevî atmosferinden uzak, hep boşlukta yetişmiş nesilleriz." diyerek bunu dile getirmektedirler. Bu ölçüde bile olsa medyadaki bu müsbet gelişme, hoşgörü ve diyaloğun güzel bir meyvesi sayılabilir.

Yukarıda da ifade ettiğim gibi, şahsen ben medyanın istikbali adına ümitvarım. Çünkü onlar da küreselleşen ve hızla küçülen, küçülüp bir köy hâline gelen dünyamızda, kim hangi görüşten olursa olsun herkesle beraber bir arada yaşamanın zorunlu olduğunu ve hatta bu meselenin önümüzdeki yılların en önemli konularından biri hâline geleceğine kesin gözüyle bakmaktalar. Bu sebeple de, daha çok hoşgörü ve diyalogla bu vetire hızlandırılmalı ve geleceğin dünyasına hem millet hem de devlet olarak mutlaka hazırlanılmalıdır.

İkinci olarak, diyalog ve hoşgörü adına içte olduğu gibi, dış dünyaya açılmada da rahat olunmalıdır. Dünyanın küreselleşmesi, gümrük birliği veya Avrupa topluluğuna girme gibi gelişmeler bize din, diyanet, millet ve kültür adına herhangi bir şey kaybettirmez. Çünkü biz, bizi ayakta tutan dinamiklerimizin güç ve kuvvetine inancımız tamdır. Bizim, Kur'ân'ın vahy-i semavîye dayandığından, beşerin her türlü problemlerini çözeceğinde zerre kadar şüphemiz yoktur.

Bu sebeple, korkacak birileri varsa, o da Kur'ân'ın diriltici ikliminden uzak yaşamakta diretenler olmalıdır. Böyleleri, ellerindeki sistem ihtiyaca cevap vermediğinden dolayı alternatif düşünceler araştırmakta ve "Bu arayışlar, insanlığı Müslümanlığa götürürse hâlimiz nice olur?!" diyerek, kendi insanlarından korkup, endişe duymaktadırlar. Hatta bugünkü hırçınlıklarının arkasında da bu düşüncenin olduğunu söyleyebiliriz.

Evet, insan hak ve özgürlüklerine saygı, toplumda bir kesimin diğer kesimle çatıştırılmayıp barış içinde yaşanması, hoşgörü ve diyalog çalışmalarının hızlandırılması ve demokratik olan bütün gelişmelerin desteklenmesi hususunda medyaya çok önemli görevler düşmektedir. Ben, pek yakın bir gelecekte medyamızın bu misyonu tastamam yüklenip, onu hayata geçireceğine inanıyorum.